Rıfat Ilgaz

Karartma Geceleri

ROMAN

Millî Eğitim Bakanlığı'nın önerdiği *'100 Temel Eser'* den biridir.

Kapıdaki üçgenin içinde beş gündür geceli gündüzlü hemen her renkte bir çift göz görmeye alışmıştı. Göremediği dakikalarda, kendini hücresinde daha yalnız, daha unutulmuş sayıyordu. Buna hücre demek biraz insafsızlık olurdu; koskocaman, yüksek tavanlı bir odaydı bu. Ne var ki, tek başına kaldığı bu koskocaman tamtakır oda, daha da bomboştu, kendi yalnızlığından bir şeyler eklendiği için...

Emniyet Müdürlüğünde kaldığı, tek ranzanın kıtakıt sığabildiği basık hücreye hiç benzemiyordu kuşkusuz. Bu dik duvarlar arasında tek başına, iki laf edemeden, süpürge değmemiş, paspas yüzü görmemiş aralıklı döşeme tahtalarının üstünde yatıp kalkmanın insanı daha da mutsuzluğa iten ürkünç bir yanı vardı. Bir ad yazacak kadar olsun, temiz yer kalmamıştı duvarlarda. Alfabenin irili ufaklı tüm harfleriyle yazılan yazılar, hep «Allah kurtarsın» anlamına gelen tümcelerdi. Allah'tı onları buraya sokan da, çıkaracak olan da... Girenlerden hiçbiri kendi isteğiyle gelmediğine göre kendilerinde en küçük bir suç bile aramamalıydılar. Boşunaydı sorgular, dayaklar, tutuklamalar, yargılanıp zindanlara atılmalar.

Mustafa Ural, hemen üç dört saatte bir, rengi, biçimi, anlamı değişik gözlerin, kendi üzerindeki soğuk etkisini sezinlemeye alışmıştı. Hem onlardan kaçıyordu odasının ölü açılarına doğru, hem de onlarsız yapamıyordu. Ne de olsa sıkıntısını dağıtan, insan özlemini gideren yatıştırıcı bir yanları olduğunu da saklayamazdı. Hele, mavi mavi gülen bir çift göz vardı ki, Anadolu'nun neresine gitse, bu bakışlar anlamını yitirmezdi. Her otobüste, her garajda, her köy kahvesinde, her han kapısında rastlanabilirdi bu gözlere... Suçların en anlamsızı, en ağırıyla suçlandırılmıştı, ama gene de biliyordu, onlardan kendisine bir kötülük gelmeyeceğini. Üçgenden bakan bu gözler, görmüş geçirmiş bir memleket çocuğunun bakışlarıydı. Bu gözlerin sahibinin Bayburtlu Necati olduğunu dışarda geçen konuşmalardan öğrenmişti. İyi ama, bu delikanlı beş gündür kendisine iyilik olarak ne yapmıştı? Bunlar öyle küçük insanlıklardı ki, anlamını ancak bu cezaevlerinden gelip geçenler bilirdi. Sözgelimi, kapısız bir helanın önünde bir nöbetçinin arkasını dönüp dikilmesi bile bu tür insanlıklardan biri, belki de en önemlisiydi.

Dört duvarın dördünün de ayrı bir özelliği vardı. Kapıya yüzünü çevirdiğinde sağında kalan duvarın geniş bir köşesi sırılsıklamdı.

Odayı heladan ayıran, ayıran değil de helayı odaya getiren bu ıslak duvardı. Solundaki duvarsa, kendisi gibi hücreye kapatılmış başka bir tutukluyla aralarına çekilmişti. Yalnız, şunu anlıyordu ki, bu tutuklu, kendisinden çok daha hoşgörüyle karşılanıyordu nöbetçilerce. Günün her saatinde, vakitli vakitsiz helaya çıkabiliyordu. Oysa kendisi uzun işlemlerden geçiyor, önce nöbetçi çavuştan izin isteniyor, o da kimbilir kimlere başvurmak zorunda bırakılıyordu.

Sağlı sollu bu iki duvarı birbirine bağlayan karşılıklı duvarların ikisi de çok daha önemliydi Mustafa için. Birinin ötesinde yaşama vardı, özgür bir yaşama... Bir kadın sesi, zaman zaman çocuğunu arıyor, bir satıcı küfesinde nesi varsa bağıra bağıra duyuruyor, bir taş arabasının tekerleği Arnavut kaldırımlarından yuvarlanıp uzaklaşıyordu, en güzel tıkırtılarla. Tavana yakın iki camlı küçük bir pencere de vardı bu duvarda. İyi niyetli bir gardiyan, silmek, parlatmak istese de yetişemezdi, merdivensiz. Bu yüzden, parlaklığını çoktan yitirmiş bu iki küçük cam, çerçevesinde kör kör duruyordu. Bu pencerenin bir yararı varsa, ışıktan çok içeriye sesleri geçirmesiydi. Her ne geçirirse geçirsin, Mustafa'ya bu pencere yetiyordu. Şu ses, şu genç kadın sesi, sanki kendisi için, geniş bir özgürlük havasını da getiriyordu içeriye:

«Nermin, kız nerdesin? Gel çabuk!» : Kızına seslenen annenin saçlarının rengini bile düşünüp bulmuştu. Gözleri olsa olsa açık yeşil, yanakları pembe, sağlıklı ve canlı bir kadındı. Duvarlardan çok, şu kirli camı delip içeriye dolacak güçte olan bu ses cılız, çelimsiz birinden çıkamazdı.

Egemen ve güvenliydi bu sesleniş. Çocuğu sokakta oynadığı sıralarda, on on beş dakikada bir yoklamasını yapıyor, kızını izliyordu.

«Gel çabuk!» demesi, çocuğu çağırmaktan çok, onu yoklamak içindi, bunu Mustafa Ural da biliyordu artık. Verilen karşılık, ananın çağrısı kadar güçlüydü:

«Burdayım Anne, bir yere gitmiyorum!»

Eğer bu yavrucak bir yerlere gidip dönmezse, kapının önünde oynamaz da uzak mahallelere açılırsa, duvarların ötesinde buna annesinden daha çok üzülecek birinin bulunabileceğini, bu kadın nerden bilecekti?

Duvarların en cana yakını kapılı olanıydı, üzerinde, kendisinin gözlenmesi için bir delik, bir üçgen açılsa bile... Üçgeni açtıranlar, bu işin kendi çıkarlarına uydurulduğunu sanıyorlarsa, aldanırlardı. Dışardan bakan değil, daha çok içerdeki yararlanırdı bu delikten. Eğer Mustafa beş günde en azdan beş kişi tanıdıysa, bu üçgenin aracılığıyla tanımıştı. Bir zincir şakırtısıyla, dar koridordan kopup gelen, ya Sotiri'dir, ya da Ömer. Topukları basık kauçuk ayakkaplarını sürüyerek geçense mutlaka Halil'dir.

Yedinci günüydü, Mustafa'nın bu pis odaya kapatılışının. Her gün biraz daha kirlenen, pire pisliğinden çamurlaşan çamaşırlarının ağırlığını sırtında duyuyor, buna yavaş yavaş alışıyordu.Sanki bütün koğuşların pireleri burda toplanmıştı, ona işkence etmek için. ilk günlerin tedirginliğinden kurtulmaya çalışırken bu pis yaratıkların kaşıntılarına alışması gerekliydi. Mahpusluğun ilk belirli sıkıntısı, derisindeki kaşıntılarla başlamıştı. Derisinden başlayan tutsaklık acısı, gerçek anlamını ta kafasının içinde buluyordu. Her şeye dayanmaktan başka çıkar yol yoktu. Çağ belliydi, kendisi gibi düşünenleri, batı sınırının ötesinde rahatça kurşuna dizebiliyorlardı. Bu pirelerle, özgürlüğünün içine tükürülmek, bir bakıma cezaların en hafifi sayılmalıydı.

Sınırların ötesinde kalan uygar bir dünya, şimdi, aydınların boğazlandığı bir tutsaklar ülkesiydi. Bu topraklar üstünde kelepçe vardı, pranga vardı, türlü işkenceler de vardı ama, henüz ölüm kampları, fırınlar, kurşuna dizilmeler yoktu.

Üçgenli kapının kilidinde bir anahtar döndü. Hep aynı cılız anahtar sesi. Kapı açılmış, taş gibi birşey fırlatılmıştı. Yumruk kadar bir ekmek... Üçgenden kolayca sığardı bu ekmek oysa. Kapının açılma yetkisini üzerinde taşıyanın, bu kadar olsun güç gösterisi bağışlanamaz mıydı?

Mustafa'nın odanın tam ortasına serdiği paltosunun üstüne atılmak istenmişti ama, sakar el hedefi tutturamamış, döşemedeki tozlara bulanmıştı ekmek. Temizliği için onu bir iki üflemesi yetmişti. Tayını yokladı, sıktı, okşadı. Karaydı, her gününden daha bayat olsa da kutsal bir şeydi. Bir iki lokmada rahatça yenilip bitirilebilirdi. Onu sıkıca kavradı, iki elinin arasında, öylece kaldı.

Az önce uyanmıştı. Vaktin geç mi erken mi olduğunu bilmiyordu, saati yoktu.

Tepesinde hiç sönmeden yanan, yirmi beş mumluk ampul, geceyi gündüzden ayırmıyordu. Ampulün camının, pencere camından farkı yoktu, tozdan, pislikten. İki üç mumluk bir ışık yirmi dört saatlik günün hemen her dakikasında, aynı sıkıntıyı, aynı tekdüzelikte dağıtıyordu. Yarıya kadar katıksız yediği ekmeği özenle paltosunun üstüne bıraktı. İçinde bulunduğu zamanı, hela gidiş gelişlerinden anlamak için usulca ayağa kalktı, odanın bir köşesinde dikildi.

Gözü üzerine çekmeyen köşelerden biriydi durduğu duvar dibi. Hep böyle yapardı.

Önce burdan nöbetçinin gözlerini izlerdi. Gözlerdeki öfkeyi, düşmanlığı ya da belirsiz, anlamsız hoşgörüyü... iç düzeni, biraz da bu gözlerin getirdiğine bağlıydı.

Başını ürküyle kapıdan yana çevirdi. Üçgen bomboştu. Kapının önüne sokuldu.

Bitişik odadaki yaşlı tutuklu, dışarı çıkarılıyordu. Nöbetçi, olsa olsa, onun peşinde, onun işinde olacaktı.

Mustafa Ural, bu adamın suçunun kendi suçuyla hiçbir benzerliği olmadığını seziyordu. Onun düşüncelerinin, bu adamın ülküsünün tam karşısında olduğunu açık açık yazdığı için atılmıştı buraya. Baştakilerin her iki düşünceye de sağlı sollu, savaş açar göründükleri bir çağı yaşıyorlardı. 1944 yılının 7 Haziran'ı... Bugün, 6 Haziran 1944 de olabilirdi. Tepesindeki lamba, günün kesinliği üstünde açıkça bir şey belirtmiyordu. Acaba 8 Haziran da olabilir miydi? Hayır, bu pis odada, günler o kadar çabuk geçemezdi. Verdikleri ekmek sayısından çıkarmak da kolay değildi günün tarihini, ilk gün, hiçbir şey verilmemişti, su bile... Helaya uzun işlemlerden sonra çıkarıldığı için, ertesi gün helanın musluğundan içebilmişti suyunu. Daha ertesi gün, ekmek yerine kılıfsız bir matra uzatılmıştı kapıdan. Ekmeğin kaçıncı gün verilmeye başlandığını kesin olarak hatırlamıyordu.

Öbür uçtan bir zincir şakırtısı koptu. Gelen Sotiri değilse, idamlık Ömer'dir.

Doğruydu, tam kapının önünden geçerken gözgöze geldiler Ömer'le. Yüklendiği cezanın dokunulmazlığından gelen korkusuzlukla:

«Merhaba!» dedi Ömer. «Allah kurtarsın!»

«Merhaba! Sağ ol!»

«Suçun?»

«Daha belli değil!»

«Benimkinden de ağır mı?»

«Öyle olacak.» dedi Mustafa gülümseyerek. «Buraya kapatıldığıma bakılırsa...»

«Sanmam! Bir leş var bende.»

Kucağında taşıdığı demir gülleyle övünürcesine sustu. Mustafa'nın da sustuğunu görünce sesini tatlılaştırdı:

«Göreceksin, benden önce çıkarsın sen!» dedi. «Gelenler gidiyor, hep ben kalıyorum.

Aldırma!»

«Aldırdığım yok!» dedi Mustafa, «Yatıyoruz işte!»

«Paran pulun, sigaran?»

«içmem. İçiyordum ya, bıraktım.»

Önündeki yaşlı tutukluyla heladan dönüyordu, nöbetçi, ikisinin konuştuklarını anlamıştı. Çok geçmeden kilidin içinde anahtar döndü. Aralanan kapıda yağız bir yüz göründü. Çocuksuluğuna bir öfke anlamı katmak için kaşları çatılmıştı.

«Yakarım canını!» dedi. «Konuşuyordun değil mi?»

Buralarda öğrenmişti Mustafa, bütün evetlere hayır demenin gerektiğini. Her evet, eğer varsa insanın suçuna kolayca yenilerini ekleyebilirdi.

«Konuşmuyordum!» dedi, kılı kıpırdamadan.

«Konuşuyordun, gördüm.»

«Ben konuşmuyordum.» diye üsteleyebilirdi. Ama, bunun tek anlamı, «Ben değil, idamlık Ömer'di konuşan» olurdu. En iyisi, susmaktı. Nöbetçi hiç beklemediği bir yumuşaklıkla:

«Sen ona bakma!» dedi. «O idamlık! Yüklenebileceği kadar yüklenmiş cezayı. Ama, senin daha ne olacağın belli değil. Gidersin okkanın altına. Taş odaya atılırsın.

Tayinsiz kalırsın.»

Tayinsiz kalmak... Demek cezaların en ağırı buydu, en sonra söylemişti bu yüzden.

Mustafa'nın umursamadığını görünce, verdiği korkuyu az gördü:

«Sen falaka nedir, bilir misin, falaka? Ha? Karışmam sonra!»

Falakayı da biliyordu, daha çoğunu da. Ürkmüş gibi, başını öne eğmeyi daha uygun buldu. Verdiği sıkıyı yeterli gören nöbetçi, bir süre yüzüne acı acı baktıktan sonra çekti kapıyı üstüne, anahtar kilidin içinde daha sert döndü. Kilit yaylı bile değildi. Bu tür kilitler, ancak köylerde tavuk kümeslerinin kapısına vurulurdu, çocuklar girip de yumurta çalmasınlar diye. Tutsaklığında bir tavuk çaresizliğinin gizli oluşunu düşündü, kendine acıdı.

Ufak ufak da olsa, günlük olayları yerine oturtmasını öğrenmişti. Geceyi, gündüzden rahatça ayırabildiği gibi, sabahın erken saatleriyle akşamın geç saatlerini biliyordu artık. Sokağa bakan kör pencere, dışarda yanan belediye lambasının ışığıyla, akşama doğru hafiften kızarıyordu. Işığı içerdeki ampulden daha baskın olduğundan kirli ama, koyu bir sarılık yansıyabiliyordu. Şimdi saatin yedisi, sekizidir. Koyu sarılık bitip de duvarın rengini aldı mı pencere camı, sabahın beşidir, ya da altısı. Güneş doğsun, batsın ışıklar odayı aydınlatmıyordu. Uyku da, uyanıklık da bir zaman ölçüsü değildi burada. Öbür koğuşlar gibi, günlijk bir yaşama sıralaması da yoktu saatlere göre... Dışarda böyle bir düzenin sürüp gittiği helaya gidiş gelişlerden çıkarıyordu. Bir de kantin olmalıydı dışarda, ama nerde? Cezaevinin dışında, bahçede mi, bulunduğu katta mı? Bununla birlikte cebinde tek kuruşu olmadığı için, kantin varmış, yokmuş, onu pek ilgilendirmiyordu, ilerde karısı Şükran'la bir ilinti kurdu mu bu kantin işine yarardı

Ama bu ne zaman olacaktı?

Odasının tam altında büyük bir insan kalabalığının kaynadığını daha yeni öğrenmişti.

Başının, altına serdiği paltodan kaydığı bu gece, kulağına belirsiz sesler gelmişti. Bir mağara uğultusunu duymuştu beyninin içinde. Oysa, cezaevine ilk girdiği gün kendisini yer katına kapattıklarını sanmıştı. Demek ki kapatıldığı odanın altında büyük bir koğuş vardı. Kendisini yapayalnız bulduğu zamanlar kulaklarını toprağın derinliklerinden gelen bu uğultuya verirdi. Bu, sözsüz konuşmalar halinde sürüp giden mutsuz uğultuya...

Gecenin hangi saatinde olduğunu bilmeden uyanmış, bu uğultuyu dinliyordu. Yarı uyur yarı uyanık uzunca bir süre geçmişti. Birbirine vurulan iki demir parçasının çıkardığı korkunç gürültüyü duyunca paltosunun üstünde doğruldu. Bir alarmdı bu.

Koşarak gelen nöbetçi, kapısının kilidini açmış, girmişti içeri.

«Kalk!» diye bağırıyordu, «Daha ne duruyorsun? Alarm işte!..»

Kapıyı gösteriyordu ona:

«Çık dışarı! Koğuşlar boşalacak. Hadi, çabuk!»

Paltosunu alarak kalktı.

«At onu elinden!» dedi nöbetçi. «Palto yasak!»

Koridora çıkınca kalabalığa karışmıştı, itile kakıla bahçeye çıkarıldılar. On beş gündür ayakları toprağa basmamıştı. Birden canlandı. Geriden gelenler, dikilenleri önlerine katıp sürüklüyorlardı. Ezilmemek için bahçe parmaklığına tutundu. Kaba sesli biri, kalabalığa doğru konuşuyordu:

«Gürültü yok! Konuşmak yasak! Kim konuşursa, kargaşalık çıkarırsa, vur emri var!»

Mustafa başını o yana çevirdi. Bu adam, cezaevi komutanı olacak, diye düşündü.

Buraya girdiği gün onun karşısına çıkarmışlardı gardiyanlar. Adam vuracak birine benzemiyordu ama, hiç de belli olmazdı bu işler... Palaskasına takılı hantal bir tabanca gecenin alacakaranlığında seçiliyordu. Kılıfın ağzı açıktı.

«Dikkat!» diye bağırdı komutan yeniden. «Cezaevi boşaltılıcak! Aklınızdan kaçmayı çıkarın. Leşinizi sererim!» Sonra muhafızlara bir komut: «Doldur ve kapa!»

Soğuk soğuk mekanizma şakırtıları duyuldu. İki yüze yakın tutukluydular bahçede.

Çıt çıkmıyordu. Bu sessizlik, korkudan çok şaşkınlıktandı. Niçin boşaltılıyordu cezaevi, nereye götürülüyorlardı böyle gece yarısı? Mustafa Ural, dünyanın gidişinden on beş gündür habersizdi. Savaşın son durumuyla ilgili olabilirdi bu boşaltma. Öbür katlarda bir ayaklanma falan da olabilirdi ama, görünürde hiçbir kargaşa sezilmiyordu.

Mustafa, parmaklığın üstünden, uzaklara baktı, Tophane üstünden Üsküdar kıyılarını taradı bakışlarıyla. Yaşama belirtisi tek bir ışık yok. Karacaahmet, geceye gömülmüş.

Bu karartmalar, bu alarmlar nedir? Kimden korkuluyor, kime karşı? Ah, bir gazete, dünyanın gidişini kör uçuşa çıkmış uçaklar gibi de olsa, odasının alacakaranlığında izleyebilmeye yarayacak bir gazetecik! Komutanın sesi yeniden bir tabanca gibi patladı: «Sıraya! İkişer olun.»

Bir gidiş başlangıcı, bir yola çıkış hazırlığı... Askerlik yaptığı için biliyordu. Saf oluş, durup bekleyiş demekti, oysa ikişer olma bir gidişe hazırlanıştı. Komutlar arka arkaya sıralanıyor: «Getirin zinciri!»

Muhafızlar, uzun bir zinciri sürükleyerek getirirlerken çavuşlar, onbaşılar sıraların arasını açıyorlardı. Mustafa'nın yanında, bir tutuklu belirdi: Boyunu boşunu incelemeye vakit kalmadan onu arkadan biri çekti, yerine kendisi geçti. Hemen hemen kendi boyunda biriydi yeni gelen. Mustafa onu tanımıştı. Her seferinde, kaşıyla gözüyle, üçgeninde onu selamlayan kauçuk pabuçlu Halil'di bu. Duyulur duyulmaz bir sesle:

«Nasılsın?» diye sordu.

«Sağ ol, iyiyim.»

«Gidiyoruz ama, nereye?»

Aralarından bir zincir uzatılıyordu. Zincirin ucu parmaklığa varınca, gerilerden bir komut daha duyuldu:

«Geçirin şunların bileklerine kelepçeleri!»

Hangi kelepçeler? Mustafa'nın sol yanından uzanıp giden zincirde çifter çifter kelepçeler bağlıydı. Demirden bilezikler gibi...

«Sokun bileklerinizi kelepçelere! Soldakiler sağ bileklerini! Sağdakiler de sol bileklerini!»

Bir komut daha, çok geçmeden:

«Kilitleyin, onbaşılar!»

Gecenin sessizliğinde anahtarlar şıkır şıkır kilitlerde döndü. Mustafa'nın sağ koluyla Halil'in sol kolu aynı kelepçenin bilezikleri içinde kaldı. Böylece, bütün tutuklular, ikişer ikişer kelepçelenmişlerdi uzayıp giden bu zincire.

«Açın kapıları!»

Süngülü muhafızlar, iki yanlarını çevirdiler.

Yetmişlik, seksenlik iki prangalı bölük yola düzüldü. Geridekiler çakılıp kalsalar bile öndekiler onları sürükleyip götürüyorlardı. Kendilerini bu zincirlerin sürükleyişine bıraktılar. Cezaevi komutanı sorumluluğun tedirginliğiyle buyruğunu tekrarladı:

«Bozgunculuk yok! Yakarım!»

Tabancasını eline almıştı. Gözleri, yakacak tutuklu arıyordu. Bozgunculuktan anladığı ne olabilirdi komutanın? Gitmemek için direnmek mi, birbirleriyle konuşmak mı, kelepçeleri kırıp kaçmak mı yoksa?

Bahçe kapısından çıktılar. Bir yokuşa tırmanmaya başladılar, ağır ağır. Yata yata hamlaşan vücutları yorulmuştu, soluk soluğaydılar şimdiden. Zincirin ağırlığı yolun dikliği kadar yorucuydu. Mustafa'nın vücudu gece yürüyüşüne hiç hazır değildi. Serinlikte bile soğuk soğuk terliyordu.

Yürüyüşün, birden hızı kırılmıştı. Neredeyse duracaktı. Komutan öfkelendi:

«Geberdiniz mi be? Yürüyün!»

İtalyan Hastanesi'ne doğru tırmanıyorlardı. Yokuşun başında sağa saptılar. Bir süre yürüdükten sonra, yeniden sağa... Mustafa ayaklarının kaldırımdan kurtulduğunu anladı, toprak üstüne yürüyorlardı.

«Dur!» diye bağırdı komutan gerilerden. «Haydi sığınaklara!»

Sığınaklar nerede? Bir uçtan bir uca kazılmış yapı temelini andıran şu çukurlar mı, sığınaklar dediği? En baştakiier bu çukurların içine atlayınca ister istemez Mustafa'yla Halil de onlara uydu. Geride kalanlar da öyle yaptılar. Ortada yalnız, süngülüler kalmıştı.

Mustafa çukura atlarken yan dönmüş, arkasındaki iki tutukluyla yüz yüze gelivermişti, idamlık Ömer'di bunlardan biri. Demir güllesini iri bir karpuz gibi kucağında tutuyordu. Mutlu görünüyordu. Belki, son defa, zincire vurulmuş da olsa, kentin özgür havasını ciğerine çekiyordu. Mustafa'nın kulağına eğildi:

«Hiç dönmesek...» dedi. «Hep bu çukurda kalsak. Ha, ne dersin?»

Komutan tam tepelerindeydi. Mustafa, sustu. Ömer komutanın dikilişini umursamadan:

«Çıktın mı mahkemeye?» diye sordu.

«Daha çıkmadım.» dedi yavaşça.

«Sorgun da mı yapılmadı?»

«Sorgum da yapılmadı.»

«Kaçtan isteyecekler dersin?»

«Bilmiyorum.»

İkisinin arasına bir süngü uzandı:

«Konuşma!»

Süngü, birden yönünü değiştirip Mustafa'nın tam çenesine dayandı. Geriden çavuşun sesi:

«Konuşmak yasak, demedi mi komutan, ne konuşuyorsun?»

Hemen oracıkta cezaevi komutanı belirivermişti, tabancası da elindeydi. Mustafa, bu tabancayı, bütün karartma kurallarını altüst eden ay ışığında görmüştü. Manevra kemeri takmamış başka bir subay, komutanın kulağına eğilip bir şeyler söyledi.

Çavuşun karşısına geçen komutan:

«Çavuş!» dedi. «Aç şu adamın kelepçelerini!»

Bütün başlar Mustafa'dan yana çevrilmişti.

«Ben sana konuşmayı gösteririm şimdi!» dedi. «Götür, Hasan Onbaşı, at bu adamı taş odaya!»

«Başüstüne Komutanım!»

Ses biraz daha dikleşti:

«Helaya bile izin yok! Biz dönene kadar kapısında nöbetçisin sen!»

Birden Halil'e döndü:

Gergin zincirden, kurtulabildiği kadar doğrulan Halil:

«Bir şey söylemiyordu Komutanım!» dedi sesini değiştirerek.

«Konuştuğunu inkâr mı ediyorsun?»

«Konuşan...»

Boş bulunmuştu Halil. Böyle başlanmazdı söze. Ömer'in adını nasıl söylerdi?

«Kimdi konuşan? Söyle çabuk!»

Konuşan yoktu da diyemezdi.

«Benim Komutanım!» dedi suçlu suçlu.

«Sen misin? Güzeeel! Deliler gibi kendi kendine mi konuşuyordun? İkiniz konuşuyordunuz değil mi? Al bunu da götür Hasan Onbaşı. Kâzım'ı da al yanına haydi marş!»

Manevra kemeri takmamış olan subay, kendisi gibi kemersiz bir subayın yanında dikiliyordu. Gözleri Mustafa'da konuşup gülüşüyorlardı. İki kilidin içinde, çavuşun anahtarı şakır şakır döndü, kelepçeler açıldı, Mustafa'yla, Halil'in bilekleri demir bileziklerden kurtuldu:

«Çıkın sığınaktan!»

Çukur oldukça derindi. Zorlanarak çıktılar.

«Haydi Onbaşı! Doğru taş odaya!» dedi komutan. «Kaçırdınız mı yandınız demektir.»

Kaçabileceklerini düşünmüş olacak ki:

«Vurun kelepçeyi ikisine birden!» dedi.

Çavuş, bir uçtan bir uca gidip geldi. Muhafızlara bir şeyler sordu, aradığını bulamamıştı.

«Yok Komutanım» dedi, «Kelepçe almamışız gelirken!»

Komutanın sesi birden dikleşti:

«Seni de mi göndereyim taş odaya? Peki, sonra görüşürüz! Hadi, al götür bunları.»

Arkalarından seslendi:

«Kıpırdadılar mı ilk işiniz süngülemek olsun!»

Bir süre toprak yolda yürüdüler. Sonra apartmanların önünden geçip yokuş aşağı vurdular. Pencereler kara perdelerle örtülü ve sessizdiler. Yokuşu daha da hızlı indiler. Süngüden, kurşundan kurtulup bir an önce taş odaya kapatılmak istiyorlardı.

Muhafızların bir sakarlık yapacaklarından çekiniyor gibiydiler. Belki de onlar için gerçek sığınak, içinden kurtuldukları çukur değil, girecekleri taş odaydı. Bahçe kapısı ardına kadar açıktı. Tek tutuklu bile yoktu içerde, kapının birer yanında nöbetçiler vardı. Karşıdan gelenleri görünce yerlerini aldılar. Kuşkuyla bakıyorlardı getirilenlere. Nöbetçileri selamlayan onbaşı, önemli bir görevi üzerine aldığını belirtmek için iki tutukluyu göstererek:

«Taş odalık bunlar.» dedi.

Zincirden sökülüp taş odaya kapatılmayı gerektirecek ne yapmışlardı? Çok ağır suçları olmalıydı. Kapıdakiler kuşkuyla baktılar. Belki de yarın sabah, kim bilir...

Belli olmaz, belki de bir gözdağıdır.

Bahçenin ucundaki genel kapıdan girdiler. Bir kat aşağı indiler. Taş merdivenlerden, bir el fenerinin mavi ışığında yürüdüler. Bir kapı, gıcırtıyla aralanınca, nemli, karanlık duvarların arasına

itiliverdiler. Kapı üstlerinden kapandı. Bir anahtar kilidin içinde döndü.

Bir süre sessiz durdular. Konuşma isteğini önce Halil duymuştu:

«Bizi...» dedi, «O subaylar var ya, o palaskasız subaylar... İşte onlar attırdı buraya...»

«Kim onlar?» diye sordu Mustafa:

«Onlar... Bilirsin, Turancı diyorlar onlara, ne demekse... Zaten senin için iyi şeyler konuşmuyorlarmış. Askerlerden duydum.»

«Yasak değil mi onların herkesle konuşmaları?»

«Yasak olmasına yasak... Ama konuşuyorlar işte... Onlar senin gibi sivil değil ki...»

Kulağının dibinde fısıldıyordu bunları. Kapıda üçgen bile olmasa, dışardan kimse, bu konuşmayı duyamazdı. Çok rahattılar bu taş odada bir bakıma.

«İyi ama...» dedi, Mustafa, «Onlarda bizim gibi suçlu değiller mi? Biz de tutukluyuz, onlar da.»

«Benim de aklım ermiyor bu işe.»

Yavaş yavaş gözleri odanın karanlığına alıştı. Mustafa eliyle bir duvarı yokladı.

Vıcık vıcıktı. Tavanın yüksekliğini anlamak için elini kaldırdı parmak uçları bir yere değdi.

«Soğuk burası, üşüyeceğiz.» dedi, Mustafa. «Duvalar da ıslak.»

«Romatizmam bir tuttu mu, ayaklarım kütük gibi şişer.» dedi Halil, «Çok kalmasak bari.»

«Neden yatıyorsun sen?»

Halil ahbapça güldü:

«Dur, önce kendimi tanıtayım. Adım...»

«Onu biliyoruz canım, Halil değil mi?»

«Demek adımı öğrendin?»

«Hela aralığında öğrendim, gidip gelenlerden... Seni çok tanıyanlar var...»

«Eskiyim de ondan, iki yıldır buradayım!»

«Neden yatıyorsun?»

«Bir kauçuk işi. Tabur ambarından...»

«Cezan kesinleşti mi?»

«Temyizde.»

«Ne kadar verdiler?»

«Bana beş yıl.»

Durdu birden. Burnundan soluyordu:«İki de suç ortağım var. Hep onların yüzünden.»

Bir süre durup kapıyı kolladılar. Konuşmalar duyulur muydu dışardan?

«Kapıdaki nöbetçiler...» diyecek oldu Mustafa.

«Aldırma!» dedi, Halil. «Hasan Onbaşı bizden.»

«Yani?»

«Bizim oralı... Karadenizli... Gazete okumak istersen dışardan getirir.»

«Çok iyi olur.» dedi Mustafa. «Çok minnete geçer doğrusu. Sıkıntıdan patlıyorum.

Boş oturmak deli ediyor beni. Bir kurşunkalemim vardı, onu bile aldılar. Duvara birşeyler yazardım hiç olmazsa.»

«Kolay,» dedi Halil. «Kalem de bulurum, kâğıt da.»

«Demek sandığım gibi zor değil.»

Güldü Halil:

«Ne sanıyorsun sen cezaevini? Sen bu taş odaya atıldığımıza bakma.»

«Helaya bile istediğim zaman çıkamadığıma göre...»

«İlk günlerde sıkarlar biraz. Bu odalara kapatılanlara hep böyle yaparlar. İlk günlerde asacaklar sanırsın. Verirler cayırtıyı. Şikâyet ettin mi de, kimse kulak asmaz. Hele senin gibi olursa biraz sıkarlar.»

«Evet!» dedi Mustafa. «Bütün kapalılar bir değil. Herifler bizim gibi tutuklulara emir bile veriyorlar, kendileri tutuklu oldukları halde.»

«Aldırmaaa! Geçenlerde bir sivil getirdiler. Senin odaya kapattılar. İki ay sonra ordan çıkardılar, aramıza verdiler. Eh bizim gibi olmasaydı aramıza verirler miydi? Herkesin dilekçesini parasız yazdı. Benim temyiz dilekçemi de o yazmıştı, şaştı kaldı millet. Ama, ben kimseye onun yazdığını söylemedim, avukata yazdırdım, dedim. Bozdular temyizden cezamı, mahkeme yeniden başladı. Akıllı adamdı. Sonra, tuttular, Ankara'ya gönderdiler onu.»

«Herhalde, milletvekili olarak...» dedi gülerek.

Taş odaya atıldıklarını unutmuşlardı. Mustafa'nın içine birden bir tasa düştü.

«Bize ne yapacak komutan dersin?»

«Hiçbir şey yapacağı yok. Attı işte buraya, korkutmak için. Başka ne yapabilir? İki üç gün aç bırakır, iki de tokat attı mı...»

«Tokat mı dedin?»

«Tokat. Falaka da vardır ya burda... Bizi falakaya çekeceklerini sanmıyorum.»

»Ya tokat atarsa?»

«Geçenlerde bir sivil daha geldî, sıkıyönetim sürgünü. Sürdükleri yerden kaçıp gelmiş... Trenden iner inmez, Haydarpaşa'da yakalamışlar... Çok dövdüler fakiri.

Yani sivil mivil pek iplemezler...»

«Demek ufak iş burda tokat yemek ha?»

«Alışırsın. Sana bir şey diyeyim mi, geçen gün ben o Turancı subaylardan iki tokat yedim. Muzaffer'e bir kitap vermişler, hani şu kibar hırsız, dediklerine... Gazeteler yazdıydı, okumuşsundur. Büyük bir adamın oğluymuş, Cevat Abbas mı ne, babası.

Mektup yazacaktım, altlık istedim Muzaffer'den. Bu kitabı verdi bana. Bir göz gezdirecek oldum koğuşta, içine baktım bir şiir... «Sen öl ki o yaşasın.» diyordu şiirde. Kızdım hep bizden ölüm isterler. Hiç yaşamaktan söz eden yoktur. Ben öleceğim de o yaşayacak ha? Başladım elimdeki kalemle karalamaya. Çizdim, çizdim, verdim Muzaffer'e, işim bitince. O da götürmüş sahibine vermiş. Bİr de bakmışlar ki Ziya Paşa mıdır, Ziye Bey midir, öyle birisininmiş bu şiir... Şiirden hayır kalmamış. Kitabın bana verildiğini anlayınca, çakmışlar işi. Çağırdılar beni.

Git, ceketini giy de gel dedi o tutuklu subay. Gittim ceketimi giydim. Tozluklarını da tak dediler, taktım.

Postallarımı da sordular ama, eskidi dedim. Bir hazır ol çektiler, işte o palaskasız subay... iki tokat attı ki, sorma kardeşim...»

«Sen ne yaptın tokadı yiyince?»

«Kıpırdamadım hiç. El kaldırmam ki, subay o! Tutuklu da olsa...»

«El kaldırman şart değil, verseydin mahkemeye. Bir tutuklu subay, bir tutuklu eri nasıl dövermiş?» Sustular bir süre. Neden sonra:

«Peki,» dedi Mustafa, «O senin postalına kadar sordu. Sen de sorsaydın manevera kemerin nerde diye.»

«Güzel, çok güzel ama, soramazdım ki. İkimizi de bu taş odaya gönderen aynı adam.

Bakalım, sen ne yapacaksın bu cezaevinde?»

«Şimdi ne desem boş. Ben onlarla teker teker değil, onların tümüyle uğraşıyorum.

Elim kalem tuttuğu sürece, hep karşılarında olacağım onlar gibi düşünenlerin!»

Halil'in yüzü birden, odanın koyu karanlığında aydınlandı. Cebine davrandı. Keyfinin yerinde olduğu zaman bir sigara yakmak alışkanlığıydı:

«Sigara içer misin?» diye sordu.

«İçerdim ya, içmiyorum şimdi.»

«Ben de içmesem iyi olur. Buranın havasını bozmaktansa... Peki kardeşlik, sen neden geldin buraya? Biraz da sen anlat!»

«Neden mi geldim? Söylesem inanır mısın?»

«Neden inanmayayım. Herhalde adam öldürüp de gelmedin. Kız da kaçırmadın.

Hele bizim gibi ambar da soymadın. Suçun olsa olsa...»

«Bana sorarsan suçum yok benim...»

Halil gülüyordu:

«Camiden mi tutup getirdiler?»

«Onun gibi bir şey! Camiden değil ama okuldan.»

«Öğretmensin demek?..»

«Öğretmenim.»

«Derste bir laf mı kaçırdım ağzından?»

«Derste değil!»

«Anlat canım!» !

«Tam yeri!» dedi, «Anlatmanın!»

Gülüyordu. Niçin gelmişti buraya? Birden kapı açıldı. Mavi ışıklı bir gemici fenerinin aydınlattığı basamaklarda bir süngü belirdi.

«Konuşmak yasak! Konuştular mı dayayacaksın süngüyü gırtlaklarına!»

«Başüstüne Çavuşum!»

Nöbetçiler değişmişti. Dönmüş olacaklardı dışardaki sığınaktan. Çavuş, elindeki feneri merdivene bıraktı. Koyu mavi ışığında tutukluları izliyordu, dik bakışlarla. Bir şeyler söylemek istiyor, söyleyecek söz bulamıyordu:

«Su, sigara içmeleri de yasak!»

Ona kimse böyle bir emir vermemişti ya. Canı öyle istemişti işte. Bugüne bugün nöbetçi çavuşuydu. Süngülü hemen toplandı:

«Evet Çavuşum!»

«Kapı böyle açık kalacak, anladın mı? Gözlerin üzerlerinde olacak hep!»

«Başüstüne Çavuşum!»

Sert dönüş yapıp hızla çıktı merdivenleri. Merdivenin başına diktiği nöbetçiye de emirler verdi bir süre.

Mustafa düşünüyordu, niçin geldiğini anlatamamıştı Halil'e. Nerden gelmişti buraya?

Evet, neydi suçu? Düşünüyordu.

Mart güneşini önüne almış Atatürk Bulvarından Aksaray'a doğru yürüyordu. Yolun sağındaki Pertevniyal Lisesi, öğrencilerini boşaltıyordu kapısının önüne. Çocuklar küme küme duruyorlar, sanki hangi yöne yollanacaklarını tartışıyorlar, sonra ileri geri itişiyorlardı.

Ortaokuldan Mustafa Ural'ı tanıyan bir iki öğrenci yarım baş selâm verdiler. Yirmi beş gündür raporlu olduğu için sıyrılmıştı öğretmenlik havasından. Gülümseyerek aldı selâmlarını. Tam yanlarından geçerken gözlüklü bir öğrenci, çantasının kapağını koparırcasına açtı. Eğildi içine, karıştırmaya başladı. Aradığını bulmuştu çok geçmeden. Kırmızıya çalan renginden anlamıştı, kendi kitabıydı çantasından çıkardığı. Yirmi gün önce yayınlanan, kitapçıların vitrinlerinde hemen hiç görülmeden toplanan şiir kitabıydı.

«Bir dakika efendim!» diye koştu ona doğru çocuk.

Tanımıştı, iki yıl önce sınıfındaki öğrencilerinden biriydi. Durdu.

«İmzalar mısınız? Sizin kitabınız...»

Öğretmenlik hatırı için değildi bu ilgi, belliydi.

«Peki!» dedi, «İmzalayayım. Ama...»

«Beni çok sevindirmiş olacaksınız.»

Aldı kitabı, sayfalarını şöyle bir açtı. Okunup okunmadığını anlamak istiyordu. Çok karıştırılmış bir hali vardı kitabın. İlk sayfalarının uçları bile kıvrılmıştı. Yetinmedi.

«Okudun mu?» diye sordu.

«Bir tanesini ezberledim bile. Çocuklarım adlı şiiri. Kendimi bulur gibi oldum bu şiirde. Bilirsiniz, ben de şiirde sözünü ettiğiniz öğrencilerinizdenim, yazıldığı yıllarda...»

«Hatırlıyorum. 3 A'dan Remzi... Gazete satardın akşamları.»

Kalemini çıkardı. 9 Mart 1944 diye önce bir tarih kondurdu ilk sayfaya.

«Adını yazmıyorum.» dedi, «İmzalayacağım, o kadar... Bir gün sende görürlerse...»

«Çok teşekkür... Yazmasanız da olur.»

«Yalnız şu var ki... Bu kitabım toplatıldı... Okula getirmesen iyi edersin.»

«Biliyorum!» dedi, «Ağabeyim söyledi. Belki sizi de çağıracaklar mahkemeye, iyi oldu size rastladığım. Çok teşekkür ederim, öğretmenim!»

Tarihle imzasının arasına bir şeyler karalayıp verdi. Öğretmenliğini unutmuş genç bir şairin duygusallığına bürünmüştü.

«Haydi genç arkadaşım!» dedi. «Yolun açık olsun!»

Merkez kahvesinde, aynı okulda öğretmenlik ettiği bir arkadaşı bekleyecekti. Tarih öğretmeni Hüsnü... Pencerenin önündeki masada oturuyordu. Canı birşeye sıkılmış gibiydi. Şöyle bir doğrulup yer gösterdi. Otururken:

«İyisin biraz daha, değil mi?» dedi, «Hadi kefeni yırttın gene!»

«Dün akşam biraz ateşim çıktı ama, geceyi rahat geçirdim. Sabahleyin de yürüdüm Fatih'e doğru. Parkın banklarında oturdum biraz.»

«Hava ne kadar da güzel. Bulunmaz bu aylarda böyle güneşli havalar.»

Sonra kuşkuyla gözlerinin içine baktı arkadaşının:

«Savcılıktan bir haber yok ya?»

«Henüz yok!»

«Hiç de iyi etmedin bu kitabı çıkardığına. İlk kitabın üstünden daha bir yıl bile geçmeden...» «Bir buçuk yıl.»

«Gördün mü ya! Çok mu gerekliydi bu kitabın çıkması? Şimdi ne olacak!»

«Herhalde sorgu başlayacak! Sorgu başladı mı, tutuklama kâğıdı da kesilecek demektir.»

«Doğru! Sıkıyönetim bölgesindeyiz!» «Sıkıyönetim bölgesi olmasa da gene böyle.»

«Hiç iyi yapmadın, hiç!»

«İyi, ya da kötü, yaptım işte... Bir şair üzerine düşen işi yapmalı.»

«Bir şair ha! Yalnız bir şair misin sen? Bir öğretmen... Sonra bir baba... Bir koca...

Bir... En önemli yanı bir hasta...» «En önemli yanı bir şair!» «Çok mu önemli görüyorsun şairliği?» «Bu kitaptaki şiirlerden çoğunu geçen yıl yazmıştım.

Memleketin yoksulluk içinde kıvrandığı günlerde. Aylığımız kaç lira bugün? Seksen üç lira seksen beş kuruş! Surda, tramvay deposunun karşısında karnesiz ekmek satıyorlar, torbalar içinde. Tanesi...»

«Bir lira! Aldım geçen gün!»

«Demek seksen dört ekmeğe öğretmenlik yapıyoruz.» «Buğdayımızı Almanlar'a veriyoruz, savaşa katılmamak için...»

«Savaşa girmemek için haraç! Ama Hitler'i bize savaş açmaktan bu buğday alıkoymaz. Koşullar gerektirmesin yoksa!»

«Sınırlarımızı aşmasını bekleyenler de var. Hem de dört gözle!»

«Irkçılar... Sunardılar son günlerde. Ama beklemeleri boşuna. Alman orduları gittikleri yerlerde aradıklarını bulmuşa benzemiyorlar.»

«Bize saldıracaklarını hiç sanmıyorum.» Garson masanın üstüne iki ıhlamur bırakmıştı. «Ne içersiniz?» diye sormadan. Ne çay vardı, ne kahve. Hepsi vardı da her isteyen yüzlerini göremiyordu.

Hüsnü:«Şöyle de olabilir, çaresizlikten...» dedi, «Sıkıştırılmış bir kedi gibi saldırabilirler üzerimize.»

«Hangi güçle?» ;

«Doğru, hangi güçle! Berlin'de bombalanmamış sağlam bir cadde kalmamış.»

«Bizim kenar mahallelerde de sağlam bir ciğer...»

Arkadaşının rapor süresinin dolduğunu anımsamış olacaktı Hüsnü:

«Ne zaman başlayacaksın okula?» diye sordu.

«İki üç gün önce başlamam gerekiyordu. Doktor durumumu beğenmedi. Yirmi beş günlük bir dinlenme daha verdi.»

«Yani nisanın haftasına kadar.»

«Sanatoryuma yatırsaydı daha iyi ederdi. Bakım güç evde. Odun yok, kömür yok.

İşin en kötü yanı, bakım da yok. Ne et, ne süt, ne yumurta...»

«Bir de şu toplanan kitap...»

«İşte hep bu anlattıklarım yazılıydı kitapta... Benim derdim, komşumun derdi, komşumun derdi, okuldaki çocukların derdi...»

«Biliyorsun, bunları yazanlardan hoşlanmadıklarını... Gene de habire yazıyorsun!»

«İstiyorum ki halk, kendi çektiklerinin ayrımına varsın. Bir kez halk yoksulluğunun ayrımına varırsa... Daha doğrusu halk, halk olarak kendi gücünün ayrımına varırsa...

Kaderine öylesine razı olmuş görünüyor ki.»

Hüsnü, ıhlamurun son yudumunu da içti.

«Hadi çay yok, kahve yok.» dedi, «Ihlamur bol ama, kaç para eder, onu da sıcak sıcak içemiyoruz ki.»

«Kömür de yok! Yağmur altında bütün gün bekledim geçen hafta Kumkapı'da...

Kömür motorları gelecek diye Bulgaristan'dan. Ancak motorlardan alabilen açıkgöz kömürcülerden satın alabildim, kilo başına on kuruş açıktan vererek... Islandığıma mı yanarsın, beceriksizliğime mi kızarsın, ertesi gün ateşimin yükseldiğine mi?»

Birden suspus olmuştu ortalık. Yalnız Mustafa konuşuyordu, herkes susmuş onu dinliyor gibiydi:

«Ne oluyor?» dedi, «Ne var?»

Hüsnü, kapıdan girenlere baktı:

«Arama tarama...» dedi, «Son günlerde sıklaştırdılar. Karartmalar da öyle...»

Kapıyı bekçiler tutmuştu, iki resmî polisle bir komiser masaları dolaşıyordu.

Polislerden biri oturdukları masaya yanaştı. Hüsnü'ye kuşkulu kuşkulu baktı:

«Çıkar kimliğini!» dedi.

Hüsnü ceplerini karıştırırken polis, Mustafa'ya döndü:

«Kalk ayağa!»

Ceplerini dışardan el alışkanlığıyla şöyle bir yokladı, bir elini gezdirdi, tabanca bıçak arıyordu. Bulamayınca bayağı öfkelenmişti:

«Ver sen de kimliğini!» dedi.

Sıkıyönetim bölgesiydi, kimliksiz gezmek yasaktı. Belgeleri uzun uzun inceledi.

Fotoğrafları, yüzüne baka baka gözden geçirdi.

Bu arama tarama keyiflerini kaçırmıştı. Yitirmişlerdi, konuşma güçlerini. İkisi birden duvardaki saate baktılar:

«Yemek zamanı!» dedi, Mustafa, «Evde de kimse yok!»

«Oğlan nerde?»

«Annesiyle gitti Derleme'ye!»

«Evde kalmıyor mu?»

«Hasta değil miyiz... Hakkı da yok değil annesinin hani.»

Birden kaşları çatılıverdi Hüsnü'nün. Soğuk soğuk baktı arkadaşının yüzüne. Bilirdi bu bakışın anlamını. Ayağa kalkmış masanın başında bekliyordu.

«Çıkalım!» dedi, Hüsnü.

Elini cebine daldırdı. Mustafa ondan daha atik davranmıştı:

«Müsaade et!»

İrili ufaklı bir avuç paranın içinden iki ıhlamur parasını masanın üstüne bıraktı, geriye elli altmış kuruşu kalmıştı. Ay başlarında bakkala, kasaba şuraya buraya borçlar dağıtılınca işte böyle bir avuç ufak paradan başka bir şey kalmıyordu.

Köşebaşında arkadaşından ayrılırken:

«Yarın da dersten çıkınca uğrar mısın kahveye?» diye sordu Mustafa.

«Uğramasam nasıl olur?» dedi, Hüsnü.

Birden bakışları donuklaşıvermişti.

«Sen bilirsin. Bitirmek üzere olduğum bir şiir var. Sana okumak isterdim.»

«Hâlâ mı şiir! Bak Mustafa!.. Biraz beni dinler misin?»

Anlamıştı neler söyleyeceğini... Tutumu, yüzünden okunuyordu. Son günlerde güvendiği arkadaşlarından sık sık öğütler dinlemeye alışmıştı:

«Anladım,» dedi. «Neler söyleyeceğini... Başkaları için zararlı olmaya hakkım olmadığından söz açacaksın. Hattâ biraz daha ileri gideceksin, karımın uzaktan akrabası olarak... Çoluğun çocuğun geleceğini tehlikeye atmanın yersizliğini belirtecek, paylayacaksın beni. Eğer aldanmıyorsam...»

Hiç beklemediği bir terslikle sözünü kesmişti Hüsnü:

«Uzatma!» dedi, «Ne söyleyeceğimi kestirecek kadar zekisin! Bütün söylediklerin doğru. Hiç hakkın yok, yakınların için zararlı olmaya. Sen solcu olabilirsin, bundan gelecek zararları da kişi

olarak göze alabilirsin ama... Senin gibi düşünmeyenlerin tehlikeyi göze almalarını istemezsin gül hatırın için!»

«Evet, işte bu yüzden yarın kahveye gelmek istemiyorsun, değil mi? Tutuklanmak üzere olduğum şu günlerde, sununla bununla ilişki kurmuş görünmem doğru olmayacağından...»

«Evet, işte bu yüzden yarın kahveye gelmek istemiyorum.»

«Senin bileceğin iş! Yalnız şunu da bilmeni yararlı gördüm. Korktuğum için kendimi savunduğumu sanma? Ben henüz solcu olup olmadığımı bilmiyorum kesin olarak.

Bildiğim bir şey varsa ezilen halktan yana oluşum. Halkın çektiği sıkıntıların benim çektiklerime tıpatıp uygun oluşu. Kurtuluşumu da halkın kurtuluşunda görüşüm... Bu birkaç düşünce kırıntısı solcu olmam için yeterse kendimi hiç de temize çıkarmaya çalışacak değilim.»

«Ama herkes senin gibi düşünmek zorunluluğunu duymazsa... En başta karın Şükran...»

Birden Mustafa Ural, kendini bir öfkenin fırtınası içinde bulmuştu. Hastalığından gelen bir sinirlilik de olabilirdi:

«Uzatma!» dedi, «Ben yarın gazeteleri gözden geçirmek için mutlaka uğrayacağım kahveye. Gelirsen konuşuruz, gelmezsen o da senin bileceğin iş. Hadi eyvallah!»

Büsbütün iştahı kaçmıştı. Yemek saati geçtiği halde bir şey yemek istemiyordu.

Akşamdan kalma biraz pilâv vardı dolapta, iki de yumurta kırardı yanına eğer canı isteseydi.

Güneş çoktan bulutların arasına girmiş, nerdeyse yağmur başlayacaktı. Kuzeyden esen rüzgârı göğüslememek için saptı ara sokaklara. Köşebaşındaki evine yan sokaktan iniyordu ki, üst katın penceresi açıldı, dağınık bir kadın başı uzandı. Ev sahibinin kızı Ayten'di. Eliyle, koluyla bir şeyler anlatmak istiyordu kendisine, geriye dönüp gitmesi için. Anladığına göre, kapıda... Kapının önünde... Onu bekleyen... İki kişi... İki polis vardı... Alıp götüreceklerdi, eğer kapıya yaklaşırsa.

Ne olur alıp götürürlerse diye düşündü Mustafa Ural. Nasıl olsa basın savcısına götürüp sorguya çekilecek değil miydi? Ölüm yoktu ya bunda! Ayakları çakılıp kalmıştı bastığı yere. iyi ama, onu hemen savcıya götürmezlerdi ki bu adamlar.

Geleneklere uyarak Birinci Şube'de bir hücreye kapatırlardı. Ondan, bilmediği çok önemli şeyleri öğrenmek için aç susuz bekletirlerdi, günlerce. Oysa onlara verebileceği hiçbir bilgi yoktu. Herşey kitabında yazılmıştı açık açık. Ancak ona kondurulacak bir suç vardı, giydirilmek üzere kendisini bekliyordu. İyi ama, günlerce bu hasta ciğerle sorgulara dayanabilecek miydi?

Bu düşünceler içinde birden geriye dönüp yolunu değiştirmiş, Yeşiltulumba Sokağı'

na sapmıştı. Kaçıyordu, neden kaçıyordu? Korkudan mıydı bu kaçış? Hücreye atılmaktan, günlerce sürecek sorgulardan korkuyor olmalıydı. Azardan, küfürden, havasızlıktan, besinsizlikten kaçıyordu. Cebindeki birkaç kuruşla nasıl sağlayacaktı bütün bunları? Ne yiyip ne içecekti günlerce? Nereye, kime sığınacaktı?

Neye karar verdiğini de bilmiyordu. Şu anda kesin olarak sonuca bağladığı tek düşünce, eve gitmemekti. Peki ama nereye gidiyordu şimdi?

Yeşiltulumba Sokağı'ndan Şehzadebaşı'na çıktı, oradan Süleymaniye'ye geçti.

Bakırcılar, Çadırcılar derken Kapalıçarşı... Nuruosmaniye kapısından çıktı Cağaloğlu'na. Anlamıştı, ayakları onu Derleme Müdürlüğü'ne götürüyordu. Demek ilk önce Şükran' ı görmek istiyordu. Belki oğlu Aliş'i... Belki de son kez.

Hiç düşünmüyordu ki Cağaloğlu, onu tanıyanların bulunduğu bir kesimdi.

Basımevlerinde, kitabevlerinde çalışanlar bu saatlerde sokaklara dökülürlerdi, köfteciler, işkembeciler, muhallebiciler dolar taşardı. Kitabını basan Devrim Kitabevi de az ilerde yokuşun dibindeydi. Birkaç polisin kitabevi sahibine de gelmiş olmaları gerekirdi. O da bir bakıma suçlu sayılırdı, kitabını bastığı için. Onun için de tutuklama buyrultusunun çıkarılması işten bile sayılmamalıydı.

Yolun üst başından Derleme Müdürlüğü'ne girdi. Mescitten bozma yapı, havanın kapalılığı yüzünden daha da karanlık bir hal almıştı. Merdivenleri tabanlarıyla yoklaya yoklaya çıktı. Aliş merdiven başındaki yangın kovalarında kâğıt kayıklar yüzdürüyordu:

«Annen içerde mi?» diye sordu.

Kuşkulu gözlerle baktı yüzüne oğlu.

«İçerde!» dedi.

«Hadi çağır, gelsin!»

Mustafa onun gidip annesinin kulağına söyleyeceğini sanırken, o seslendi uzaktan:

«Anneee!»

Hemen kapattı ağzını eliyle:

«Sus!»

Annesinden önce Fatma Hanım koşmuştu. Karşısında Mustafa'yı görünce yatışmıştı:

«Siz misiniz Mustafa Bey?» dedi, «Buyurun, Şükran Hanım içerde!»

Çaresiz girmişti içeri. Şükran kadar içerdekiler de onu böyle vakitsiz görünce şaşırmışlardı. Yemeklerini henüz yemişler, her zamanki gibi Fatma Hanım'in pişirdiği nohut kahvesini içiyorlardı.

«Sen misin?» dedi Şükran, «Bir şey mi var?» Olağanüstü bir olayın geçtiğini sezinlemiş olacaktı. Sesini masaların başında oturanlara duyurmak istemeyen Mustafa yavaştan:

«Ne olsun!» dedi, «Anahtarı sana bırakmak için geldim. Hüsnü ile buluşacağım da...

Akşam üzeri gecikirsem eğer...» «Ben almıştım anahtarımı yanıma.» «Belki almamışsındır diye gelmiştim.» Yüzüne kuşkulu kuşkulu bakıyordu: «Sen de bizim kahveden içer misin?» dedi. «İçmem! Henüz yemek yemedim.» «Neden?»

«Canım istemiyor da...»

«Olmaz!» dedi, «Olur mu hiç... Evde birşeyler vardır. Dolapta...»

«İştahım yok. Belki köfteciye giderim, canım isterse.» «Hangi parayla?» diyemedi, arkadaşlarından çekindiği için. Ama kuşkusu da büsbütün artmıştı. Komşu masadaki Hacer, bütün konuşulanları dinlemiş, bir sonuç çıkarmaya çalışıyordu.

«Biraz erken buluşacağız Hüsnü'yle.» dedi, «Mürefte'den şarap göndermişler sizinkiler.»

Yakın masadakiler için söylemişti bunları. Şükran da bunu anlamış olacaktı ki:

«Peki!» dedi, «Geç kalmamaya çalış! Nasıl bizim Hüsnü?» «Bir sıkıntısı varmış, anlatacak bu akşam.» Fatma Hanım, pişirdiği kahveyi koymuştu önüne. Elindeki kalemle bir derginin kenarına: «Beni polis arıyor. Bir kaç gün eve uğramayacağım.» diye yazdı, iri iri. Yavaştan sordu karısı: «Nerde kalacaksın? Hüsnü'de mi?»

«Hüsnü'de.» dedi, rahatlaması için.

«Paran da yoktur senin. Alayım mı Müdür'den?»

«Bırak!» dedi. «istemez.»

Onu dinlemedi karısı, kalktı, girdi Müdür'ün odasına. Çok geçmeden beş lirayla döndü:

«Al!» dedi, «Yatır elektrik parasını. Var mı başka bir diyeceğin?»

«Hepsi bu kadar!» dedi, «Haydi, hoşça kal!»

Ortalığı telâşa vermemek için yerinden kalkmadan:

«Güle güle!» dedi Şükran «Geç kalmamaya çalış!»

İçerde konuşmalarından yararlanan Aliş, kollarını kovanın içine sokmuş, batırdığı kayıklarını çıkarıyordu. Eğildi, saçlarından öptü.

Valiliğin önündeki yoldan Sultanahmet'e çıktı. Oradan vurdu Ahırkapı'ya.

Cezaevinin önünde her yanı kapalı toprak kızılı bir araba duruyordu. Duruşmalardan geç dönen tutukluları içeri sokmak için gereken önlemleri alıyorlardı jandarmalar.

Mustafa'ya, sanki ellerinden kaçırmışlar gibi bakıyorlardı. Yanlarından, ellerini kollarını sallayarak geçen her kişi, onlar için tutulup arabanın içine tıkılması gereken bir suçluydu. Bakışlarını ense kökünde duya duya Ahırkapı'ya oradan da, ara sokaklardan Kumkapı'ya kadar yürüdü. Uzaktan bekçi, polis üniformalı kimi görürse yolunu değiştiriyordu. Henüz bir sakınca olmaması gerekirdi ama, ne olur ne olmaz bir terslik yüzünden şu yarı özgürlüğünü yitirmenin de bir anlamı yoktu.

Düdüğünü çala çala geçen lokomotif, uzak istasyonlara çağırıyor gibiydi onu. Bir bakıma en hayırlısı da böyle bir yolculuk olmalıydı. Ama, nereye, kimin yanına gidebilirdi? Yeşilköy'de Oto Bölüğü'nde yedek subaylığını yapan İlhan geldi aklına.

Eğitim Enstitüsü'nden arkadaşıydı. Son sınıfta iki yıl takılmış, diplomasını alamadan askere çağrılmıştı. Boş günlerinde Mustafa'nın Aksaray'daki evine uğrar, askerlikten konuşur, daha çok Aliş'le oynardı. Evlenmek, çoluk çocuk sahibi olmak isteyip de bu işi başaramayacağını anlayanların ezikliği vardı davranışlarında. İlk günlerde eve vakitli vakitsiz gelişine kızmıştı, kendisiyle dostluk kurma çabası içindeydi. Her gelişinde bir asker tayını getirir, evin karne açığını bir haftalığına olsun kapatmaya çalışırdı. Birden:

«Oldu!» dedi, «İlhan'a giderim! Asker olduğu bir bakıma daha iyi!»

Polisin en az kuşkulanacağı bir kişiydi. Biletini alıp girdi perona. Gözleri üzerine çekmemek için kalabalık bir sıraya oturdu. İstasyondaki polisin gözüne çarpmak istemediğinden ters yana geçmişti. Yenikapı istasyonundan sonra yaptığı işin yersiz bir tedbir, hattâ bir korkaklık olduğunu düşünerek kalktı en gözle görünür bir yere oturdu. Herkesçe tanınmış biri değildi ki her gören bir bakışta tanıyıversindi. Onu arayan polis, kapısını çaldığı zaman, ancak tanır, «Buyur savcılığa!» diyebilirdi. Şu halde neydi bu hırsız polis oyunu?

Yeşilköy'de tren durunca herkesle birlikte indi. Çarşı içinden geçti. Oto Bölüğü herhalde istasyondan çok uzakta olmalıydı. Burasını bilse bilse, şoförler bilirdi.

Yeniden istasyona döndü. At arabalarının arasında eski bir Ford'un kaputunu kaldırıp motorunu kurcalayan şoföre yaklaştı:

«Kolay gelsin!» diye sokuldu.

Başını kaldırmadan verdi karşılığını şoför:

«Hoş geldin!»

«Oto Bölüğü'ne gidecektim de...»

«Görüyorsunuz!» dedi, «Bizim arabada iş yok!»

«Yürüyeceğim oraya kadar. Siz nerden gideceğimi söyleyin yeter.»

Bir soru ile tıkadı lâfı ağzına:

«Kimi arıyorsun Oto Bölüğü'nde?»

«ilhan Beyi!»

«Tanırım» dedi, «Şimdi bir ciple geçti burdan. Havaalanına.»

«Ne zaman döner acaba?»

«Onlar bu saatlerde Taksim'e doğru uzanırlar. Benzine para verecek değiller ya.

Bizim gibi...»

«Kaçta döner dersin?»

«İşi bilir. Ama İlhan Bey beşi geçirmez. Akşamcılığı yoktur.»

Mustafa da bilirdi akşamcılığı olmadığını. Ankara'da bardak hesabı şarap içtikleri olurdu ara sıra. Mustafa beş içerse, o ikide üçte kalırdı.

«Hadi eyvallah!» dedi, «Havaalanına doğru yürüyorum. Dönerken karşılarım.»

«Yok, eğer Oto Bölüğü'ne gidip beklemek istersen surdan denize doğru yürürsün.

Sonra sağa gidersin, Florya'dan yana. Görünür Cemseler uzaktan.»

«Sağ ol!»

Burnuna gelen sıcak ekmek kokusundan bir fırının önünden geçtiğini anlamıştı.

Sağına soluna bakındı, gördü tezgâhı. Karnesinin evde olduğunu bir anda anımsamıştı, içi sızlayarak. Ne yapacaktı bu kaçaklık süresince.

Karaborsadan karnesiz ekmek alacak durumda da değildi.

«Ah İlhan olsaydı, bir parça asker tayını uydururdu.» diye düşündü. Kuru ekmeğe de razıydı. Bir lokantaya girse... Hangi parayla girecekti.

Hadi diyelim ki bir güzel karnını doyurdu. Cebindeki parayla... Sonra ne yapacaktı, yarın, öbür gün? Her lokantanın karnesiz ekmek verip vermeyeceği de belli değildi üstelik. Bir muhallebiciye girebilirdi. Bir tavukgöğsü... Ya da bir kazandibi... Ama, bunlarla da doyabilecek gibi değildi, bu bir iki lokmalık eğlenceliklerle... Ekmek istiyordu canı, dilim dilim... Bir yemeğin suyuna koparıp koparıp banacak, parça parça ekmek...

Yürüyordu havaalanına doğru. Asker taşıtları bir geriden, bir ileriden deli fişekler gibi geçip gidiyorlardı. Her geçişinde subay üniformalıların içinden aradığı kişiyi seçmeye çalışıyordu. Ama hızlı geçtikleri için pek tanıyabileceğine de yatmıyordu aklı.

Hava yavaştan kararmaya başlamıştı. Arabalar lambalarını yakıyorlardı artık. Farlar maskelendiği için mavi bir ışık, ancak arabanın bulunduğu yeri gösterebiliyordu.

Yeşilköy kendine verilen adı hak etmekten çoktan çıkmış, koyu bir gölgenin içine düşmüştü erkenden.

Ciplerin içinde ilhan'ı seçip tanıma olanağı da kalmamıştı artık. En iyisi gidip Oto Bölüğü'nde beklemekti, şoförün dediği gibi.

Havaalanından döndü. Demiryolunun altındaki tünelden geçip caddeye çıktı. Denize yaklaştıkça havanın soğuduğunu, daha da anlıyordu kemiklerinde. Sokak içlerinden düdük sesleri geliyor, karartmaya uymayan evleri, dükkânları kesik kesik işaretlerle uyarıyorlardı. Her dakika bu devriyeler tarafından çevirilip kimliği sorulabilirdi. Bu olasılık, bugün için bir tehlike olmaktan uzaktı ama yarın, öbürgün karakollara adı bildirileceğinden hangi nedenle olursa olsun polisle bekçiyle karşılaşmaması gerekecekti.

Kıyıdan yavaş yavaş yürüyor, Cemselerin park ettiği alanı arıyordu. Karanlığın içinden bir düdük sesi ona durmasını bildirdi. Durup bekledi. Ayak seslen yaklaştı, yaklaştı, az ilerisinde durdu. Soğuktan bozulmuş, çatal çatal olmuş bir ses:

«Kimsin?» diye sordu.

Düşünmeden:

«Bir öğretmen!» dedi.

«Ne işin var buralarda?»

«Arkadaşımı görmeye geldim.»

«Kim arkadaşın senin?»

«Asteğmen İlhan Bey!»

«İlhan Paytak mı?»

«Evet, o.»

iki erin sesi, birbiriyle perçinleşip yeniden koptu:

«Asteğmen İlhan Paytak yeni geldi İstanbul'dan, içerde!»

İki uzun, iki kısa düdük sesi çınladı:

«Posta gelir şimdi! Haber yollarız.» dedi erlerden biri.

İkinci er biraz daha sokuldu, eğilip baktı Mustafa'nın yüzüne.

«Nerden arkadaşın olur İlhan Paytak?» «Okuldan, Öğretmen Okulu'ndan.» «Demek o da öğretmen ha, sivillikte?» Fazla karıştırmamak için: «Evet öyle!» dedi.

Posta gelmişti, geldiğini düdükle haber veriyordu kapının arkasından. O yana doğru yürüdüler.

«Ahmet sen misin?» dedi erlerden biri, alacakaranlıkta.

«Benim!»

«Şu efendi, Asteğmen ilhan Paytak'ı görmek istiyor. Al götür içeri!»

Posta eri:

«Bakalım» dedi, «Asteğmen bu adamı görmek istiyor mu? Geçen gün bir kadın aramıştı onu... Sormadan içeri aldım diye etmediğini bırakmadı bana!»

«Peki.» dedi Mustafa, «Soruver kendisine! Öğretmen Ural gelmiş dersin!»

«Olur.»

Dönüp gitti.

İki er, bir ere söz geçiremedikleri için öfkelenmişlerdi. Uzun boylusu: «Biz postacılık yaparken kim gelirse gelsin alıp götürürüz içeri.» dedi, «içerde ne halleri varsa görsünler!»

Öbürü getirdi gerisini:

«Öyle ya!» dedi, «Bizim ne üstümüze vazife. Alt yanı postasın sen!»

Parmaklığın ötesinden bir karaltı sesleniyordu:

«Mustafa sen misin be?»

İlhan'dı seslenen.

«Benim! Mustafa Ural!»

«Yanında kim var?»

«Yalnızım.»

Bir duraksamadan sonra:

«Peki!» dedi, «Şimdi geliyorum.»

Askerler Mustafa'yı yalnız bırakıp yanyana yürüyüşlerine koyulmuşlardı. Posta eri, tel kafesli kapının ötesinde kaputunun yakasını kaldırmış dikiliyordu. Kapı nöbetçisi üşüyen ayaklarını kızıştırmak için postallarını yere vura vura gidip geliyordu.

Neden sonra kapı açıldı, ilhan, Çörçil dedikleri subay postallarını sürte sürte sokuldu yanına:

«Hayrola!» dedi, anlamlı anlamlı. «Bir geceliğine sana konuk geldim!» «Şükran'la kavga mı ettin yoksa?» «De ki kavga ettim.»

«Olmaz!» dedi, «Bilmeliyim.» «Çok mu gerekli bilmen!» «iyi olmaz mı öğrenirsem?» Gülerek yanıtladı Mustafa:

«Barıştırman için ricada bulunacak değilim.» ilhan koluna girdi, dostça bir sokuluş değildi bu. Yeşilköy'e doğru çekiştiriyordu onu. Bir süre yürüdüler.

«Kitabının toplandığını biliyorum» dedi, «Belki de bugün tutuklanman için savcılık bir tutuklama tezkeresi de kesmiştir.» Hiç sesini çıkarmıyordu. «Öyle değil mi?»

diye üsteledi. «Evet, öyle!»

«Hiç iyi etmedin bana geldiğine. Biliyorsun ki ben her şeyden önce bir askerim.»

«Ben herşeyden önce bir arkadaşız diye düşünmüştüm.» «Eğer para isteyeceksen hemen söyleyeyim ki aylık alamadık, bir bordro karışıklığı yüzünden.» «Param var.

Para istemiyorum.»

«Hattâ bu akşam sen gelmeseydin, karavana yiyecektim erlerle.»

«Korkma, ikimize yetecek kadar param var, bu akşam için. Eğer canın çekerse biraz da içeriz!»

Bir süre konuşmadan yürüdüler. Kestirmeden çarşı içine çıkıvermişlerdi.

«Tanıdığım bir köfteci var.» diye çekti kolundan Mustafa'yı. «Veresiye de yiyebiliriz gerekirse.»

Yolun sağındaki bir tütüncüye girdi. Küçük bir şişe ile çıktı dışarı.

«Şarap!» dedi, «Köfte ile iyi gider.»

Keyfi kaçıvermişti. Değil içmek, canı yemek bile istemiyordu Mustafa'nın.

«Karnen var mı?» diye sordu ilhan masaya oturunca.

«Alamadım yanıma, aceleden.» dedi. :

«Neydi acelen?»

«Daha doğrusu eve uğramadım.»

«Şükran merak etmez mi?»

«Etmez. Gördüm kendisini.»

«Bana geleceğini de mi söyledin?»

«Hayır!» dedi, «Sana geleceğimi söylemedim.»

«Hele ki onu düşünebilmişsin!»

Önce kendi bardağını doldurdu. Bu davranışını doğru bulmamış olacaktı ki, dolu bardağı Mustafa'nın önüne sürdü. Onun önünden aldığını da doldurdu.

«Haydi içelim!» diye kaldırdı.

«İçelim!»

Boş mideye yarım bardak şarabı dikti İlhan'a uyarak. Köfteci ızgaradaki hazır köftelerden bir iki tanesini hemen yetiştirivermişti.

Vitrinde bir kayık tabağı içinde fasulye vardı.

«iki de piyaz!» dedi Mustafa...

«Sen bir piyaz getir, yetiştir, Hamdi Usta!»

Cebinden çıkardığı koçandan günün karnesini koparıp verdi, köfteciye. İster istemez iki yüz elli gram ekmekle iki kişi yetineceklerdi. Bir cömertlik etseydi, yarının karnesini de verir, bir bu kadar ekmek daha getirtebilirdi. Hiç oralı olmamıştı.

Yemeğin kısa kesilmesini isteyen bir tutumu vardı.

Hamdi Usta birer ikişer, köfteleri taşıyordu masaya sıcak sıcak... Yandaki masada tuttukları balığı pişirten balıkçılar oturuyordu. Burcu burcu bir balık kokusu kalkıyordu masalarından, soğan kokusuyla karışık. Günlük işlerinden hoşnut görünüyorlar, köftecinin pişirip getirdiği istavritleri elleriyle atıştırıyorlardı.

Son köftelerini bardağın dibindeki şaraba denk getirtmişti iki eski arkadaş.

«Bir dakika!» dedi Mustafa, «Şimdi geliyorum!»

Çıktı dükkândan, az önce ilhan'ın girdiği tütüncüye girdi, şarabın markasını söyledikten sonra:

«Bir şişe!» dedi. Sardırmadan aldı eline.

İlhan sigarasını çekiştirerek onu bekliyordu:

«Ne o!» dedi, «Şarap mı adın?»

«Köfte ile güzel gidiyor da...»

«Ben içmem artık!» dedi, «Bu gece bölüğe döneceğim.»

«O da neden?» diye sordu Mustafa.

«Bir nöbetçi arkadaşın nöbetini alacağım da.»

Alınmıştı ama, önemsemez görünüyordu.

«Nasıl olsa bulaştırdın ağzını!» dedi. «Ha bir bardak fazla, ha bir bardak eksik!»

Bardağına koyduğu şarabı direnmeden içti. Mustafa:

«Hamdi Usta!» diye seslendi, «Sen bize sıcak sıcak ikişer köfte daha getir!»

Gelen köftelerle birlikte, yapıştılar bardaklarına:

«Haydi» dedi, Mustafa, «iyi günlere!»

Kuşkuyla gözlerinin içine baktı ilhan:

«Sağlığa!» dedi. «Sahi nasıl sağlık durumun? Raporun süresi dolmuş olacak bugünlerde?»

«Evet!» dedi. «Yenisini aldım. Nisanın haftasına kadar raporluyum.»

«Evinde dinlenecek yerde... Ordan oraya koş, bundan sonra...»

«Ben yatalak değilim ki... Durumum elverse de şu köftelerle her akşam iki bardak şarap içebilsem...»

«Her akşam şarap içmeni tavsiye etmem ama, rahatça evinde kalabilirdin!»

«Biliyorsun, bu yıl kurduk evi. Karım Silvan'daydı, ben Gedikpaşa pansiyonlarında... iki yıldır onu İstanbul'a aldırabilmek için ne kadar uğraştım.»

«Sen onun yanına gitseydin daha kolay olmaz mıydı!» Güldü Mustafa:

«Millî Eğitim Bakanı gibi konuşuyorsun.» dedi.

«Orası da yurdun bir parçası değil mi?»

«Bakan da böyle söyledi bana. Seni Silvan'a vereyirn dediydi. Peki dedim istanbul'a kimleri vereceksiniz? Daha itibarlıları değil mi? Hasta olduğum için beni istanbul'a gönderen siz değil misiniz? Bununla birlikte ilhancığım herkes üzerine düşen görevi yapmayı göze alsa ben de kalkar giderim Silvan'a. Kendi isteğimle oraya bir atandım mı, en kısa zamanda giderim doktorsuzluktan. İstanbul'a bir raporla geldiğime göre, neden hakkım olan bir şeyi başkalarına peşkeş çekeyim. Sanatoryum var mı Silvan'da. Gerektiği zaman gidip bir röntgenden geçebilir miyim?»

«Sanatta toplumcu... Öğretmenlikte günün adamı... Nasıl uzlaştırıyorsun ikisini?»

Mustafa düşünüyordu. Doğru muydu söyledikleri?

Gerçekten öğretmenlikte bir çıkarcı mıydı? Sanatta, dediği gibi bir toplumcu sayabilirler miydi kendini? Bu görüşünü daha yerli yerine oturtmamıştı ki. Daha doğrusu hiçbir şeye karar verip uygulamaya geçmemişti. Edebiyat öğretmeni çıktığı gün hastalanmış, sanatoryuma girmişti. Nasıl kendiliğinden hasta olmuşsa, solcu şairliği de kendiliğinden başlamıştı. Böyle olmayı düşünmemişti hiç. Kendi bunalımlarını, toplumun sıkıntılarını yazıyordu. Bu yüzden yazdıklarına toplumcu şiirler diyorlar, daha da ileri giderek onu solculukla suçluyorlardı. Bir tutuklama kâğıdı bile çıkmıştı bu şiirler yüzünden. Hesap vermesini istiyorlardı kendisinden.

Düşünüp kaldığını görünce:

«Ben senin yerinde olsaydım...» diye başladı İlhan, «Kalkar tıpış tıpış savcılığa giderim.»

«Daha önce Birinci Şube'ye...»

«Aynı kapıya çıkar.»

«Aynı kapıya çıkmaz, ayrı ayrı kapılara çıkar. Özgürlük içinde yaşayan bir ülkenin şairi olarak yazdıklarımdan kuşkulandılar mı, kendimi savunmak için aydınca bir hesaplaşma olurdu mahkemeye çıkışım. Toplum karşısında açık açık hesap verme olurdu. Gördüğüm tepki, bana öğretirdi yazdıklarımın anlamını, sanatçı olarak görürdüm şiirimin başarısını, ya da yerine oturmadığını. Bugün beni çağıranlar bana bu olanakları vermek için çağrıda bulunmuyorlar ki. Başımı ezmeye karar vermişler. İbret olsun diye. İşkencelere ne kadar geç katılırsam onların utkularını o kadar geciktirmiş olacağım. Şu halimle bile kendime güvenim artacak.»

«Ya bu gecikme onların hıncını körüklerse?» «Evet!» dedi, «Onların hıncı ortada.

Bir kızgınlık... Bu öfke adalet örgütünün kızgınlığı mı? Yok, hiç sanmıyorum. Bu hınç karşı olduğum baskıcı kişilerin, bir sınıfın hıncı! Demek ki ben bir bakıma onları kızdıracak kadar başarılı olmuşum sanatımda. Onlar, yaşama olanaklarını kimden, kimin sırtından sağlar? Ben böyle düşünmesem bile, onlar öyle düşünüyorlar demektir, beni tutuklamak istediklerine bakılırsa...»

«Kaçmakla onların hıncından kurtulamazsın ki, bir an önce gidip...»

«Bir an önce gidip kendi sağlığıma kıymalarını dilemeliyim, öyle mi? Doktor daha iki üç gün önce beni muayene etti, yeni filmimi gözden geçirdi. Okula gitmemi bile doğru bulmadı. Sen tutup zindana gönderiyorsun!»

«Benim bildiğim, gitmenin doğru olacağı... Bu belki kendi zararına olacak ama...

Başkalarına yararlı olacağını da yadsıyamazsın! Bir şiirinde şöyle dememiş miydin: Bilsem ki kimsenin parmağı yok Bu sürüp giden işkencede, Kılım bile kıpırdamadan bir sabah Çekerdim darağacına kendimi Bilsem ki suç bende!

Öyle dersin de, kendi kılına bile dokunamazsın!»

«Bilsem suçun bende olduğunu...»

«Bil, biraz da sende!»

«Suçlaması kolay, sen bir aydın olarak...»

«Bırak beni! Konu sensin şimdi. Hem bir sınıfı tümüyle suçladığın yetmiyor mu? Bu suçlama ile bir de sanat yapıldığını ileri sürüyorsun! Suçlama, hiçbir zaman şiir olmaz!»

«Bir gün gelecek suçlamalardan başka konularda da şiir aranacak. Ama, henüz böyle toplumlar yok. Sorunlarını, bütün sorunlarını çözümlemiş toplumlar henüz yok.

Sanatçı hangi toplumda olursa olsun bu sorunları bulup çıkarmakla görevli kişidir.

Ben de her görevli gibi topluma hesap vermek zorundayım. Gerekirse suçlayarak.»

«İster hesap ver, ister verme! Bence önemli yanı başkalarına zararlı olmaman diyorum. Savcılık tutuklanman için emir verdi vereli seninle konuşmak, surda oturup içmek bile suç. Bırak yararlı olmayı, artık en yakınlarına bile zararlı bir kişisin sen!»

«Kalkalım istersen! Seni daha da suçlu durumda tutmak istemem. Eğer benim, bu memlekette birine hesap vermem gerekirse sıra sana çook sonra gelecektir.»

«Dilimin döndüğü kadar anlatmak istediğim, suçunun karşılığı ne ise yasalara göre, bu cezayı tek başına çekmen gerektiği... Buna ne çocuğunu, ne karını, hattâ ne arkadaşlarını ortak etmeye hakkın yok!»

«Ne de seni!»

«Doğru, ne de beni! Şimdi burdan çıkınca seni istasyona kadar götüreceğim, biner gidersin, doğru nöbetçi savcıya!»

Ters ters baktı yüzüne:

«Elinle götürüp teslim etsen daha iyi olmaz mı?»

«Başkalarının iyiliği için onu da yaparım gerekirse...»

«Bu kadar insancıl olduğunu bilmezdim! Seni fazla zahmete sokmak istemem. Bak, Hamdi Usta!»

Yanlarındaki masada balıkçılar bir kayık tabağına yatırdıkları lüferi didikleyip duruyorlardı, itişe kakışa. Gürültülerinden duyuramamıştı seslenişini. Elini kaldırıp bir daha seslendi Mustafa:

«Hamdi Usta! Bakar mısın?»

«Buyur Beyim!»

«Hesap!»

«Şimdi Beyim!»

Ocaklığın içindeki kör lâmbanın altında birşeyler yazıp çizmeye başladı. Bu kör lâmbadan çıkan ışıkların sanki sokağa sızma tehlikesi varmış gibi, dükkânın tek penceresi, boyama bir Amerikan beziyle sıkı sıkı perdelenmişti.

Hamdi Usta, yazılı olarak hesabın içinden çıkamayacağını anlayınca, ortalama bir kuruşlandırma yaptı, gelip kulağına söyledi çekine çekine. Oysa Mustafa'nın sandığından da düşük bir hesaptı bu. Beş lirayı geçmiyordu çünkü.

İlhan, bu hesaplaşmadan uzak kalmak için sigara paketini, meşin tabakasına istif ediyordu. Hesap işinin bittiğini görünce: «Kalkalım!» dedi.

Saatine şöyle uydurmadan bir göz attıktan sonra: «Seni istasyona da götüremeyeceğim!» dedi, «Çok geç kaldım.»

Dışarı çıkar çıkmaz uzattı elini: «Haydi iyi geceler!»

Gösterdiği ilgisizlik kendisini de rahatsız etmiş olacaktı: «Bununla beraber...» dedi,

«Ben hafta sonunda sizin eve bir uğrarım. Bir tayın arttırabilirsem bırakırım.»

«Hiç zahmet etme!» dedi, Mustafa, «Evde bulunmayacağıma göre hiç gereği kalmayacak. Üstelik karnemi de onlara bıraktım.»

«Güle güle! Seni istasyona kadar götürmek isterdim! Hem geç kalacağım, hem de...

İstasyonda çeşitli kişilerle karşılaşmak hiç hoşuma gitmez.»

«Haydi hoşça kal! Seni bundan sonra hiç rahatsız etmeyeceğim. Hapisten çıktıktan sonra bile.»

İstasyona doğru yürüdü ama, bilet gişesinin önünden döndü. Onu korkutan trenin kalabalığı değil, tam tersine adamsızlığı olmuştu. Paltosunun yakasını kaldırdı vurdu havaalanı yolundan Londra asfaltına.

Taş odanın ıslaklığında bir saattir susuyorlardı. Nöbetçi gözlerini üzerlerine dikmiş, verilen buyruğa aykırı bir davranış göstermemeleri için kıpırdamadan duruyordu karşılarında.

Halil, ayağına dolanan yumuşak bir yaratığın verdiği şaşkınlıkla:

«Vay anasını!» diye bağırdı, «Nedir bu be!»

Gemici fenerinin koyu mavi ışığında ikisinin arasına bir süngü uzanmıştı hemen:

«Yakarım canınızı! Yasak demedik mi konuşmak!»

Büyüklükte kediden hiç de aşağı kalmayan bir fare, postallarına çarparak iki ayağının arasından geçmişti, nöbetçinin. Süngüyü fareye saplayabilmek için ucunu hızla çevirdi ayaklarının dibine. Tüfeğin dipçiği duvara çarpmasaydı saplayabilirdi de…

Fare çoktan bir deliğe girmişti, ama hangi deliğe?..

Merdivenin üst basamaklarından postal patırdıları duyuluyordu. Demek bu arada merdivenlerin üst başını boylamış olacaktı.

Mustafa, taş odanın en azdan dört nöbetçiyle sarılmış olduğunu anlamıştı postal patırdılarından. Bu nöbetçiler, hava almalarından başka ne yapmaları gerekirse tümünü yasaklamak için sarılmışlardı süngülerine. Geçmişini anımsamaktan başka, Mustafa'nın yapacağı hiçbir şey kalmamıştı, şu taş odada.

«Sonra?» diye düşündü. Sonra ne olmuştu. Surların önüne kadar yürümüştü. Topkapı'dan da Silivrikapı'dan da içeri girebilirdi. Ama boyuna yürüyordu işte. Çok az bilirdi İstanbul'un bu kesimlerini. Durmadan yürüyordu gecenin ıslaklığında.

Edirnekapı'dan girdi surlardan içeri. Eğer yağmur boşanmamış olsaydı, geldiği yolu tersine yürüyecek, böylece gide gele sabahı edecekti.

Nişantaşı Ortaokulu'na verilmeden önce bu semtte öğretmenlik yaptığı için sabahçı kahvelerine kadar bilirdi bu yöreyi. Daha olmazsa sıcak bir ıhlamur karşılığı birkaç saat dinlenebilirim, diye düşünebilirdi. Yarı maskelenmiş bir lâmbanın ışığında saatine baktı, ikiyi geçiyordu. Bu saatlerde buralardaki tüm kahvelerin kapalı olması gerekirdi.

Çaresiz bir yerden bir yere iş için bir yolcu temposuyla yürümesi gerekiyordu.

Sağından, solundan devriye düdükleri duyuluyor, ortalarda kimsecikler görünmüyordu. Saçak altında, belki de pencere arkalarında geçiştirip sürdürüyorlardı nöbetlerini. Eğer karşısına bir devriye çıkarsa, duruma en uygun cevaplar düzenliyor, hemen beş on dakikada yeni durumlara göre bulduklarını değiştiriyordu.

Saraçhanebaşı'ndan Atatürk Bulvarı'na saptı. Ayakları onu Selim Paşa Sokağı'na doğru sürüklüyordu. Buraya kadar hiçbir devriyeye rastlamamıştı. Bu durum ona yüreklilik kazandırmıştı. Oturdukları üç katlı ev, görünüyordu karşıdan. Üst katta ev sahibi subay emeklisi Halit Bey oturuyordu. Orta katta İlköğretim Müfettişi Kemal Bey... Hemen şoseyle bir hizada olan katta da kendileri...

Ters yoldan girdi, Selim Paşa Sokağı'na. Eğer kapının önünde yolunu bekleyenleri görürse, kendisini göstermeden hemen dönebilecekti. Eve yaklaştıkça yağmur da hızlanıyor, ayak seslerini, eğer varsa, yolunu beklemesi gerekenlerden gizlemiş oluyordu. Biraz da yağmurdan kaçarcasına hızla geçti kapının önünden. Kimsecikler yoktu.

Geldiği yoldan hemen dönmemek için, ana caddeye sapmadan Yeşiltulumba sokağına doğru yürüdü. Ters yönden girdi

Selim Paşa'ya bu kez. Kulakları devriyelerin düdüklerindeydi. Gelen yakalamaktan çok, görev başında bulunduklarını mahalleye duyurmak isteyen bir davranıştı bu. Hiç de tehlikeli; olmuyorlardı kendisi için. Düdük seslerinin geldiği yöne doğru gitmiyor, sesler uzaklaştıktan sonra yolunu sürdürüyordu. Yönünü yöresini kollaya kollaya Şükran'in yattığı odanın altına yanaştı. Kulaklarının alışık olduğu vuruşlarla dokundu pencereye. Bilirdi, çok hafifti uykusu. Bir iki adım gerileyerek pencerenin ekranında bir başın görünmesini bekledi. Aradığı yüz, dağınık saçlarla görünmüştü işte!

Çok geçmeden de sokak kapısının açıldığını, gıcırtısından anlayınca, yavaşça kaydı içeri. Karanlıkta elleriyle bulduğu Şükran:

«Gir içeri, çabuk!» dedi, «Islanmışsın.»

Onu oturdukları dairenin kapısına doğru çekip götürüyordu, içeri girdiklerinde:

«Değiştir çamaşırlarını!» dedi, «Çabuk!»

Hasta mıydı, hastalanacak mıydı, bilmiyordu. Bildiği tek şey ayakta duramayacak kadar yorgun oluşuydu, daha çoğu uykusuzdu.

«Biraz uyumak istiyorum!» dedi, «Dört beş saattir ayaktayım.»

«Anlatacaklarım var sana!»

«Biliyorum...» dedi, «Geldiler, evi aradılar. Nerde olduğumu sordular. Kapıda dikildiler bütün gün...»

Birilerinden çekiniyormuş gibi:

«Bu kadar değil.» dedi, «Ne kadar kitap varsa paketleyip götürdüler. Eğer kocan gelmezse, seni de alırız içeri, dediler.»

«Yani rehine olarak, öyle mi?»

«Kim bilir!»

«Ne yapmamı istiyorsun?»

Susuyordu Şükran. Soyunup giyinmesine yardım ederek sorusunu savsaklıyordu.

Mustafa, biraz da onu sınamak için:

«Gideyim mi dersin, sabahleyin?» diye sordu.

Sorusunu duymazlıktan gelerek konuşmaya başladı:

«Hani Uzun Nevzat dediğin bir arkadaşın vardı ya... Üniversiteli...»

«Evet, Nevzat Arık.»

«Öğleden sonra kapıya gelmiş seni arıyordu, içerde polisler vardı. Ben yok evde diye uzaklaştırmak istedim. Yüzüm ona dönük

olduğu için içerde yabancıların bulunduğunu, kaşımla gözümle anlatmaya çalıştım . Gitti. Ben kapıyı kapar kapamaz, memurlardan biri çıktı, takıldı peşine. Pencereden görüyordum, biraz hızlı gitse yetişebilirdi polis. Ama hızlanmadan izliyordu onu. Evden gidenin yerine, çok geçmeden iki tane polis daha geldi.»

«Oh! Demek hiç yalnız bırakmadılar seni!»

«Aliş, her zaman sokağa çıkmak isterken, ayrılmadı yanımdan. Hep oturdu köşesinde. Seni, hastanede kaldığın günler bile arayıp sormazdı. Bugün boyuna, babam nereye gitti, diye sordu durdu. Ben ileriyi de düşünerek, Ankara'ya gitti, dedim, dedeni görmeye. Biraz yatışır gibi oldu.»

Mustafa ıslak çoraplarını da değiştirdi... Beklediği cevabı alamamıştı.

«Şöyle bir saat kadar uyusam...» dedi.

«Sonra?»

«Sonra... Çıkar giderim.»

«Nereye?»

«Bilmiyorum.»

Bir süre sustuktan sonra biraz da öfkeyle:

«Aman!» dedi. «Bilsen bile nereye gideceğini, söyleme sakın. Boş bulunur da kaçırırım ağzımdan.»

«Gerçekten bilmiyorum. Şu var ki kendi ayağımla da gidemem Emniyet Müdürlüğü'ne, hele evde oturup beklemek hiç işime gelmez, alıp götürmeleri için...

Yakalayıp götürürlerse o başka...»

«Ortalarda dolaşıp dururken mutlaka yakalanacaksın bir gün... İyisi mi...»

«Aptalca yakalanmak da hoşuma gitmez. Hatırlıyor musun, bir Hamdi Yılmaz vardı, verem ilacı yapıp, satıyordu, bir zaman lar. Gazetelerde yazılar çıkmıştı bu hapların harikalar yarattığı konusunda...»

«Evet, hatırlıyorum. Ağır hasta olduğu yıllar...»

«Sen de, ne yap, yap, al bu ilaçları demiştin!»

«Öyle demiştim. Sonra bu adamın bir dolandırıcı olduğu anlaşılmıştı.»

«Ya ben, bu hapları alıp da içmiş olsaydım... Bir aydın olarak nasıl bakardım insanların yüzüne?»

«Anlayamadım ne demek istediğini?»

«Olumlu bir aydın olarak... Bir şair, bir sanatçı... Bırakalım bunları da kendi sağlığımdan sorumlu bir aydın olarak... İnsan ilerde utanmamalı, yaptıklarından...

Kuzu kuzu kendi ayağımla gitmek istemiyorum! Hele aptalca yakalanmak! O da dokunur kişiliğime! Yok, eğer sana bir zararım dokunacaksa... O başka.»

«Benim git, dememi bekliyorsan aldanırsın. Sorumluluğu var, sana git de teslim ol demenin. Henüz hastasın, Herşeyden önce temiz havaya ihtiyacın var. Bu bile gitmemen için akla uygun bir neden. Üstelik orda yalnız havasız değil, besinsiz, bakımsız da kalacaksın. Eğer yatıp kalkacak güvenilir bir yer bulursan ilerde, sağlığını yoluna koymak için elimizden geleni yapabiliriz. Hergün birini gönderirsin bizim kasaba, pirzolalık et aldırırsın! Hani senin bir deyimin vardır, haftanın tek günleri çift günleri diye... Tek günlerinde ben alırım, çift günlerinde de sen adamını gönderip aldırırsın. Her seferinde benim adımı söyler, kasabın anlamaması için...»

Biraz rahatlamıştı Mustafa:

«Demek benim Emniyet'e gitmemi istemiyorsun, öyle mi?»

«Dedim ya, işine karışmak istemiyorum! Sen yalnız sıradan bir öğretmen değilsin!

Şiirleri üzerinde durulan bir şairsin! Sorumluluğun var.»

«Senin gibi bir kadının kocası olmak sorumluluğu da ekleniyor, bu sorumluluklar üzerine! Şu halde kendimi toplayıncaya kadar beni arayanların eline düşmemeliyim.

Biraz ıhlamur kaynatır mısın, sıcak sıcak içeyim!»

Şükran mutfağa girince, arkasına aldığı battaniyeye sıkı sıkı sarındı. Ayaklarını altına alarak kıvrıldı olduğu yerde. Yarı uyur yarı uyanık ne kadar bekledi bilmiyordu.

Elinde ıhlamur bardağı ile geldi Şükran:

«Kapıyı nasıl açtığıma dikkat ettin mi?» diye sordu.

«Hangi kapıyı?»

«Sokak kapısını.»

«Dikkat etmedim. Nasıl açtın?»

«Arkasındaki sürgüyü çekerek...»

«Sürgü mü vardı kapının arkasında?»

«Yoktu ama, oldu şimdi. Polisler. Halit Bey'i sıkıştırmışlar. Sen anahtarla açıp geceleri giremeyesin diye, bir sürgü yaptırmasını söylemişler. O da çıkamamış sözlerinden.»

«Kimden öğrendin?»

«Ayten'den.»

«Ne iyi kız şu Ayten!»

«Öyle!»

«Bugün o işaret etti bana polisleri.»

«Anlattı, indi de aşağı.»

«Şu başladığım şiirin müsveddelerini bulabilir misin? Hani Oğluma, adlı uzun bir şiire başlamıştım?»

Gülüyordu Şükran:

«Birinci Şube'ye gittiğin zaman istersin onlardan!»

«Demek müsveddeler de gitti.»

«Fotoğraflar... Dergilerden kestiklerin, yazılar... Senin için yazılmış eleştiriler...»

Birden dayısının kızı Zehra gelmişti aklına. Onda yeni yazdığı bir iki şiirin kopyası olduğunu anımsadı.

«Zehra'da var.» dedi.

«Güvenme hiç. Henüz görmedim kendisini amma... Dün oraya da gittiler, belki uğrarsın diye.»

«Yani orası da gözaltında desene.»

Kalktı, Aliş'in odasının kapısını aralayıp baktı. Sofadan sızan cansız ışıkla sarı saçları görünüyordu örtülerinin arasından. Yaz kış bu odada yatardı. Bu alışkanlığı, hasta babasının mikroplarından korunmasından çok, böyle günler için vermişlerdi demek. Oğlundan korkan bir baba oluvermişti bir iki gün içinde. Yavaşça çekti kapıyı. Şükran:

«Dış kapının anahtarı işine yaramayacak artık. Pencereye vurursun, çekerim sürgüyü.

Sen çıkarken de peşinden kaparım gene. Halit Bey ertesi gün sürgüyü yerli yerinde görünce, polislere verir raporunu, sağlamca. Bir bakıma daha iyi de olmadı değil!»

«Geceleri bekliyorum diye sakın uykusuz kalma! Gündüzleri haber gönderirim sana geleceğimi!»

Paltosunu kurutmak için henüz sıcaklığını yitirmeyen sönmüş sobanın üzerine atmıştı karısı. Eliyle şöyle bir yokladı:

«Eh!» dedi, «Kurumuş!»

Kaşkolünü doladı boynuna sıkı sıkı. Paltosunu giydi. Pencereye dayadı kulağını, yağmur dinmişti:

«Eee karıcığım!» dedi, «Tam bir hafta uğramayacağım eve. Eğer dışarda kalırsam.

Dediğin gibi, kasaptan çift günlerde pirzola da aldıracağım senin adını söyleterek.

Hadi kalın sağlıcakla!»

Sokak kapısını aralamadan önce düdük seslerini dinledi bir süre... seslerin uzaklaştığı sırada birden kayıverdi dışarı. Gözleri karanlığa alışıncaya kadar kapının karaltısında büzülerek bekledi.

Karla karışık bir yağmur vardı. Paltosunun yakasını kaldırmasıyla saçakların altında Yeşil Tulumba Sokağı'na kıvrılması

bir oldu. içtiği ıhlamurun sıcaklığı etkisini yitirmemişti. Oysa havanın sertliği eve girdiğinden daha da acımasız bir hal almıştı.

Bu sıcaklığı sürdürebilmek için ona bir sabahçı kahvesi gerekiyordu. Tatlı bir düşbulutu gibi Kumkapı'daki Agop'un kahvesi geçti gözünün önünden. Saat kaçtı, bilmiyordu ama bu saatlerde açar mıydı acaba Agop? Belli olmazdı. Erken açması için odunu kömürü, çayı şekeri bol olmalıydı. Yakacak odunu demleyecek çayı olmadan bir kahve nasıl sabahçı kahvesi olurdu bu dönemde? Ama Kumkapı kıyıları, Bulgaristan'dan gelen kömür motorlarının yanaştığı bir liman sayılırdı. Karadenizli kaptanlar kömürsüz bırakmazlardı Agop Efendi'yi.

Laleli'yi geçmiş, arka sokaklara doğru kıvrılmıştı. Ayakları alışkanlıklarından gelen bir beceriyle, karartılmış sokaklarda, kahveye doğru sürüklüyordu kendisini. Arada bir ayakkaplarının burnu Arnavut kaldırımlarına çakılsa da gene de yolunu buluyordu. Düdük sesleri akşamki kadar tehlikeli değildi. Sanki yolun üstünden uzaklaşmışlardı, ona kolaylık gösterir gibi. Yol kıyılarında kıvrılıp yatan köpekler onun aceleci adımlarından ürkerek başlarını kaldırıyorlar, bir tehlike sezinlemedikleri için yeniden uyuklamaya çalışıyorlardı... Kalkıp havlamakla ısıttıkları kuru bir kaldırım bölümünü yitirmiş olacaklardı en azdan. O kadar da akıllıydılar.

Koska'dan vurup Soğanağa'dan kıvrılabilirdi ama, yolunu kısaltmakla ne kazanacaktı ki? Tam tersine Yenikapı'ya saparak yolunu uzatmalıydı, zamandan kazanabilmesi için. Henüz sabah ezanı bile okunmamıştı. Yenikapı'ya doğru uzanırken ta uzaklardan hangi camiden geldiği belli olmayan bir ezan sesi duyar gibi oldu.

Acemice çalınan bekçi düdükleri onu birden kendine getirmişti. Demiryolu boyundan Ermeni evlerinin arasına saptı. Kuşkulu bir polisin kimlik sormaya kalkışması bütün işleri altüst edebilirdi. Yeniden Laleli'nin arka sokaklarına tırmandı. Beyazıt Meydanına sapmadan Azak Caddesi'ne girdi. Beyazıt Camii minarelerinden de sabah ezanı okunuyordu artık. Kahveler, sabahçı kahveleri sıkıyönetim yıllarında ancak bu saatlerde açılabiliyordu.

Ortalık ağarmaya dönüşmüştü. Sokaklarda tek tük işlerine gidenler görünmeye başlamıştı. Yağmurla karışık serpeleyen kar durmuş, takır takır bir ayaz, bastığı kaldırımlardan ses getiriyordu. Belki bu ayaz, evden çıktığı zaman da vardı ama Mustafa yeni

duymaya başlamış olabilirdi. Azak Sineması'nın dik yokuşunda, biraz da kızışmak için hızlanmıştı. Bekçiler, devriye polisleri korkulu olmaktan çıkmışlardı bir bakıma. Ters yöne doğru yürüse bile, işine giden bir motorcu, bir gemici, ya da bir balıkçı sayılabilirdi artık. Arka sokaklara dalmadan göğsünü gere gere Kumkapı'nın balıkpazarına indi. Denize doğru kıvrılan Aşmalı Sokağa saparak Agop'un kahvesine çıktı.

Agop Efendi, karartma perdelerini erkenden sıyırdığı için tavandaki lâmba, ta köşe başından görünüyordu. Hiç kimsecikler yoktu müşteri adına.

Agop Efendi eğilmiş, sobayla uğraşıyordu. Selâm verip içeri girdi. Selâmı alan Agop Efendi çöktüğü yerden başını çevirdi:

«Oooo!.. Sen misin Mıstabey?» dedi. «Sabah sabah hangi rüzgar attı seni?»

«Böyle havaları severim, bilirsin... Uykum kaçtı da...» dedi. Agop hâlâ kuşkulu kuşkulu bakıyordu yüzüne.

«İyi bir hava seçmemişsin!» dedi. «Odunlar vıcık vıcık! Sabahtan beri tutuşturamadım. İşte sonunda aldılar fitili. Ne olduysa bir fincan gaza oldu.»

Kapattı sobanın kapağını, doğruldu:

«Eee, görünmüyorsun son günlerde.» dedi, «Okulu değiştireli bizleri boşladın.»

«Kahvede oturacak vaktim yollarda geçiyor artık. Her gün Aksaray'dan Nişantaşı'na git gel... Sen nasılsın? Karartmayla soğuklarla aran nasıl?

«Çaysız, şekersiz, kahvesiz, kahvecilik yapıyoruz işte. Bizimki hiç iş değil ama dükkân kapanmasın diye.»

«İnegöllü Hüseyin geliyor mu? Felsefe'deki Nevzat falan?»

«Gelmez olurlar mı? Demirbaş onlar. Bizim kahvecilik hep onlar için. Onları kaçırmayalım diye.»

Tezgâhın üstündeki katlanmış yeni gazeteleri aldı, önüne bıraktı Mustafa'nın.

«Hele bir göz gezdir şunlara... Ben de çayı demleyeyim. Ne zamandır bir demlik çay saklıyordum. Sana kısmetmiş.»

Mustafa, Tan gazetesinin başlıklarına bir göz attı. Birinci sayfanın altındaki küçük haberlerin arasında tek sütun bir başlık gördü. Yeni «tevkif»lere işaret ediliyordu.

Altını okumaya başladı, iki yüz kişi tutuklanmıştı. Emniyet Müdürlüğü'nde sorgularına başlanmıştı. Haberin sonu sekizinci sayfadaydı. Çevirdi. Üç beş tane isim geçiyordu bu tutuklananlardan.

Kendisi de bunların arasında mıydı? Yok, hayır! Onun suçu yalnız «propaganda mahiyetinde» kitap yayınlamaktı. Yazıyı baştan bütünüyle bir daha okudu. Açık seçik bir olay yoktu ortada ama, birçoklarının tutuklandığı seziliyordu. Ek bir haberdi onun kitap sorunu da... Amma ne olursa olsun, açığa vurulan tek dava da onunkiydi. Bu, bir bakıma kötü de değildi. Suç ortağı olmadığı için adının açıklanmasında hiçbir sakınca görülmüyordu demek.

Kitapçının adının geçmediğine de ayrıca sevinmişti. Öyle ya, ne suçu vardı kitapçı Kemal Bey'in bu işte. Şiirleri yazan, bastırmak için ona başvuran kendisi değil miydi?

«Ne o?» dedi, «Yaramaz bir haber mi gördün gazetede?»

«Bütün haberler birbirinden berbat Agop Efendi! Savaş bütün kepazeliğiyle sürüp gidiyor. Ekmeksizlik, odunsuzluk, kömürsüzlük...»

«Doğru!» dedi. «Bereket kömür sıkıntısı çekmiyorum artık. Nah şuraya yanaşıyor, Bulgarya'dan gelen motorlar. Recep Reis burda içer çayını. Ben motorlar boşalınca gider iki çuval kömürümü alırım, ondan. Yetmiş beşerden yüz elli kilo kömür...

Balkan kömürü de kaya gibidir haa! Kolay kolay erimez.»

«Hatırlıyor musun?» dedi Mustafa, «Bir kış günüydü. Çocuğun sütünü ısıtmak için senden kömür almıştım, kesekâğıdına koyup götürmüştüm eve.»

«Semaveri söndürmemek için evde ateş yakmaz olmuştuk. Müşterilerimiz için hep...

Kesekâğıdında mangal kömürü! Unutur muyum hiç!»

Konuyu değiştirmek için kalktı iskemlesinden:

«Doldurayım bir daha!» diye aldı bardağı önünden.

«Eline sağlık, güzel demlenmiş!»

«Semaver kömürle kaynamalı fıkır fıkır... Beyoğlu'nda elektrikle ısınan semaverler var. Metelik etmez! Semaver dediğin, elleme kömürle kaynayacak! Meşe kömürüyle!»

«Felsefe'deki Hayri uğruyor mu bugünlerde?»

«Uğramaz olur mu! İki günde bir burdadır. Sarar kahveyi kâğıdına, cebinde getirir.

Senin cezvende pişen kahvenin tadı başka oluyor der. Allah selâmet versin iyi adamdır Hayri Bey. Takıntısı olmasaydı, bitirecekti bu sene fakülteyi.»

«Kenan da geliyor mu?» dedi, «Bizim Bartınlı Kenan?»

«Ayrıldı Kumkapı'dan ama, gene de uğrar arasıra. Küçükpazar'da bir otel odası tutmuş. Ben sana bir şey söyleyeyim mi, senin hemşerilerinde hiç iş yok. Okumuyor bu adamlar!»

«Kemal'e de bir şey diyemezsin ya!»

«Kemal başka. Doktor olamayacağını anlayınca çevirdi Hukuk'a girdi.»

«Hastalık yüzünden.»

«Bu Karadenizlilerin de ciğerlerinde hiç iş yok be! Poyrazından mıdır, karayelinden mi, nedendir bilmem!»

«Hayır, karayelinden poyrazından değil, bakımsızlıktan. Verem Savaş Derneği' nden bir iki doktor, bir tarama yapacak olmuşlar Karadeniz boylarında, yüzde doksanı veremli çıkmış.»

Mustafa'nın önündeki gazeteyi aldı, yerine bir başkasını getirdi. Semaver için, maşayla kömür kırmaya koyuldu.

Kapı açıldı. Mustafa'nın yanındaki masaya kunduracı olduğu parmaklarından anlaşılan bir delikanlı oturdu:

«Çay!» dedi oturur oturjnaz.

Üşüyen parmaklarını ısıtmak için, çay bardağını avuçlarının içine almıştı:

«Kar başladı!» dedi, bir felâket haberi verir gibi üzgün.

Sırtında pardesüsü yoktu. Kalın bir kazağı vardı, yerli yünden örülmüş. Dik yakası çenesine dayanıyordu. Yazlık bir ceket vardı bu kazağın üstünde, yenleri lime limeydi.

«Bir gazete de bana verir misin, Usta!» dedi.

Agop Efendi hiç oralı olmamıştı.

«Gece bir leş çıktı Hristo'dan!» dedi delikanlı, «Yazıyor mu bakalım!»

«Nesine bakacaksın?» diye tersledi onu.

«Tanırım kızı, trikotajda çalışırdı.»

«işin kolayına kaçmaya kalkıştı desene! Hristo'ya dadanan sarhoşun encamı budur sonunda!»

«Herif çektiği gibi vurmuş, taktırıyor diye!»

Agop Efendi'nin getirdiği gazetenin sayfalarını çevirip duruyor, kızın resmini arıyordu. Bulamayacağını anlayınca katladı koydu masanın üstüne:

«Güzel kızdı!» dedi, «Ne olursa olsun yazık oldu kıza! Okula beraber gidiyorduk Kadırga'da. Sandalcı Yorgo'nun onun gibi daha üç kızı vardı. Ziyan zebil oldu üçü de... Bir çay daha, dondu ciğerlerim gelirken.»

Kırçıl paltolu, kenarlarına kar birikmiş fötr şapkalı bir müşteri göründü kapıda.

Oturacak masa bulamamış gibi dikiliyordu. Bakışlarını genç kunduracının üzerinden kaydırdı birden, Mustafa'ya çevirdi. Yüzüne bakmadığı halde gelen adamın gözlerinin üzerinde dolaştığını sezinliyordu Mustafa Ural. Kendini, okumakta olduğu dış yoruma vermiş görünmek için başını eğdi gazetenin üzerine. Üzerindeki incelemesini yeterli bularak Agop Efendi'ye sokuldu:

«Mustafa adında birini arıyorum!» dedi, «Mustafa Ural... Sık sık bu kahveye çıkarmış, üniversiteli gençlerle.»

Yüreği yerinden fırlamış da dışarda atıyormuş gibi geldi Mustafa'ya. Çarpıntısının duyulmasından korkuyordu. Dipten doruğa kulak kesilmişti. Yaşaması, Agop Efendi'nin ağzından çıkacak söze bağlıydı sanki.

«Tanrım!» dedi, «Müşterimizdir.»

«Demek tanırsın!»

«İyi tanırım hem de. Öğretmendir. Beyoğlu tarafına verdiler onu.»

«Nişantaşı Ortaokulu'ndaymış!»

«Hiç uğramaz oldu oraya verildiğinden beri.»

«En son ne zaman geldi?»

«Ohoo!.. En azından bir sene!..»

«Uğrarsa bundan sonra... Haber vereceksin karakola... Hiç çaktırmadan... Büyük haltlar karıştırmış... Solculuk, molculuk var işin içinde!»

«Hemen...» dedi Agop Efendi, «Hiç merak etmeyin. Öyle adamların işi yok benim kahvemde...»

Cebinden bir kart çıkardı:«Bu numaradan beni ara! Adım yazılı üstünde... Aç gözünü! Bugünlerde uyanık olmalısın!»

Kapıyı çekip gitti. Bir süre kimse ağzını açıp bir lâf etmedi. Bu suskuyu yersiz bulan kunduracı:

«Bir de öğretmenmiş herif!.. Namussuz!»

Agop Efendi kızmıştı: :

«Sus! Aklımız ermez bizim!» dedi, «Cahil adamlarız biz!»

«Öğretmenler de satarsa bu vatanı, bizim gibi cahiller ne yapmaz.»

«Dedim ya, aklımız ermez bizim! En azdan yirmi bin öğretmen var memlekette.

Bunlar vatanı satsalardı, vatan mı kalırdı bugüne kadar.»

«İyi söyledin be Usta! Değil mi ya!»

Kalktı ayağa:

«Gitmeli artık.» dedi, «Oturmakla adamın karnı doymaz!»

Çay parasını attı mermer masanın üstüne:

«Çalışmakla da doymuyor ya! Haydi hoşça kal Usta!»

Kapıyı açtı. Birden soğukla yüzyüze gelince, hemen kapatıverdi:

«Vay anasını, ısırıyor adamı!»

Ceketinin düğmelerini ilikleyip yakasını kaldırdı. Kapıyı açmasıyla kendisini dışarı atması bir oldu.

Agop Efendi, hiçbir olay geçmemiş gibi, telle semaverin kömürlerini dürtüklüyordu.

Neden sonra:

«Ne meselesi bu Mıstabey?» dedi, «Yazı mazı falan mı?»

«Bildiğin gibi!»

«Solculuk yani?»

«Öyle diyor işte. Çıkardığım kitabı topladılar da...»

«Mahkemeye vermediler mi seni?»

«Daha vermediler. Verseler kolay.»

«Anlıyorum.» dedi, «Evvelâ sorgu sual. Kaçılmaz ki... Bulacaklar elbet!»

«Raporluyum ben, okula bile gitmiyorum.»

«Kanundan kaçmak olmaz ki.»

«Ben kaçıyorum ama... Neden kaçtığımı da bilmiyorum doğrusunu istersen!»

«Ne olursa olsun, kaçmak olmaz!»

Elindeki teli bıraktı. Bir çay daha getirdi, koydu önüne. Gülerek yüzüne baktı Mustafa.

«Sıkma canını!» dedi, «Haydi yolun açık olsun! Eğer darda kalırsan, madama tembih edeyim... Ev de soğuktur ama, mangalla oturulur.»

«Sağ ol Agop Efendi!»

«Güle güle!»

Paltosunun cebinden beresini çıkardı, geçirdi başına. Saçak altlarından Yenikapı'ya doğru yürümeye başladı.

Azak Sineması'nın önünden tramvay caddesine çıktı. Durakta ilk karşılaştığı tramvaya atladı tam kalkarken. Kendisinden sonra kimse binmediği için izlenmediğine inanmıştı. Oturacak yer de bulmuştu, en ön sırada. İlk durakta bir kadın girdi içeri, önündeki daracık yere dikildi. Bir anda yer vermek için toparlandı.

Hemen kendine gelmişti. Yerini kadına verirse, yüzü yolculara dönük ayakta kalacaktı.En azdan otuz kırk yolcu inceleyecekti yol boyunca. Oturduğu yerde büzülüp kalmıştı ister istemez.

Tramvay, Beyazıt Meydanı'nı döndü. Veznecilere doğru hızla yol alıyordu.

Şehzadebaş'nı geçti. Birden Bozdoğan Kemeri'nde oturan Nihat geldi aklına, iki katlı bir evde otururdu. Çoğu zaman fakülteye derslere gitmez, kitaplarını karıştırır dururdu odasında. İzmir çevrelerinden gelmiş, büyükannesinin bu eski evine pansiyoner gibi girmişti. Saraçhane'de iner, itfaiyenin önünden geçer, evi bulurdu eğer istese.

Tam ineceği sırada, yanındaki sıradan orta yaşlı bir adam doğruldu. Sabahleyin Agop Efendi'nin kahvesinde rastladığı memurun kırçıllı paltosunu andırıyordu sırtındaki.

Sivil polislerin, paltolarının da, ayakkabılarının da birbirlerine benzediklerini biliyordu. Evet aynı kırçıl kumaştandı paltosu. Hereke kumaşından.

Doğrulmuşken birden oturuverdi. Şaşılacak şeydi, o da paltosunun cebinden bir mendil çıkarıp onun gibi çöküvermişti olduğu yere. Bu kararsızlık süresi içinde tramvay da kalkmıştı duraktan. Kuşkulandığı bu adam memursa gerçekten, kendisini de izliyorsa eğer, son durağa kadar inmemesi gerekirdi.

Kırçıllı paltolu adam, Fatih durağında hiç kımıldamadı. Malta'da pencereden bile bakmadı. Atikali'de iner, Karagümrük'teki evine gider memur değilse diye düşündü.

Öğle yemeğine yetişmek isteyen bir işadamı da olabilirdi. Ama şaşılacak ; şey!

Atikali durağında da inmedi. Acıçeşme'yi geçerse son durakta birlikte inmeleri hiç de hoş olmayacaktı. Bir durak önce hemen inmeyi düşündü. Doğrusu da buydu.

Acıçeşme durağına yaklaşırken, birden kalktı, sahanlığa çıkar çıkmaz kendini bırakıverdi boşluğa. Tramvaydan yana olan ayağının üzerine hızla basmıştı. Araba yanından sürtünerek geçip gitti. Hemen döndü, tramvay yoluna doğru ters yönde yürümeye başladı. Kalktığı durağa doğru yürümek akıllıca bir iş olmazdı. Geriye dönüp baktı. Tramvay Acıçeşme'de durmuş yolcularını boşaltıyordu. Üç kadınla iki çocuktan başka hiç kimse inmemişti. Kırçıl paltolu adam, son durakta inecek, belki de Eyüp sırtlarına doğru sur kapısından geçip yürüyecekti. Demek boşunaydı bu titizlikler.

Şimdi ne yapacaktı? Şu aralıktan saparsa iki yıl önce öğretmenlik yaptığı ortaokula çıkardı yolu. Buralarda onu tanıyanlarla karşılaşması işten bile değildi. Böyle elleri cebinde, kös kös yürümesi hiç doğru olmazdı. Arandığını bilmeseler bile, onu tanıyanlar buralarda dolaşması için akla yatkın bir neden bulamayacaklardı.

Kahvelere girip oturmak bile kuşkuyu çekerdi, böyle bir ortamda.

Ne yapacağını düşünmek için hemen ara sokaklardan birine daldı. Bir süre hiçbir şey düşünmeden yürüdü. Neden sonra bu yolu hiç yadırgamadığını anlar gibi olmuştu.

Eskiden çok sık geldiği bir sokaktı burası. Az ilerde Türkçe yardımcısı Cengiz otururdu. İktisat Fakültesi'nde okuyabilmek için ortaokulda yardımcı öğretmenlik yapmak zorunda kalmıştı. Gereken işlemin yapılmasında yardımcı olmuştu ona, Müdür yardımcılığında yaptığı en hayırlı iş de Cengiz Atademir'in yardımcılığa getirilmesine önayak oluşuydu belki de. Uyanık bir

arkadaş olduğu için ara sıra evine uğrar, birlikte hazırladıkları mezelerle içerlerdi karşılıklı.

Bu saatlerde eğer okulda dersi yoksa mutlaka evde olması gerekirdi, iki katlı bir evin altında, dükkândan bozma bir odasında otururdu. Evde bulunup bulunmadığını öğrenmek için hiç de kapısını çalıp sormak gerekmezdi. Sokağa doğru uzanan soba borusuna bir göz atmak çok bile gelirdi, bu aylarda. Baktı, boruda sigara kadar da duman yoktu. Şöyle bir dokunup geçecekti ki birden kapı açıldı, içerden çıkan, Cengiz'den başkası değildi. Öyle ki ilk adımını atar atmaz yüzyüze gelivermişlerdi.

İkisi de birer adım geri çekildiler şaşkınlıktan.

«Vaaay Abi, sensin haaa!» diye uzattı elini Cengiz. «Sana geliyordum» dedi, Mustafa, kendini toplamaya çalışarak.

Aralık duran kapıyı iterek açtı Cengiz: «Buyur Abi!»

«Dersin var galiba, çıktığına bakılırsa.» Suçlu suçlu önüne baktı:

«Sen yabancı değilsin!» dedi. «Kahveye gidiyordum, evde ne odun var, ne kömür.»

«Yaa!» dedi, «Böyle demek!»

Birden başını kaldırıp geniş geniş güldü Cengiz. Pişkinliğe vurmaktan başka çıkar yol yoktu.

«İlâhi Abi!» dedi, «Başka türlü mü olmasını bekliyordun?» «Yok!» dedi, «Sıcak bir oda beklemiyor da değildim, oturup konuşmak için!»

«Bununla beraber, odayı şöyle bir ısıtır, soğuyuncaya kadar da birşeyler düşünürüz ilerisi için.»

Girdiler içeri, içinde bir kişinin zor döndüğü mutfağa daldı Cengiz. Bir tahta kutuyla çıktı dışarı. Bir tekmede üçe dörde böldü kutuyu, sobaya attı. Daha birşeyler arıyordu tutuşturacak. «Buldum,» dedi, «Çocukların yazılı kâğıtları...» Eğildi, yatağın altından rulo olmuş kâğıtları çıkardı attı sobaya. Kibriti çakar çakmaz parlamıştı kâğıtlar.

Paltosunu yatağın üstüne atarken: «Sen de çıkarabilirsin artık!» dedi.

Oda küçük olduğundan ısınıvermişti. Mustafa da çıkarıp astı paltosunu. Küçücük bir masanın yanındaki sandalyeye geçti. Cengiz hâlâ ayakta duruyor, durumu çözümlemeye çajışıyordu:

«Eee, öğleye birşeyler yeriz değil mi, Abi?» diye kuşkulu kuşkulu baktı. «Bakkal Turgut'la aram fena değil. İstediğimi veriyor bugünlerde... Eski tersliği kalmadı.

Hesabı kapatamazsam, öbür aya aktardığım bile oluyor.»

«Buna sevindim!» dedi, «Şimdi sen şu parayı al!»

Cebinden çıkardığı paraları tutuşturdu eline:

«Kaç kilo odun verirlerse al getir!» dedi.

«Bu kadar da bende var.»

Paltosunu giydiği gibi hemen fırladı dışarıya. Çok geçmeden de dönüp geldi:

«Şunun şurasında üç yıldır oturuyorum, dara gelince de üç kuruş, beş kuruş kimden olsa veresiye alış veriş ediyorum da, bu herif bana bir tek odun bile vermiyor, veresiye... Oğlu da sınıfımda üstelik.»

Arkasından gelen oduncunun çırağı bir küfeye yakın odunu boşalttı kapının önüne.

Cengiz kurucalarından iki üç tanesini attı sobaya. Çırak dikilmiş bekliyordu:

«Haydi oğlum!» dedi Cengiz, «Ustan veresiye vermediği için sana da bahşiş yok!

Son meteliğine kadar yatırdım ufaklıkları. Bakma kusura!»

Çocuk, en azdan bir lira bahşiş almış kadar keyiflendi bu sözlerden:

«Canın sağ olsun Abi!» dedi.

Mustafa söze nerden gireceğini düşünüyordu. «Karımla kavga ettim, birkaç günlüğüne kalacağım burda, diye mi başlamalıydı, yoksa küt diye girse miydi, konuya? Tam bu sırada masanın üstündeki gazeteye gözü ilişmişti Mustafa'nın.

Tutuklandığını yazan gazeteydi bu.

«Eee?» dedi, «Ne var, ne yok gazetelerde? Okuyacak zaman bulabildin mi sabah sabah?»

«Çok şükür, zamanımız olsun bol!» dedi Cengiz.

«Okudun demek?» «Sen okumadın mı yoksa?»

Ne demeliydi? Bu sorusu ile kendisiyle ilgili haberi okuduğu açık açık çıkıyordu ortaya.

«Okudum!» dedi, Mustafa, «Okumaz olur muyum?» «Demek gördün haberi? Daha sorgu sual başlamadan hemen kesmişler tutuklama tezkeresini.»

«Tutuklanmaktan korktuğum yok. İnanıyorum, bizde namuslu yargıçların bulunduğuna. İş yargıcın karşısına sağlığımı yitirmeden çıkabilmekte.»

«Başka tutuklamalar da varmış. Sorgu sual derken işi genişletip onlarla suç ortağı olarak gösterdiler mi seni, ayıkla pirincin taşını! Bırak hastalığı, ben senin yerinde olsam, onların sorgusu bitip mahkemeye verilene kadar çıkmamaya çalışırdım karşılarına.»

Mustafa'nın içi birden ısınıvermişti, iliklerine kadar. Cengiz, sobanın kapağını açtı, odunları, eliyle bir düzene koyduktan sonra kapattı:

«Var mı içlerinde tanıdığın?» diye sordu. «Bilmiyorum ki kimlerin tutuklandığını.»

«Gazeteye geçmedi ama, bir arkadaştan duydum, yüzelliyi geçiyormuş içeri alınanlar. Aralarında yazarlar da varmış, doktorlar, avukatlar... Çoğu tütün işçisi, kunduracıymış... İyisi mi, yakayı ele vermemeye çalış. İçlerinde birkaç tanıdık çıktı mı, halin dumandır.»

Soba, ağzından alevler savura savura yanıyordu. Mustafa, ister istemez ceketini de çıkarmıştı; geçirdi sandalyenin arkasına. Kış girdi gireli bu kadar ısınmamıştı.

Uzandı yatağın üzerine, nerdeyse gözleri kapanacaktı.

Cengiz, dört yumurtayı bir tencereye koymuş, yarısına kadar çaydanlıktan su doldurup sobanın üzerine oturtmuştu.

«Haftada on beş saat dersim var.» dedi, «Ruşen Bey'e program yaparken yardım ettim, dört güne bölüştürdük benim on beş saati. Haftanın iki günü boştayım. Eskiden kodaman öğretmenler, sabah keyiflerini bozmamaları için ilk saatlere beni koydurmuşlardı.»

«Şimdi de senden aldılar başka bir genç arkadaşa. Yüklediler ilk saatleri... Gene o arkalı kodamanların sabah keyifleri bozulmamış oldu. Onlar da üçüncü saat sallana sallana zor yetişirler okula, İstanbul hep böyle öğretmenlerle dolu. Beş sene Doğu'da öğretmenlik yapmayanı almamalı İstanbul'a.»

«Hele düşündüğün şeye bak Abi! İstanbul'a verilmezlerse onlar da basarlar istifayı.

Böylece temizlenmiş olur kadrolar. Zaten bu gibiler İstanbul'da da öğretmenlik yapıyorlar mı sanıyorsun. Yılın yarısını raporla, öbür yarısını da kürsüde uyuklamakla geçirirler.»

«Öğretmenlik yapabilecek kişilerin de peşine düşüp böyle kovalarlar bucak bucak, değil mi?»

«Kovalasınlar bakalım, yakalayana kadar!»

Cengiz, masanın üstündeki .kitapları şuraya buraya tıkıştırıyor, rahatça birşeyler yiyebilmeleri için yer açıyordu. Yumurtalar kaynamaya başlamıştı bile. Sobanın üstünde elindeki çaydanlık için de bir yer bulmuştu:«ıhlamur var içinde!» dedi,«Dün koyduğuma göre taze sayılır, istersen değiştireyim.»

«Kaynasın, içeriz, indir yumurtaları, olmuştur artık.»

Bir kutu getirdi, koydu masanın üstüne. Kapağını açıp baktı:

«Eh, ikişer dilim ekmek var!» dedi.«Fırıncı Şemsi ara sıra kolluyor beni, karnesiz ekmek olsun tutuşturuyor elime.»

«Oğlu olacak okulda.»

«Benim sınıfımda. Bu kadar da rüşveti olmasın mı bu işin? Akşama uğrarım gene!»

«Yani...» dedi Mustafa, «Akşama da burdayız, öyle mi?»

«Akşama, yarına... Canın istediği kadar kalabilirsin Abi!»

Doğruldu uzandığı yataktan Mustafa:

«Aybaşına tam yirmi bir gün var!» dedi, «Bu yirmi bir günü burada geçirmek istiyorum, ne dersin?»

«Bu ev...» dedi. «Ev demek caizse... Benim değil, senin! İstediğin kadar kalabilirsin!»

«Bir saattir plan yapmakla uğraşıyordum yattığım yerden.»

«Ne planı bu?»

«Aylığımı alabilmek için, nisan aylığımı.»

«Hele düşündüğün şeye bak! Daha çok erken değil mi?»

«Raporlu olduğuma göre bu aylığı hak ediyorum demektir. Ne yapıp yapıp yakalanmamalı, aylığı alana kadar.»

«Uğraşırız el birliğiyle!»

«Ortaklaşa borçlanacağız senin bakkala. Maaşı alınca da ödeyeceğiz.»

Cengiz bir paçavrayla tuttuğu çaydanlıktan, ıhlamur döküyordu bardaklara:

«Buyur Abi!» dedi, «Akşama, daha yüklüce bir sofra çıkarırım sana!»

Küçük bir tabak içinde beş on zeytin de getirdi, koydu masanın üstüne.

«Biçimleyebilirsek pirzola bile yiyebiliriz. Hele bir iki gün geçsin bakalım!» dedi Mustafa.

Kasaptan nasıl yararlanabileceklerini anlattı. Kuşkulu kuşkulu bakıyordu Cengiz.

«Aklın yatmadı mı?» dedi.

«Doğrusunu istersen, yatmadı. Kaldığın yeri öğrenebilirler bu yüzden. Eti de bizim kasaptan alırız. Ama, benim aylığın sınırını aşmadan. Anlıyorsun ya, kasabı kuşkulandırırız sonra!»

Yumurtaları ikişer ikişer bölüştürdü. Şekeri, kutusundan kaşıkla alıp bardağına döküyordu Mustafa'nın.

«Akşama da pilav yapabiliriz.» dedi, «Pirincim de var.»

«En önemlisi odun.»

«Ben de hep onu düşünüyorum ya...»

Bileğindeki saati çıkarıp koydu masanın üstüne Mustafa:

«Bunu hemen satmalıyız.» dedi, «Bana hiç faydası olmayacak bundan sonra.

Dakikalar, saatler anlamını yitirdi artık. Götür Kapalıçarşı'ya! Hiç akıl öğretmeye kalkışma sakın bana!»

Suçlu suçlu önüne bakıyordu Cengiz:

«Yapacak birçok şeyler var daha!» dedi, «Hele ben biraz düşüneyim. Seni en azdan bir ay her bakımdan rahat ettirmeliyim. Biraz kendini toparlaman gerekiyor.»

Dostça yüzüne bakıyordu Mustafa'nın.

«Biraz zayıfsın Abi! Biraz da üşütmüşe benziyorsun!»

«Dün gece biraz ıslandım da...»

Sobanın üstünden aldı çaydanlığı, bardağını doldurdu:

«İyi gelir!» dedi, «İç bir tane daha!»

Yumurtalar Mustafa'nın tam istediği katılıktaydı. Zeytinin tuzluluğunu, ıhlamurun tatlılığı ile denkleştirerek ekmeğine katık ediyordu.

«Şimdi ben çıkarım fakülteye doğru» dedi, «Birşeyler uydururum dışarda.»

«Bırak surda burda dolaşmayı. Şu bizim saati bir biçimine korsan daha iyi edersin.»

«Saat her zaman için saattir. » dedi gülerek.

«Yorma beni!» dedi, «Seninkiyle idare ederiz!»

Elini yıkayıp saçlarını taramaya başlamıştı:

«Ben gideyim ortalık kararmadan.» dedi, «Karartmaya kalmayayım, erken kapanıyor dükkânlar.»

Perdeyi aralayıp baktı:

«Kar yağıyor!» dedi, «Eh yağmurdan daha iyidir, yağsın bakalım!»

Paltosunu giydi:

«Ben anahtarı alıyorum. Ne olur ne olmaz, uyuyabilirsin sen!»

Mustafa'nın gözlerinin kapandığını anladığı için usulca çıktı dışarı. Sokak kapısını hızla çekti. Bu, biraz da sokağa çıktığını komşulara duyurmak içindi. İçerde kimsenin bulunmadığını bilsinler diye anahtarı kilidin içinde, çevirip kilitlemişti kapıyı üstünden.

Mustafa, tam kendinden geçecekti ki, kapının yavaştan yavaştan vurulduğunu duymuştu, içerde Cengiz'in bulunmadığını anlayınca kapıdakinin gitmesi gerekirdi.

Amma aralıksız yumruklayıp duruyordu. Bu, olsa olsa kapıda beklediğini göstermek istemeyen biri olabilirdi.

Bir an önce duyurmak, hemen içeri girmek isteyen bir... bir...

Perdenin ucunu aralayıp köşesinden baktı, bir yere bakıyor, bir yandan da tek elini yumruk yapıp kapıya aralıklarla vuruyordu. Sobanın borusundan çıkan dumanlara bakıyordu olsa olsa... Öyle ya! Sobasını söndürmeden Cengiz nasıl çıkardı dışarı.

Bir süre sonra umudu kırılmış olmalıydı. Yumruklamalar seyrekleşti, seyrekleşti, birden durdu. Gitmiş olmalıydı.

Sakın bu kız, bu kız Cengiz'i değil de Mustafa'yı aramasındı! Evet, onu görmek istiyordu. Alıp götürecekti onu! Nereye götürebilirdi? Eğer polis değilse, eğer onu bir yere alıp götürmek istemiyorsa neden onun saklı olduğu evin kapısını çalıyordu?

Mustafa'nın evde olduğunu Cengiz de söyleyebilirdi ona! Kız da gelmiş kapıyı vuruyordu işte! Ya karakol polislerini çağırmaya gittiyse! Hemen çıkmalıydı dışarı, paltosunu bile giymeden... Hemen... Ama gidemiyordu... Kalkamıyordu yerinden.

Ayakları bağlanmıştı. Kim bağlamıştı onu böyle, iplerle sıkı sıkı? Ellerine kim vurmuştu bu kelepçeyi? Bir handan içeri sokmuşlardı onu. Kendi isteğiyle girmemişti bu kapıdan.

Arkasında iki sivil adam vardı, kırçıl paltolu iki polis... Birinci kata çıktılar, ikinci kata ite kaka çıkardılar. Dur durak yoktu. Yorulmuştu ama sürükleye sürükleye çıkarıyorlardı onu. Merdivenleri sayıyordu. Yüz basamak, yüz on basamak... Çıka çıka bitiremiyordu. Sonunda başı tavana sıkışıp kalmıştı. Eğer tavan sıkışan başını bırakmış olsaydı daha da çıkacaktı. İki kanatlı alçak bir kapı çıktı önüne... kapıda içice iki ay... Girmesi yasak olan kapı... Yasaktı da onu neden çıkarmışlardı buraya kadar? Getiren kırçıl paltolulardan biri dokundu kapının yanındaki düğmeye. Kapı yavaştan açıldı, fısıltı halinde konuşmalar... Kelepçesini çözmeden bir tekme arkasına. Kendini dimdik duran bir tabutun önünde bulmuştu. Tabut dediğin yatık olurdu ama dimdikti bu tabut işte. İkişerden dört kollu olurdu ama, bu tabut bir sandık gibiydi. Dimdik ayakta duran tabutun kapağı birden açıldı, içindeydi kendisi artık. Başının üstünde dayanılmaz bir sıcaklık saçlarını kavuruyordu. Gözlerini yumup kaldırıyordu başını. Bu ışık dayanılacak gibi değildi. Bir ampul... Belki iki yüz mumluk, belki de beş yüz... Bu kadar aydınlık onun gözlerinin akını göstere göstere soruyordu, birlikte bu kitabı bastırmadınız mı diye?

Bakıyordu, elinde onun kitabı vardı ama, artık bu kitabı da tanımıyordu. O boyuna soruyordu, hayır diyordu, ne sorarsa böyle diyordu. Benim hiçbir şeyim yok, ne kitabım, ne defterim, ne kalemim... Ne işim, ne gücüm! Raporluyum ben, boştayım ben, Cengiz'in evinde... Hayır, hayır Cengiz'in evinde değil! Hayır, dili kopaydı da söylemez olaydı. Cengiz'in evinde değil, kendi evindeydi, Şükran'in evinde yani!

Cengiz'e dokunmayın, onun evinde değilim diyordu. Yatırın falakaya! Ayaklarının altında yanmalar... Kimin saydığı belli olmayan bir sayı dizisi... Bir, iki, üç!.. Dört, beş, altı! Sekiz, on, yirmi!.. Yanıyor dudakları susuzluktan! Dayanamıyordu acılara, kendinden geçiyordu sonunda.

«Uyuyordun demek!»

«Ben mi?» dedi Mustafa, «Bilmem! Uyuyordum herhalde.»

Cengiz kapının yanında paltosunun karlarını silkiyordu:

«Çok işler gördüm, çok! Önce ne olur ne olmaz diye bizim ortaokulun kâtibinden on lira aldım, ay başında kesilmek üzere...»

Masanın üstünde bütün bir ekmek duruyordu.

«Şemsi'den mi bu ekmek?» diye sordu Mustafa. «Evet, Şemsi'den. Günlük karnemi verdim, tuttu bunu uzattı bana. Kalabalıktı fırının önü, teşekkür bile etmeden aldım.»

«Saati ne yaptın? »

«Gittim... Kapalıçarşı'ya, gösterdim. İstediğim parayı tutturamayınca... »

«Sakın geri getirmiş olmayasın?»

«Öyle yaptım. Şimdilik paramız var demektir.»

«Ya odun kömür?»

«Başka oduncu buldum. Biraz sonra getirecekler.»

«Veresiye mi?»

«Onun gibi birşey! Bizim Cemal Bey'in akrabasından aldım,Malta'dan.»

«Hep ay başına!»

«Sen onu düşünme! Şu günleri geçirmemize bakalım. Bak kar yağıyor dışarda! Kırk kilo odun aldım ama... Göreceksin, kav gibi odunlar... Yirmi kilo da parayla karşıki oduncudan alırsak, gider de gider. »

Mustafa yatağın üstünde elbiseleriyle uyumuştu. Mutfağa geçip elini yüzünü yıkadı.

Kendine gelmişti biraz. Geçen olayları daha yeni yeni anımsıyordu:

«Sen gittikten sonra... Hemen peşinden kapı çalındı... » dedi.

«Baktın mı pencereden?»

«Perdenin aralığından baktım.»

«Kendini göstermedin ya!»

«Hayır! Bir kızdı.»

«Çiğdem'dir.»

«Yirmi yaşlarında falan... »

«Evet, o! Bir roman çeviriyoruz da. Filolojide. Bugün uğrayacağını hiç sanmıyordum. Eve gelmemesini söylemek için aradım üniversitede... Demek o sırada gelmiş olacak.»

«Peki, ya sen yokken bir daha gelirse?»

«İşte onu söyleyecektim ben de. Sen hiç durma üzerinde, dışarda buluşuruz. Daha olmazsa onun evinde.»

«Sobanın yandığını, çıkan dumanlardan anladı sanıyorum. Kim bilir neler düşünmüştür.»

Gülüyordu Cengiz:

«Neler düşünecek Abi.» dedi,«Her kızın düşündüğünü...İçerde başka bir kız olduğuna inanmıştır. Ama kantinde, aynı saatler de kendisini aradığımı arkadaşları biliğine göre... Canım, hiç dumar diyorum üzerinde bunun,»

«Demek yalnız roman çevirme işi değil, aranızdaki ilişki?»

«Herşey bir iş düzeni içinde başlamaz mı? Buna ne derlerdi felsefede? Pragmatizm demezler miydi?»

«Çoğu zaman böyle olur bu işler, çok doğru!»

«Benim anlatacağım daha başka şeyler var.»

«Söyle!» dedi, «Dinliyorum!»

«Sen Rıfkı'yı tanır mısın, Rıfkı'yı?»

«Hukuktaki asistan değil mi?»

«Evet. Şiir de yazar.»

«Birlikte çok şiir yayınladık dergilerde.»

«Tutuklanmış iki gün önce!»

«Neden acaba? Yazıdan mı tutuklanmış?»

«Hukuk'taki arkadaşları gördüm, böyle daha yirmi otuz kişi varmış tutuklanan. Bir bültenden söz ediliyor, elden ele dolaşan bir bülten! Daha doğrusu bültenlerden... »

«Bültenler mi?»

«Hm... Yoksa sen de mi?»

Makinede yazılıp teksir makinesinde çoğaltılmış bir iki bülteni o da görmüştü arkadaşlarının elinde, birkaç ay önce. Bir suç olabileceğini hiç düşünmemişti.

Cengizde, okumuştu demek. Bir açık vermek gibi gelmemişti ona:

«Hayır!» dedi, Mustafa, «Görmedim!»

Birden kaşları çatıldı Cengiz'in:

«Eğer sordumsa boş bulunduğumdan...»dedi.«Bildiklerini öğrenmek , hiç işime gelmez benim!»

«Senden saklı hiçbir bilgim yok.Bu bültenlere gelince...»

«Sakın ha! Söyleme bana bir şey! Sana yararlı olabilmek için anlattım dışarda duyduklarımı. Senin bildiklerin gene sende kalsın! Bana hiç bir yararı yok çünkü. Bir politik uğraşının içine de girmek niyetinde değilim. Korktuğum için mi? Yok, hayır, korktuğumdan değil, kendimi yetersiz buduğumdan... Daha yapacağım çook şeyler var benim.»

Gerçeklerle yeni yeni yüz yüze geliyordu Mustafa Ural. Cengiz'in bu dostça da olsa savunmasında bir korkaklık, bir görevden kaçma, gerçeklere yüz çevirme yok muydu biraz?

«Dün kantinde, kendisini aradığımı tanıklarla ispatlamaya çalıştım ama nafile! Çok surat etti! Bir bakıma iyi de olmadı değil. Bundan sonra eve uğrayacağını hiç sanmıyorum. Darıldık. Adaaam sen de! Gerektiği zaman işin doğrusunu anlatırım kendisine, olur biter.»

Üzülmüştü Mustafa:

«Yirmi günü geçeceğini sanmıyorum. Ona anlatırsın doğrusunu.»

«Amaaaan Abi, düşünmeyelim bunları şimdi!»

«Peki, Şükran? Şükran'ı anlat!»

«Fakülteye, doğrusunu ararsan Çiğdem için gitmiş değilim. Vestiyerdeki Ömer'den arkadaşların bıraktığı yeni dergilerden üç beş tane alayım da, yanımda bulunsun diye uğradım.»

«Niçin bu?»

«Unuttun mu Abi! Şükran Hanım'a verecektim, yayınevinden gönderiliyor diye. Yeni yayınlardan...»

«Haaa! Tamam! »

«Aldım dergileri koltuğumun altına. Tuttum Cağaloğlu'nun yolunu! Ne olur ne olmaz diye Milli Eğitim Müdürlüğü'nün kapısının önünde dikildim, otobüs bekliyormuş gibi. Böyle zamanlarda insan herkesten işkilleniyor nedense! Derleme Müdürlüğü'nün kapısını gözlerken karşıda dikilen benim yaşımda birini gördüm.»

«Paltosu nasıldı?»

«Karyağdılı bir kumaştan.»

«Yani kırçıl , öyle mi?»

«Evet karyağdılı palto çok geçmeden akpak oluverdi, derken içerden orta yaşlı bir adam çıktı. Bizim kırçıl paltolu takıldı peşine. Ben hemen onlar kapıdan uzaklaşınca daldım derlemeden içeri. Hızla merdivenleri çıktım.»

«Aliş oralarda mıydı, benim oğlan?»

«Yoktu. Girdim salona. Söylediğin gibi ikinci masaya yöneldim. Şükran Hanım masa başındaydı, ilk defa görüyordum yenge hanımı. Yaptığın tanımlamaya uygundu tıpa tıp. Sokudum elimdeki dergilerle masasına. Üniversiteden geliyorum, dedim. Bunlar diye sordu. Bunlar bizim Gençlik Postası... Bırakılmamış

Derleme'ye... Dergileri önüne sürerken, senin mektubunu da koydum üste. Derginin tarihini,numarasını gösteriyorum diye bastım parmağımı mektuba, imzaya dikkatini çektim.»

«Ya komşu masadaki kadın... Hacer Hanım?»

«Kahve içiyordu, ilgilenecek bir durum yoktu ki,bana bakmış olsun.»

«Peki sonra?»

«Şükran Hanım imzayı görünce,«Tamam» dedi,«Anladım, demek Mart sayısı bunlar.» Gösterdiğim kağıdın üzerine sanki derginin tarihini yazıyormuş gibi şu sayıları yazdı: 18 Mart.Sonra başını kaldırıp buyrun dedi, alın götürün bunları! Bu dergiler bizde var! Ben de pusulayla birlikte aldım dergileri çıktım. Kapalıçarşı'ya vurdum üniversiteye. Vestiyerdeki Ömer'e dergileri verdim, mersi dedim, arkadaşlar dışardan almışlar, artık gelecek sefere! Vezneciler durağında tranvay bekledim, ne gelen var, ne giden.»

«Cengiz, çengele asılı paltosunun cebinden pusulayı alıp uzattı. Mustafa baktı, hanımın yeşil renkli mürekkepli dolmakalemiyle yazılmış iki kelime: 18 Mart...

«Anlaşılıyor değil mi Abi?» diye yüzüne bakıyordu Cengiz.

«Evet!» dedi, «Beni ayın 18'inde istiyor, Cuma akşamı!»

«Demek bu akşam gelmeni doğru bulmuyor?»

«Öyle olacak!»Soba kızıl dilini göstermeye başlamıştı odanın alacakaranlığında.

Öğleden kalan eti sobanın üzerine koyarken:

«Eğer istersen bir pilav da yapabiliriz» dedi, Cengiz.

«Hayır! Ağır olur pilav kalsın!»

«Hiç olmazsa salata gibi birşey alsaydım gelirken.

«İyi olurdu ama .... Kalsın şimdi.»

«Neden kalsın Abi! Manavda taze salata, soğanlar gördüm.»

Paltosunu giymiş, fırlamıştı dışarı. Mustafa, eti soğumaması için yeniden koydu sobanın üstüne. Balzac'tan birkaç satır okuyarak bekleme süresini doldurmak için eline kitabı almıştı ki, kapı çalındı. Zilsiz bir kapının nasıl çalınacağını biliyordu. Cengiz anahtarı mı unutmuştu evde, diye düşündü. Gidip geleceği kadar bir süre geçmemişti ki aradan. Perdenin ucunu kaldırdı. Çekine çekine kapıyı hangi açıdan biçimlice görebileceğini de öğrenmişti. Arkası dönük bir kadın dikiliyordu, başı eşarpla sarılı... Bu pardesü...Bu palto Çiğdem'in değil miydi?

Birkaç gün önce de bu pardesü bozması paltoyla dikilmemiş miydi kapıda?

Gözleri gene sobanın püfür püfür tüten borusundaydı. Kapı daha da hızlı vuruluyordu. Ne yapmalıydı? Kalkıp açamazdı ya! Birşey de söyleyemezdi, pencereyi açıp da. Ama sobanın dumanından anlıyordu ki evde mutlaka bir insan vardı. Perdeyi aralayıp yeniden sobanın borusuna baktı. Linyit kömürülyle çalışan Haliç vapurları gibi tütüyordu. Sesleri yutan, duyulanlara daha bir anlam katan doğal bir susku içinde işitiyordu kapının vurulduğunu.

«Cengiz! Aç kapıyı!»

Gecenin boşluğunda güm güm öten, sonra bir kartopu gibi çözülüp dağılan yumruklamalar. .

Pencereyi açıp Cengiz'in evde olmadığını söylese... Ya da buyur etse içeri... Evde bir kızın bulunmadığını gösterse kendisine... Ama bu yetkiyi göremiyordu ki kendisinde.

Ya bilmediği bir hesabı varsa Cengiz'in, ya da bu kızla cinsel bir geçmişi, kendisinden saklaması gereken... Hele bu kuşku büsbütün büyüdü gözünde.

Karakolun el koymasını gerektiren bir olay kokusu gelir gibi oldu burnuna.

Kapının yumruklamaları birden durmuş, sözcükleri seçilmeyen bir konuşma başlamıştı. Sesler bir yükselip bir alçalıyor, mahallenin ilgisini çekebilecek bir durum çıkıyordu ortaya. Salatalarla dönen Cengiz'in bir içki mezesi hazırlığında oluşu hiç de gönül açıcı görünmemiş olacaktı Çiğdem'e. Konuğunu ele vermemek için kendini bile savunmaması daha da zor bir durumda bırakmış olacaktı onu.

Ne yapmalıydı? Kapıyı açsa, kendini gösterse olay yatışacak mıydı? Hiç sanmıyordu, kızın tutkuları ancak eve girmek, köşeyi bucağı gözden geçirmekle sona erecekti. Yukarda ev sahiplerinin katında ayak sesleri, gidip gelmeler başlamıştı, girişler çıkışlar ayrıydı ama, üst pencerelerden kapının önü ayna gibi görülebilirdi. İşi uzatmanın, herşeyden önce Mustafa'nın kendi zararına olacağı ortadaydı. Koştu kapıyı açmak için. Kocaman bir kilidin buz kesilmiş demiri ile yüzyüze geldi.

Dışardan kilitlendiği için gizli bir sürgü, yuvasına oturmuş, kımıldamıyordu bile.

Kapının dışındakiler, ne olursa olsun kilitlerle oynadığını anlamış olacaklardı ki, atışmalar birden duruvermişti. İçerden kapıyı yumruklamaya başlamıştı Mustafa!

Cengiz kapıyı açacak yerde:

«Duydun ya!» dedi, «İşte bir erkek var içerde!»

«Yalnız o değil. Aç şu kapıyı! Demek anahtar sende.»

«Çiğdemciğim uzatma artık!» diyordu, «yarın herşeyi anlatacağım fakültede.

Sabahtan geleceğim, orta okulda dersim yok! Bekle beni, dokuzda, kantinde! Haydi canım görüyorsun ya, bütün düşündüklerin yanlış çıktı!»

Kız diretiyordu:

«Uzatıyorsun! Aç şu kapıyı da gireyim içeri, dondum!»

Cengiz'in bir işaret beklediği anlaşılıyordu Mustafa'dan.

«Aç!» dedi, «Cengizciğim aç artık!»

Anahtar, kilidinin yerini arıyordu. İki kez döndü,bir yuvanın içinde, kapı açılmıştı.

Üç kişilik bir susku. Sonra Cengiz'in aşağıdan alan sesi:

«Rahatsız ettik Abi!»

«Rica ederim! Buyrun!»

Çiğdem, itercesine bir atılımla girdi içeri. Ayakları alışkın olduğu için koyu karanlığı hiçe sayarak hızla yürüdü, odaya girdi. Yeni olayları önlemek için Cengiz de peşinden... elinden yakalayıp durdurdu Mustafa:

«Dinle!» dedi, «Ben hastayım, anlıyorsun ya! Karımla kavgalıyım, misafirliğe geldim sana! Unutma!»

«Tamam Abi!»

ikisinden önce girdi odaya Cengiz. Çiğdem'e:

«Buyur!» dedi,«Geç şöyle! tanıtayım Arkadaşım Ali Rıza! hem memleketlim olur, hem de liseden Ağabeyimiz... Askerliğe

çağırdılar... Hasta olduğunu söyledi, dinlemediler. Eğer bir hastaneye yatarsa kolay kolay çağıramazlar askere.

Çiğdem, gözlerini masanın üstündeki «Le Cure de Tours»un kapağına dikmişti.

Bakıyor muydu, birşeyler mi düşünüyordu belli değildi. Birden çevirdi başını Mustafa'dan yana. Bakışları, üzerinde bir süre kuşkuyla gezindi:

«Adınızı bilmiyorum ama...» dedi, «Sizin son tutuklamalarla ilginiz olduğundan hiç kuşkum yok!»

Üçü susup kalmışlardı:

«Bir yanlışınızı düzeltmeme müsaade eder misiniz?» dedi Mustafa, «bir küçük yanlışınızı...»

Birden göz göze geldiler:

«Benim son tutuklamalarla hiç bir ilgim yok!»

«Ben olduğunu sanıyorum. Çünkü Cengiz'in tutumu bunu açıkça koyuyor ortaya.

Durmadan yalan söylemek zorululuğunda olduğuna göre... Hiçbir şeye inanmıyorum. Ne söylediği adam olduğunuza, ne de hemşerisi!»

«Evet! Son tutuklamalarla hiçbir ilgim olmayışı doğru! Sadece bir kitap yüzünden aranıyorum, o kadar.»

«Ne olursa olsun, polis tarafından aranan bir kişisiniz!»

«Yanlış değil! Bu durumda ne yapmayı düşünüyorsunuz?»

«Ya siz?»

«Sizinle burda karşılaştıktan sonra bu evden çıkıp gitmeye karar verdim.»

«iyi edersiniz!»

Cengiz kendinden beklenmeyen bir davranışla kalktı ayağa. Çiğdem'e:

«Ben sana karşı ancak bir tek konuda sorumluyum.» dedi.«Gönül işinde öyle değil mi?»

Sorusuna bir karşılık alamayınca gerisini getirdi:

«Geldin gördün! Böyle bir konu yokmuş demek! Bunun dışındaki ilişkilerim, seni ilgilendirmese gerek. Şu anda evimde olduğunu düşünerek tartışmaya katılmıyorsam, seni haklı bulduğumdan değil!»

«Bir dakika Cengizciğim!» dedi Mustafa, «Ben bayanı çok haklı buluyorum. Yapılacak iş...»

«Hayır!» dedi Cengiz.«Yapılacak hiçbir iş yok, oturur yemeğimizi yeriz.»

Kız birden kalktı:

«Gidiyorum ben!» dedi, «Burda bir dakika daha kalırsam suçluluğunuza katılmış olurum. Aranılan bir adamla bir çatı altında daha fazla kalmak istemiyorum!»

«Peki!» dedi Cengiz. «Gidebilirsin! Eğer istersen yarın saat dokuzda görüşürüz fakültede!»

«Bir koşulla.»

«Biliyorum!» dedi Mustafa, «O da benimle ilgili. Size söz veriyorum yarın saat dokuza kadar çıkıyorum evden.»

Biliyordu bu sözü vermezse/yarına kadar da kalamayacaktı evde. Kız burdan çıkar çıkmaz doğru karakola gidecekti. Bunu Cengiz de düşünmüş olmalıydı ki, yutkunarak önüne bakıyordu.

Çiğdem oda kapısını açmadan önce döndü geriye:

«Tamam! » dedi, «Anlaştık şu halde!»

«Evet anlaştık. Bu anlaşmaya bağlı kalacağınız kanısındayım. Güle güle!»

Cengiz de kalkmıştı, paltosunu aldı çengelden:

«Seni evine kadar bırakabilir miyim!» dedi.

Çiğdem odanın kapısını çekmişti, dışardan:

«Hiç zahmet etme!» dedi «Ev uzak değil, biliyorsun!»

«Yok! Bu karartmada tek başına gitmen hiç doğru olmaz! Hadi hoşça kal Abi!

Hemen geliyorum!

Sokak kapısı yavaşça kapanmıştı. Gecenin ve karartmanın suskusunda çiğnenen karların ezilişi duyuluyordu.

IV

Sabahın bu saatleri tekin değildi biliyordu Mustafa. Sıcak bir odayı geride bırakıp çıkmış, çıkmak zorunda kalmıştı. Karagümrük'ün arka sokaklarından Malta'ya gelmişti. Fatih çarşısına uğramadan Saraçhanebaşı'na geçmek istiyordu.

İki gündür yağan kar dinmiş, sokaklar gelip geçenlerin ayaklarının altında vıcık vıcık olmuştu. Elleri paltosunun ceplerinde, yürüyordu, bata çıka... Sağ cebinde bir mendil vardı, sol cebinde, iki buçuk lira bozuk para... Evden çıkarken Cengiz zorla vermişti.

Tek başına kaldığına inandığı zamanlar hep böyle yapar, ceplerinde ne varsa iğneden ipliğe bir döküme vururdu. İç cebinde katlanmış iki üç kâğıt... Cebinin kıyısına tutturulmuş bir de kurşunkalem... İyimser zamanlarında el attığı buruşuk sigara paketi de ceketinin bir cebinde olmalıydı, kibriti de yanında... Yokladı, her ikisi de yerli yerinde duruyordu. Yola çıkmadan şunları yazmıştı iç cebindeki kâğıtlardan birine: «Polise gitmek üzere evden çıktım. Bugün öğleden önce mutlaka Birinci Şube'de olacağım.» Altında da tarih: 16 Mart. Onun da altında imzası...

Oysa öğleden sonra mutlaka Saraçhanebaşı'nda olacaktı, Nihat'ın evinde. Yolda yakalanırsa, polisteki aramada tutanağına geçmesi gereken yazı. İşte bu yazdıkları olacaktı. Altında günün tarihi... Teslim olmak üzere yola çıkan bir suçlunun belgesi: «Öğleden önce mutlaka Birinci Şube'de olacağım.» iyi niyetini belirtmeye yetmez miydi bu belgecik! Eğer Nihat'ın evine yakalanmadan girerse, ilk yapacağı iş, bu kâğıdı sobaya atmak olacaktı.

İtfaiyenin önünden geçti. Birbirine omuz vermiş daracık üç ahşap evden ortadakinin kapısına iki üç basamak merdivenle çıktı.

Oymalı, eski bir kapının rengini atmış paslı ziline yapıştı. Zili, yağsızlıktan ancak parmaklarının gücüyle çevirebilmişti.

Çıkardığı ses, paslılıktan gelen bir hırıltıydı, o kadar.

Tahta döşemelerin gıcırtısıyla kendini açığa vuran ayak sesleri yaklaştı kapıya.

Mandala elini uzatmadan yorgun bir kadın sesi duyuldu içerden:

«Kim ooo?..»

«Nihat evde mi?»

Cevap vermeden önce kadının zili çevireni görmesi gerekiyordu, açtı kapıyı neden sonra. Eve Nihat'la girip çıktığı için, yüzyüze gelmemişti Büyükanneyle. Geleni inceledi uzun süre, torununu kötü yerlere alıp götürecek bir kişiye benzetmemiş

olacaktı ki, sert çizgiler yatıştı, bambaşka bir yüzle:

«Nihat yukarda olacak.» dedi. «Çıkmadıysa eğer...»

Başını kaldırıp seslendi yukarıya:

«Nihaaat!..»

Merdivenlerden koşarak inen ayak sesleri, evde olduğu haberini verdi torununun.

«Vaaay, sen misin Hocam! Buyur yukarı!»

Büyükannenin görevi burda bitiyordu, iki yana sallana sallana odasına girerken, Mustafa çoktan merdivenleri çıkmıştı. Oda karmakarışıktı, kahvaltı tepsisi masanın üstünde duruyordu. Gözünün takıldığını görünce:

«Ne yaparsın, Hocam!» dedi, Nihat. «Dün gece geç döndüm eve. Ekrem'den not almaya gitmiştim, Hacı Baba'nın lokantasında toplanacaklarmış, beni de sürükledi.

Tam ikide döndüm. Sabahleyin kocakarıyla iki ağız kavga ettik bu yüzden. Ekrem'le imtihanlara çalıştık, geç vakte kadar, dedimse de yutmadı. Başım belâda onunla! Hep annemin kurnazlığı bu! Beni ona teslim ederse böyle olur işte. Bu sene fakültenin biteceğine şu kocakarıdan kurtulacağım için seviniyorum.

Çay içer misin? Herhalde söndürmemiştir altını.»

«Ihlamur değil de çay ha! Bununla beraber hiç canım istemiyor. Hele sen bir sigara ver, yetişir.»

Masanın üstündeki paketi tutup attı, oturduğu yerden: «Kibrit de yanında, etajerin üstünde!» Yatakla oturduğu divan arasında kocaman bir masa vardı. Sıkışıp kalmıştı masanın öbür yanında.

«Nedir bu masa böyle?» dedi. «Odanın ortasında, Vidin kalesi gibi?»

«Hiç sorma!» dedi Nihat, «Bizim kocakarı için barikat! Onun görmemesi gereken şeyleri, odanın senden yandaki bölümünde saklıyorum da... Şişeler... mişeler...

konserveler, mezeler...» «Gerekirse beni de saklayabileceksin demek!» Birden sürekli gülüşleri kesiliverdi Nihat'ın: «Ne var?» dedi, «Bir şey mi var, saklamayı gerektiren?» «Sen gazete okumuyorsun galiba!» «Gazete okumaya vakit bulamıyorum ama... Bir şeyler duymuyor da değilim. Bugünlerde altmış yetmiş kişiyi almışlar içeri. Eğer sen de bunlardan biriysen...»

Onun kesilen gülüşlerini Mustafa sürdürmeye çalışarak: «Onlardan biri değilim ama...» dedi, «Kendimden biriyim!» «Haklısın, onlardan da olsan, gene kendindensin! Ozan değil misin sen! Ozan halktan da olsa, aydından da olsa, gene kendinden yana oluyor, o da olmasını bilirse... Bu onun kusuru mu, üstünlüğü mü, o da daha belli değil!»

«Bu durum beni sevindirir mi, üzer mi onu boş zamanlarımızda uzun uzun tartışırız.

Sana durumu kısaca anlatayım. Ben, ayın dokuzundan beri aranmakta olan ve toplanan bir kitabın yazarıyım!»

«Bugüne kadar bulunamadınsa, ben seni bundan sonra hiç kaptırmam onlara!»

«Sağ ol Nihatçığım! Bundan ufak bir kuşkum olsaydı semtine uğramazdım.»

«Yalnız felâket bir kocakarı var ki evde, sorma! Orju nasıl atlatacağız? Kulağı bütün gün hep yukarda... Kim geldi, kim gitti bütün mesele bu!»

«Canım, o seni daha çok kızlardan korumak için açar gözünü, kulağını.»

«Doğru! Ben haziran ayındaki imtihanların hazırlıklarına başladım, beş on gündür.

Ama, bir türlü oturup kendimi veremiyorum kitaplara. Dur, sen benim hocam olursun bundan sonra! Beni çalıştırmak için sık sık gelip giden bir hoca! Geldiği zaman da yemeğe kalan...»

«Gelip giden bir hoca değil de, daha çok gelip de kalan... Bence yemek daha az önemli.»

«Canım, gelip giden dedimse, bizim büyükanneye göre gelip giden... Her akşam seni kapıya kadar uğurlayacağım. Uğurlama töreninden sonra kapı kapanacak...»

«Eee?»

«Sen kapının gene bu yanında kalacaksın... Merdivenleri yeniden çıkıp geçecek, şu divanın üstüne uzanacaksın!»

«Bu, çok güzel işte! Büyükanne'nin bu odaya girip çıktığı olmaz mı hiç?»

«Romatizmalıdır ihtiyar. Sık sık çıkmaz ama, genel temizlik için haftada bir mutlaka uğrar. Biraz da genel durumu kontrol için.»

«Ben kalacağım dedimse her gün her gece değil! Hele şu karlar erisin, çıkıp eşi dostu arayacağım. Sözgelimi, ayın on sekizinci gecesi kapıdan beni gerçekten uğurlayacaksın!»

«Peki ne zaman döneceksin geriye?»

«Eğer dönersem, ayın on dokuzunda öğleden sonra...»

«Bileyim de ona göre...»

Bardağındaki son yudumu da içti:

«Çay hiç de kötü olmamış!» dedi, «içseydin iyi ederdin!»

«Peki!» dedi Mustafa, «Şimdi rahatça içebilirim artık. Şöyle demlice bir çay, büyükannenin elceğiziyle hazırlanmış!»

Kahvaltı tepsisine yapışırken:

«Şunu aşağı bırakma dümeniyle ilk sondajımızı yapalım. Beni çalıştırmak üzere geldiğinin müjdesini vereyim büyükanneye! O senin şerefine çayın tazesini demlemeye kalkışacak ama, ben bizim Hoca çok kalenderdir, diye bayatından bir bardak isteyeceğim. Bayılacak bu huyuna!»

«Güzel!» Böylece büyükanneyi kalenderliğime alıştırıp ilerde daha az yorulmasını sağlayacaksın! Peki aslanım, bildiğin gibi yap!»

Çok geçmeden elinde büyük bir bardak çayla döndü. Deneyinden başarılı sonuçlar almışa benziyordu:

«Kayıntı hazırlığına başladı bizim kocakarı. Geçen gün çağırmıştım dedim, işte geldi Hoca! Bundan sonra oturup çalışabilirim. Takıldığım yerleri anlatacak bana. Artık geceleri çıkmak yok! Hay Allah razı olsun o Hoca'dan, dedi, ama senin ipinle kuyuya inilmez ki. Öğlenleri yemeğe kalacak deyince biraz keyfi kaçtı ama... Eğer evden çıkarsa öğleden sonraları hiç uğramaz, deyince razı oldu yemeğe. Bizim kocakarı çok pintidir haaa!.. Ama kayıntıyı öğlenleri gani gani doldururum tepsiye, birazını da akşama saklarız. Koca bir küp pekmez, sıkışık zamanlar için Ezine pekmezi!.. Nasıl çayın şekeri? Kocakarı az koymuşsa gizli kilerde var, ekleriz!»

Bir yudum aldı:

«Doğru!» dedi, «Az koymuş şekerini!» «Demedim mi, nekeslikte yoktur üstüne, ne kocakarıdır ooo!..»

Soba, Mustafa gelmeden önce yakılmış, yeni yeni parlıyordu. Oda ısındıkça camların buzu çözülmeye, yapışmış karlar erimeye yönelmişti. Bulutların sıyrıldığı, yer yer maviliklerin ortaya çıktığı görülüyordu artık. Karşıdaki evin penceresinde birkaç baş belirip siliniyordu.

«Nihatçığım!» dedi Mustafa, «Kimler var karşıda?»

«Komşunun kızları!» dedi, gülerek.

«Eğer müsade edersen perdeyi çekeceğim!»

«Canın nasıl isterse!» dedi, «Hani horozdan korkan oğlan diye bir söz vardır, demek sen de kızlardan korkuyorsun, öyle mi?

«Kızların benden korkmamaları için kapatıyorum perdeleri.»

Perdenin tülünü çekti:

«Şimdi Nihatçığım...» dedi, «Kitabını aç, okumaya başla ki ben de şu eve yararlı olduğuma inanayım! Belki böylece kendimi toparlarım da başladığım bir iki şiiri bitirmeye çalışırım.»

Bir sigara yaktı:

«İyi olur!» dedi, «Şimdiden içtiğin çayı haketmiş olacaksın! Peki Hocam, öğrencinin nasıl çalıştığını göreceksin bugünden başlayarak.»

Bir iki gün önce açılıp okunmuş, arasına kâğıt konup kapatılmış kalınca bir kitabı açtı, başladı okumaya. Mustafa da cebindeki kâğıdı, kalemi çıkardı. Cengiz'in evinden yola çıkarken yazdığı gideceği yeri bildiren belgeyi buruşturup sobaya attı.

Geriye kalan kâğıtları da çekti önüne.

Nihat'ın evinden hava kararırken çıktı. Bu karartmaya, biraz da insanlar yardım ediyorlar, pencereler, içerden çekilen kapkara perdelerle kentin başlayan gecesine erken erken katılmış oluyorlardı. Kurdun dumanlı havadan hoşlandığı gibi Mustafa da bu kurşun geçirmez karanlıklarda, özgürlüğün buruk da olsa tadını çıkarıyordu.

Bu, biraz da içkiyle sağlanan başıboşluğa, uydurma özgürlüğe benzemiyor değildi.

Ne çare ki, koskoca kentte herkesin özlemle evine koştuğu şu saatlerde biraz olsun kendine gelebiliyordu böylece.

Saatini Cengiz'in direnmelerine aldırış etmeden masanın üstünde bırakıp çıktığı için, ancak evlerin önünden geçerken kulağına çalınan radyo yayınlarından öğrenebiliyordu zamanı. On ikiyi bulmadan girmeyecekti evin kapısından içeri!

Karlı gecelerden sonra bu yağışsız serin hava, yürüdükçe güçlendiriyordu onu. Her düdük sesi kurulmuş bir tuzaktı sanki. Yolunu ustaca sağa sola kaydırıyor, işkilli adımlar atmamak için bütün becerisini kullanıyordu. Bir kez üç kişilik bir devriyenin tuzağına düşüvermişti dalgınlıkla, işten çıkmış da evine geç kalmış bir babanın telaşıyla yürümesini becermiş olacaktı. Böyle zamanlar

için daha hazırlıklı olması gerektiğini anlamakta gecikmemişti. Bundan sonta Nihat'ın evinden çıkarken boş kesekağıtları alacak, vakit ilerledikçe, bunları taşla toprakla doldurup kucağına yerleştirecekti, iki üç kesekâğıdıyla yoluna giden bir evcimen kişiden kimse kimlik sorma yürekliliğini gösteremezdi. Hele iki eli birden dolu olursa...

Vakit çok erkendi daha... Aksaray kesiminden uzaklaşmamak koşulu ile hemen her arka sokağı dolaşır, vakit öldürebilirdi. Nihat'ın evinden bundan daha da geç çıkamazdı ki. O zaman ya iki kez uğurlanacak, ya da akşam yemeğine de kalmakla yüzsüzlük etmiş olacaktı. İkisi de ilerisi için çok sakıncalıydı.

Rotasını, düdük seslerine göre çizdiği için bir ara kendini Kumkapı'da buldu.

Kahveler karartma gecelerine yakışmayacak kertede kalabalıktı. Bunu pencerelerden, kapılardan görüp de anlamış değildi. Önlerinden geçerken kulaklarını dolduran uğultudan çıkarıyordu.

Agop Efendi'nin kahvesi, her zamanki gibi seçme konuklarına açmıştı kucağını.

Kapının tam aralandığı sırada içeriye bir göz attı. Alacakaranlıkta herkesin tepesinden bakan Uzun Nevzat'ın başını görüverdi. Girip konuşmak tçin yanıp tutuşmaya başlamıştı. Bu isteğinin önüne geçmek için yeniden balıkçı meyhanelerinden yana kırdı dümeni.

İyi ama Nevzat'ın kaldığı pansiyonu bilmiyor değildi ki. İsterse gider evinde görebilirdi onu.

Görmenin, onunla konuşmanın gerekliliğine öylesine inanmıştı ki, isteğini tehlikesizce yerine getirebilmek için yöntemler düşünmeye başlamıştı. Oysa hiç akıllıca bir iş değildi onunla görüşmek. Birinci Şubeye girip çıkmış bir kişinin arkasını adamsız bırakmamak, polisin gelenekleri arasında olduğunu bilmiyor değildi. Ne olursa olsun görecekti Nevzat'ı. Bu biraz da dost özleminden ileri geliyordu kuşkusuz.

VI

Radyo yayınlarına bakılırsa on bir sıralarıydı. Ertesi gün derse gidecek bir üniversiteli için ortalama bir uyku saati... Çıkması gerekirdi Nevzat'ın eğer kahvede çekici bir konu yoksa... Kapılar açıldıkça dışarıya sızan ışıklardan anladığına göre, meyhaneler de lambalarını yakıp söndürerek kapatma saatinin geldiğini içerdekilere bildiriyorlardı.

Eğer Nevzat'ın çıkışını bir görevli kişi bekliyorsa, Mustafa her ikisini de önüne katabilmeliydi. Agop Efendi'nin kahvesinin önünden dört beş kez geçtiği halde hiç kimseden kuşkulanmamıştı. Ya onu bekleyen Nevzat'ın yanında, burnunun dibinden oturuyorsa? Bu da olmaz değildi hani. Nevzat'ın saflığı çok elverişliydi bu gibi durumlara.

Neden sonra açılmıştı kapı. Çok uzaktan bile bir bakışta görülen uzun boyundan kolaylıkla tanınabileceğine göre neydi bu çabası? İşte Nevzat'tı kapıdan çıkıp yürüyen... Bir köşeye büzülerek bir iki dakika içinde peşinden çıkacak ikinci kişiyi de beklemeye başladı. Bir dakika, iki dakika... Bir süre daha kıpırdamadan durdu.

Yoktu peşinden dışarı çıkan. Dışarda bekleyip takılan da yoktu. Elleri cebinde, şu sağlam havanın tadını çıkarmak için yavaş yavaş yola koyuldu. Bir süre durup yolun suskunluğunda onun tembel adımlarının seslerini dinledi. Ayakkaplarının topuklarıyla burunlarına çakılmış nalçalardan, onun ayak sesleri olduğunu bulup çıkarmak zor değildi.

Yaklaşıp birden koluna girebilirdi, ürkmemesi için duyulur duyulmaz bir sesle:

«Hişşt, Nevzat!» diye seslendi.

Birden durmuştu Nevzat. Mustafa, yanına yaklaştığı halde yolun en karanlık yerinde karşılaştıkları için tanıyamamıştı. Ya da oyuna gelmemek için ilk davranışı karşısındakinden bekliyordu.

«Benim» dedi, «Ben Mustafa!»

Sanki elini tutmasa tanıyamayacakmış gibi uzattı ona doğru elini:

«Sen misin Mustafacığım.» dedi, «Sesinden tanındım ama inanamadım.»

«Oysa ben seni bir bakışta tanıdım uzaktan, Agop Efendi'nin kahvesinde!»

«Güya camlar da perdeli.»

«Kapının aralığından gördüm, içeri girsem ne yapardın?»

«Hemen çıkardım dışarı! Şimdi bile konuşmamız doğru olur mu diye düşünüyorum.»

«Peşinden gelen mi var?»

«Arkama bakmam ben. Var mı bir gelen?»

«Görmedim.»

«Görmesen de tehlike var! Polis seni arıyor vızır vızır. Eğer beni yarın çağırıp sorarlarsa gece rastladığımı söylememezlik yapamam.»

«Rastladığını söyleyebilirisin!»

«Çok zorladılar senin nerde kaldığını öğrenmek için.»

«Demek alıp götürdüler Birinci Şube'ye!»

«Daha senin kaçtığın gün...»

ilk gün eve geldiğini Şükran'dan öğrendiği halde daha fazlasını soramıyordu.

Şükran'ı gördüğünü Nevzat'a söylemek çok tehlikeli olabilirdi. O günkü olayın sonunu anlatmasını Nevzat'tan bekliyordu.

«Herhalde Şükran'ı görmedin henüz?» dedi.

İlk yalanını söyledi Nevzat'a:

«Hayır, görmedim!»

«Yazdığım bir şiiri sana okumak için gelmiştim o gün. Meğer seni tutuklamak için ordalarmış, kitaplarını paketiiyorlarmış içerde...»

«Peki!» dedi, «Kitaplarımı paketlediklerini nerden biliyorsun sen?»

«Birinci Şube'de gördüm neyin varsa. Fotoğraflarının arasından büyücek bir resmini arıyorlardı. Öğretmenlerle çektirdiğin bir grup resmini gösterdiler bana. Mustafa'yı göster bize dediler. Bir bakışta tanıdım ama, yok bunların içinde dedim, lâf olsun diye.»

«Çok mu önemliymiş benim resmim?»

«Çok! Çoğaltıp memurlara dağıtacaklardı sanıyorum.»

«Peki, ne zaman aldılar seni?»

«Aynı gün, yani sizin eve geldiğim gün.»

«Nerden aldılar?»

«Taksim'de...»

«Saat kaçta?»

«Akşam üstü.»

Buna çok şaşırmıştı Mustafa. Demek ki üç saat peşinde gezdikten, girip çıktığı yerleri öğrendikten sonra tutup götürmüşlerdi.

«Neler sordular sana içerde?»

«Neler sorduklarını anlayamadın mı daha?»

«Beni sordular, öyle mi?»

«Söyle dediler, Mustafa nerde? Bilmiyorum, dedim. Biliyorsun, söyle diye üstelediler, söylemezsen elimizden kurtulamazsın! Ben bilmiyorum dedikçe zorladılar. Bilmiyorum ki ne söyleyeyim. Sonra yatırdılar falakaya, ye, yemez misin!.. Bilmiyorum dedikçe vurdular! Ertesi gün çektiler gene sorguya. Nerde olduğunu, boyuna. Bilmediğimi anlamışa benziyorlardı. Soruyu değiştirdiler, bu kez Mustafa'yla nerde tanıştın, nasıl tanıştın, kim tanıştırdı diye sorular yağdırdılar.

Bilmediğim birçok adlar... Yeni Edebiyat, İnsan, Yürüyüş, Ses dergilerinde ne kadar ozan, ne kadar yazar varsa teker teker sordular. Bereket içlerinde kokmaz bulaşmaz soyundan tanıdıklarım çıktı da, herşeyi inkâra kalkışmadığıma inanır gibi oldular.»

«Kaç gün kaldın içerde?»

«Beş gün!»

«Her gün sorgu var mıydı?»

«ilk iki gün çok hızlı geçti. Bir de beşinci gün... Bir dergiden kesilmiş krokini gösterdiler. Uyanış dergisinde görmüştüm bu resmini geçen yıl... Arad çizmiş olacak

Samim'in yazısının tam ortasındaydı.»

«Evet, vardı böyle bir resmim.»

«Onu gösterdiler bana, ama altındaki adını kapatarak. Kim bu adam dediler? Esasını ararsan bu resim sana hiç benzemiyordu. Eskiden bilmiş olmasaydım hiç benzetmezdim sana.»

«Ne dedin?»

«Ne diyeceğim, bakar bakmaz, Mustafa Ural, dedim.»

«Söyledin demek?»

«Kızdın mı söylediğim için? Oysa sevinmen gerekirdi. Bu krokiyi niçin sorduklarını anlayamadın mı?»

«Anlayamadım.»

«Çoğaltıp memurlara dağıtacaklardı, seni bulmaları için.»

«Anladım şimdi, çok güzel!»

«İlk bakışta tanımamın bir yararı daha oldu, iyi niyetime inandırdım onları.»

«İnandılar da ne yaptılar?»

«Temiz bir sopa çektiler, akşam üzeri. Söyle dedi şefleri, nerde bu adam? Türlü yollardan denemeler yaptılar, söyletmek için. Sorgulardan anladığıma göre, senin Ankara'da olduğunu sanıyorlardı.»

«Nerden çıkardın bunu?»

«Soruların ağırlık noktası hep Ankara'daki arkadaşlarındı. Akraban olup olmadığını sordular Ankara'da. Bilmiyorum dedim. Arkadaşlarını, dostlarını öğrenmek istiyorlardı.»

«Bilirsin arkadaşlarımı benim.»

«Dergilerde adı geçen bütün şairleri saydım, teker teker yazdılar. Bu sırada gözüm kitaplık vitrinine ilişti bir ara Arad'ın yaptığı resmi hemen geçirmişlerdi camın arkasına, altına da irice Mustafa Ural, diye yazmışlardı. Bu resme bakarak zor bulursunuz Mustafa Ural'ı dedim, içimden.»

«Demek Ankara'da sanıyorlar beni öyle mi?»

«Kanımca öyle! iki saat süren bir sorgudan sonra, benden yeminli bir söz aldılar.»

«Ne sözü bu?»

«Mustafa Ural'ı nerde görürsem haber vereceğim, diye.»

«Ne üzerine yemin ettirdiler?»

«Önce müslümanca yemin ettirdiler. Şeflerden biri, bu adamların böyle yeminler nesine dedi, buna şerefi üzerine yemin ettirelim...»

«Ettin mi?»

«Ettim!»

«Demek haber vereceksin öyle mi?»

«Söz verdim, vermesine ama...»

«Eee?»

«Sen şerefinin üzerine söz vermiş olsaydın, ne yapardın?»

«Orada şerefin bir anlamı var mı? Şerefli kişi olman dayaktan kurtarabildi mi seni?»

«Öyleyse, bana bırak gerisini!»

«Sana bırakmakla bitiyor mu?»

«Bitmiyor, bir de insanın dayanma gücü diye bir şey var. Kimin nereye kadar dayanacağı önceden belli olmuyor hiç. Çünkü, bilip de söyleyemediklerim de oldu içerde!»

«Peki Nevzatçığım! Seni gördüğüme çok sevindim.»

«Ben de... Böyle sağ salim, böyle ayakta dipdiri...»

Mustafa sarıldı boynuna, kucaklaştılar.

«Haydi iyi geceler!»

«İyi geceler Mustafa, yolun açık olsun!»

Dipsiz bir aralığa girmiştiler konuşa konuşa, ikisi de bu sokakları iyi bildiği için Nevzat'ın evine giden yoldan bir hayli uzaklaşmışlardı. Bu durum, daha çok Mustafa'nın işine yaramıştı. Mesihpaşa'dan vurdu, Laleli'yi geçti, oradan doğru Yeşil Tulumba Sokağı'na.

Radyolar çoktan susmuşlardı. Vakit gece yarısını bulmuştu. Bir saat kadar oyalansa, daha güvenli olacaktı. Ama, nerde vakit geçirecekti? Dolaşamazdı daha çok.

Düdükler bir balık ağı gibi örmüştü geceyi. Aralarından sıyrılıp geçmek kolay değîldi.

Hiç beklemediği bir anda düşebilirdi bu ağın örgüleri arasına. İyisi mi uzun süre bir arsada hiç kıpıdamadan uzanmalıydı. Yoldan geçen devriyelerin maskelenmiş el fenerlerinden korunması için de bir yıkıntıyı siper ederek oturması gerekirdi bir süre.

Böyle güvenilir bir yeri ancak kendi kesiminde bulabilirdi. Şehzadebaşı'ndan Bulvar'a kestirme inen yolda böyle duvar yıkıntıları o kadar çoktu ki...

Gazetelerden öğrenmişti, Mustafa. Devriyelerin aradıkları en sakıncalı kişiler, surdan sızıp kente girecek olan casuslardı. Kimliğini ispatlayamayacak durumdaki kişilerdi bunlar, yani bu sırada tam onun gibileri... Kimliği, ona faydadan çok zarar getireceği için ilk gece evde bırakmıştı. Kuşkulandılar mı, tutup doğru mahallenin karakoluna götürürlerdi. Karakola düşmenin, tutuklanmaktan başka bir anlamı yoktu onun için.

Bulvara kestirme yoldan inmişti. Bir yıkıntı bulana kadar yüreği ağzında bir süre daha yürüdü. Öyle bir yola girmişti ki, artık ne sağa, ne sola sapabilirdi. Yolun sonunda oturacak yıkık bir duvar dibi bulmuştu en sonra.

Oturur oturmaz ne denli yorulduğunu anladı. Tam altı buçuk saat ayakta kalmıştı.

Her yanı, oturduğu taşın soğukluğunu anlamayacak kadar kütleşmiş, kazık kesilmişti.

Ayaklarını uzatarak oturmanın, erişilmesi güç bir keyif olduğunu anlıyordu vakit geçtikçe. Bu keyiften kendisini yoksun etmemek için uzun süre kaldı yıkıntının arasında.

Az ilerdeki Arnavut kaldırımlarından bir devriye gelip geçmişti. Onların ne kör fenerleri bulabilirdi onu, ne de bir fener ışığında duvara vuran karaltısı ele verebilirdi. Öylesine hesaplı oturuyordu ki, ancak usta av köpekleri bulup çıkarabilirlerdi sığınağından.

Birden bilmem kaçıncı duygusuyla bir tedirginlik duymuştu.

Hemen doğrulup yürümeye başladı, iki üç dakika geçmeden kuşkulu düdük sesleri kalktığı duvarın dibinden duyulmaya başlamıştı. Ama o çoktan köşeyi dönmüş, peşine takılan kör bir fenerin ışığından kurtulmuştu. Işık işkillenmişti bir kez. Ayak seslerini de peşinden sürüklüyor, daha ilerideki düdüklere bir avın yaklaşmakta olduğunu haber veriyordu. Koşsa kucaklarına kendi ayağıyla atlamış olacaktı.

Burhan Arpat'ın evi, az ilerde merdivenlerin başladığı sokaktaydı. Bir anda kapıyı çalıp hemen içeri dalmayı düşündü. Çok geçmeden bunun gülünçlüğünü anladı. Ama bu ev, bir çağrışımla bitişikte yeni yapılan başka bir evi anımsattı ona. Kestirmeden oturdukları sokağa indiği günlerde bu merdivenlerden geçerdi. Daracık derin bir kireç kuyusu açtıklarını hemen her geçişinde görürdü. Yapı bitmiş, bu kireç kuyusu olduğu gibi kalmıştı. Arnavut kaldırımlarından hemen döküntü taşların arasına saptı.

Beş altı adım sonra önünde boş kireç kuyusunu bulmuştu. Paltosunu başına çekerek yattı yüzükoyun.

Neden sonra yanından küfürle karışık homurtularla ayak seslerinin geçtiğini duydu.

Sesler bir süre sonra yavaşlaya yavaşlaya duyulmaz olmuştu. Ama, bir türlü davranıp kalkamıyordu yerinden. Uzaktan gelen düdük seslerinin durup yatışmasını bekliyordu. Gecenin tekdüzeliğini, bir tabancadan boşalan şarjör gibi delik deşik eden bu sesler, ya kuşkulardan sıyrıldığından, ya da kendisinden çok

uzaklarda kaldığı için duyulmaz olmuşlardı. Kalktı, akşam işinden dönen bir memurun gönül rahatlığı içinde evinin yolunu tuttu.

Kimseye rastlamayacağını bildiği halde, ne olur ne olmaz diye evi merkez yaparak bir çember çevirdi. Şükran'in yattığı odanın penceresine elini uzatıyordu ki perde birden aralanıverdi. Uykusuz ürkülü gözlerle bakıyordu camın bir köşesinden. Beş parmağı da açılmış bir el, «Dur geliyorum!» demek istiyordu.

Gıcırtısız bir kapı onun geçeceği kadar aralandı az sonra, içi çok rahattı nedense.

Nişanlı günlerinin coşkusu ile sarıldı karısına. Şükran elinden tutup çekti içeri, dairenin kapısını sürgüledi. Kendini daha da güven içinde bulmuştu şimdi. Ama Şükran hiç de onun kadar rahat değildi. Boynuna sarılıp başlamıştı ağlamaya.

Bir ara kendine gelir gibi olmuştu:

«Ne kadar sürecek bu!» dedi. «Ne olacaksa olsuri artık!»

En küçük bir iz bile kalmamıştı Mustafa'nın eski günlerin duygusallığından:

«Yani...» dedi, «Yarın gidip teslim olursam herşeyin biteceğini mi sanıyorsun?»

Susuyordu karısı, kör bir lâmbanın ışığında önüne bakarak:

«Evet!» diye sürdürdü, Mustafa, «Sana göre bitmiş olabilir herşey. Senin rahata kavuşman için ne yapmamı istiyorsan, yapacağım!»

Bir soluk aldı:

«Peki...» dedi, «En akla uygun olan neyse birlikte düşünüp bulalım!»

Hazırladığı bir eyleme onu razı edeceğine güvenerek canlanır gibi olmuştu, Şükran:

«Önce olanı biteni anlatayım sana!» dedi, «Sen şu kaynattığım ıhlamurdan bir iki bardak iç önce!»

Odaya girdi Mustafa, soba için için yanıyordu. Paltosunu çıkarıp kanepenin üstüne fırlattı. Bir kat çamaşır köşede duruyordu,

yanında da hamam havlusu... Demek önce yıkanacak, sonra bu çamaşırları giyecekti. Getirdiği ıhlamur bardağını tutuşturdu eline:

«iç de bir daha doldurayım!»

İkinci ıhlamuru getirip masanın üstüne koyunca kendisi de yanına oturdu:

«İki gün önce beni Derleme'den aldılar» dedi, soluk soluğa.

«Yaaa!.. Hiç bilmiyordum!»

«Nerden bileceksin! Götürdüler Birinci Şube'ye. Siz de memursunuz, Şükran Hanım, diye başladılar, bize yardım edin dediler. Önce yardım edeceğime söz aldılar benden.

Şimdi söyleyin, kocanız nerde? Bilmiyorum, dedim, bulursanız bana da haber verin, sağlığı için çok merak ediyorum. Bakın, hasta olduğunu söylüyorsunuz. Söz veriyoruz, hemen hastaneye yatıracağız, dediler. Söyleyin kimin evinde, hangi arkadaşında kalıyor?»

«Arkadaşlarımın adını saydın değil mi, ister istemez?»

«Saydım!»

«Kimlerin adını verdin, söyle de onların semtine uğramayayım!»

Birden sustu:

«Söylesene!» dedi Mustafa.

«Demek onları görmeyeceksin?» dedi Şükran.

«Yani gitmeyeceksin Birinci Şube'ye, öyle mi?»

«Canım henüz bir şeye karar vermiş değiliz ki... Sen kimlerin adını söyledin, bileyim ilkin!»

«Bilirsin kimleri sayacağımı. Hergün Nisuvaz'da, Küllük'te buluştuğun sanatçılar...

Bir dergide şiir yayınladığın ozanlar, öykücüler... Bu adlar, onların da bilmesi gereken adlardan başkası değil ki...»

«Haklısın, Karagümrük'teki Remzi'yi de saydın mı? Şu resim öğretmeni...»

«Onu neden sayayım?»

«Tanışmıyor muyuz? Gelip gitmiyor muyuz birbirimize? Sonra Hüsnü...»

«Buna benzer kimler varsa hiçbirini saymadım, ancak dergilerde adları geçenler...

Tanınmış sanatçılar az çok.»

«Güzel!»

«İstanbul'daki yakınlarını sordular, kimsenin olmadığını söyledim. Benim yakınlarımı sordular, onlarla hiçbir ilişkin olmadığı için teker teker saydım. Çok hoşlarına gitti. Kalabilir mi bu saydıklarında diye sordular, belli olmaz, dedim, kalabilir.»

«Bilmiyor muydun onlara gitmeyeceğimi?»

«Biliyordum. Ama ne olursa olsun biraz konuşmam gerektiğini anlamış bulunuyordum. Onların işine yaramayacağını sandığım kim varsa saydım, döktüm.

Sorular, en sonunda Ankara'daki dostlarına geldi, dayandı.»

«Canım, izmir değil de, neden Ankara, anlamıyorum! Bizim Uzun Nevzat'a da hep Ankara'dan sormuşlar.»

Birden gereksiz şeyler söylediğinin farkına varmıştı. Konuşmayı keserek sordu Şükran: :

«Ne olmuş Uzun Nevzat'a?»

Hay Allah, nerden de aklına gelmişti bu Nevzat?

«Yani sormuş olabilirler mi acaba, demek istiyorum. Bütün yakınlarımı, dostlarımı ancak o bilir de... Dayımın oğlunu, amcamın kızını, arkadaşlarımı.»

«Neden sorsunlar, anlayamadım... Neyse Ankara'da nerde kalabilir, kimin evinde, diye sordular bana, babanızın evine gidebilir mi?»

«izmir değil, Bursa değil, Adana değil de hep Ankara... Şaşılacak şey!»

Gülüyordu:

«Anlayamadın mı?» dedi, bizim Aliş'in küçük bir oyunu bu! Bir ara kapının önünde oynuyordu, uzaklara gitmesin diye ara sıra bakıyordum pencereden... Yanına kırçıl paltolu bir adam sokuldu, eğildi birşeyler sordu. Aliş, bilirsin, yavaş konuşmaz hiç!

Babam mı, dedi, babam Ankara'ya gitti, dedemlere...»

«Şimdi anladım bu Ankara'nın nerden çıktığını! Hay Aliş hay!.. Eee sonra?»

«Sonrası... Üç gün önce bir telgraf aldım senden...»

«Ben mi? Sana telgraf çekmedim ki ben!»

«Biliyordum çekmediğini, çekmeyeceğini.»

«Ne yazıyordu telgrafta?»

«Hastayım, acele gel, diye...»

«Nerden çekmişim? Adres?»

«Adres, sadece Mustafa.»

«Telgraf nerden çekilmiş?»

«Beyazıt Postanesinden!»

«Ne yaptın telgrafı alınca?»

«Anlamıştım kimlerin çektiğini. Düşündüm, inanmış görünmem gerekiyordu.

Kalktım, gittim Beyazıt Postanesine...»

«Arkanda da...»

«Arkamda da kırçıl paltolu bir adam... Sordum PTT Müdürüne, bu telgrafı çekenin adresi yok mu, diye. Aldı eline baktı. Yazıyor altında işte, dedi. Kimin çektiğini biliyorum, dedim, kocam Mustafa'dan geliyor. Adresini öğrenmek istiyorum. Yazdığı tel yazısında adının altına çizgi çekip yazdığı adresi görmek istiyorum. Kalktı, telgrafın aslını buldu, yazmamış dedi, altında yok adresi! Olur mu böyle şey, dedim, nasıl kabul etmiş memurunuz? Hasta kocam, bakın acele beni istiyor! Telgrafı kabul eden, bunun önemini anlayamamış mı? Söyleyin, nereye gideyim, kimden öğreneyim yerini? Sizin adresini bildiğinizi düşünerek yazmamış,

dedi, biz ne yapalım! Şimdi baş müdürünüze gidiyorum, siz ne yapmanız gerektiğini, ondan öğrenirsiniz, diye bağırdım. Ben onu suçlarken çok tedirgindi ama, baş müdüre gidiyorum deyince, bayağı rahatladı adam. Siz bilirsiniz Hanımefendi, olmuş bir dikkatsizlik dedi, umursamazlıkla.»

«Ne olursa olsun! Polis de çekse bu teli, gene de suçludur müdür. Peşini bırakmam bunun! Herşeyi açık açık, yazacağımız zamanlar gelecek! Peki canım, sonra?»

«Sonrası, tıpış tıpış döndüm eve...» «Arkanda da kırçıl paltolu...» «Öyle!»

Banyonun sobasına bir iki odun daha attıktan sonra, karşısına otururken yapışmıştı Mustafa karısının ellerine.

«Dur!» dedi, Şükran, «Sıcağı sıcağına bir haber daha! Bugün Derleme'ye senin kitabı basan kitapçı geldi. Neydi adı. Kemal Bey, değil mi?»

«Evet! Kemal Bakırcı...»

«Kemal Bey geldi, kendini tanıttıktan sonra bir sandalye çekip oturdu karşıma.

Hanımefendi, dedi, siz söyleyin bu Mustafa'ya, iş sandığı gibi tehlikeli değil, hemen gitsin, ifadesi alınıp o gün mahkemeye verilecek... Sıkıyönetim mahkemesine... Ben bu kitapta hâlâ suç olacak hiçbir nokta göremiyorum. Mutlaka beraatle sonuçlanacak dava. Söyleyin gelsin Allahaşkına!»

«Kemal'in bir yargıç olmasını çok isterdim. Ne çare ki kitapçı! Bununla birlikte tehlike yok, yani asılma tehlikesi! Eğer tehlikeden bunu anlıyorsa. Madem tehlike yok da onun telâşı ne? Ya ben gidip de kitabı basan bu adamdır diye suyu bulandırırsam! Hele otursun oturduğu yerde, benim işime karışmasın! Henüz oraya gidecek kadar dirilmedim! Yani şimdilik... Peki canım hele sen anlat hepsini de...»

«Avukat olarak kimi tutacaksınız, diye sordu.»

«Demek avukata kadar düşünmüş.»

«Kendi avukatını sağlık verdi, para da istemez dedi, Arzu ederseniz sizi onunla görüştüreyim? Ben Mustafa'nın işine

karışmam dedim, kendisi bilir! Peki dedi, siz söyleyin ona ben ikisini buluşturayım eğer kendisi isterse...»

Mustafa kuşkuyla:

«Sakın bu başka bir telgraf hikâyesi olmasın!» dedi.

«Eğer nerde olduğunu siz biliyorsanız bana söyleyin de meraktan kurtulayım diye kestirip attım. Ayın dokuzundan beri yüzünü görmüş değilim. Gene de aldırmadı; durdu durdu da yüzünü görmemiş olabilirsiniz ama dedi, nerde olduğunu pekâlâ bilirsiniz?»

«Tamam!» dedi Mustafa, «Sana niçin geldiği anlaşılıyor!»

Kanepenin üstündeki hamam havlusunu aldı:

«Önce bir yıkanayım hele!» dedi. «Sonra göreyim Kemal'in avukatını temiz temiz!

Defterimin bir an önce dürülmesini istiyor ama, o kadar çabuk olmayacak bu iş!»

«Galiba çabuk olması biraz da senin çıkarına olacak! Kaçak gezdiğin günleri yatacağın günlerden düşmeyecekler herhalde! Biran önce gitsen de temizlesen bu işi!»

Soğukkanlılığını bozmadan:

«Temizlesem de, çevreme bulaştırmasam, değil mi?» dedi Mustafa.

«Evet! Doğru söylüyorsun!»

Havluyu alırken, Aliş'in odasının ardına kadar açık duran kapısı ilişti gözüne:

«Neden açık bu kapı?» dedi, «Çekiver şunu! Görmesin beni!»

«içerde Aliş yok!»

«Bırak şakayı!»

«Yok Aliş! Zehra'ya verdim!»

«O mu geldi aldı?»

«Gelmişti oturmaya, hiç vermek niyetinde değildim. Şakalaşıyorlardı Aliş'le. Haydi bize gidelim dedi Zehra... İzin vereceğimi sanmıyordu. Oysa ben ona teklif edecektim. Uyanır da seni görür diye.»

«İyi etmişsin!»

«Arada sırada ben de gitsem Zehra'lara iyi olacak!» dedi Şükran.

«Bu da nerden çıktı?»

«Korkuyorum!»

«Sen yalnız kalmaktan hiç korkmazdın eskiden... Hastanede uzun süre kaldığım zamanlar...»

«Korkmazdım.»

«Şimdi bu korku da nerden çıktı?»

«O zamanlar bir hastanın karışıydım...»

«Şimdi?»

Durdu. Alacakaranlıkta gözlerinin içine baka baka:

«Bilirsin!» dedi, «Şimdi kimin karısı olduğumu!»

«Doğru! Polis tarafından aranan bir suçlunun... Bir katilin... Bir casusun!»

«Polis tarafından aranması yetmez mi? Ne olursan ol!»

«Demek böyle düşünüyorsun!»

«Gerçek bu değil mi?»

«Gerçek bu! Haklısın! Ama sen eğer önem verirsen şöyle de düşünebilirsin, bir şairin karısı olduğunu! Bırak şairliğimi, halkın çilelerden kurtulmasını isteyen, onu seven, onun parasıyla okutulduğu için halkına, ulusuna karşı borcunu ödemeye çalışan bir öğretmenin karısı... Eğer bu sana yetmiyorsa...»

Gerisini getiremediği için mi sustu, bu kadar açıklamayı yeter bulduğu için mi?

Gerisini getirmeyi ondan beklediğinden mi yoksa? Sustu bir süre.

Bir tepki, bir karşılık gelmediğini görünce açtı banyoriun kapısını, girdi.

VII

Nihat, okuduğu «İşletme»den başını kaldırmış, bakmıyordu sağına soluna. Bir saat kadar okudu mu, çene çalmadan yapamazdı:

«Sen neler yapıyorsun Hocam?» dedi, «Aşk mektubu mu yazıyorsun?»

«Hayır!» dedi, «İş mektubu!»

«Bugün bize de ufaktan bir yol görünecek, desene!»

«Öyle!»

«Nereye kadar?

«Postaneye kadar.

«Ben sanmıştım ki şöyle bir Boğaz yapıp geleceğim.»

«Evet!» dedi, Mustafa Ural, «Bir Boğaz yapıp geleceksin!»

«Anlayamadım!»

«Canım anlamayacak ne var! Mektupları Sarıyer postanesinden atacaksın!»

«Neden Sarıyer?

Bunun nedenini kendisi bulmak için düşünüyordu.Nihat:

«Buldum!» dedi, «Fatih semtinde oturduğunu saklamak için polisten!»

«Tamam! Şimdi buldun! İki mektup var atacağın. Biri Şükran'a, öbürü de bizim okul müdürüne.»

«Niçin bu mektuplar?»

«İkisi de aynı konuda. Nisan aylığımı alabilmem için... Bizim Şükran'ı mutemet olarak atadım. Birinci mektupla bir belge gönderiyorum kendisine. İkinci mektupla da durumu okul müdürüne bildiriyorum.» :

«Verirler mi dersin?»

«Neden vermesinler! Resmen raporluyum bir, öğretmenlikten atıldığıma dair hiçbir işlem yok, iki!.. İstediğimi mutemet olarak atamakta da henüz serbestim!»

«Peki peki! Anlamam bu işlerden. Sen mektupları Sarıyer'den atmamı mı istiyorsun, hemen çıkar atarım. Yalnız sana durumu açıkça söyleyeyim, bende metelik kalmadı.

Kocakarıdan isteyecek halim de yok üstelik. Yayan mı gideyim, yoksa yakın yerlerden mi atayım?»

«Durumu bilmiyor değilim!» dedi Mustafa, «Hepsini düşündüm. Bu parayı Şükran aybaşında alsa da hemen yararlanamayacağız. Sen önce Kapalıçarşı'da benim ceketi okutacaksın! Hiç kıpırdanma, bu böyle!»

«Olur mu Hocam, yapamam!»

«Paranın birazı sana yol parası olacak, birazıyla da zeytin, peynir, pastırma...»

«Peki Hocam, durmuyorum üzerinde. İlerde yenisini alırız!»

ister istemez doğruladı, Mustafa:

«Güzel günler gelecek!» dedi, «Önümüz yaz! Daha paltoyu da satacağız!»

«Eğer çıkılacaksa, şimdiden çıkayım yola... Kocakarı aşağıda yemek hazırlarken...

Öğleden sonraya kalırsam, çıkar yukarı.»

«Peki, hazırlan!»

«Hocam, akıl öğretmek gibi olmasın ama... Sarıyer'den atmayalım da mektubu, Şişli'den atalım! Okul, Nişantaşı'nda olduğuğuna göre... Daha çok yanıltır polisi gibi geliyor bana!»

«Üstelik de paso ile gidip gelinir, öyle değil mi?

«Değil mi ya!»

İkisi de karşılıklı gülüyorlardı.

«Peki!» dedi Mustafa, «Hemen çıkabilirsin!»

Büyükanne açısından Mustafa, dün akşam çıkmış oluyordu evden... Öğleden sonra gelecekti bugün. Nihat çıkacağına göre, oda boş kalmış olacaktı, bir iki saat...

Nihat'ın odada tek kalmış göründüğü zamanlarda, büyükannenin kulaklarının iyi işitmediğini bildikleri halde, gene de yavaştan konuşurlar, aşağıya çifter çifter ayak sesi yansıtmamaya çalışırlardı.

Gazeteye sarıp sarmaladı ceketi Nihat. Koltuğunun altına kıstırırken birden masanın üstüne bıraktı:

«Önce gidip göreyim kocakarıyı!» dedi, «Kitapları, defterleri karıştırmaması için temizlik istemez diyeyim... Bir de Allahaısmarladık çekeyim peşin peşin ki paketle çıkarken görmesin beni!»

Bir koşu indi çıktı:

«Başımın belası!» dedi, «Nereye diye sorar da sorar! Alıştı kuzu kuzu evde oturmama! Beş dakikalığına da çıkacak olsam, hesap soruyor! Neyse, herşey yolunda, ver mektupları!»

Paketi de koltuğunun altına sıkıştırdı:

«Aman!» dedi, «Fazla dolaşmamaya çalış, bu kocakarı işkillendi gibi geliyor bana!»

«Gazete almayı da unutma! Irkçıların gazetelerini de... Orhun dergisini de al!

Bakalım Sabahattin Ali için gene neler yazmış bizim Okyaycılar.»

«Olur!» dedi, «Eğer ceketi okutabilirsek! Şu kadar senedir Bitpazarı'na gider gelirim, daha bir gün mal beğendirememişimdir eskicilere. Haydi hoşça kal Hocam!»

«Güle güle, iyi pazarlar!»

Yerinden kalkıp dolaşmamak için hemen kendine iş buldu, şiir müsveddelerini çekti önüne. «Oğlum»un ikinci bölümü nerdeyse bitiyordu, başladı harıl harıl yazmaya...

Daha mı kısa yapsaydı bölümleri yoksa? Çocukların da sevebileceği bir biçim mi bulsaydı? Bu konu için yeni bir biçim... Onları ancak «Öz»e önem veren şairlerden sayarlardı, aylak sınıfin eleştirmenleri. Şu içinde bulundukları darboğazda önemli olanın, biçim değil söylenecek söz olduğunu onlar da bilmez değillerdi. Bir de sorun çıkıyordu biçim için. Konu halka indikçe, tekdüzeliğe gidiliyordu ister istemez. Alışılmış biçimlere başvurarak, anlatılacak olanı yadırgatmadan verme çabası başlıyordu sanatçıda.

Biçimcilik, halkın beğenisine aykırı bir uğraşıydı.

Ortaya konulan ürün, yazılıştan ötürü değil, yazılandan ötürü değerli olmalıydı.

Biçimin hiç mi önemi yoktu sanat ürünü için? Olmaz olur mu? Halkla ilişki kurulmaya kalkışıldı mı en iyi biçimde, onun yadırgamayacağı biçimde verilmeliydi... Ta ki bıkana kadar! Eğer yeni biçimlere geçilecekse, halkın beğenisine uyarak geçilmeliydi. Yenilik her zaman için gerekli değildi. Mustafa uyakları, ölçüleri atıyordu ama, şiirin uyaksız, ölçüsüz zamanlarındaki konuşma diline yatkınlığını yakalamaya çalışıyordu böylece: Bunun örnekleri Dede Korkut'ta bile yok değildi...

Seni tek başına yetiştirmedik Gül yetiştirir gibi saksıda Bir limonlukta büyütmedik seni, Kırağı çalmaz diye acı patlıcanı Salıverdik sokağa.

Kesti birden Mustafa mırıldanmayı. Merdivenlerdeki bu gıcırtı da ne oluyordu, Nihat mı dönüyordu yoksa? Yaklaşıyordu odaya doğru ayak sesleri... Nihat'ın çevik yürüyüşü değildi bu! Her adımda dura dura yürümezdi Nihat... Yoksa? Evet, Büyükanne geliyordu! El, kapının tokmağına değdi, değecek!

Birden kalktı divandan. Ama ayakkapları yok, ayaklarında. Saklanayım diye masanın altına giriyor, beğenmiyor burasını... Öbür yanından çıkıyor. Kapının arkasına saklanıyor. Zorlanıyor kapı tokmağı. Nihat giderken sıkıca çekmiş olmalı! Zor açılır yağsızlıktan kapı.

Hiç acelesi yok Büyükanne'nin. Tokmak yavaşça döndü yuvasında. Arkasından dayanamaz ki, açılmasın diye. Açtı işte! Kapı geldi, geldi, Mustafa'yı arkasına alarak durdu önünde. Daha da sokuldu köşeye... Girdi Büyükanne odaya. Bir iki adım attı, durdu. Daha da ileri gidemez ki... Ortada çaprazlamasına duruyor masa, bir kale gibi... Nasıl geçer de pencereden yana, divana oturur!

Bir elini masaya dayadı. Önünde dikiliyor Büyükanne, arkası dönük! Başını bir sağa bir sola çevirerek inceliyor odayı. Kağıtlarını gördü masanın üstünde ama... Nihat da divandan yana geçer yazabilirdi... Paltosu, önceden hesaplandığı için bereket ki görünürlerde yok... Peki, ya ayakkapları?

Yerde tam Büyükanne'nin önünde! Terslik bu kadar olur! Gördü mü acaba? Başı, önüne doğru eğildiğine göre görmüş olacak! Evet gördü demek. Şimdi bu ayakkapların sahibine geldi sıra... Onu bulup çıkarmak için eğilip masanın bacaklarının arasına Nihat'ın yatağının altına bakıyor! İyi ki saklanmamış baktığı yerlere! Nerde bu ayakkapların sahibi? Olsa olsa heladadır! Önemli değil artık!

Nerde olursa olsun Nihat'ın bu odaya adam aldığı ayan beyan ortada... Büyükanne kuşkusunda haklı olduğunu anladı ya! Artık dönüp gidebilir! Soldan bir dönüş!

Terslik bu kadar olur, yüz yüze geliverdiler işte! Oysa dönüşü sağdan yapsaydı atlatmış olacaktı tehlikeyi!

Ne yapabilirdi? Büyükanne'nin de yapacağı birşey yoktu! Birden karmakarışık oluverdi yüzü! Kendinden beklenmeyen bir çabuklukla çıktı odadan. Homurdana homurdana yürüdü merdivenlere doğru...

Sokak kapısının zili tam bu sırada Nihat'ın geldiğini bildiriyordu, Büyükanne'ye.

Hemen kapı açıldı, konuşmalar başladı merdivenin alt başında. Neler konuşulduğunu nelerin tartışıldığını o kadar iyi biliyordu ki...

Bu yüzden paltosunu kaşkolünü hazırlamıştı, şimdiden Birinci Şube'ye gitmek üzere yola çıkacağını bile bir kağıda yazıp iç cebine yerleştirmişti.

Nihat merdivenleri hızla çıkıp da soluk soluğa odaya girince gördü Mustafa'nın kaşkolü boynuna dolayıp beklediğini.

«Ne o!» dedi, «Hayrola!»

«Bu dereden bu kadar balık avlanır Nihatcığım!» dedi, «Kal sağlıcakla!»

Olandan bitenden hiç söz etmeden:

«Yoo!» dedi, «Öyle kolay kolay bırakmam seni! Koydum postamı bizim kocakarıya!»

«Ne olursa olsun duramam artık! Bir halt eder sonra, Büyükanne!»

Acı acı gülüyordu Nihat:

«Hani etmez de değil!» dedi, «Gider karakola! Ben diyecek bir laf bulamadım da, senin için asker kaçağı demiş bulundum. Vay sen asker kaçağını nasıl tutarsın benim evimde diye etmediğini bırakmadı aşağıda!»

«Hemen çıkıyorum!»

«Canım, o kadar acele etme! Dur, önce bir yemek yiyelim! Ben gideceğini müjde edeyim de yatışsın! Bundan sonra her gece Beyoğlu'ndayım, diyeyim de yüreğine otursun biraz!»

«Bırak şimdi bunları!»

«Hele Hocam, sen bana on dakika müsaade et ateş gibi gidip geleyim. Dışardan bir şişecik... Paramız varken... Unutmadın değil mi Kapalıçarşı'dan geldiğimi?»

Fırladı, çıktı sokak kapısından. Dediği gibi çok geçmeden de döndü. Girdi Büyükanne'nin odasına! Ne konuştuysa konuştu, elinde bir şişeyle geldi:

«Rakı aldım!» dedi, «Biraz da biz yaşayalım be! Kaç gündür öğrenci hayatı geçiriyoruz. Kocakarıya asıldım, meze hazırlıyor!»

«Mektuplar?»

«Atıldı canım! Ceketi de görülmedik bir fiyatla okuttum, yenisi pahasına! Piyasa, ben uğramayalı çok yükselmiş. Öyle ya! Kumaş fiyatlarında müthiş artma olduğuna göre...»

Oturdu yeniden Mustafa:

«Şu pabuçları...» dedi, «On beş liraya almıştım. Sağ kalırsam, yirmi liraya satacağım.

Almanlar'a kauçuk lazım çünkü!»

Şişenin mantarına takmıştı tirbuşonu. Bir iki çevirdikten sonra çekti, çıkardı.

«Ver!» dedi, «Bir koklayayım şu mübareği!»

Rakılar da eski kokularını yitirmişlerdi ama, gene de çok sevdiği anason kokusunu duyar gibi olmuştu. Ona her koklayışta babasını anımsatırdı bu koku. Natürmort tuvali gibi donatırdı masasını... Turunç kırmızısı, soğanın, salatanın yeşili, peynirin beyazı, plakinin sarısına karışırdı, kurduğu çilingir sofrasında. Alırdı onu karşısına, Tevfik Fikret'in şiirlerini okurdu boğuk sesiyle... Bir derdi, bir sıkıntısı var gibi gelirdi ona. Ama hiç kendinden söz açmazdı. Annesi böyle zamanlarda daha bir ev kadını, daha babasına yakın biri olurdu. Düşünürdü, gizli bir derdi var da annesinin yanında söylemekten çekiniyor mu diye. «Bak!» derdi, «Fikret'in bütün umudu sizlerde... Geçti bizden artık. Ömrümüz, padişahım çok yaşa diye bağırmakla geçti.

Hocalarımız kim çok bağırırsa ona verirlerdi numarayı. Bu yüzden biz el öpmeye, etek öpmeye alıştık. Fikret, padişaha kafa tutan bir şair. İşte o büyük şair sizlere bırakıyor yarınları.» Babası «Ferdaları» derdi. Kimdi bu Ferda? Neyin nesiydi? Hep eczacının kızı gelirdi aklına, eczacının Ferdane'si! Eğer bu Ferda da onun gibi güzelse değerdi üzerinde böyle konuşmaya. Babası, su katıp ağarttığı bardağı eline alır, yüzünü buruştura buruştura içerdi içindekini. Hiç hoşlanmazdı da neden her akşam içerdi bunu? Mutlaka bir derdi olmalıydı.

Mustafa, babası kapıya çağrıldığı bir akşam, masanın üstündeki bardağa yapışmış, dudaklarını değdirerek bir denemecik bile yapmıştı. Gerçekten insanın yüzünü buruşturacak kadar zehir

zemberek bir şeydi bu. Bir zoru vardı ki içiyordu bu zıkkımı? Acırdı babasına. Erkek olmak bu kadar zordu demek! Bu rakıyı içip Fikret'in şiirlerini okumak demekti erkek olmak!

işte bugün o da bir erkekti. Fikret'ten şiirler okuyacak, içine su koyunca ağaran bardağı dikecekti, babasını anımsaya anımsaya.

Fikret'in «Sabah Olursa»sından başlayacak, «Ferda»sında bitirecekti.

Nihat, tepsiyi her günkünün tam tersine, gürültüyle getirip koydu masanın üstüne.

Mustafa babasını düşüne düşüne bardağı yarıya kadar rakıyla doldurdu, üstüne de ağartıncaya kadar su ekledi:

«Haydi dostum!» dedi, «içelim! Bi daha nerde karşılaşırız belli olmaz! Ama Tevfik Fikret ergeç haklı çıkacak! Bir gün sabah olacaktır, mutlaka!»

«Hocam!» dedi, «Benim öyle büyük laflara aklım ermez. Ben iktisatçı olmak için yola çıktım. Bak, «İşletme»ye çalışıyorum. Şu var ki, sabah kimileri için çoktan oldu.

Sen halkın uyanmasını bekliyorsun, oysa o namussuzlar, geceyi uzatmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Bu yüzden derim ki geceler çok uzun olacak buralarda.

Savaşın sonu görünür gibi oldu. Bizim aracılar, savaş sonrası ürünlerinin kendilerine gönderilmesini bekliyorlar, keselerini şişirmek için... Halkı, yalnız kendi adlarına soysalar canım yanmaz! Başkalarının hesabına yapıyorlar bu işi, daha çok!»

«Senin kitapların, söylediklerini açık açık yazıyorlar mı böyle?»

«Yook, hiç yazarlar mı!.. Ben çıkarıyorum satır aralarından! Biraz da Nazım'ın şiirlerinden çıkarıyorum bunları.»

«Bu doğru işte! Profesörden önce sanatçı söylüyor gerçekleri. Bir iktisatçının, bir hukukçunun çaktığı çiviyi, ertesi gün öbürleri, elinde kerpeten söküp çıkarır. Basın savcıları onlarda bir tehlike görselerdi, şairlerden önce onların peşine düşerlerdi!»

«Yani sen sanatçıdan bekliyorsun uyarma görevini!»

«Bekliyorum ama, gerçek sanatçıdan. Fikret bize hiçbir şey vermiyor artık. O, babamı yetiştirmiş o kadar. Bu mavi gök size bir gün acır, diyen sanatçıya inanmak biraz zor! Bu mavi gök, bugüne kadar kimseye acımadı, isa'sına bile. Hem halkın acınacak nesi var ki, hele emeğiyle uygarlıklar kurmuş halka acınır mı hiç! Uyansın da kendi sırtından gökdelenler kuranlardan alsın hakkını. Ben önce edebiyat öğretmeniyim. Şairlerden çok şey bekliyorum. Asya, Afrika kıpırdanmaya başladı, yalnız sana şunu sorayım, endüstri çağına girdi de mi uyandı bu adamlar? İşte böyle zamanlarda halkı atılımlara, devrimlere götürecek güçlü sanatçılara iş düşüyor önce, iktisatçılara değil! Hadi içelim en büyük şairimizin özgürlüğüne!»

Bursa cezaevinde yatan şair için bardak kaldırdıklarını anlamış olacaktı Nihat:

«Eğer, iş şairlerimiz, romancılarımızla olacaksa, çook Nazım'lar gerekecek bize!» dedi, «Çok aydınlar, çok sanatçılar, romancılar...»

Merdivenin alt başından, basamaklara bir odunla vuruluyor gibi gelmişti Mustafa'ya.

«Ne oluyor!» dedi doğrularak.

«Hiç! Bizim kocakarı beni istiyor!»

«Ne biçim istemek bu!»

«Kızdığı zaman böyle çağırır beni. Çok hayırlı bir iş için çağırdığını da hiç sanmıyorum!»

Çıktı dışarı. Aralarında geçecek konuşmaları duymaması için koşarak indi merdivenleri... Oysa Büyükanne, merdivenin dibinden başını kaldırıp, bağıra bağıra konuşmak, Mustafa'ya duyurup içini boşaltmak istiyordu. Nihat, onu peşinden sürüklemek için mutfağa girmiş olacaktı ama, Büyükanne bir adım bile gerilememişti, bulunduğu yerden:

«Daha gitmedi mi o adam!» diye bağırıyordu, «Hemen çıkıp gitmezse karakola gidiyorum, asker kaçağı var bizim evde diye kıyameti koparacağım!»

Polise mi giderdi, Şube'ye mi? Yoksa gitmezdi de Nihat'a gözdağı mı veriyordu? Ne olursa olsun rahatı kaçmıştı Mustafa'nın.

Nihat gelmeden dolu dolu bir bardağı kaldırıp içti. indi yavaş yavaş aşağı. Büyükanne onu merdivenlerde görünce kös kös girdi odasına. Gerçekten de giyinmiş, dışarı çıkmak için hazırlanmıştı. Nihat yarı kızgın, yarı şaka gülüyordu:

«Kusura bakma Hocam!» diyordu. «Büyükannem hiç farkında değil ama ben çok yararlandım bize gelişinden. Şimdiden hazırım Haziran sınavlarına. Çok teşekkürler!»

«Çok üzdük Büyükanne'yi, teşekkürler... Haydi hoşça kalın!»

Büyükanne'nin kapısı aralıktı, onun gerçekten çıkıp çıkmadığını kolluyordu içerden.

Tam bu sırada asma saatin guguğu deliğinden çıkmış, Mustafa'yı uğurluyordu:

«Guguk, guguk, guguk!..»

Saat üçtü demek. Nereye gidebilirdi bu saatte? Malta taraflarında hiç tanımadığı bir kahveye girip bir süre oturmayı düşündü. Böyle bir kahvede uzun süre oturması, gözleri üstüne çekerdi. Her kahvede yarımşar saat, birer saat otursa, dünyanın parasını harcamış olacaktı. Satılan ceketten topu topu altı liracık vardı cebinde.

Tehlikesi bir yana, şu saatler nasıl geçerdi? Evine girebilecek miydi kolayca?

Bu saatlerde evinde olurdu Cengiz. Ondan Şükran'a bir haber gönderebilir miydi?

Derleme beşte kapandığına göre, bir buçuk saat vardı en azından. Yüzünü kızartıp çalmalıydı kapısını, iyi ama, ya Çiğdem'le yüz yüze gelirse!

Malta'dan Karagümrük'e doğru yürüdü. Ortaokulun önünden geçmemek için Çarşamba'nın arka sokaklarına saptı. Derken şaşırdı yolunu, neden sonra Acıçeşme durağından çıktı tramvay caddesine.

Karşıdaki eczanenin saati dört buçuktu. Karagümrük'e dönecek yerde, birden Edimekapı'ya vurdu. Artık Cengiz'i gönderse bile, bulamazdı yerinde Şükran'ı.

Sur kapısından çıktı, yukarı, Topkapı'ya doğru elleri cebinde yürümeye başladı.

Yürüdükçe kendini daha güçlü buluyordu. Geride bıraktığı kent, kocaman bir cezaeviydi onun için, surlar da duvarları... Bütün bu engelleri aşmış özgürlüğünü kısıtlayan ne varsa hepsini içerde, geride bırakmıştı. Polisleri, savcıları, sıkı yönetimcileriyle... Soğuk da olsa gene bir özgürlük havasıydı ciğerlerine çektiği.

Karşıdan bir er göründü, tabancasından, kırmızı kolbağından belliydi inzibat eri olduğu. Sevinci adım adım tükeniyordu, ona yaklaştıkça. Sıkıyönetim kesimindeydi ama, yetkisi var mıydı, kimlik sormaya? Ya asker kaçağı sanıp da sorarsa diye düşündü. Şaşkınlıktan mıdır nedir, davrandı cebindeki buruşuk sigara paketine. Kötü kötü düşünmektense sigara içmesi daha akıllıca bir iş olacaktı. Kıstırdı dudaklarının arasına sigarayı. Ceplerinde kibrit aradı yoktu. Paltosunun bütün ceplerini yokladı yeniden... Demek unutmuştu evde! Bu sırada yanından geçiyordu sert adımlarla.

Ağzında sigara, ceplerini aradığını görünce durdu birden:

«Kibritin mi yok hemşerim?» dedi, inzibat eri.

«Unutmuşum arkadaşın evinde,» dedi hiç düşünmeden. Bu arkadaş sözcüğünün ne anlamı vardı burada şimdi.

«Var bende kibrit!» dedi.

Bu kez de o aramaya başlamıştı ceplerini. Son cebinden teneke bir kılıf içinde kibritini çıkarıp fiyakalıca yakıp uzatmıştı. Karşılıksız bırakmamalıydı yaptığı iyiliği,

«Sağ ol!» deyip geçmek olmazdı. «Yak sen de!» diye uzattı paketini.

Hiç nazlanmadı er, uzandı aldı. Bir kibritine daha kıymamak için yanan sigarasını uzattı Mustafa.

«Sağ ol hemşerim!» dedi, «Nereye böyle?»

Askerden, inzibattan, sıkıyönetimden korkmaz görünmesi gerekiyordu Mustafa'nın:

«Kışlaya!» dedi, «Davutpaşa Kışlası'na!»

«Ne işin var bu saatte kışlada?»

«Bizim arkadaş nöbetçi subayı da... Çağırmıştı beni.»

«Topçu mu subay arkadaşın?» diye sordu.

Demek top bataryaları vardı Davutpaşa'da. Baktı yakasına, bu er de topçuydu.

Boyuna soracaktı ona, kaçıncı batarya, kaçıncı taburda diye. Söyleyeceği batarya, ya kendi bataryası ise!

«Hayır!» dedi, «Topçu değil, zırhlı tugayda!»

Böyle bir tugay var mıydı, yok muydu, bilmiyordu. Hiç olmazsa arkadaşını topçuluktan kurtarmıştı ya! Suratı karıştı erin:

«Bilmem onları!» dedi.

Kala kala konuşmak için, bir tek sorusu kalmıştı. Onu da soracak, kurtarabilecekti yakasını:

«Nerelisin hemşerim?»

«istanbullu!»

Konuşma tıkanıp kalmıştı işte. Mustafa nüfus cüzdanını okumuş gibi biliyordu, onun Samsunlu olduğunu. İlçesi de Terme! Soluk yüzünden belliydi, çeltik bölgesinde yetişmişti... Büktü boynunu:

«Peki hemşerim!» dedi, «Hadi uğurlar ola!»

«Eyvallah hemşerim!»

Bu «hemşerim» sözcüğü, ne olursa olsun yerli yerindeydi. İkisi de Karadenizliydiler.

Bir süre eşeğini kaybetmiş de bulmuş bir köylü sevinciyle yürüdü, iki inzibat eri daha görünmüştü uzaktan, arkalarından iki tane daha. Kışlada yemeklerini yemişler, izinsiz erleri yakalamaya gidiyorlardı, görevleri başına. Körün taşı gibi bunlardan biri sorabilirdi nüfus cüzdanını ona. Sivildi ama, asker urbalarından yeni soyunmuş biri de olabilirdi. Yedekliğe çağrılan çok asker vardı onun yaşında. Kışla dolaylarında, böyle eller cepte volta vurmak akıllıca bir iş değildi, anlıyordu. Surlardan içeri girmek için bir kapı kollamaya başlamıştı. Edirnekapı ile Topkapı arasında çok kapılar vardı ama, böyle ha deyince çıkmazdı ki karşısına.

Hastaneler bölgesindeki kapılardan birinden hemen girdi içeri, iyi yapmamıştı bu kapıdan içeri girdiğine. Girer girmez bir devriye ile yüzyüze gelince işin önemini anlamakta gecikmemişti.

Ama ne olursa olsun her haliyle ya hastaneden gelen bir hasta, ya da hasta görmekten dönen bir görüşmeciydi. Yüzüne dikkatlice bakanın ondan kimlik sorması, ukalalıktan başka bir şey olamazdı. Bereket versin ki hiç de görevini ukalaca kullanmaya kalkışacak biri çıkmamıştı karşısına.

Yedikule'ye doğru yürüdükçe hava kararıyor, pencerelere kara kara perdeler çekiliyordu. Böyle zamanlarda mahalle arasında hemen bir kahveye girmekten başka akıllıca bir iş düşünülemezdi. Ne kadar da çok kahve vardı sokak aralarında. Çok da küçüğüne girmemeliydi bu kahvelerin, sahibiyle karşı karşıya kalıp sorguya çekilme tehlikesi başgösterirdi. Kendini temize çıkarması için de gereksiz konuşmalara girerdi nedense. Kuşkulu bir yönünü düzeltmek için, daha işkillendirici durumlar yaratırdı durup dururken. Konuşmak her zaman için başına iş açabilirdi. Darda kalmadıkça çene yarıştırmamaya söz verdi kendi kendine.

Sonra kalabalıkça kahvelerden birini seçmek için yolunu sürüdürdü arka sokaklarda...

Bir yol kavşağında tam aradığı kahveyi bulmuştu. Girerken, kenar mahallelerin geleneklerine uyarak bir selâm sarkıttı. Bir iki kişi dudaklarını kıpıdatarak karşılığını vermişti. Dörtlük bir ahbap topluluğunu sağında bırakarak çöktü hemen oracıkta bir masaya. Masanın üstünde okunmaktan çok, ellenmekle paçavraya dönmüş bir gazete duruyordu. Büyükanne yüzünden Nihat'a aldırdığı gazetelere, dergilere bir göz atamadan evden çıkmıştı. Biraz da kendini kahvedekilerden ayırmak için çekti bu paçavrayı önüne. Gerçekten bu, tam anlamıyla gazete değil, paçavraydı. Almanların yenilgileri, geri çekilmeleri bile bir zafer öyküsüne çevrilerek anlatılıyordu. İç sayfalarda Doğu cephesine gidip gelen bir generalin anıları vardı. Hele başyazı...

«Yeni Nizam»ın yeryüzü düzeni için en elverişli bir nizam olduğunu, dünya uluslarının artık silahlarını bırakmaları gerektiğini sağlık veriyordu başyazar. İlginçti bu başyazı! Savaştan yorulan, acaba dünya ulusları mıydı, yoksa salt Almanlar mı?

Haberlerin özetinden, işgal bölgelerinden Alman askerlerinin belli bir oranda geri çekildikleri, üzerlerine düşen görevi yerli ırkçılara bıraktıkları açıkça anlatılıyordu.

Mustafa, biraz da sevinçle sütundan sütuna atlayıp dururken, yanındaki masada bir av tartışmasıdır gidiyordu. Yarın domuz avına çıkacak olan bu dört kafadar fişeklerin barut hakkından, saçma numarasından, kurşun sayısından uzun uzadıya konuştuktan sonra, domuz avının ayrıntılarına geçtiler. Saçları fırça fırça domuz kılı gibi kesilen tıknaz bir adam:

«Şaşarım!» dedi, «Domuz vurmak için ormanda bütün gün dolaşan enayilere!»

Çatık kaşlısı:

«Dolaşmak avcının şanıdır!» dedi. «Bir gün av eti, kırk gün taban eti demiş dedelerimiz.»

Herkesin mutlaka bu konuda söze katılması gerekirmiş gibi, geriye kalanlar da düşündüklerini söylemekte gecikmediler:

«Bana kalırsa domuz nerden geçecekse, orda durursun! Dağ tepe dolaşmak elbette enayilik! Bekleyeceksin domuzu!»

«Domuzun nerde dolaşacağını bilmen için senin de domuz olman gerekir biraz da. Boşuna beklersin bilmezsen!»

Bu söz, üçünü de güldürmüştü. Domuz kılı saçlısı:

«Siz dolaşın bakalım!» dedi, «Ben alırım yerimi, bağdaş kurup otururum... Açar şişemi beklerim! Domuz, burnunun doğrusuna gittiğine göre er geç önümden geçecektir.»

«Ben dolaşırım arkadaşlarım! Ne demiş dedelerimiz, yatan aslandan dolaşan tilki yeğdir dememişler boşuna!»

«Bu söz senin için değil ki tilki için! Ben aslanlıktan şaşmam!»

Konuşmalar, gönül açacak bir konuda değildi ama, dinlemekten de kendini alamıyordu Mustafa. Bir avcı değildi kuşkusuz. Değil avcı olmak, şimdiye_kadar, askerlik dışı eline mantar tabancası bile almamıştı. Çocuklarına bayramlarda tabanca veren babalara, annelere de kızardı oldum olası, iyi ama, neden ilgileniyordu bu tartışmayla? Düşünüyordu bu avcıların hangisinin haklı olduğunu?

Dolaşmadan yana olanlar mı kazançlıydı, oturup domuzu bekleyenler mi? Yoksa hem dolaşıp, hem oturanlar mı haklıydı? Domuzun yaşama alanını bulup baskın etmek, daha akıllıca bir işti ama, bu olanak kolay kolay sağlanabilir miydi?

Mustafa gazeteyi bir yana itmiş, onların varacakları sonucu coşku ile bekliyordu.

Yarın için neye karar vereceklerdi? Av planlarını ne biçimde düzenleyeceklerdi?

Gazetenin resimlerine bakar görünüyor, varacakları sonucu bekliyordu ilgiyle.

Avcılığa mı heves başlıyordu kendisinde, bu yaştan sonra?

Mustafa, bu tartışmadaki yerini çoktan almıştı. Bir avcı değildi ama, aranan , yakalanması için emir çıkmış, tutuklama kâğıdı imzalanmış bir... bir... av hayvanı… bir bakıma bir yabandomuzuydu! Neden bu tecrübeli avcıların bilgilerinden, deneylerinden yararlanmamalıydı? Nasıl davranmalıydı, toy bir domuz gibi postunu deldirmemesi için! Dolaşırsa mı yakayı daha çabuk ele verirdi, durursa mı? Avcı ne kadar çok dolaşırsa, domuza o kadar çok rastlama olanağı vardı. Eğer domuz bir noktada durursa avcının o noktadan geçme olanağı çok daha az olurdu, o oranda da yakalanma olasılığı azalacak demekti. Domuz, avcıların neler düşündüklerini bilmediği için kendi içgüdülerinin peşinde dolanıp duracaktı. Ama Mustafa avcıların düşündüklerini bilecek kadar hazırlıklıydı artık, bu ölüm kalım savaşında. Üstelik içgüdülerini de frenlemesini bilirdi, bir kerteye kadar da olsa.

Neydi bu içgüdüler? Günde birkaç öğün karın doyurmak... Barınmak... daha daha, dişisini arayıp bulmak... Bütün bunları domuzdan daha akıllıca düzenleyemez miydi?

Anadolu'da öğretmenlik yapan, köylerini, kentlerini bu görevle dolaşan bir kişi olarak biliyordu ki bir kahveye dışardan giren bir yabancının, gözleri, kendi üzerine çekmemesi için yapması gereken en yumuşak davranış, çevresiyle tüm ilgisini kesmiş gibi görünmesidir. Böyle görünmek için kendisini de belli bir işin içinde göstermesi gerekirdi. Şu halde, «Ben kimim, niçin bu kahveye gelmiş olabilirim?» diye düşündü. En kuşkuyu üzerine çekmeyecek

adam, kendi halinde ufaktan bir iş adamıdır. Ya da buluşmaya gelecek olan birini bekleyen halktan bir kişi... Yani küçük adam...

Kendisinde bir iş adamı görünüşü olabilir miydi? Hiç sanmıyordu. Dik yakalı kazağıyla, ütüsüz pantolonu, biçimini yitirmiş kauçuk papuçlarıyla ancak bir işportacı, ya da şuradaki ambarlarda kâtiplik yapan, bir görevli olabilirdi. Ya da memurluktan çıkarılmış biri... Kahveye girince on beş, yirmi dakika gazete okuyuşu, yarı işsizliğine uyan bir davranıştı. Kâğıtlarını çıkarıp bir şeyler karalaması yakışık alırdı ama, arada bir toplamalara, çıkarmalara, çarpmalara, başvurması koşulu ile.

Söz gelişi müsveddelerini çıkarır, yazdığı şiirin üzerinde çalışabilirdi. Kahveci gelirken de kâğıtlardan birini çeker, başlardı toplamalara, çıkarmalara, çarpmalara...

Kalemiyle başını kaşıya kaşıya yazmaya başladı:

Portakallarını göreceksin Dörtyol'un

Mersin silolarında bitlenen

Altın sarısı buğdayları. '

Turfandadır diye el süremediğimiz

Çavuşları, kınalı yapıncakları

Yani bağı sorulmadan yenilen üzümleri

Salkım salkım

Altındaki kâğıtta 1248'in, 328'le çarpılışı... Çıkan sonucun 12'ye bölünüşü... Kahveci bir bardak çay bıraktı önüne:

«Sağ ol ustacığım!» dedi gülümseyerek...

«Bunu çok beğeneceksin! Allah yokluğunu göstermesin, hiç aratmıyor alıştığımız çayları!»

«Arayan arıyor! Üstelik en iyisini de buluyor!» dedi.

Dili durmazdı ki... «Oysa ben Kabakça İstasyonu'nda, odun depolarında çalışan, çeki hesapları,yapan bir kâtibim. Neyime gerekti çayın en iyisini arayıp bulanlara sataşmak!» diye düşündü.

«Sen bakma onlara!» dedi kahveci, «Akkuyruk da içerler, Seylan çayı da... Biz yarım kilo ekmek arayıp bulamazken! Allah seni inandırsın, Acem Hüseyin'in yanında çalışırken, Tahtakale'de avuç avuç atardım demliğe Seylan çayını! O günler gelecek mi dersin bir daha?»

«Gelse de bize ne!» dedi, Mustafa. «Dünya savaşıyor hiç durmadan sıkıntısını biz çekiyoruz. Çay yok, kahve yok! Haydi Seylan çayını gene onlara bırakalım, gözümüz yok ama... Bizim ekmeğimize dokunmasınlar hiç olmazsa!»

«Doğru!» dedi, «Hiç olmazsa ekmeğimize dokunmasınlar...»

Eğildi, önündeki kâğıtlara baktı. Hemen yüklüce bir sayı yazdı Mustafa, telefon numarası gibi altı hanelik bir sayıyı altına kondurdu. Bunu da çarpamazdı ya!

Türkiye bütçesi gibi bir sayı çıkardı ortaya! Başladı toplamaya.

«Yaaa... işte böyle!» dedi, kahveci, «Bir dilim ekmeği de rahat yedirseler canım yanmaz. Her gün hır gür! Karakol şurada, burnumuzun dibinde güya!..»

Nee? Karakol şurada mı? Yerini bulup da bağdaşını kurmuş, tüfeği tetikte bekleyen avcının tam burnunun dibine sokulmuştu haaa!..

Domuz avcıları kahvecinin bir yabancıyla kaynatmasını kıskanmışa benziyorlardı.

Kendi masalarına çekmek için çatık kaşlısı seslendi:

«Nasıl çıktın, Ziya Efendi!» dedi, «Dün akşamki işin içinden?»

Bamteline basılmıştı Ziya Efendi'nin, öbür masaya doğru kaydı, yavaştan:

«Kahve değil mi?» dedi, «Hırlısı da gelir, hırsızı da... Herkesin üstünü başını arayıp da içeri alacak değilim ya!»

Demek Ziya Efendi'nin mezhebi oldukça genişti. Geniş olmasa tanımadığı bir kâtip parçasıyla tutup dünyanın gidişatından lâf eder miydi?

Ziya Efendi sanki Mustafa'ya durumu açıklamak ister gibi:

«Dün akşamki arama taramada ne çıktı adamın üzerinde?» diye sordu, «Tabanca mı?»

«Ne tabancası be!» dedi, «Bir bazlama esrar!»

«Yazık!»

Yazık olan neydi anlayamamıştı Mustafa. Esrara mı acıyordu polisin eline geçtiği için, kaçakçıya mı?

Kahveci kendini temize çıkarmak için, yargıcın önünde savunmasını yapar gibi olayın sivri yerlerini törpüleye törpüleye:

«Dün akşam, bu kararlarda...» diye başladı yeniden, «Birden ekip girdi kahveye...»

Demek dün akşam, bir ekip girmişti bu kahveye ha! Hem de bu kararlarda... Ya bu akşam da girerse!

«Eller yukarı diye bağındı ekibin başındaki komiser. Hiç de böyle eller yukarı deyip girmezdi bu kahveye Muammer Bey... Meğer, ihbar varmış, içerde esrar kaçakçısı var diye.»

Biraz ferahlar gibi olmuştu Mustafa. Demek ihbar olursa ancak ekip girerdi bu kahveye. Her akşam da ihbar olacak değildi ya!

«Kahve nah binbir ayak, bir ayak. Emeklisinden tut, eskicisi ne kadar... Pişpirikçiler, altmışaltıcılar, konçınacılar, tavlacılar hep birden hüryâaa, eller yukarı!.. Komiser numaradan birkaç kişinin üstünü başını üstünkörü yokladıktan sonra, dikildi o yabancı müşterinin karşısına! Eliyle koymuş gibi çıkardı cebinden bir bazlama esrarı! Buldun işte, al götür adamı iş olsun bitsin, değil mi!..

Adamı hemen alıp götürmez. Karakoldan yazı makinesini getirip koydular masalardan birinin üstüne. Oldu mu sana bizim kahve, bir karakol! iki suçlu var ortada, biri o yabancı... Biri de ben!.. Sanki herifle kâr zarar ortakmışız! ifadeler alındı, tutanaklar tutuldu, anan yahşi, baban yahşi, biz suçluyken olduk mu sana görgü şahidi! Eh bundan sonra git gel, Konya altı saat!»

Döndü yüzüne baktı Mustafa'nın:

«Nerde dün akşamki müşteriler! Ara da bul bakalım! Bir daha Ziya Efendi'nin kahvesine kim uğrar? Tam üç saat tuttular,

içerdekileri! Ne içerden dışarı, ne dışardan içeri! Ürküttüler benim caaanım müşterilerimi!»

Demek netameli bir kahveye düşmüştü Mustafa. Kırsam mı yavaştan yavaştan, diye düşünmeye başlamıştı. Ama Ziya Efendi, pek yakasını bırakacağa benzemiyordu:

«Sen de yabancısın Beyim!» dedi, «Şimdi ben gelip de sana ver şu nüfus kâğıdını nasıl diyebilirim? Hem ne hakkım var demeye? Hele eller yukarı deyip, üstünü başını nasıl ararım senin! Ama ne olursan ol, ister tabanca taşı, ister bıçak, bana ne! Hiçbiri yok da, diyelim ki sen bir casussun, Alman casusu... Olmaz mı? Herifler nah surda.

Uzunköprü'de! Parayla tuttuğu adamlar vızır vızır işliyor. Sen de bunlardan biri olamaz mısın!»

Domuz kılı saçlısı:

«Yok Ziya Efendi!» dedi, «Haksızsın sen! Kahvecisin bugüne bugün. Kahveci ne demek? Şu kadar adam senden sorulur! Geminin kaptanı denizde ne ise, bu kahvede de sen osun! Kuşkulandın mı müşterinin birinden, onun şurasını, burasını aramak yok! Yollarsın çırağı karakola, Komser Bey, ben şu adamdan işkilleniyorum, dersin!

O ne yaparsa yapar, ister alır götürür karakola, ister salıverir. Götürürse ifadesini mi alır, müdüriyete mi gönderir gerisini o bilir. Bak Ziya Efendi, karakolla iyi geçinmek istiyorsan, böyle yapacaksın! Yok, ben ne bekçiyim, ne polisim dersen karakol da gelir, müşterilerin pişpirik oynarken posta eder seni, kumar oynatıyor diye kapatır kahveni! Sıkıyönetim var memlekette, yapar mı yapar!»

Sonra Mustafa'ya döndü:

«Öyle değil mi?» dedi. «Haksız mıyım efendi?»

«Yerden göğe kadar haklısın!» dedi, «Sıkıyönetim var çünkü! Ama neden Sıkıyönetim var, kime karşı bu sıkıyönetim? Bizi hiç ilgilendirmez. Meclis karar vermiş bir kere! Mecburuz kimliğimizi yanımızda taşımaya.»

Konu değişir değişmez, alacaktı voltasını. Bu dereden yeterince balık avlamıştı!

İyi ama konunun değişeceği de yoktu ki... Burgu gibi dönüp duruyordu aynı mantarın içinde... Yalama olmuştu mantar artık. Burgu çekilse bile şişenin içine mantarın tozları dökülecekti...

Mustafa karşı masadakilerin bakışlarından kurtularak birden döndü özel hesaplarına.

Öfkeden, yeryüzü nüfus sayımına denk bir sayı oturttu kâğıdın üst başına. Sekiz haneli bir sayıyı da altına yazdı, başladı çarpmaya!

Sayıları ağzında geveliye geveliye işinin içine gömülmüştü. Ziya Efendi, onu şaşırtmamak için yavaştan çekildi avcılar masasından.

Çekti çizgiyi Mustafa, çarptıklarını topladı. Almanların bütün savaş masrafları kadar bir toplam çıktı ortaya. Kâğıdın köşesine büyük bir çarpı işareti oturttu, dokuzları atarak bir de doğrulamasını yaptı. Baktı ki, sonuç yanlış! Bu yanlış nerdeydi? Girişti yeniden çarpmalara... Yedi kere dokuz kaç eder, seksen bir mi? Hay Allah! Yedi kere dokuz yetmiş iki, sekiz kere dokuz seksen bir! Olmadı! Yedi kere dokuz, ne yetmiş ikisi be!.. Altmış üç eder! Tamam altmış üç! Birden kalktı ayağa... Gerisini de ayakta yapıyordu. Yeniden topluyordu, sonuç bir sürü sayı... Bir doğrulama daha, dokuzları atarak... Hesap ayna gibi!

Madem ki hesap tertemiz çıktı, durulmazdı burda artık!

«Bakar mısın Usta! Hesap?»

«iki adaçayı onardan yirmi kuruş!»

«Kalsın üstü!»

Ziya Efendi, onu kapıya doğru uğurlarken:

«Saatin var mı ustacığım?» diye sordu. «Sakın geç kalmış olmayayım!»

Bu geç kalma lâfı pek yerinde değildi ama, çıkmıştı ağzından bir kez... «Nereye?»

sorusunu getiriyordu karşısındakinin aklına. Vardı bunun bir cevabı elbet! Nereye olacak, trene! Kabakça istasyonu'nda, odun

depolarında kâtip değil miydi? Bu kâğıtlara yazıp çizdiği bu kadar hesap boşuna mı?

Yeleğinin cebinden kapaklı bir saat çıkarıp baktı kahveci:

«Saat... Sekizi çeyrek geçiyor!» dedi.

«Sağ ol, eh, yetişirim zamanında!»

Dipteki dörtlük masadan bir ses:

«Aman, geç kalma!» diye güldü.

Duymamazlıktan gelecekti ister istemez:

«Haydi eyvallah!»

«Güle güle Beyim, gene bekleriz!»

Buna da bir karşılık bulurlar diye, ancak kahvecinin duyabileceği bir sesle:

«Eh yolum düşerse!» dedi.

Sokaktaydı. Bir süre hiçbir şey düşünmeden yol sıra yürüdü. Çok önemli bir işi var da, bir yere son dakikasında yetişircesine... Yönü yöresi üzerinde hiçbir bilgisi olmadan, basacağı yeri ayaklarının alışkanlığına bırakarak yürüyordu.

Gözleri, yürüdükçe alışıyordu karanlığa. Geriye dönüp bakınca geçtiğinden daha da aydınlık görüyordu karışık sokakları... Düdük sesleri, uzaktan da olsa yalnız bırakmıyorlardı onu. Genişçe bir sokağa giriyordu, diklemesine... iki yana da yürüyebilirdi ama, hangi yöne gideyim diye kafasını yormadan ilerliyordu canının çektiği bir yöne doğru. Birden üç beş kişinin hızlandığını gördü önünden...

Koşuyorlardı bir yere yetişmek için. Mustafa da onların yürüyüşlerine ayak uydurdu.

Bir tramvay olabilirdi yetişmek istedikleri... Daha da geniş bir sokağa sapıyorlardı.

Kalabalık büyüyordu, yol uzadıkça. Bir iki kapı daha açıldı sağlı sollu. Çıkanlar da katıldı onlara. Ray gıcırtısı, raylardaki fren gıcırtısı çekiyordu kendine onları. Duran bir tramvaya yetişmek

içindi bu telâş, işte, durakta römorklu bir tramvay boylu boyunca yatıyordu.

Birden yürüyenler, dalıverdiler genişçe bir kapıdan içeri... Mustafa da arkalarından...

İçerde maskelenmiş renklii ışıklar, sağlı sollu vitrinler içinde parlak resimler... Ve karşıda bir gişe... Herkesle birlikte alıp biletini girdi bir salona... Gezginci bir el feneri takmıştı onu arkasına. Sıraların arkasından geçirip bir koltuğa oturtmuştu sonunda.

Film çoktan başlamıştı. Gösterile gösterile lif lif olmuş bir Fransız filmiydi bu...

Makinist, erken bitmesi için zorlanmışa benziyordu. İnsanlar yürümüyorlar, badi badi koşuşuyorlardı. Türkçe dublaj yazı okuma zahmetini kaldırmıştı seyirciden. Bu konuşmalar bile filmin hızına uyuyor, anlamına varılmadan ıslık ıslık uzayıp gidiyordu.

Arabasını hızlı sürme yüzünden adam çiğneyen bir şoförün serüveniydi gösterilen.

Çiğnediği adamı en yakın hastaneye bırakıyordu şoför. Ezilen adam komada olduğu için, bir yalanla yakasını kurtarıyordu ama, gittiği kentte bir türlü rahat edemiyordu: Ya adam ölürse?

Tanık olmadığı için kimse şoförü adam öldürmekle suçlayamazdı. Yolda, ezilmiş olarak rastladığı bir kişiyi arabasına alıp hastaneye getiren iyi yürekli bir şoförü kim suçlayabilirdi ki... Ama ezilen adam çok geçmeden komadan çıkıyor, olanı biteni hatırlamaya başlıyordu. Beri yanda şoför hastaneye gidecek, ezilenden özür dileyecekti. Hastaya gitmek üzere yola çıktığı sırada, gazeteler adamın öldüğünü yazıyorlardı, beyin kanamasından. Adam ölüp gitmişti ama, kendisine çarpan arabayı rengine, markasına, hattâ şoförünün yüz çizgilerine kadar açıklamıştı. Şoförün tutuklanması işten bile değildi artık.

Filmin geri yanı, şoförün bunalımı, kaçmakla gidip teslim olmak arasındaki bocalamalarını anlatıyordu. Mustafa, sinemaya kendini araştırıcı gözlerden kaçırmak için girmişti ama, konunun akışına kendini kaptım/ermişti. Şoförle birlikte zaman zaman bunalımlara düşüyor, gene onunla birlikte geliştirdiği duygusal açıklamalarla ferahlığa kavuşuyordu. Şoför yasalara göre suçluydu. Ölen biri vardı ortada. Gitmeli, teslim olmalı, gerisini yasalara bırakmalıydı.

«Ya ben?» diye düşünüyordu. Şoförle bir düzeyde miydi? Suç neresindeydi yaptığı işin? Şiir yazmak dünyanın neresinde suçtu, faşist ülkelerden başka? Ülkesi, faşizme özenen yöneticilerin baskısı altına girdiyse, şoförün çektiği bunalımı o da mı çekmeliydi?

On dakikalık arada biraz kendine gelir gibi olmuştu. Kurtulmuştu kendisiyle hasaplaşmaktan. Ezilen kimse yoktu ortada, olsa olsa bundan sonra ezilecek, acı çekecek insanlar vardı. Bunların başında da karısı Şükran geliyordu. Bir solcunun karısı olarak henüz damgalanmamış, aşağılayıcı bir çember içine alınmamıştı. Bir gün mahkemece damgalanırsa, o da Mustafa ile birlikte cezalandırılmış olacaktı bir bakıma. Gidip teslim olursa, ancak bu sonucu hızlandırmış olmaz mıydı? Şoförle çok ayrıcalık vardı durumunda.

Yok, hayır! Düşüncelerinde haklı değildi yüzde yüz! Biraz insaflı olmalıydı.

Yazdıklarında suç olmasa bile, davranışlarıyla, başkalarını suçlu duruma düşürebilirdi. Oysa tek sorumlusu oydu, yazdıklarının. Ne yapıp yapıp kimseye kendinden bir şey bulaştırmamalıydı, en başta Şükran'a. Bu gidip gelişlerle onu da kendi çemberinin içine almaya çalışmıyor muydu? Aylığını almasını sağladıktan sonra bir kısa karşılaşma daha yapmalı, aldığı paranın yarısını bir yana koyup, bir daha gelmeyeceğini söylemeliydi. Herşeyi onunla konuşmalıydı açık açık. En gitmemesi gereken bir kentin adından söz edip ortadan kaybolmalıydı. Sonra?..

Filmin ikinci bölümü çoktan başlamıştı. Düşündükleri sanki sahneye konuluyormuş gibiydi. Sevgilisi çıkmıştı şoförün karşısına, hayır diyordu, yakalanıncaya kadar konuğumsun benim! Adaletin görevi seni arayıp bulmak! Gerekirse bir pasaport uydurur, birlikte geçeriz sınırdan. İtalya'ya gideriz. Romanya'ya gideriz!

Sınır dışına kaçmak... Hiç düşünmemişti bunu... Film savaştan önce çekilmişe benziyordu. Bugün, ne İtalya'ya kaçılırdı, ne Romanya'ya... Sınırların yarısını Alman orduları çevirmişti. Yarı sınırımız da Arap ülkelerini bizden ayırıyordu. Kendisi gibi düşünenlere daha da ağır cezalar veriliyordu dış ülkelerde. Üstelik bir de casus damgası vurulup sorgusuz sorunsuz kurşuna da dizerlerdi adamı.

Bu ülkeler onu bir gün buyur bile etseler kendi halkını kaderiyle baş başa bırakıp nereye gidebilirdi? Bu halkın çocuğuydu, kurtuluşları da birlikte olmalıydı!

Memleketinden kaçıp dışarlarda ereği için uğraşanlar olmuştu ama, dönüp dolaşıp dönmüşlerdi gene.Kitaplar Namık Kemaller'den Ziya Paşa'lardan söz ediyordu. Bu toprakların her ülkeden çok kendi aydınlarına gereksinimi vardı.

Geldiği gibi, gene kalabalığa uyarak çıkmıştı sinemadan. Yürüyordu, önünde gidenlerin adımlarına uyarak. Bu adımlar, seyrekleşe seyrekleşe bir süre sonra önünden silinip yok olmuşlardı. Kılavuzsuz yabancı bir gezgin gibi tek başına kalmıştı sokaklarda. Kendi yönetimini ele almalıydı artık. Saat, daha on biri yeni geçmiş olmalıydı. Kahvelerin, meyhanelerin, sinemaların on birde kapanmaları gerekirdi, sıkıyönetim buyrultularına göre. Tam iki saat sonra dokunabilirdi evinin penceresine. Şükran onu bu gece beklemediğinden uyandırması güç olabilirdi, ama uykusu çok hafifti karısının, bir tıklamada açardı gözlerini, derin uykularda da olsa.

Ara sokaklardan Fatih'e doğru çevirmişti yönünü. Karış karış bildiği bir kesimdi burası... Edirnekapı'ya kadar gide gele doldururdu zamanını.

Birden aklına gelivermişti. Nihat'ın evinden çıkarken yazdığı kâğıt... Öğleye kadar polise teslim olacağını yazmıştı. Vakit gece yarısını bulduğu için neden teslim olmadığını sormazlar mıydı, yakayı ele verirse? Onu ikinci kez suçlu duruma düşürecek olan kâğıdı aradı ceplerinde. Bulunca da yırtıp attı. Yenisini yazıp yazmamayı düşündü bir süre... Yazmasında yarar görerek, caddenin koyu karanlığına aldırmadan büzüldü bir köşeye, şunları karaladı:

«Vakit tam gece yarısı... Emniyet Müdürlüğüne gidip teslim olmaya karar verdim. 29 Mart 1944»

Ne olursa, şu bir iki saat içinde olacaktı çünkü. Bu duruma göre, eğer yakalanırsa, Edirnekapı yönüne giderken değil de tam tersine yürürken yakalanmaya bakmalıydı.Bu saatlerde devriyeler sıklaşır, düdük seslerinin gecenin suskusu içinde ördüğü balık ağının delikleri küçülürdü. Bu ağın içine düşmemek için bütün duyularını tetikte bulundurması gerekiyordu. Yürüyüşünü bile yolun ortasında

sağlı sollu dizilmiş sıra ağaçlara uyduruyordu. Açıkça yürümektense ağaçtan ağaca ilerlemeliydi. Önden de geriden de bakan bu ağaçlar yüzünden kolay kolay görmemeliydi onu, hele bu zift karanlığında...

Acıçeşme'ye doğru yaklaştıkça düdük sesleri sıklaşmıştı. Öyle ya; İstanbul'a girmesi düşünülen kötü niyetli kişiler, hep surların dışından gelecek değiller miydi?

Paraşütlerle, insandan arınmış yerlere atlayacaklar sonra paraşütlerini toplayıp sur kapılarından dalacaklardı içeri. Hemen dönmesi, Edirnekapı'ya kadar yolunu uzatmaması gerekirdi bu yüzden...

Tam Acıçeşme durağında yüzgeri edeceği sırada kulağının dibinde acı bir düdük sesi duydu. Kaçıp kaçmamayı düşünürken gözünün bebeğinde bir el fenerinin gece mavisi ışığı parladı. Peşinden bomba gibi patlayan bir ses:

«Dur!»

Bu ses, kaçmayı düşündüğünü sezmişti sanki! Ama, artık bir yere kıpırdayamazdı, düşmüştü ağlarına. Durduğunu gören kişi, yalın bir soru patlattı:

«Kimsin sen?»

«Ben... Bir öğretmenim...»

Üç çift ayakkabı yerinde sayar gibi, sokuldu kauçuk pabuçlarının burnuna kadar.

İlikli polis kaputunun düğmeleriyle, paltosunun eksiksiz düğmeleri yapıştı birbirine.

Bu yaklaşmada polisçe bir ustalık da yok değildi. Burnu ile bir iki kez soluk alıp verişinden içkili olup olmadığını anlamaya çalışıyordu karşısındaki. Eh, öğleden beri gırtlağından hiçbir lokma geçmediği halde polise mahcup olmayacak kadar bir anason kokusundan da yoksun değildi. Vereceği cevap için çok yararlı olabilirdi bu koku... Sorduğu soruyu biraz daha açmak istiyordu, çenesinin dibindeki yetkili kişi: 121

«Adın?» dedi.

Az bulunur bir ad söylemeliydi:

«Behzat!» dedi, «Behzat Altıntaş!»

«Nerde öğretmensin?»

«Karagümrük Ortaokulu'nda!»

Behzat Altıntaş'ı kolay kolay tanıyamazdı, yoktu böyle bir öğretmen. Ondan gayrı ne kadar öğretmen varsa belki tanıyabilirdi, eğer bir ilişkisi varsa okulla. Bütün tanıdıkları öğretmenler için çatır çatır yanıtlar yetiştirebilicek bir öğretmen oluvermişti bu anda. Dört yılı bu okulda geçmişti çünkü.

«Ne öğretmeni?»

Ders saati en çok olan Türkçe olduğu için, en kalabalık öğretmenler de Türkçecilerdi.

«Türkçe öğretmeni!» dedi.

Ortaokulda polislerin çocuğu bile olsa adı, Behzat Bey olamazdı. Üç Türkçe öğretmeni vardı, geride daha.

Komiser olduğunu anladığı adam, döndü arkadaşlarına:

«Siz tanır mısınız?» diye sordu.

«Hayır!» dedi birisi, «Ben Hilmi Bey'i tanırım!»

«Haa! Hilmi Yelkenci. Bir de Hilmi Çağan vardır.»

«Bizim çocuğun öğretmeni... Hilmi Çağan!»

«Tanırım, arkadaşımdır. O da benim gibi bu sene geldi.»

«Evet, İzmir'den.»

Polis yumuşamıştı ama, komiser barut gibiydi:

«Peki!» dedi. «Ver kimliğini!»

Tehlike şimdi başlıyordu işte! Sıkıyönetim bölgesinde, gündüzleri bile kimlik taşımak, sorunca da göstermek zorunluluğu vardı. Hele öğretmen olduğuna da inandırdıktan sonra... Bir aydın olarak herkesten önce yerine getirmesi gerekirdi bu Sıkıyönetim buyrultusunu.

«Yok!» dedi, «Yok üzerimde!»

«Nerde?»

«Ceketimin cebinde!»

«Ceketin nerde?»

Paltosunun düğmelerini çözdü birden:

«Bakın!» dedi. «Ceketim yok!»

Büsbütün merakı artmıştı komiserin:

«Bu soğukta, böyle ceketsiz...» diye geveledi. :

«Söylemeye utanırım efendim!» dedi. «Ceketsiz çıkmak zorunda kaldım, bulunduğum evden...»

«Hangi evmiş bu?»

«Hoşgörünüze sığınarak söylüyorum komiser bey! Konuğu olduğum kadının evinde kaldı.»

Bir an düşündü Komiser:

«Ama bir öğretmen...»

Hemen sözünü kesti Mustafa.

«Bekâr bir öğretmen... Gündüzden çağrılmıştım. Kötü bir süprizle karşılaşacağımı hiç kestirememiştim. Kimbilir belki de oyuna getirdiler beni!»

Durdu, düşündü komiser:

«Olur böyle şeyler...» dedi, «Nelerle karşılaşıyoruz bütün gün. Peki, Basri Bey, al götür bunu karakola! Hüviyetini ispat edince salıverirsiniz!»

Kurtuldum derken, tam tehlikenin göbeğine düşüyordu. Karakola bir girdim mi çıkamam bir daha diye düşünüyordu. Komiser:

«Haydi!» dedi, «Güle güle!»

«Sağ olun! İyi geceler!»

Orta yaşlı bir polisti onu götüren.

Komiser gerilerde kalınca:

«İkinci yılı benim oğlanın!» dedi, «Ne yapacağım bu haylazla bilmem! Okusun, adam olsun diyorum, kulak astığı yok. Bu yıl da kalacağa benziyor haylaz!»

Karakola ayak basmadan ne yapılacaksa yapmalıydı:

«Türkçesi nasıl!» dedi, «İki ders yerine geçer Türkçe sınıf geçerken.»

«O da kırık!» dedi, «Üç üç!»

«Hımımm!» dedi sevinerek, «Sekiz numaraya bakar en azdan.»

«Bütün yıl üçten fazlasını alamayan, nasıl alacak bu sekiz numarayı?»

«Çalışırsa neden almasın! Surda daha iki ay var, Nisan Mayıs...»

«Kurtarır mı dersiniz?»

«Neden kurtarmasın... Daha çok dilbilgisine önem verir, bizim Hilmi Çağan...

Dilbilgisi, okuma yazma gibi değildir, sıkarsa kendini bir ayda toparlar. Hele biraz da gösteren olursa...»

Hemen bu işi, Mustafa üzerine alabilirdi ama, bu öneriyi yaparsa, ne pahasına olursa olsun, kendisini kurtarmak .steyen bir suçlu durumuma düşerdi. Böyle bir suçluyu, çocuğunu geçirme pahasına da olsa salıvermezdi bir memurcuk.

Tam Şemsi'nin fırının önünden geçiyorlardı.

«Bir dakika!» dedi Mustafa, «Benim kim olduğumu ispat için bir tanık mı gerekiyor?

Şurda bir fırıncı var!»

«Şemsi Efendi, Şemsi Yıldırım! Bizde oğlu da var!»

Koskoca bir fırın sahibi bu saatte fırında kalıp da hamur yoğuracak değildi ya! Polisi çekip götürdü fırına doğru. Kepenkleri indirmişler, içerde çalışıyorlardı. Sıcak bir somun kokusu sızıyordu

dışarı. Kapısını yumruklamaya başlamıştı Mustafa. Çok geçmeden de çuvallara sarınmış bir işçi kapıyı açtı. Saçı başı un içindeydi.

«İçerde mi Şemsi Efendi?» diye sordu Mustafa.

Ekmekçi polisi görünce ürkmüştü. İçerde bile olsa «Evet!» diyeceğe benzemiyordu:

«Yok!» dedi, «Akşamdan bir uğradı gitti!»

Döndü polise Mustafa:

«İsterseniz gidip uyandırabiliriz, evi nah surda!» dedi.

Söylediğine de pişman olmamış değildi. Mustafa için herşey yapardı ama adını sordukları zaman da durup dururken, «Behzat Altıntaş» da diyemezdi ya! Nerden bilecekti onun kendisine yeni bir ad taktığını!

Polis, dostça elinden tutup çekti:

«istemez Behzat Bey!» dedi, «Anlaşıldı!» Yan yana yürüyorlardı:
124

«Bütün mesele, sizin buralı oluşunuz... Dışardan gelmemiş oluşunuz yani...

Kimliğiniz yanınızda olsaydı, hiç gerek kalmayacaktı bunlara, ama olmuş bir kere...

Bundan sonra hiç ayırmazsınız yanınızdan kimliğinizi!»

«Önce ceketimi yanımdan ayırmamaya çalışacağım!» dedi gülerek, «Kimliğimi taşımam için böyle yapmam gerekiyor, ilk önce!»

O da gülüyordu:

«Öyle!» dedi.

Sıcağı sıcağına almalıydı işi üzerine:

«Siz çocuğun Türkçesini hiç merak etmeyin! Verin bana adını numarasını!»

Kâğıda kaleme sarılmak için elini paltosunun iç cebine atmıştı, dalgınlığa getirerek.

Toparlandı birden, ceketinin cebinde olması gerekirdi elbet:

«Siz yazın da verin!» dedi, «Adını, numarasını, bir de sınıfını!»

Şak diye dolmakalemini çekti, küçük bir defter çıkardı iç cebinden. Elindeki fenerini alıp, çevirdi üzerine:

«Yazın!» dedi Mustafa, «Ben feneri tutayım da.»

İşini bitirip de kâğıdı ona uzatırken:

«Ben Hilmi Bey'le görüşürüm ayrıca!» dedi.

Birden toparlandı:

«Hayır!» dedi, «Hiç gereği yok, gelip görmenin... Hilmi Bey'i darıltırız sonra!»

«Haklısınız!»

«Ben konuşurum Hilmi Bey'le!» dedi Mustafa.

Polis, karakola sapan yolun başında durdu birden:

«Gidebilirsiniz Behzat Bey! Eğer sizi kıracak bir durum olduysa özür dileriz!»

«Rica ederim!»

«Emir var komutanlıktan... Geç vakit kimi görürsek, kimlik gösterse bile tutup karakola götürüyoruz, kusura bakmayın!»

«Teşekkürler!»

«iyi geceler!»

Bu iyi geceler dileği tam yerindeydi. Gece, bundan sonra başlıyordu Mustafa için. Ne yapıp yapıp devriyelerle yüz yüze gelmeden evin kapısından içeri girmeliydi. Eğer Aliş gene evde değilse ertesi gün bile hiç çıkmamalıydı. Şükran'ı işe gönderip, arka odada dinlenmeliydi bütün gün. Eğer Aliş'i getirdilerse, banyoya saklanmalı, geldiği yere gittikten sonra kendisi de sabaha doğru çıkıp gitmeliydi.Bir tas çorba, bir tarhana çorbası gözünde tütüyordu bu anda.

İyi ama sinemada verdiği karara aykırı değil miydi bütün bu düşünceler.diye düşündü. Evin çevresinden elini ayağını çekecek,

çoluğu çocuğu kendi haline bırakacaktı. Pısırık çocuklar gibi karısının eteklerinin dibinde ne işi vardı. Eğer evden uzakta bir iki arkadaşla, bir arada yaşayabileceği bir düzen kuramayacaksa, bu kaçmaların ne yararı vardı? Gidip teslim olmak daha akıllıca bir iş olmaz mıydı?

Kim olabilirdi bu bir iki arkadaş? Kişisel dostlardan, şiire, edebiyata düşkün amatörlerden, toplumcu nitelikte aydınlardan mı seçmeliydi?

«Yürüyüş» adlı bir sanat dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapıyordu bir ara. Hiç olmazsa böyle değerlendirmiş oluyordu elindeki yüksek okul diplomasını. Derginin sahibi de Kütahya Lisesi'nden yetişmiş bir genç arkadaştı, Faruk... Çarşamba yöresinde bir işçi olan eniştesinin evinde oturuyordu .

Çok arkadaş kazandırmıştı bu dergi ona. Toplumcu şiirleriyle ün yapan ne şairler vardı aralarında. Ayrıca yazıları henüz basılacak kıvama gelmemiş ne değerli arkadaşlar... Kadro, her gün biraz daha genişliyor, yalnız sanat sorunları değil, toplumsal sorunlar da tartışılıyordu bu dergide. Memleketi, saplandığı çıkmazdan tutumsal ilkelerle, kurtarmanın yolları araştırılıyordu. Yurdu sömürü düzenine itenlerin karşısına sanatla, edebiyatla çıkmaya çalışıyorlardı. Yalnız sanat yoluyla bu işin üstesinden gelmenin olanaksızlığını bilmiyor değillerdi. Olaylar onları bilinçli davranışlara doğru iterken İçişleri Bakanlığı'nın bir buyrultusuyla kapanıvermişti dergileri. Bu kapanmanın yasa dışı bir tutum olduğuna inandıkları için Birinci Şube'nin Basın Bürosu'na gitmişlerdi Faruk'la. Onlara, bakanlıktan gelen emri okumakla yetinmişlerdi, o kadar. Kapatma yazısının bir kopyasını ellerine bile vermemişlerdi.

Bir yardımlaşma düzeni içinde gelişen bu dergi, bir toplumcu kuşak getirmişti edebiyatımıza, birbirine bağlı bir düzine kadar sanatçı...

Biliyordu ki, onu bugün adım adım izleyenler mutlaka dergideki arkadaşlarına da başvurmayı düşünmüş olacaklardı. Bunu bildiği içindir ki yirmi gündür bunlardan hiçbirini aramamış, hiçbirinden yardım isteğinde bulunmamıştı. Ama, bir gün darda kalırsa, durumu iyice inceledikten sonra teker teker kapılarını çalabilirdi. Bundan tedirgin olacak tek kişi bulunacağını sanmıyordu. Aralarında hiçbir zaman küçük hesaplar olmamıştı sanatçı

arkadaşların. Karagümrük Ortaokulu'ndan ayrıldığı gün, o çevrede köftecilik eden, içki ruhsatı alamadığı halde içmelerine gözyuman Rusçuklu'ya yüklüce bir borç bırakmıştı, sonradan ödediği. Bu yalnız kendisinin öğle yemeği hesabı değildi. Ortaklaşa yapılmış borçlardı.

En dar koşullar içinde yaşamları sürüp giderken, Yenikapı'da Sirkeci'de, Çemberlitaş'da borçların yenileri açılmıştı. Sağ olsunlar, nereye giderse, veresiye iki tabak köfteyle bir şişe şarap verecek iyi yürekli lokantacılara rastlamıştı. Bu olanak, çoğu zaman, kendisi kadar arkadaşları için de kullanılmıştı. Dostları arasında, kendisi gibi davrananlar da yok değildi, hem de çok sayıda... Bu karşılıklı cömertlikler, onları toplumcu havaya daha da yatkınlaştırmış, yeni dayanışmalara hazırlamıştı.

İnanıyordu, dara gelince bu arkadaşlara başvurmanın onu düşkınklığına düşürmeyeceğine. Gerektiği zaman başvuracak, ilerisi için destek olmalarını isteyecekti. Bu gibi dostların aralarında bulunduğunu düşünüp kendini ayakta tutmaya çalışması bile başka bir güçtü, özellikle şu dönemde. Kendini bir eylemin içinde arkadaşlarla bir arada düşünmenin, şu darboğazda geçirdiği günlerde büyük bir değer taşıdığını çok iyi bilenlerdendi.

Devriyeler arasında, düdüklerini kollayıp, sıyrıla sıyrıla ilerlerken, hep bunları düşünüyor, ip üstünde yürüyen bir cambaz gibi adımlarını ustaca atmaya çalışıyordu.

Bir anda onu iki yandan sıkıştıran düdük seslerinin yolunu Zeyrek'e doğru saptırdığını görmüştü. Yönetim onun elinde değildi artık, yolunu rastlantılar çiziyordu. İlerleyecek yerde ara sıra da geri gidiyor, yitirdiği yolu daha sapa sokaklardan dolaşarak kazanmaya çalışıyordu. Oysa Zeyrek'ten geçmeyi hiç düşünmemişti yola çıktığı zaman.Eğer bu yanda bir işi olsaydı şu geçtiği biçimsiz kaldırımlar üstünden mi yürürdü? Kaldırım taşları ayaklarına takılıyordu, çamur birikintilerine daldıkça çok içmiş kişiler gibi sendeliyordu. Büyük bir yay çizerek Selimpaşa Sokağı'na geldiği zaman saatin bu gereksiz uzatmalar yüzünden ikiyi geçmiş olacağını düşünmüştü.

Onu Ankara'larda kovalayan polis, artık evini boşlamışa benziyordu. Şükran'in dediğine göre, gece nöbetleri hemen onda,

on birde sona eriyordu. Bu soğukta uzun süre kapı beklemek de kolay değildi hani.

Herzamanki gibi geçti Selimpaşa Sokağı'ndan.Evini iyice inceleyebilmek için karşı kaldırımdan yürüyordu. Bu biraz da kapının önünde dikildiği varsayılan kişiyle arasını en azdan on adım açmak içindi. Bu durumda daha kazançlı sayılırdı kapının önünde beklemesi gerekenden. Eğer böyle birini oracıkta görürse bir daha sokaktan geçmemekle kendisini hiç olmazsa gecenin tehlikesinden kurtarmış olabilirdi. Ama, yolunu bekleyen kişi, uzaktan geçen her adamın peşine düşecek bir durumda olamazdı. İş Mustafa'yı durdurmaya gelince gecenin bu saatinde, hemen kaderine razı olacaklardan da değildi. Acıçeşme durağındaki durum bambaşka bir karşılaşmaydı, burdakine hiç benzemezdi.

İkinci kez daha güvenli bir biçimde sürdürürken birden sola kaydı pencerenin camına takıldı. Şükran'ın uyanıp kendine geleceği süre kadar bekledi.Hiç bir kıpırdanma olmamıştı karartma perdesinde. Bir kez daha vurdu. Camı görecek kadar bekledi.

Görünmüyordu Şükra'ın başı. Her zamankinden daha geç kalmıştı bu gece, biliyordu.

Belki de bir süre beklemiş, yorgun olduğu içinde uyuyup kalmış olabilirdi.

Uzandı, bir kez bir kez daha vurdu, hem de daha hızlı... Yoktu Şükran... Yatağında olmayacağını düşünerek bir çember daha çizmeyi düşündü. Düdük sesleri daha ötelerden geldiği için, kalkıp da onlardan yana yürümek akıllıca bir iş olmayacağından büzülüp bekledi bir süre.Düdük seslerinin elverişli olduğu bir anda kalktı, bir kez daha vurdu, bekledi. Hayır evde yoktu Şükran! Ancak bu kadar soluk aldırabilirdi düdükler kendisine. İki devriye, karşılıklı haberleştiler acı düdük sesleriyle... Bu seslerden her ikisinin de aynı uzaklıkta olduğu belliydi. Eğer ikisi birden ondan yana gelseler mutlaka sıkışıp kalırdı aralarında. Gene de birdenbire yürüyüşe geçmedi.

Devriyelerden birinin başka sokaklara gideceğini düşünerek kulağı, kirişte bekledi.

Son haberleşmede düdüklerden biri, daha da yakınlardan, gelmişti. Artık iki yönden birini seçip hızla çıkmalıydı yola.

Bunun çılgınca bir davranış olacağını düşünmekte gecikmedi.Ayak sesleri, ister istemez varlığını ele verirdi, kısa zamanda. Olduğu yere büzülerek, kıpırdamadan durmalıydı. Eğer geçerlerken birşeyden kuşkulanıp lambalarını yaksalar bile göremezlerdi bu zifir karanlığında. Evin alt katındaki kömürlükten sokağa açılan yarım pencerenin karaltısındatıüzülüp kalmıştı. Toprağa yapışmış, başını, paltosunun içine çekmiş, soluk almadan bekliyordu.

Kulağına yaklaşacak olan ayak seslerini, bekledi bir süre daha. Neden sonra bir düdük sesi duydu çok uzaklardan:

«Ne var, ne yok?» diye soruyordu uzaktaki devriye.Daha da uzaktan iki kısa bir uzun çalınan düdüğün yanıtını duydu:

«Her şey yolunda gidiyor!» demek istiyordu.

Birden doğruldu, en uzaktaki düdük sesine doğru, sanki yetişmek istercesine altı kauçuk papuçlannın yumuşak adımlarıyla yürüdü.Amacının bu devriyeye yetişip hal hatır sormak olmadığına göre, en uygun bir yerden sola saptı, merdivenli yola tırmanmaya başladı.

Kurtulmuştu, karşılıklı iki devriyenin çemberinden. Bir hafta kadar önce gene böyle bir devriyeden kaçıp içine girdiği kör kireç kuyusuna usulca kaydı.Soğuğa, toprağın ıslaklığına aldırmadan paltosunu başına çekip uzandı yüzükoyun...

Bir ezan sesi sanki kulağının dibinde yankılanıyordu, Mustafa'nın.En rahat bir yatakta gözlerini açar gibi birden uyandı.Bütün vücudu kazık kesilmişti ama, soğuğun havadan değil de, topraktan geldiğini anlamakta gecikmemişti. Birden doğruldu, uyuşan dizlerini oğuşturdu, kollarını iki yana savurup omuz başlarında kavuşturarak ısınmaya çalıştı. Öğretmen Okulu'nun çakıllı bahçesinde jimnastik öğretmeni böyle hazırlardı onları derse.

Valide Camii müezzini davudi sesiyle rast'tan bir ezan okuyordu. Uyarıcıydı bu ses gerçekten de: «Namaz uykudan hayırlıdır Haydin namaza!»

Akıllıca bir çağrıydı bu! Namazın, uykudan da, devriyelerin önünde bir sokaktan bir sokağa kaçmaktan da daha hayırlı olduğundan hiç kuşkusu yoktu. Merdivenli sokağa sapmadan, arka

yoldan bulvara indi, bulvardan da okul duvarlarının dibinden yürüyerek ara sokaktan, doğru Valide Camii'nin avlusuna!..

Bulutsuz bir gökyüzü...Bütün karartmalara karşı egemenliğini kazanmaya çalışan donuk bir mavilik. Fenerini henüz kısmamış bir iki yıldız, alacakaranlığa fersiz gözlerini kırpıştırarak bakmakta.

Geceyi avsız geçiren devriyeler, son soluklarını verir gibi, son düdüklerini çalıyorlardı karşıdan karşıya. Tanrı'nın çağrısına uyan birinin önlerinden geçip cami avlusuna doğru başı önde yürümesi neden kuşkulandırsındı onları?

Ama gene de ürkek, gene de hesaplı adımlarla arka kapıdan avluya giriyordu Mustafa. Tehlikeli bir sınırı aşmış, özgürlük ülkesine kendini nasılsa atmış gibi ferahlayıvermişti birden. Ezanla birlikte açılan helaların kapısından güvenle girdi.

Açılıp kapanan kapı seslerine uydurdu içerdeki duruşunu. Çok durmakla kuşkuyu çekeceğinden vaktinde çıktı dışarı. Herkesle birlikte muslukların önüne çöktü abdest almak için.

Kurtuluş Savaşı sıralarında ilkokulda zorla abdest aldırıp sokarlardı onları namaza.Ordumuzun «muzaffer» olması için ellerini namaz sonunda Tann'ya açarlardı. Hocaları dua eder, onlar amin derlerdi. Bu kez başka zorunluluklarla alıyordu abdestini. En azdan yirmi yılı geride bıraktığı halde hiçbir ayrıntısını unutmamıştı kuralların... Sıra ayaklarını yıkamaya gelmişti, sabahın ayazında zor işti bu ama, Tanrı'yı aldatmanın bir anlamı yoktu, sıyırdı çoraplarını. Musluklardan akan buz gibi suyun altına tuttu.

Dindaşları, çok düşkün olacaklardı sabah uykularırfa. Minareden yapılan «Namaz uykudan hayırlıdır» uyarısına pek kulak asmışa benzemiyorlardı. Ancak iki üç sıralık saf tutabilmişlerdi imamın arkasında. Mustafa son safın, son adamı olarak kaldırdı iki elini iki kulağına:

«Tanrı uludur!»

Herkese uyarak çıkmıştı camiin kapısından, her yerde olduğu gibi, gene en geriden Tanrı'nın koruması altında geçirdiği yarım saatlik huzur havasından sıyrılmış, yeniden yollara düşmüştü.

Hangi sokaklardan geçip nerelere gidebilirdi? Bir süre, bu işlerde iyice ustalaşıp pişen ayaklarının gidişine bırakmıştı kendini.

Adımlarının her atılışında düzgünce kaldırım taşı aramak isteyen papuçlarının züppeliğini kırmaya çalışarak çamur çökek dinlemeden yürümüştü, yürüyebildiğf kadar. Şu yirmi gündür bu kadar güzel bir havada dolaşmadığı için bir yürüme coşkusu vardı içinde. Ne var ki, bir av hayvanı kadar avcılar da böyle havalarda dolaşmaktan hoşlanırlardı. Bu gerçeği de gözden uzak tutmaması gerekirdi Mustafa'nın.

Gideceği yerler üzerinde hızla ince hesaplar yapmak alışkanlığını da kazanmıştı.

Hangi sokaktan geçtiğine, ancak yola düştüğü zaman dikkat edebiliyor hemen de veriyordu kararını. Şöyle bir göz gezdirdi çevresine. Kızıl badanasıyla Zeyrek Hamamı göründü karşıdan. Boy abdesti almak zorunda kalanlar bu saatlerde çalarlardı hamamların kapılarını.Hamamın kapısı henüz ardına kadar açılmamıştı ama, hamamlar sabahçı kahvelerine benzemezlerdi ki... Yumruklayınca açarlardı içerden. Daha ilk vuruşta kapının arkasında bekleyen nalınlar, tıkır tıkır taşların üzerinde yürüyerek yaklaştılar. Hemen her yerde aynı ıslak ve tok ses çıkaran bir ağaç sürgü çekildi birden. Uykulu gözler, bir buyur çekti süzgün bakışlarla. Çıkardığı papuçları kaldırıp bir yana yerleştirirken sordu buyur eden:

«Kese sabun ister misin efendi?»

Ne işi vardı keseyle sabunla Mustafa'nın? Gecenin kemiklerine kadar işleyen soğuğunu çıkarmak istiyordu göbek taşına uzanarak.

İlk müşteri oydu kuşkusuz. Oda açtırıp açtırmayacağını öğrenmek için dikiliyordu önünde.

«İstemez!» dedi, «Şuracıkta soyunurum ben!»

Çok umutlanmadığı için hayal kırıklığına uğramadığı belliydi:

«Sen bilirsin!» dedi.

Soyunurken iki parça peştemal getirip bırakmıştı yanına. Bir an önce hamamın sıcaklığına kavuşmak için çabucak soyundu. Çamaşırlarını iç içe geçirip astı çengele.

Üstüne de paltosunu geçirdi. Uzaktan onu izleyen tellâk:

«Bohça bırakmıştım oraya!» demekle, yetindi.

Bilirdi bohçaları... Gelip giden her çeşit müşterinin giysileri konurdu içine. Her birinden ufak tefek bir şeyler kalırdı. Tellâk onun dikilip durduğunu görünce umutlandı:

«Efendi!» dedi. «Varsa emanetlerin... Koyacak kilitli çekmecelerimiz de var.»

Cebindeki üç beş liranın emanetliğinden ne olacaktı.Ne saat, ne de değerli bir kol düğmesi...Peki, ya şiir müsveddeleri? En değerli emanetleri bunlardı ama, üste para verse kimse alıp götürmezdi onları.

«Çekmecelik bir şey yok ceplerimde!» dedi yavaştan.

Üzerindeki eşyaları düşünürken, tarihli, imzalı gidiş belgesini anımsamıştı birden.Uzanıp paltosunun cebinden çıkardı. Bir değeri kalmamıştı artık, tarihi eskimiş, gece yarısı çok gerilerde kalmıştı. Yırttı, ufak ufak parçaladı. Gece, karartma korkusu ile birlikte silinip gitmiş, tertemiz bir sabah başlamıştı. Ama gene de başlayan günle, yeni bir belge düzenlemek gerekirdi. Hamama, Emniyet Müdürlüğü'ne temizlenip gitmeyi düşündüğü için gelmiş olabilirdi.Buraya gelişi, gidiş hazırlığının ilk bölümü olamaz mıydı? Yazacağı kâğıtta, bir iki sözcükle bu gerçeği de belirtirse, çok işine yarardı ileride.

Oturdu sedirin üstüne yeniden, cebindeki kâğıtlardan bir tanesini çekerek başladı yazmaya.

«30 Mart 1944 saat sabahın 5'i... Zeyrek Hamamı'ndan çıkınca doğru Emniyet Müdürlüğü'ne gidip teslim olacağım.»

İmzayı da unutmadı.

Yırttığı kâğıtları aldı avucunun içine, atacak yer ararken tellâkla gözgöze gelmişti:

«Ver!» dedi«Atayım!»

Avucuna, didik didik edilmiş kâğıtları bıraktı:

«Aklıma gelmişken yazayım dedim de...Belki unuturum hamamdan çıkınca! Çok mühim bir iş için!»

«İstersen, koy çekmeceye!» dedi.

«Canım, istemez, çekmece bizim neyimize!»

«Yazdığın kâğıdı diyorum!»

«Haaa, kâğıdı mı? Evet bu çok önemli ama, cebimde kalsın, daha iyi!»

Değeri birdenbire artıvermişti. Çok önemli şeyler yazan bir adam oluvermişti.

İkinci peştemalı omuzlarına atıp yürürken tellâk koştu, ayrı duran nalınları yanyana getirdi:

«Buyrun beyim!»

Mustafa ıslak taşların üzerinde tıkır tıkır yürürken, saygı ile el bağlayıp dikildi bir yanda.

Merdiven dibindeki nalınları ayağına geçirip, kapı tokmaklarını gümlete gümlete girdi içeri. Sırtüstü uzandı göbektaşına. Tepe camlarından düşen damlalardan korunmak için kapadı gözlerini. Ellerini alnına koyup düşünmeye başladı.

Hamamın sıcaklığını, önce sırtında duyarken, yavaş yavaş bütün vücuduna yayıldığını, gözkapaklarının gittikçe ağırlaştığını anlıyordu. Uyku ile uyanıklık arasında, hamamdan çıkınca çalacağı kapıları sıralıyordu aklı sıra. iyi kapanmamış musluklardan, suların taştığı kurnalara tekdüze düşen damlalar onu uykuya çağırırken tam kendinden geçeceği sırada taşların üzerinde dengesiz nalın sürtünmeleri duydu. Kapılar gümbürtüyle açılmadığına göre, demek dışardan gelmiyordu bu adam. Kurşunlaşan gözkapaklarını aralayıp baktı, kaburga kemikleri fırlamış daracık göğüslü, soluk yüzlü biriydi bu. Ayaklarını sürüye sürüye geldi, göbek taşının bir kıyısına oturdu. Peştemalının içinden iki sıska bacak aşağı sallanınca ayak parmaklarına takılı nalınlar düştü taşların üzerine. Bir süre dalgın dalgın baktı Mustafa'nın yüzüne, renkleriyle birlikte anlamını da yitirmiş yorgun bakışlarla... Çakmak çakmaktı bu dalgın gözler. Yorgunluktan mı, yoksa hastalıktan mı, belli değildi.

Tam sırtını öte yana dönecekti ki, sıska adam:

«Tanıyamadın değil mi Abi!» dedi.

Sonra kendisi yanıtlar gibi:

«Tanınacak yüz mü kalmış sende, desene!»

Mustafa'nın içinde, gerili olduğunu o anda sezinlediği bir şeyler, daha da gerilmişti.

Acımaktan mı, öfkeden mi, yoksa iğrenmekten mi belli değildi. Tanımıştı sesinden bu sıska adamı. Burhan'dı bu. Burhan Morkaya... Bir yüksek okulun son sınıfından ayrılmak zorunda bırakılmıştı. Büyük bir şairimizin adıyla aynı mahkeme dosyalarına geçmişti adı. Bir süre yattıktan sonra mesleğinden de olmuştu. Bu olaya adı karışan öbür arkadaşları ile de tanışmıştı Mustafa.

Bir senedir görmemişti Burhan Morkaya'yı.Ne kadar yıpranmış, yüzü ne kadar anlamını yitirmişti böyle.

«Kaya'dan mektup alıyor musun?» diye sordu birden.

Kaya, bu olaya adı karışan sınıf arkadaşlarından biriydi.

«Ben mi?» dedi Mustafa. «Neden mektup yazsın bana?»

«Öyle!» dedi, «Son günlerde durmadan seni çekiştirirdi.»

«Ama Kaya çok severdi seni, çok güvenirdi sana o zamanlar.»

«Doğru!» dedi içini çekerek, «Çok severdi, çok güvenirdi ama...»

Hiç unutmamıştı dediğini. Bir gün demişti ki... «Sana güvenemem ama, Burhan'a çok güvenirim!»

Sözü değiştirmek istedi Burhan:

«Bu şairler birbirini neden sevmezler bilmem ki Abi!»

«Sevenleri, çooook!» dedi, «Elverir ki kendilerine güvenlerini yitirmesinler. Bir ozan, ortamından uzaklaşmaya başladı mı hiç hayır gelmez.Halka güvenemeyen kendine de güvenemez olur.»

«Kaya, kendisini hiç çekemediğini söyler dururdu senin.»

«Neden bu çekememek? Açıklamaz mıydı?»

«Bilmem, öyle derdi. Herhalde onun kadar şiir yazamadığın için de çekemediğini sanırdı.»

«Hiç de özenmedim. Onun gibi yazmayı istemek, biraz da daha usta birinin yazış biçimini öykünmek olurdu. Ben, kötü de olsa, beğenilmese de hep kendim gibi yazmak isterim.»

Bu konuşmalara hiç de canı isteyerek katılmıyordu. Burhan onun bu konudan hoşlanmadığını anlayınca:

«Eee» dedi. «Şimdi ne işler yapıyorsun? Biz elimizi ayağımızı çektik Cağaloğlu'ndan!»

«Senin bir basımevin olacaktı?»

«Benim değildi, babamındı basımevi.»

«Ne oldu şimdi?»

Mustafa bu sorusuyla, sen ne oldun böyle, demek istiyordu.

«Ne olacak?» dedi. «Babam kendi işine beni karıştırmak istemedi. Ben de işte böyle baştan kara!»

Mustafa'nın kulağına çalınanlara göre,kötü alışkanlıklar edinmiş, bunun sonucu da polisin adamı olmak zorunda kalmıştı.Bir iki paket eroin karşılığı, her boyaya sokulup çıkarılmıştı polislerce.

İnsanın dış görünüşü, üstü başı,iç dünyası için bir aynadır derler ya, bunda bir gerçek payı olsa gerekti, ikisi de Hoca Nasrettin'in ölçüleri içine girmişlerdi, şu göbek taşında. İkisi de aynı değerde birer peştemala sahiptiler. Ama ne de olsa Burhan'in yüzündeki bir karış sakalla, şu birer yumrukta çökmüş gibi duran gözlerin bir anlamı olmalıydı. Bu saatte hamamda olmanın da bir nedeni olsa gerekti. Geceyi burda geçirmiş de olabilirdi. Belki de Mustafa'dan az önce gelip gecenin perişanlığını dağıtmak için kıvrılmıştı bir köşeye.

Durumları arasında bir benzerlik gördüğü için kötülemeye de dili varmıyordu.

İnsanlık haliydi bu! Buraya düşmek zorunda da kalabilirdi insan, erken erken...

Burhan sıkıntılı bir soluk aldı, of çeker gibi boşalttı onun yüzüne karşı:

«Sigaran var mı Abi?» dedi. «Bayılırım hamamda sigara içmeye!»

«Var sigaram...» dedi.

Bakışlarıyla göbek taşında sigara arıyordu.

«Ama, dışarda, cebimde!» dedi, Mustafa.

«Aldıralım tellâklara!»

Şimşek gibi bir düşünce geçti kafasından:

«Ben gider alırım!» dedi. «Biraz dişini sıkıver.»

Cebinde çokça bir paranın bulunabileceğini düşünmüş olacaktı ki:

«Keşke... » dedi. «Bir çekmeceye kilitleseydin ceplerinde neyin varsa. Bak, ben hep öyle yaparım.»

Avucunu açmış, içindeki anahtarı gösteriyordu. Güldü Mustafa:

«Emanetler yüklüce galiba!» dedi.

Gülmeyi daha da ileri götürmüştü Burhan:

«Baktım, beni içeri aldıklarına pişman olmuşa benziyorlar.» dedi,

«Gözümün yaşına bakmadan kapı dışarı edeceklerini anlayınca, boş çekmeceniz vardır herhalde dedim, şu emanetler için. Bir anda değişiverdi davranışları.

Soyunduktan sonra da kirli bir mendili topak yapıp kitledim çekmeceye, anahtarı da üzerime aldım.»

Durdu, utanır gibi bir süre yere baktı:

«Hep böyle işte!» dedi, «Amma gene de yaşayıp gidiyoruz. Sabah sabah sen düşmesen biraz zor olacaktı dışarı çıkmam. Tekmesiz, tokatsız çıkamazdım kapıdan dışarı!»

Birden kalkıp kaçmayı düşündü Mustafa, içtenliğine hiç aldanmaya gelmezdi Burhan'ın. Bilirdi ne hin oğlu hin olduğunu, iyi günlerinde bile güvenememişti ona bir türlü. Burhan:

«Hani bize gelmiştiniz bir gün... » diye başladı. «Beyazıt'taki eve... Şarap içmiştik...

Kaya da vardı, Niyazi de... »

«Hatırlıyorum. Kucağında kızını da getirmiştin, Ayşin'di adı değil mi? Yoksa Gülçin miydi?»

«Unutmamışsın!»

«Çiçek gibi bir şeydi, maviş maviş... iki yaşında kadardı.»

«O zamanlar bir dergi çıkarıyordunuz. Nâzım'ın şiirleri de vardı dergide.»

«Vardı!»

«Kaya almıştı bu şiirleri üzerine... Yürekli olmak her yerde gerekli insan olana.

Sorarlarsa ben yazdım diyecekmiş!»

Mustafa biraz da alaylı:

«Ona mı sorarlarmış bunu derginin sorumlu müdürü dururken. Diyelim ki sorumlu müdüre sordular, bu şiirler kimin diye? O da olanı biteni açıklarsa Kaya'nın kahramanlığı kaç para eder? Savcı her şeyi öğrenip de sorumlu müdürü sıkıştırırsa, Kaya savcılıkta haberim yok benim derse...»

«Sorumlu müdür gider okkanın altına!»

«İş övünmeye gelince insan nelerle övünmez ki... Kimisi de Nâzım'ın şiirlerini, derginin sorumlu müdürü dururken kendi üzerine almakla övünür işte böyle!»

«Demek dergideki bazı şiirlerin. Nâzım'ın şiirleri olduğu doğru, öyle mi?»

Bunları neden sorabileceğini düşünen Mustafa biraz da sertleşerek:

«Dergide yayınlanmış olan şiirler, altındaki imzalarındır.» dedi.

«Yok, kızma! Hani öğrenmek istiyorum da. Bilirsin, çok meraklıyım şiire, ara sıra da yazarım. Son kitabını gördüm vitrinde, parasızlıktan alamadım!»

Şaşırmıştı Mustafa ama, hiç bozuntuya vermedi. «İmzalayıp veririm sana!» dedi, alttan alarak: Burhan gözlerini dikmiş bakıyordu, bunda bir oyun olmasın ; diye:

«Demek elinde daha kitap var, öyle mi?» «Neden olmasın?»

«İşittiğime göre toplanmış da... Belki kalmamıştır dedim...» «Bilmiyorum toplatıldığını! Daha birşey bildirmediler bana.» Anlamlı anlamlı güldü: «Kitapçılarda bir tane bile kalmamış!» «Satılmıştır belki...» «Kaç bin basmıştın?»

«Konuşmadım kitapçıyla, çok bastığını sanmıyorum.» «Bu yakınlarda da görmedin mi kitapçıyı?» «Görmedim.»

«İmzalayıp vermeni çok istemiştim, birinci kitabını vermiştin! Çok severim senin şiirlerini!» «Sağ ol!»

«Alişim'i ezbere bilirim... Hele Kitaplar adlı şiirini... Sonra Cenaze... Çocuklarım...»

«Sen sigara istiyordun, değil mi? Benim de canım çekti. Övülmek insana iyimserlik verir. Tiryakiliğim de o zaman başlıyor işte! Bir şey içmek... Alkollü, nikotinli... Ne olursa olsun içilecek bir şey...»

«Daha daha Abi?» «Dahası yok, benim için o kadar!» «Ah Abi, bilmezsin!» «Dur, şu sigarayı getireyim hele...» Birden canlandı, kalktı ayağa omuzlarımdan bastırıp oturtmak istedi.

«Vazgeçtim sigaradan!» dedi, «Otur!» «Çok istiyor canım. Yakalım karşılıklı...»

«Dur Abi! Bir ricam olacak senden! Ben de kafamı bulayım iki buçuk lirayla! Var mı?»

«Var canım, hiç merak etme! Hele şu sigarayı...»

«Sen ver şu iki buçuğu hele... Ben de geleyim seninle... Bir koşu alır gelirim. Uzakta değil, Zeyrek'te itfaiye'nin oralarda...»

«Dur şimdi! Gidip gelişin kuşku uyandırır. Çıkınca afırsın!»

«Gözünü seveyim, etme Abi! Ben de bulayım kafamı! Harmanım akşamdan beri.

Perişanım!»

«Hiç de harmana benzemiyorsun!»

Anlamıştı maksadını Mustafa. Belki yanında bir iki paket de yedeği vardı. Gidecek, bir yerlere telefon edecekti.

Pek güçlü bir insan değildi ama, iş başa düşünce bir iki yumrukta bayıltabilirdi onu.

Bir deri bir kemikti, ama edepsizliğe kalkar, ortalığı altüst edebilirdi. Hiçbir şey yapmasa hamamtasını kapar, göbek taşına vurup dışardakileri çağırırdı. Yaygaraya verirdi ortalığı. Nasıl kurtulacaktı elinden Mustafa?

«Peki Burhancığım!» dedi, «Vazgeçtim içmekten. Tutuver sen de kendini biraz!»

Sözleri onu sevindirmiş miydi, üzmüş mü, yüzünden pek bir şey belli olmuyordu.

Harmanlığın uzayıp gitmesi onun için büyük bir işkence olması gerekirken, hiç de tedirgin görünmüyordu.

Kapı tokmakları güm güm öttü, yeni müşterilerdi gelenler. Ya da hamamda çalışanlardı. Kim olursa olsun onu kurtaracak rastlantılar çıkabilirdi karşısına. Çıka çıka emeklilik yaşında bir ihtiyarcık çıkmıştı bu gümbürtülerin içinden.Geldi, yatıp yuvarlandıkları göbek taşının bir ucuna ilişti. Bir çulsuza hiç benzemiyordu. En iyi cinsten bir paket sigara vardı elinde, bir de çakmak. Önce mendilini serdi göbek taşına. Avadanlıklarını koydu üzerine... Bir de jilet makinesi eklendi bunlara. Çok geçmeden bir tellak çıkageldi, kapı tokmaklarını aralıksız gümleterek. Mustafa'ya kese sabun soran tellaktı bu. Omuzundaki renk renk peştemalları göbek taşına serdi.

İhtiyarcığı buyur etti üzerine. Onlara şöyle yukardan bakıyordu, müşteri dediğin böyle olur gibilerden... İhtiyar bu gösteri karşısında alçak gönüllülüğünü yitirmişe benziyordu, işini bitiren tellağa:

«Sağ ol, İbrahim!» dedi, «Çağırırım seni, terlemeye başlayınca!»

ibrahim, son bir umutla onlardan yana döndü:

«Terlemişe benziyorsun!» dedi Mustafa'ya, «Cahit Bey terleyene kadar bir kese yapsak?»

Bu işi Burhan'a yükleyebilir miyim diye düşünen Mustafa:

«Para var!» dedi yavaştan, «İstersen seni bir keselesin.»

Işıyıvermişti Burhan'in bakışları. Ama kese işine mi, yoksa onda para olduğuna mı, belli değildi.

«Sağ ol!» dedi, «Önce senden başlasın!»

«Geçen hafta keselendim ben.»

Tellâk işin neye varacağını anlamıştı, hiç üstelemedi:

«Peki!» dedi, «Keyfiniz bilir!»

Burhan bir otursaydı tellâğın önüne, biçimine getirip kaçması kolaylaşırdı.

«Sen bize birer parça sabun getir de, şöyle bir su dökünüp çıkalım,» dedi.

Hiç sesini çıkarmadan dönüp gitti adam.

«İşte böyle Burhancığım!» dedi. «Hemen yıkanıp gitmeliyim!»

Bütün parasını burnuna yatırmadığı zamanlar, kızlarla kadınlarla çok içli dışlı olduğunu bilirdi onun. Biraz da huyunca gitmek için:

«Bir kadın arkadaş var da...» dedi. «Kocası evden çıkar çıkmaz alacak içeri beni.

Herkes bu işi akşamüstü yapar, biz tam tersine!»

inanmışa pek benzemiyordu ama sordu kuşkulu kuşkulu:

«Çıkınca ne yana gideceksin?»

Herhalde kendisiyle birlikte çıkmayı düşünüyordu, biçimleyecekti giderken toz konusunu. Ya da izini sürdürecekti.

«Bizim ortaokulu bilirsin, Nişantaşı'nda...» dedi Mustafa, «Hemen bitişiğindeki ev...»

Yüzüne dalıp kalmıştı Burhan. Kaşları çatıldı birden:

«Bak Hocam!» dedi, «Birbirimize kül yutturmaya kalkışmayalım! Senin vızır vızır arandığını biliyorum ben!»

Her türlü davranışa kendini hazırladığı için hiç şaşırmamıştı Mustafa:

«Çok güzel!» dedi, «Biliyorsan, bana yardım edersin!»

Hiçbir karşılık vermeden, anlamsız gözlerle baktı1 yüzüne. Bir şeye karar vermişe benziyordu:

«Mart'in başından beri aranıyorsun! Polisin seni geceli gündüzlü nasıl aradığını bilmiyor değilim! Bu kadar arandığın halde hâlâ yakalanmaman şaşılacak şey doğrusu! Arkanda yardımcıların olacak... Ya da bir örgüt...»

«Hiçbiri değil! O söylediğim kadının evindeyim!»

«Hangi kadının canım?»

«Dedim ya! Bizim ortaokulun yanındaki evde oturan.»

İnanmışa benzemiyordu:

«Kocası çıkıyor sabahları, demiştin değil mi?» diye sordu, kuşkulu kuşkulu.

«Evet, kocası çıkınca ben giriyorum... Geceleri de kapıcının yanında... Bodrum katında...»

«Nasıl? Anlayamadım?»

«Canım apartman, kadının!»

Okulun kapı numarasını bildiği için, aşağı yukarı bir adrescik uyduruverdi hemen:

«Rumeli Caddesinde... Kimbilir kaç kere geçtin önünden!»

Dövüşten çıkmış bir horoz gibi sersemieyivermişti Burhan. Son gücünü derleyip toparlamaya çalışıyordu, dövüşe yeniden girmek için değil de dövüşmeden kazanmak için:

«Doğru mu?» dedi, «Bu verdiğin adres?»

«Doğru!»

«Bak Abi, darılmak yok! Haber vereceğim polise! Şimdi dostça senden ricam, buradan çıkınca sakın o eve uğrama!»

İnandırmıştı yalanına. Ama gene de çok ölçülü davranmalıyım, diye düşündü.

«Ne kazanırsın, polise haber verirsen?» dedi.

«Çok şey kazanırım! Gerisini sorma bana!»

Bir deneme daha yapmalıydı:

«Para lazımsa...»

Elini ağzına doğru uzatıp sözünü kesti Burhan: «Biliyorum, paran varsa verirsin de...

Ama vereceğin kaç kuruş? Oysa verebileceğin bütün parayı ben bir günde çekerim burnuma... Sonra ne olacak? Ertesi, daha ertesi gün? Burnum boyuna ister. Senin anlayacağın, polisin gözüne girmek zorundayım ben. Onların bugünlerde en çok önem verdikleri kişi sensin. Senin hakkında küçük bir bilgi vermem, bana on gün, onbeş gün burnumun kayıntısını kazandırır. Senin yatıp kalktığın evi bulup ortaya çıkarırsam, bir düşün!..»

«Üstelik bir de beni ele verirsen!..» Acı acı güldü:

«Aklın ermiyor! Seni yakalatmak ha! Yattığın evi ortaya çıkarmak, seni yakalatmaktan çok daha kârlı bence! Sen enselendin mi, ilk günlerde biraz itibarım artar. İki üç gün sonra gene kakarlar bir köşeye. Eğer yattığın yer ortaya çıkar da sen piyastos olmazsan benim işim daha kıyaklaşır. Haydi aslanım derler, al şu parayı da düş peşine o namussuzun!»

«Yani Burhancığım, eve hiç uğramamalıyım, öyle mi?» «İyi edersin!»

Bir de başka yolları denemeyi düşündü Mustafa: «İyi ama, bıktım bu kaçışlardan!»

dedi, «Valla hasta olmasam çıkar giderim, doğru Birinci Şube'ye. Onların işine yarayan hiçbir bilgim, hiçbir gizli yanım da olmasa gene de üç beş gün atarlar beni bir hücreye, aç susuz, öyle değil mi? Dayanamam sağlam insanlar kadar sıkıntıya ben, yıkılır giderim açlıktan, susuzluktan... Daha olmazsa havasızlıktan!»

«Ama ne olursa olsun, benim işime hiç gelmez senin yakalanman! inan bana, benden ne köy olur ne kasaba... Seni ele vereceğim de ben ne kazanacağım! Kaymış bir kere ayağım! Hem sana acıdığımdan değil kör olayım... Dedim ya ilk gün işime yarar senin piyastos oluşun ama beni kendilerinden saymazlar ki bu adamlar, geleceğimi garantiye alsınlar: Yakaladığım avın ancak kulağını kesip atarlar önüme! Ben yakalasam bile, bu şeref onların olur, parası da ikramiyesi de onların! Ama sen elimin altında

olursan, onlarda boş bırakmazlar beni, sen de! Harman olduğum günler koşarım sana!

Dolmabahçe'den kalkan araba vapurlarındayım gecelen, ikinci mevki kanepelerinin altında... Yolun düşerse, bana bir teklik bırakıp geçersin!»

İçtenlikle konuşuyordu ama, gene de inanmıyordu Mustafa. Böyle olduğu halde kuşkulu görünmemeye çalışıyordu. Ona inanmayışı, onu daha çok kötülüklere itebilirdi. Yakasını elinden kurtarıncaya kadar her an tehlikeli olabilirdi kendisi için.

Şurada bile bağırıp çağırmaya başlasa, beş dakika sonra boylardı karakolu.

Tellâk İbrahim iki parça sabunu yanlarına koyup gitti.

«Haydi Burhancığım!» dedi, «Hemen yıkanıp da çıkalım!»

Birden astı suratını:

«Canım!» dedi, «Az önce ne konuşmuştuk!»

«Hele şu hamam boşa gitmesin! Yıkanmışken son defa göreyim kadını...»

«Olmadı!» dedi, «Sen kadını görmeyi düşündün mü, yürümez bu iş! Neye karar verdik az önce be!»

«Canım, son defa bir...»

«Bırak artık, unut bu karıyı! Planlar altüst olacak sonra!»

«Olmaz ki... Tam yirmi gündür yatıyorum evinde... Bir de kocasının kulağına giderse... Polisler kadını emniyete götürüp ortalığı farfaraya vermeden, gideyim de kadınla söz birliği edeyim. Baltayı taşa vurur sonra Birinci Şube'de.»

«İşin bu yanını sen bana bırak!»

Bu ayrıntılara, onu inadırmak için:

«Bir saat, bir saatçik!» dedi Mustafa, «İstersen kapıda bekle beni! Çıkmazsam vur kapıya, çağır içerden!»

Aklı biraz yatar gibi olmuştu:

«Hele çıkalım!» dedi, «Kolay!»

Başını, birkaç sabun yıkadı Mustafa. Yüzünü çok sabunlamamaya çalışıyor, gözlerinden birini aralayıp, yanmasına aldırmadan Burhan'ı gözetliyordu. Birden dışarı fırlarsa diye, tetikteydi.

Aynı şeyler kaç kez aklından geçtiği için onun bir atak yapabileceğine inanmıyor değildi. Ama o, dalgın dalgın sabunlanıp duruyor, bir davranışa geçeceğe hiç benzemiyordu.

Suyun şarıl şarıl musluklardan akışı, tasların kurnaya çarpıp hamamın kubbesinde geniş yankılar bırakışı onları konuşma zahmetinden kurtarıyordu. Mustafa, onun kendisine güvenip güvenmediğini, söylediklerine inanıp inanmadığını denemek için şöyle yarım yamalak sabunlandıktan sonra birden kalktı ayağa: «Çıkıyorum ben!» dedi. Düşündüğü kadar telaşlanmadı: «Böyle ıslak peştemalla mı çıkacaksın?»

«Omuzuma alacağım peştemalı, belime dolarım, olur biter!» «Canım, vur tası da kurnaya, tellâk çıkma getirsin!» Gitti, göbek taşına bıraktığı arka havlusunu aldı, biçimine getirip önüne doladı. Pek temizlikle ilgisi olmadığını biliyordu bu işin, bir an önce dışarı çıkmak için başvurmuştu bu çapaçulluğa: «Haydi eyvallah!» dedi,

«Bekliyorum seni dışarda!» Hamamtasını kurnanın kenarına sinirli sinirli vuruyordu Burhan:

«Bekle biraz canım!» dedi. «Sana da bir çıkma söyleyeyim! Arkana da ister bir peştemal! Üşüyeceksin be!»

Bütün söyledikleri doğruydu. Üstelik o kadar da telâşlı görünmüyordu.

Yoksa tellâğı peşine mi takacaktı, dolduruş yapacaktı da? Eğer böyle bir şey yaparsa çok tehlikeli olurdu! Tüm kaçma umutlarını yitirdi.

«Doğru!» dedi. «Zaten hastayım, bir de durup dururken üşütmeyeyim!»

Gelen tellâğı çevirdi yoldan: «Koş!» dedi, «Bize iki çıkma getir, çabuk!» Dönüp geldi, yeniden kurnanın başına oturdu: «Soğuktur giyineceğimiz yer! Islak ıslak üşütürsün!» Ne kadar da onu

düşünüyordu! Oysa kaçmaya niyet etmiş olsaydı, dinler miydi üşütmeyi Mustafa. Onu denemek için yapıyordu tüm bunları. O da işini bitirmiş bekliyordu:

«Pek yıkanmış da sayılmayız ya!» dedi, «Kese sabun yaptırsaydık, istersen gene bir hafta sonra burda...»

Hiç bozmadı Mustafa:

«Daha iyi olur!» dedi, «O gün daha da paralı gelirim, krallar gibi yıkanırız, keseli sabunlu!»

Umutsuzca bakıyordu yüzüne:

«Gelmezsin!»

«Gelirim!» dedi, «Neden gelmeyeyim! Yalnız bir an önce gidip şu mahkemeyi sonuçlandırmayı da düşünmüyor değilim! Ömrüm hep böyle polisten kaçmakla mı geçecek! Sonra kaçıyorum da ne oluyor sanki... Rahatça şuraya buraya gidebildiğim de yok. Üstelik bir de geçim derdi yiyip içme, yatıp kalkma sıkıntısı...»

«Yerim var, diyorsun ya!»

«Geceleri kapıcı odasında... Buz gibi... Akşam yemeği yok, sabah kahvaltısı yok...

İstediğin zaman sokağa çıkamazsın, çıksan da istediğin yerde gezemezsin!»

«Zor!» dedi, «Ama içerisi daha zor!»

Tellâk çıkmalarını getirmişti. Yeniden su dökündükten sonra peştamalların birini bellerine doladılar, birini de omuzlarına attılar. Kaygan taşların üzerinde düşmemek için şuraya buraya tutuna tutuna, dışardaki giysilerinin başına gittiler. Burhan'ın urbaları iç odadaydı. Hemen ayak altında giyinmeyi sözde doğru bulmamış, Mustafa'yı gözden uzak tutmamak için, hemen gelmiş, sedirin üstüne ilişmişti:

«Ver şu sigaranı da bir tüttüreyim önce!» dedi. «Kazan gibi oldu kafam!»

Paltosu yoktu. Yazlık mı, kışlık mı pek belli olmayan aynı renkte ceketle pantolon giymişti. Birde balıkçı kazağı... Kaşkolünü şimdiden dolamıştı boynuna.

Sigarayı yutar gibi çekiyordu. Ceketinin gizli bir yerinden, harmanlığını giderecek bir şey yutmuş olması gerekirdi, eğer «zula»sında kaldıysa... iki saate yakın bir süre kalmışlardı içerde. Mustafa'dan, çok daha önce geldiğine göre artık bir şey yutma zamanı gelmiş olacaktı.

«Bir çay olsa da içsek sıcak sıcak!» dedi.

Bu istek az önce yutulması gereken bir diş afyonla yakından çok ilgili gibi geldi Mustafa'ya:

«Ihlamur vardır olsa olsa, çay yoktur.» dedi.

«Eh! O da işe yarar!»

«Bak hemşerim!» diye seslendi «Bize iki çay!»

Koşarak geldi tellâk:

«Çay mı, ne çayı?» dedi, «İki üç müşteri için çay mı demlenir; ıhlamur var çaydanlıkta, dünden... Onu da koymadık mangala...»

«Koy çabuk.» dedi Burhan, «Getir içelim!»

Sonra döndü Mustafa'ya:

«Abi bir sigara daha!» dedi.

«Sigaraları yaktılar. Oda soğuk olduğu için bir biçimine getirip ceketinin yokluğunu göstermeden paltosunu geçirdi arkasına Mustafa. Nasıl silkeleyecekti onu yakasından! Bütün planını, dışarda onu silkeleyip kaçmaya bağlamıştı ama, bu o kadar kolay olacak mıydı? İçerde konuşulanlara güvenerek bol vaatlerle el sıkışıp ayrılmayı başarabilecek miydi? Böyle tereyağından kıl çeker gibi bir ayrılış için dökmediği dil kalmamıştı. En akla uygun olan, ilk fırsatta kendisini ele vermesiydi, doğrusu aranırsa. Eğer okulun bitişiğindeki evde kaldığına inandırabilmişse ortaya sürdüğü çıkar hesapları hiç de kendi açısından yabana atılamazdı. Onun peşinden gözetlemesi, eve girer girmez de polise yakalatması da akla çok yakındı. Böyle de olsa, önce bu ev yalanına, bu kadın dalgasına yüzde yüz inanmış olması gerekirdi.

Gerçekten de inanmış mıydı?

Ihlamurlar gelmişti. İlk yudumu aldıktan sonra, Mustafa'nın aklından geçenleri bilirmiş de onu terslermiş gibi: «Ne düşünüyorsun be!» diye çıkıştı.

«Hiç! Bütün konuştuklarımız boşuna!» dedi, boynunu bükerek:

«Anlamadım!»

Şimşek gibi bir şeyler çakmıştı kafasında, cebindeki Emniyet Müdürlüğü'ne yazdığı gidiş belgesini anımsamıştı birden:

«Ben Emniyet Müdürlüğü'ne gidiyorum. Buna hamama girmeden önce karar vermiştim zaten!» dedi.

Yüzüne şaşkın şaşkın bakarken paltosunun cebinden yazdığı kağıdı çıkarıp uzattı.

Aldı, okumaya başladı, Burhan:

«30 Mart 1944... Sabahın beşi... Zeyrek Hamamı'ndan çıkınca doğru Müdüriyet'e gidip teslim olacağım!»

Okuması bitince, «Nedir bu? Ne vakit yazdın bunu?» diye sordu.

Kaşları çatılmış, ters ters bakıyordu yüzüne.

«Martın otuzunda, yani bu sabah saat tam beşte!»

«Anlayamadım bundan bir şey!»

«Anlayamayacak bir şey yok! Sabahleyin teslim olmaya karar vermiştim, geldim bu yüzden yıkanmaya... Oraya gitmek için... Pis pis de gidemezdim ya!..»

«Hani kadına gidiyordun?»

«Ne yalan söyleyeyim, içerde bir ara... Canım çekmişti kadını... Hamamın sıcaklığı insanın iliklerine işliyor da... Vazgeçer gibi olmuştum teslim olmaktan.»

«Bırak böyle çocukça işleri! Niye teslim olacakmışsın! Gidersin kadının yanına.

Bırakırım seni kapıya!»

Elindeki kağıdı, Mustafa'nın gözlerinin içine baka baka yırttı.

«Ne yaptın!» dedi, «İnandıramam sonra oradaki şefleri.»

«Gitmeyeceksin, enayi misin sen!»

Demek Emniyet Müdürlüğü'ne tıpış tıpış kendi ayağıyla, daha doğrusu kendi isteğiyle gitmesi Burhan'ın hiç işine gelmiyordu. Eğer oraya mutlaka gidecekse, onu Burhan götürmüş olmalıydı «Hayır Burhan!» dedi, «Bunu yırttığına hiç iyi etmedin.

Ya yolda yakalanırsam. İyi niyetimi kabul ettiremem sonra! Şimdi yeniden bir şeyler yazıp cebime koyacağım.»

«Bırak canım şu çocukluğu.»

Cebinden çabucak kağıtlar çıkarıp bir şeyler yazdı.

«Ne yazdın?»

«Hiç! Durumu olduğu gibi not ettim.»

«Yahu, senin işine de hiç aklım ermiyor. Söyle, ne yazdın be!»

«Ben kendi isteğimle Zeyrek Hamamından çıkıp Emniyet Müdürlüğü'ne gitmeye karar verdim.»

«Ne oyunlardır, bunlar hiç aklım ermiyor.»

«Haydi çıkalım!» dedi, «Yolda anlatırım gerisini!»

Çekmece başında oturana iki kişilik hesabı ödedi. Tifüs olayları son günlerde arttığından, belediye hamamcıların zam isteklerini geri çevirmişti. İşine yaramıştı bu davranış. Geriye kalan iki lirayı kapının önünde Burhan'a uzattı:

«Al şunu da sen!» dedi, «Ne alacasan al! Ben, ancak bir tramvay parası ayırdım kendime!»

«Ya cebindeki kâğıt... Emniyet Müdürlüğü?»

«Gidip teslim olmamı istemiyorsan, yırtıyorum bu kâğıdı, sözüne güvenerek!»

Çıkardı cebinden:

«Al oku da, sen yırt!» dedi.

Önce verdiği iki lirayı sağlamca koydu cebine. Uzattığı kâğıdı aldı okuduktan sonra yırttı.

«Tamam!» dedi Mustafa. «Anlaştık. Ben şimdi şuradan tramvaya bineceğim gidiyorum doğru Nişantaşı'na. Sen de alacağını gider alırsın. Haydi eyvallah!»

Tramvay caddesine doğru yürümeye başladı. Geriye dönüp bakmamıştı ama daha bir süre olduğu yerden kımıldayamadığı seziliyordu. Köşeyi dönünce korka korka çevirdi başını görünürlerde yoktu. Oooh!.. Kurtulmuştu.

Ters bir sokağa saptı hemen... Biraz durdu, dinledi, duyulmuyordu ayak sesleri.

Geniş bir çember çizerek Fatih Camii'nin helalarına daldı. Temizliğe bakan adamın kuşkulu bakışları pek hoşuna gitmediğinden çıktı dışarı. Edirnekapı'ya giden bir tramvayın hızla geçti önünden, saptı Sarıgüzel Sokağı'na. Oradan da Topkapı'ya doğru yürüdü.

Masmavi bir gökyüzünün altında cebinde sadece bir tramvay parası... Özgürlüğün coşkusu içinde, kendini sur dışına attı. Dizlerine güç veren ilkyaz rüzgârını içine çeke çeke elleri cebinde yürümeye başladı.

VIII

Mustafa Ural, Çarşamba'dan Sultanahmet'e doğru giden sokağa girdi, karakolun arkasından dolanarak... Yolun sağ yanında yeşilliklerini çoktan yitirmiş bostanların üst başından yürüdü. Faruk Toprak'ın evi tam bu yolun ortalarında olacaktı. Önüne, bir iki ayak merdivenle çıkılan çift kanatlı kapıyı uzaktan tanımıştı. Sağ köşesinde elin uzanabileceği bir yerde küçük bir çomağa bağlı duran ip, kapıya gelenlerin duyurularını açıklardı ucundaki çıngırakla.

Sokaktan ilk geçişte evin yerini bulup çıkarmış, pencerelerine kaçamak bir göz atıp yürümüştü. İkinci geçişi komşu evlerin pencerelerinde, kapılarında rastlayabileceği kuşkulu gözleri incelemek içindi. Üzerinde durulması gereken en küçük bir tehlikeyle karşılaşmayınca birden sağa kıvrılıp merdivenleri çıkmış çıngırağın ipine asılmıştı.Faruk, Hukuk'ta öğrenci olduğu halde

evinden dışarıya az çıkan, orta halli bir memleket kitabevi büyüklüğündeki çalışma odasında okuyup yazmaktan hoşlanan bir arkadaşıydı. Eğer çok önemli bir işi yoksa, eliyle koymuş gibi odasında bulacağına inanıyordu. Kapıda bir kadın göründü, eğer aldanmıyorsa ablası olacaktı:

«Faruk Bey'i aramıştım!» dedi.

Ürküyle bakıyordu yüzüne kadın. Biliyordu, bundan iki üç ay önce de böyle birisi gelmiş, kapının ipine asılıp Faruk Bey'i istemişti. Bulunca da onu alıp götürmüştü.

Faruk uzun bir süre dönmemişti eve.

«Yabancı değil!» dedi, «Ben Mustafa!»

Biraz kulak dolgunluğu, biraz da göz alışkanlığı olduğundan tanıyıp yerine koymuştu onu. Yüzündeki tedirgin çizgiler uçup gidivermişti:

«Buyrun!» dedi, «Faruk odasında.»

Başını kaldırıp seslendi yukarı kata doğru:

«Bak Faruk, Mustafa Bey geldi!»

Faruk'un yüzünü görmüyordu ama, ablasının yüzündeki tedirgin çizgilerde Faruk'un endişelerinin biçimlendiğini görür gibi oluyordu. Bununla birlikte herşeye direnmeye bir kez niyet etmiş bir dost sesi yükseldi:

«Buyursun!»

Mustafa, çoktan odasının kapısına dayanmıştı. Faruk:

«Seni arayan arayana,» diye sarıldı boynuna, «Nerden böyle?»

«Nerden olacak!» dedi, «Arayanların önünden kaça kaça geldim buraya.»

Yavaştan ileri iterek dostça incelemeye başladı yüzünü:

«İyisin, iyisin!» dedi, «Çok iyi görünüyorsun!»

«Eh, göründüğüm gibiyim! Yorgunum biraz!..»

«Karnın da açtır.»

«Açım ama...» dedi, «Daha çok uykusuzum! Sizin evde içecek bir şey bulunur, oradan başlayalım işe. Gece yarısına kadar buradayım!»

«Çok güzel! Eğer peşine birini takmadınsa... Seni burada bırakırlarsa...»

«Demek senin özel takıntın yok, öyle mi?

«Çıkıyor ara sıra... Senin kaybolduğun günlerdeydi, belki seni, evde saklarım diye üç dört gün kapıyı kolladılar. Ben ilk günlerde olanı biteni bilmiyordum ama, ablam farkına varmış. Bir gün Fethi Giray'la düşmüşlerdi peşimize... Neyse, arkana biri takılmışsa çok geçmeden çalınır kapı... Eğer kimse yoksa, kalırsın kalabildiğin kadar.»

«Sağ ol, kalma hakkımı sonra kullanayım, ilerde. Şimdi Nisan aylığını biçimine koyma peşindeyim! Bugün ayın otuz biri; aybaşından önce Şükran'ı görmeliyim. Yalnız öğleden sonra bir ricam olacak senden... Derleme'ye telefon edip bizim Şükran'ı isteyeceksin!»

«Bilmem doğru olur mu?»

«Olur, neden olmasın! Şükran Hanım orada mı, diyeceksin o kadar. Evet burada derlerse adını söylemeye vakit bırakmadan şak, kapatacaksın telefonu.»

«Yani?»

«Şükran orda mı değil mi?»

«Yani Emniyet Müdürlüğü'nde olmasın diye bir yoklama, öyle mi?»

«Dün gece evde yoktu da...»

«Nerden biliyorsun olmadığını?» diye gülerek sordu.

«Bırak!» dedi, «Fazla karıştırma! Ev değil mi, bir bakışta anlaşılmaz mı içerde insan olup olmadığı...»

Gülüyordu:

«Hele karartma gecelerinde... Pencerelerde kara kara perdeler varken...»

«Dedim ya, çok karıştırma!»

«Peki, peki! Telefon işi kolay! Çıkarım birazdan. Önce bir yemek yiyelim!»

«Yemekten önce içecek bir şey... Sudan gayrı ne olursa olsun!»

«Haydi birer çay içelim! Ne zamandır saklıyordum, bir paket çayım var»

Gitti, geldi, sobaya odun attı...

«Ablamı bakkala yolladım, şeker için...» dedi.

«Çayın şekeri için ha?»

«Biraz şeker için... Biraz da... Kapıda seni bekleyen varsa...»

«Çaya mı çağıracaksın kapıdakileri?»

«Onlar bizi çağırmasınlar da...»

«Geçen sabah sorma başıma gelenleri... Bizim Kaya'nın armağanı var ya...»

Hemen anlamıştı:

«Burhan Morkaya'ya mı rastladın yoksa?»

«Nerden bildin! Torpil gibi dolaşıyor, çarpıp da pa.tlayacak yer arıyor namussuz!

Dadanmış eroine, daha doğrusu dadandırmışlar...»

Anlamlı anlamlı güldü:

«Bizi hiç dadandıran çıkmıyor.» dedi. «Eee sonra?»

«Sabah sabah çıktı karşıma, Zeyrek Hamamı'nda... Kurtuluncaya kadar akla karayı seçtim. Gıcır gıcır yıkadım, salıverdim, iki lira da eroin parası cebine!»

«Sevap işlemişsin! Ne mal olduğunu anlayıncaya kadar, çok kök söktürdü bize...

Takılır peşimize, git diyemezsin, buyur diyemezsin. Ferit sürgünden kaçıp da geldiği zaman polisler Ferit'in yerini öğrenip Burhan'ı elçi olarak göndermişler... İkisine bir ev tutuvermişler...

Burhan gider, oltasına kimi taktıysa getirir Ferit'in odasına... Onlar konuşurken polisler öbür odada defter defter not tutarlar... Bir gün benim d6 çıktı karşıma Burhan... Hazırlan dedi, seni bir yere götüreceğim. Nereye dedim... Bir arkadaşını göstereceğim sana! Görünce küçük dilini yutacaksın! Sakın Ferit'e götürmeyesin beni, dedim. Bozuldu! Ama hiç bozmadı. Yok canım dedi, içmeye gidiyoruz. Yürü gidelim!Ben de bozar mıyım artık, girdim koluna, indik Balıkpazarı'na... Ismarlamadığı balık kalmadı.»

«Ismarlamadığı rakı da kalmamıştır, ağzından lâf almak için!»

«Öyle oldu, ben onun ağzından aldım lâfı en sonunda. Ne herzeler yediğini öğrendim o gün. O zamanlar daha eroine başlamamıştı. Rakının üstüne iki esrar sigarasıyla yetinmişti. Şimdi herşeyi eroin, rakısı da, esrarı da! Kafa diye birşey kalmamış artık.

Yoksa eline düşmüşken kurtarabilir miydin tatlı canını!»

«Öyle oldu! Yaptığı ince hesapların içinde kilitlenip kaldı. Kök söktürdü bana da...»

Dışarda hava güzeldi ama gene de çekiliyordu soba... Kuru odunlar kolayca tutuşmuştu:

«Eee çıkarabilirsin paltonu artık!» dedi.

Kendisi kalın bir kazakla duruyordu.

«Hele biraz daha ısınsın oda! İçimde fazla birşey yok... Hattâ ceket bile...»

Şaşırmıştı:

«Cekete ne oldu?» dedi.

«Sorma!»

Çengelde asılı duran devetüyü bir ceketi aldı, uzattı:

«Bunun pantolonu da bizim Zühtü'de...» dedi, «Giyebilirsin!»

«Zühtü nerde?»

«İçerde!»

Paltosunu çıkarıp giydi Mustafa:

«Tam bana göre!» dedi, «Demek 142. maddeden, bir takım elbiseyi böylece kendi elinle içeri attırmış olacaksın!»

«Kendi yerime!» dedi, «Bu sefer zor kurtardık paçayı, bu bir kat elbise zekâtım olsun!»

«Beni sormadılar mı sana, içerde?»

«Sormaz olurlar mı! Masanın üstünde kırk kadar sınıf... Topladıkları, suçlu kitaplar...

Bir de camekânın tahtasına toplu iğneyle tutturulmuş resmin... Vesikalık!»

«Nerden bulmuşlar? Okuldan çıkalıdanberi vesikalık resim çektirmedim. Arad'ın çizdiği kroki olmasın! Uyanışta çıkan?»

«O işte! Samim'in yazısının ortasına koymuştu Cavit Yamaç. Kesip camekâna iliştirmişler, polislere tanıtmak için!»

«Ben hâlâ dışarda olduğuma göre...»

Bir çıngırak sesi sofada yankılandı.

«Ablam!» dedi, «Öğrendi artık buralarda dolaşan polisleri... Bakalım ne haberler getirdi?»

indi merdivenlerden Faruk, bir süre dışarda kaldıktan sonra yüklüce bir tepsiyle döndü. Üstünde bardaklar, tabaklar, kaşıklar arasında büyük bir çaydanlık... Bir küçük tabakta da tepeleme tozşeker...

«Müjde!» dedi, «Hiçbir takıntı yokmuş arkanda! Şimdi rahatça içebiliriz çayımızı!»

Önce sobanın kapağını kapattı, bardakları doldurduktan sonra elindeki çaydanlığı sobanın üstüne yerleştirdi: :

«içebildiğin kadar çay!»

Şöyle kaldırıp elindeki bardağın rengini inceledi:

«Ablan kıymış çaya, sağ olsun!»

«Çok aradım içerde, 23 numarada bu çayı!» dedi, «Düşün bi kere, helanın tam bitişiğindeki bir hücre... Burnunun direğini kıran, rutubet mi, hela kokusu mu belli olmayan bir koku... Tavanından,

duvarlarından ıslak borular geçiyor. Kapısının üzerinde el genişliğinde bir pencerecik... Üzerinde tel kafes... Çimentodan yapılma bir tümsek, üzerinde teneşirden daha küçük bir kerevet... Burada hem oturacaksın, hem yatacaksın, eğer bulabilirsem yiyip içeceksin... Sonradan öğrendim bu hücrenin bir ünü olduğunu. Girip çıkanlar arasında mezarlık diye adı varmış. Yani senin anlayacağın Çanakkale türküsünde olduğu gibi, ölmeden mezara koydular beni! Tam anlamıyla yeraltındayım... Tavandan sular sızıyor, sızıyor değil, üzerime akıyor.

Bana bütün bunlardan daha acı geleni, beklemek! Sorguyu beklemek, seni suçlamak için nedenler yaratmaya çalışanların karşısına çıkmayı beklemek... Düşün Mustafacığım, böyle bir yerde bir bardak çayın ne demek olduğunu bir düşün! Güzel demlenmiş bir çayın anlamını yani...» (*)

Faruk, hücresindeymiş gibi önce sıcaklığını avuçlarında duymak istercesine sıkıyordu çay bardağını. Sonra konuştuğu sürece dibine çöken şekerleri karıştırıyordu dalgın dalgın:

«Düşün, Şubat soğuğunun bu hücredeki acımasızlığını! Yarı uyur, yarı uyanık iki gece geçiriyorum, böyle bir yerde... Hücrenin kapısı açılıyor bir ara... Sabah mı, akşam mı belli değil... Bir el uzanıyor içeri... Bu el, polis eli de olsa rahatça uzanabilirim. Avucunda bir bardak çay!»

Bu uzatılan bardağı avuçlarında imiş gibi dudaklarına getirdikten sonra, aynı tadı bulmuşçasına:

«Ne çay ya!..» dedi, içini çekerek.

«Güzel demlenmiş! Eline sağlık ablanın!»

«Üçüncü gün karşısındaki hücreden biri soruyor, sen kimsin, adın ne, diye...

Söylüyorum, o da söylüyor adını... Demek nöbetçimiz bir ara uzaklaşmış olacaktı yanımızdan. Ne zaman sorguya çekerler diye, korka korka soruyorum. Çekerler diyor, yakında... Moral bozmak için, on beş gün bir ay çağırmazlar adamı... Gönlünü ferah tut!»

(*) Ö. F. Toprak'ın «Duman ve Alev»inden yararlandım.

«Söyle Farukcuğum, sanatoryum görmüş şu ciğerle o hücrede kaç gün dayanabilirim ben?»

Bir süre bakıyor yüzüme kestirmek için:

«Hiç belli olmaz!» diyor.

«Demek o hücrelere girmiş çıkmış olanlar, ilerde gireceklere hep böyle söylemek zorundalar, öyle mi?Gönlünüzü ferah tutabilmeniz için. Peki dostum, ben de öyle yapacağım...»

Kalktı, sobanın üstündeki çaydanlıktan bardakları yeniden doldurdu.

«Ne var ne yok bugünlerde, dergilerde, gazetelerde?» diye sordu Mustafa.

«Mart sayısını okudun mu Turan dergisinin?»

«Okuyamadım!»

«Var bende, vereyim de oku! Nihal Adsız'in Başbakana mektubu var.»

Kalktı, kitap raflarından bir dergi çekti uzattı. Mustafa sayfalarını karıştırıp yazıyı ararken, çekti elinden aldı:

«Değmez» dedi, «Sana birkaç satır okuyayım, önemli yerlerinden!»

İkinci çayını da içip bitirdikten sonra Başbakan Saraçoğlu'ya yazılmış açık mektuptan atlaya atlaya okumaya başladı:

«Bir erkek lisesinde Türkçülükle alay ederek, arabacı araba olmadığı gibi; Türkçü de, Türk değil diyen tarih öğretmenleri var... Boy boy dergiler çıkıyor, bu dergiler hep aynı teranelerle ahlâk, vatan ve şeref duygusuna millet hakikatına saldırıyor.

Taassupla mücadele ediliyormuş gibi göstererek mukaddesatla eğleniyor. Bu dergiler biri kapatılınca aynı imzalarla bir başkası çıkıyor. Bu işsiz güçsüz serseriler parayı nerden buluyor?»

«Hep bunu söylerler, bu adamlar!Bizim Yürüyüş dergisini nasıl çıkardığımız ortada... Kendi cebimizden para katıp Çıkarmıyor muyduk? Ya onlar nasıl yayınlıyorlar dergilerini... Bol ilân parası, gizli ellerden... Kâğıt dersen gani...»

«Nihal Adsız, yazısının sonunda ihbar görevine hazır olduğunu da yazıyor, dinle! Bu hürriyeti boğmaya çalışanların kimler olduğunu bizi başkalarına köle etmek istedikleri halde mühim mevkileri işgal edenlerin listesini Türkçülük'le eğlenen, Türk geldiğine pişman olan öğretmenlerin kimler olduğunu söyleyebilir, daha birçok karanlık noktaların aydınlanmasına yardım edebilirim... Sözü çok uzatmadan Millî Eğitim Bakanlığı'ndaki solculardan söz açmakla iktifa edeceğim.»

«Sabahattin Ali'den başlayacak! Sonra geçecek başka öğretmenlere! Dil Kurumu üyelerine, üniversitedeki öğrencilere... Ne yapmasını istiyor Saraçoğlu'nun? İçeri atmasını mı bu öğretmenleri? Bugüne kadar atmadı mı içeri hiç? Bütün hücreler dolup taşmıyor mu Emniyet Müdürlüğü'nde?.. Faşist İtalyan ceza yasasından yürütülmüş 141, 142'nci maddeler yürürlükte olduğu sürece «Sınıf» gerçeğinden kimse söz edemeyecek. Ama, bu madde yürürlükteyken Turancılar, ırkçılar, Başbakan'la içli dışlı mektuplaşabilecekler işte böyle... Solcuların listesini yayımlamaktan çıkarları ne bu ırkçıların? Almanlar memlekete girdikleri zaman kimleri kurşuna dizeceklerini göstermek. Onlara rahat bir ortam hazırlamak her halde...»

«Onlara ortam, kendilerine sağlamca koltuk! Sonra dökülecek binlerce aydının oluk oluk kanı!.. Ama güvendikleri dağlara karlar yağmaya başladı! Bu tedirginlikler, bu yüzden. Alman işgal güçleri için hazırlanmış olan listeleri, şimdi Saraçoğlu'na sunuyorlar, umutsuzluktan, düş kırıklığından!»

Faruk bir başka dergi daha aldı raftan sayfalarını karıştırıyordu.

«Eski, gerçekten çok eski bir ozanın yazısından sana birkaç satır okuyayım... Senin adın, Kaya'nın, Niyazi'nin adları da geçiyor içinde... Dinle!»

Bir soluk aldıktan sonra, okumaya başladı:

«Son çıkan aylık solcu bir derginin hem de milliyetçi muharrirlerin bile seve seve bahsettiği bir macera... Bu sayısını da bir sınıfın açlık ve ıstırabını haykıran şiirlerle doldurmuş! Hayret ediyorum: Acaba, Türkiye'de bir sınıf mücadelesi olmadığını zannetmekte ben mi yanılıyorum? Acaba Türkiye'nin sınıfsız bir memleket olduğunu sanmak yalnız benim mi hatamdır? Bu rejime aykırı düşünceler taşıyan ben miyim?

Yoksa bu şiirleri ters mi anlıyorum? Onlar bu rejimi terennüm eden halis inkılâp şairleridir de benim geri ve kalın kafam mı bunu almıyordu?»

«Bak!» dedi, «Bu çok doğru işte! Eğer şu memlekette bir işçi sınıfı varsa ki, biz bu sınıfın var olduğunu söylüyoruz? Elbet kavgası da olacaktır. Ama bu işçi sınıfı henüz uyanmamışsa, kendi kendisinin varlığını henüz algılamamışsa bu durum o sınıfın yokluğunu ispatlamaz ki!»

Ablası kapıda görünmüştü. İçeri girmeden sesleniyordu bize:

«Yemek istemeyecek misiniz daha? Öğlen çoktan geçti!»

«Biz varlığımızı, kurtuluşumuzu bu sınıfın silkinip kalkınmasına bağlayan, atılımlara hazır sanatçılarız. Onlar ne derlerse desinler, üzerimize düşen görevi yapacağız.»

«Öyle!» dedi Mustafa, «23 numaralara da kapatsalar, kitabımızı toplayıp peşlerimize de düşseler doğru bildiğimiz yoldan şaşmayacağız.»

Unutmuştu Mustafa acıktığını. Özlemini çektiği bir arkadaşla buluşmuştu.

Konuşacak öylesine çok şeyler vardı ki... Nerden başlayıp, nereye geçeceğini karıştırıyordu. Faruk:

«Burda mı yiyeceğiz?» diye sordu:

«Oda sıcak, daha iyi olmaz mı?» dedi Mustafa.

«Peki, burada yiyelim!»

Ablasına yardım için hemen çıktı. Mustafa, raflardaki kitapları diplerinden okuyor, görmediklerini çekip karıştırıyordu. İşte şu en üst baştaki kitap da onun suçlanmış kitabıydı. Utanır gibi pembeleşmiş kapağıyla, Faris'in yazdığı kılıç gibi harflerle içeriğini belirtmeye çalışıyordu. Dört formalık kitaptan bile korkuyorlar, diye düşündü. Ne vardı içinde sanki? Belirtmeye çalıştığı sınıf gerçeğinin en yalın dizelerle verilişi değil mi? Gerçeklerden neden korkuyorlardı bu kadar? Emekçinin uyanışından mı, yoksa işçinin uyanıp belli bir sınıfın adamı olduğunu benimsemesinden mi? Peki, uyanırlarsa ne olurdu? Hemen kendilerini sırtlarından

silkeleyebileceklerine mi inanıyorlardı? Bu, o kadar çabuk, o kadar kolay mı olacaktı?

Irkçılar, Turancılar, Türkçü olduğunu söyleyenler neler düşünüyorlardı? Sınıfsız bir Türkiye istediklerini söylüyorlardı. Sınıflar arasında çıkacak kavgadan mı korkuyorlardı? Bu adamlar gerçekten kavga istemiyorlar mıydı? Bu ırkçı bozuntuları bütün okullarda askerce bir eğitim uygulayıp dişten tırnağa silahlı bir gençlik ortaya çıkarmayı düşünmüyorlar mıydı? Türk olanı, olmayanı kendilerine katarak kanlı kavgalarla bir imparatorluk kurmak, yüzyıllardır sürüklendiği savaşlarla yoksul düşmüş Anadolu halkını serüvenlere sürüklemek. Türk olmayan azınlıkların kökünü kazıyıp arı, duru bir ulus ortaya çıkarmayı amaçlamak suç değil miydi?

Geniş bir tepsi içinde üstü kapalı sahanlarla yemekler gelmişti. Yazı masasının üstüne dizildi. Taslardaki, olsa olsa çorba olacaktı. Açıp kapağını baktı Mustafa.

Tarhana çorbasıydı, kışta kıyamette sokak sokak dolaşırken gözünde buram buram tüten, tarhana çorbası...

Önce çorbadan başladılar.

«En büyük sıkıntım neydi içerde, biliyor musun?» dedi Faruk.

«Şubatta içerde olduğuna göre, sıkıntın soğuktan olacaktı herhalde... Ya da yataksızlık. Yoksa benim gibi, tarhana çorbası mı çekti canın?»

«Değil! Hiçbiri değil! Bilemezsin, o hücrelere düşmeyince, anlayamazsın...

Konuşmamak. Bırak dostu, arkadaşı, tanıdığı...

Kim olursa olsun, birisiyle konuşmak... Bu yüzden insan sorguya çekilince sırf konuşma olsun diye, aklına ne gelirse anlatabilir, ilgisi olsun olmasın! Bir de karşısına, konuşturmayı bilen biri çıkarsa! Konuşmak, konuşacak birini bulmak çok önemli, içerde. Dinlemekten çok, anlatmak istiyor insan... Kendisinden sevgilisinden, tanıdıklarından söz etmek...

Bir gün, karşıdaki hücrede yatan arkadaşla yattığımız yerden konuşurken hücremin el kadar penceresinden nöbetçi polisin çatık

kaşları görünüvermez mi! Birden parladı adam, ne konuşuyorsunuz, diye! Konuştuğumuz da ne? Çaydan, kahveden laf ediyoruz. İş büyümüş, nöbetçi polis gideceği yerlere gitmiş başvuracakları yerlere başvurmuştu. Çağırdılar diktiler karşılarına bizi, soruyorlardı, ne konuşuyordunuz diye. Sorgu başlamıştı kıyasıya. Ne konuşuyorduk? Ayrı ayrı sorguya çekildiğimiz halde verdiğimiz ifadeler tıpatıp birbirini tutmuştu. Dinlediklerimizle konuştuklarımız uyuyordu birbirine. Artık yakamızı bırakabilirlerdi değil mi? Ne gezer! Sorgu, bütün hızıyla yeniden başlamıştı. İfadelerimizin birbirini tutması onları büsbütün işkillendirmişti. Siz, aranızda tertiplemiş olacaksınız bu konuşmayı, yakalandığınız zaman bize yutturmak için... Söyleyin bakalım, esas konuşmanız hangi konu üzerindeydi?.. Biz, başka hiçbir konu üzerinde konuşmuyorduk diye direndikçe canavar kesildiler. İnsan böyle sıkışık bir durumda çaydan, kahveden mi konuşur diye yürüdüler üzerimize.»

«Böyle bir yerde, böyle bir zamanda iki çift lâf etmenin ne demek olduğunu bilmeleri için onların da bu hücrelerden gelip geçmeleri gerekir. Yaşamak başka, yaşayanları, gözlemek gene başka! Bizim getireceğimiz toplumcu sanat, kendi yaşayışımızdan doğacak. Yalnız, yükün altına girenlerin yaşantısını saptamakla yetinmeyeceğiz.»

Konuşmasını sürdürdü Mustafa:

«Okumak için okul arıyorum çocukluğumda... Karşıma halk çocuklarının gittiği yatılı okullar çıkıyor, öğretmen okulları... Asker oluyorum, er olarak koğuşlardayım... Hastalanıyorum, ilkel halk hastanelerinde uzun süre... Bunların hiçbiri de yüzde yüz kendi isteğimle olmuyor. Önümde bir cezaevi dönemi var... Ben buraya isteye isteye mi giriyorum?

Görüyorsun ne kadar direniyorum gitmemek için! Ama biraz daha gelişmem, işimde ustalaşmam için oraları da görmem gerekecek... Bu kalem, elimde olduğu sürece biliyorum, buralardan belki de hiç çıkamayacağım. Halka dönük bir yazar oluşum çiziyor toplumsal kaderimi. İçeri düşünce de beyler koğuşuna yatırmayacaklar beni.

İlk aylarım hücrelerde, kapalı odalarda geçecek, biliyorum. Sonra geçeceğim dem Baba koğuşlarına! Ama bütün bunlar, beni

yetiştirmekten, başarılı bir yazar olmaktan öteye geçmeyecek. Daha da bilenmiş, görevimin bilincine varmış olarak çıkacağım, eğer çıkabilirsem.»

Yemekler aceleye getirilmiş olduğu halde gene de güzeldi. Domates salçasıyla yapılan pilâvın pirinçleri tane taneydi. Mustafa ölçüsünden daha çoğunu yemek için zorluyordu kendisini. Yakalanırsa, uzun süre besinsiz kalacağını biliyordu çünkü.

Kaçışının nedenlerinden biri de, sağlığını biraz da bir düzene koymak içindi.

Yaşayışı gürültülü, düzensiz geçtiği halde, dinlenecek bol zaman bulabiliyor, soğukta, açık havada dolaşması bile iyi geliyordu ciğerlerine. Saatlerce yürüdüğü halde yorulmaması da bunu göstermiyor muydu?

Tabakları tertemiz çıkarmıştı. Faruk, bir iki kaşık pilâvı tabağında bırakmak zorunda kalmıştı:

«Dostum!» dedi, «Ben yavaş yavaş hazırlanayım, ilk işim telefondu değil mi?

Sonra?»

«Kitapçı Kemal'in önünden de geç, bakalım duruyor mu yerli yerinde?»

«Olur! Bir iki kitabevinde işim var zaten... Sen yatar uyursun!»

«Çok iyi olur!» dedi, «Sen bana bir battaniye getir, yeter!»

Tepsiyi kucaklayıp çıktı dışarı. Çok geçmeden paltosunu giyip kapıda dikildi.

Elindeki battaniyeyi uzatırken:

«Haydi hoşça kal dostum!» dedi, «Çok gecikmem ben!»

«Geç de kalsan, erken de gelsen gece yarısı çıkacağım evden. Haydi güle güle!»

Uzaklaşan ayak sesleri her basamakta biraz daha azaldı. Sokak kapısının küt diye kapanmasıyla büsbütün kayboldu

Mustafa odunların çıtırtısını dinleye dinleye, tüylü Siirt battaniyesinin altında aradığı uykuya kavuştu.

IX

Gecenin koyu karanlığı yetmiyormuş gibi bir de yapışkan bir sis inmişti kentin üzerine. Bunu, aralık kalan kahve kapılarından, pencere kıyılarından sızan soluk ışıklardan anlıyordu. Bu cıvık gece bir lodosun armağanıydı istanbul sokaklarına.

Merdivenli sokaktan indi, Selimpaşa'ya. Düdük sesleri uzaklaşınca açtı adımlarını.

İşi, ikinci döneme bırakmadan vurdu Şükran'in yattığı odanın penceresine. Karanlık, sisle sıvandığı için her zamanki gibi çömelip beklemeyi yersiz bulmuştu. Kulağı ayak seslerinde, perdenin bir köşesinden açılmasını bekledi bir süre. Perde aralanmış ama, üst kattan bir pencere sesi gelmişti kulağına. Başını kaldırıp baktıysa da hiçbir şey görememişti. Yukardan baksalarda, kendisini göremeyeceklerini düşünerek kımıldamadan durdu.

Elini pencereye uzatıp bir kez daha vurmayı düşünürken perde aralandı. Şükran'in başının yarısı göründü köşeden. Açılmasını beklemek üzere gitti, kapının önünde büzülerek durdu. Çok geçmeden içerden sürgü çekilmiş, yüz yüze gelivermişti Şükran'la:

«Gel, çabuk!» dedi karısı.

Oturdukları daireden içeri girip kapıyı sürgülerken:

«Geçen gece geldin mi sen?» diye sordu.

«Yani iki gece önce, değil mi, geldim.»

«Yengenin evindeydim, Zehralar'da...»

«Sokakta kaldım...» dedi, «Bütün gece...»

«Bilmiyordum ki geleceğini...»

«Zararı yok...Sen nasılsın?»

Sofanın lâmbasını söndürüp odaya girmişti.

«Merak ettin mi beni evde bulamayınca?» diye sordu.

«Ettim.»

«Sonra?»

«Emniyet Müdürlüğü'ne götürmediklerini öğrenince de çok sevindim!»

«Nasıl anladın götürmediklerini?»

«Telefonla... Derleme'de olduğunu anlayınca geldim işte! Peki sen benim eve uğradığımı nerden anladın?»

«Ayten... Ev sahibinin, kızı bir şeyler söylemek istedi... Hiç durmadım üzerinde, merak etmez göründüm.»

Birden kuşkuyla baktı yüzüne Mustafa'nın:

«Derleme'ye kim telefon etti? Sen mi?»

«Bir arkadaş!»

Bir süre ikisi de sustular. Neden sonra:

«Ayın son günü!» dedi, Şükran, «Evde ne şeker var, ne de çay... Biliyorum seversin ama... Geleceğini bilseydim borç harç bulurdum gene de... Nasılsın, sağlığın iyi mi?»

«Bak işte! Çok iyiyim! Bu gün bol yemek yedim, uyudum. Okumaya yazmaya zaman bile buldum bu arada...»

«Demek istiyorsun ki, artık gidip teslim olmak...»

«Hiçbir şey demek istemiyorum, olanı söylüyorum, ilerisi için de hiçbir şey düşündüğüm yok. Bu iş ne kadar uzarsa, sağlığım için o kadar iyi olacak!»

«Sağlığın hepimiz için çok önemli... Bak, gene Aliş evde değil! Zehra'ya alışmışken getirmiyorum eve. Getirmiyorum ama aklım da hep onda.»

«Seni aradığını pek sanmıyorum. Doğduğundan beri alıştırdık onu... Hele beni bir sene görmese...» dedi Mustafa.

«Şimdi de annesinin yokluğuna alıştırmamızı istiyorsun, öyle mi?»

«Alışırsa kötü olacağını sanmıyorum. Biliyorsun ikimiz de anasız, babasız büyüdük sayılır, yatılı okullarda. Bir kötülüğünü mü gördük böyle yetişmenin? isteriz, çocuğumuz anasının, babasının dizinin dibinde büyüsün... Rahat bırakıyorlar mı ki ihsanları...»

«Düzenimizi keşke ona göre kursaydık, yani bizim düzenimizi demek istiyorum.»

Kırgındı Şükran.

«Sağlamca değil mi?» dedi Mustafa.

«Sağlam, çürük... Düzen düzendir, uymasını başarabilirsek... Bütün sorun büsbütün kopup gitmemekte...»

«Hem kendimiz için, hem de bir üyesi olmakla övündüğümüz şu toplum için yapacağımız hiç mi bir şey yok... Bizi okutanlar adına hiç olmazsa...»

«Ben artık hiçbir şeyle övünemiyorum.»

«Övünmek zorunda da değiliz ayrıca, övünmeye hak kazanalım önce...»

Şükran biraz da umursamazlıkta:

«Ben günümü düşünür oldum, sen gideli... Geçimimizi... Çocuğumuzu...» dedi.

«Peki, günümüzü, düşünmek gerekirse, birlikte düşünelim gene de... Şişli'den postaya atılan mektubumu aldın mı?» diye sordu konuyu değiştirmek için.

«Aldım, alır almaz da telefon ettim. Önce okul müdürlüğüne! Buldum Tahir Bey'i...

Ayın birinci günü kocamın aylığını almaya geleceğim dedim.»

«Terslik etmedi ya!»

«Yok hayır! Çok iyi davrandı. Kocan raporlu olduğuna göre ve sizi de mutemet tayin ettiğine göre alabilirsiniz, dedi. Ayın birinci günü öğleden sonra teşrif edin!»

«Buna çok sevindim. Bu kadar kolay olacağını sanmıyordum!»

Keyfi yerine gelmişti Mustafa'nın.

«Sana olduğu gibi vereceğim aylığını!» dedi.

«Ben yarısını alacağım!»

«Tümünü vereceğim ben.»

«Anladım, bütün ay görünmemi istemiyorsun demek!»

«İşi sonuçlandırıncaya kadar bu parayla geçinmeni istiyorum açıkçası.»

«Aynı işi ben, yarım aylıkla da yapabilirim!»

«Zorlama beni! Kendi aylığımla evi çevirebilirim. Sen de olmayacağına göre...»

Dışardan, kapıdan tıkırtılar geliyordu...

«işitiyor musun!» diye dürttü Şükran'ı.

«Evet... Kapıda...» diye fısıldadı.

«Dur, ben bakayım,» dedi.

«Gitme sen!»

«Eğer eve girdiğimi gördülerse nasıl olsa yakalayacaklar beni! İyisi mi... Açayım da, olsun bitsin!»

«Peki!» dedi, «Aç!»

İçi burkulur gibi olmuştu. Kendisini yakalamalarını alıp götürmelerini istiyordu, demek Şükran. Kalktı, önce sofanın lâmbasını yaktı. Sonra sürgüyü çekip aralıktan baktı. Aaa! Ayten'di bu! Hemen girmişti içeri, kapıyı sırtıyla kapattı:

«Kaçın, kaçın!» dedi, «Babam haber verecek karakola!»

«Çıktı mı sokağa?»

«Giyiniyor! Ben annemle konuşurken işittim. Girdiğinizi görmüş pencereden.Zaten kuşkulanıyordu son günlerde, sürgüye işaret koymuş... Hemen çıkın, çabuk!..»

«Peki, çıkıyorum. Şükran! Haydi hoşça kalın!»

Şükran toplanmaya vakit bulamamıştı. Ayten onu iterek kapıya götürdü, kendi eliyle çekti sürgüyü kulağına fısıldar gibi:

«Güle güle!» dedi, «Sakın bir daha gelmeyin eve! Babam yakalatacak!»

Çıkınca da sürgüledi arkasından kapıyı.

Mustafa, karanlıkla soğukla birden yüz yüze gelince kendine gelir gibi olmuştu. Ne işti bu! Nasıl bir kızdı bu Ayten böyle... Mart'in dokuzuncu günü de eve yemeğe gelirken pencereden işaret etmiş, aşağıda polislerin beklediğini anlatmıştı ona. Şimdi de büyük bir tuzaktan kurtarıyordu. Peki dönüp yukarı çıkarken ya babasıyla karşılaşırsa merdivenlerde? Kaçtığı anlaşılınca babası bütün hıncını ya ondan alırsa?

Hem gidiyor, hem söyleniyordu kendi kendine. «Hay: bacaksız Ayten, hay!..» Ne işler çevirmişti gene... Herhalde babası karakola gitmek için sokağa çıkana kadar bekleyecek, babası gidince de çıkacaktı odasına... Belki de mutfak kapısını aralık bırakmıştı inerken... Yavaşça girer mutfak kapısından, yatağına sokulurdu. Hem yakayı ele verse de ne olacaktı! Amacı onu kaçırmak değil miydi? Başarmıştı işte!

Babası asacak değildi ya, kızını! Polisler gelecek... Evde bulamayınca bir yanlışlık olduğu çıkacaktı ortaya... Şükran'dan özür dileyip ayrılmaktan başka yapılacak iş kalmayacaktı.

Hay, bacaksız haaay!.. Ortalığı birbirine katmıştı gece yarısı. Bir bakıma ortalığı birbirine katmış değil, böylece yatıştırmış olacaktı!..

Peki ama bu saatte nereye gidecekti? Karakol, evi bütün kadrosuyla çevirecekti az sonra, polisleri, bekçileriyle...Ayakları neden geri geri gidiyordu böyle? Evde olacak curcunayı, bir kıyıdan seyretmek mi istiyordu? İşin yürürlüğe girdiğine inanmak için

Halit Bey'in kapıyı çekip karakola gittiğini gözleriyle görmek mi istiyordu yoksa?

Merdivenli sokağın üst başındaki kireç kuyusuna uzanıp da kapıyı mı kollasaydı?

Doğrusu çocukluk olurdu bu! Çok geçmeden Selimpaşa Sokağı polislerle, bekçilerle tıklım tıklım dolacaktı. İşin şakaya gelir yanı yoktu. Bir an önce nereye olursa olsun yönelip uzaklaşması gerekirdi.

Saat iki buçukla, üç arası olmalıydı. Dörtte dört buçukta sabah ezanı okunurdu. Şu halde geçmesi gereken iki saatlik bir zamanı vardı. Polisin düdüklerinin can çekişmek üzere olduğu netameli saatlerdi bu saatler... Peki ama Şükran'in durgunluğu kararsızlığı da ne oluyordu? Şaşkınlıktan mıydı kapının önünde dikilip kalması. Onu dış kapıya kadar geçirmek için bile çıkmamıştı daireden. Ne istiyordu, kendi eliyle gelecek olan polislere teslim etmek mi?

Hiçbir şey anlamamıştı davranışlarından. Peki Halit Bey, neden uğraşıyordu? Ne kadar olsa suçla, suçluyla uğraşmış eski bir jandarma komutanı olduğundan mıydı?

Emekliye ayrılsa da gene kendisini yasaların bekçisi gördüğünden mi? Evinin, mahallesinin, memleketinin selâmeti için polisçe aranan birini kendi elceğiziyle karakola teslim etmek, onun için bir görevden çok bir alışkanlık da olabilirdi.

Mustafa'yla uğraşması, polisin isteği üzerine dış kapıya bir sürgü takmakla başlıyordu. Bana ne deyip geçmemişti bir yana, kendisini bir görevli olarak atamıştı bu işe. Biraz da gönüllü olarak.

Ya kızı Ayten? Bugüne kadar babasının görüşlerinin düşünüşlerinin sakatlığına inanmış, hangi konuda olursa olsun ona karşı çıkmayı huy edinmiş bir kızdı.

Babasının polisle olan anlaşmasına, karakolla kaynaşmasına karşı, direnmeyi kendi kişiliğinin, özgürlük anlayışının bölünmez bir parçası saymış da olabilirdi.

Ortaokulu bitirme sınavlarında, bir iki gün Türkçe'ye çalıştırdığı için pekiyi tanıyordu onu..Gerçekçi bir kafacığı vardı. Kendi yaşındaki kızlardan ayrılan yanı, bu sağlam eleştirici niteliğinden, geliyordu. Peşin yargılara sırt çevirmesini, gerçekleri arayıp bulmasını seviyor, herkesin kolayca kabulleneceği yargılara kuşkuyla bakmasını biliyordu. Bütün düşündüklerini, gerekirse eyleme dönüştürecek güçten de, dirençten de yoksun değildi üstelik.

Ayten üzerindeki yargılarına, kendisiyle ilgili olan son olaylarla varmış değildi.

Yazdığı bir iki kompozisyonu okumuştu. Yazılarında kişisel bir yetenek gibi görünen yanları, onun karakter yapısının belirli çizgileriydi. Benimsemediği görüşleri, konusunu ne denli süslerse

süslesin, yeğlemeyeceğini bildiğinden, yazısını gözden geçirirken, içini de satır satır okumuştu onun. Yürekliydi. Haksızlığın karşısına çıkabilirdi gerekirse... Kendi sorununda yardımcı oluşu da bunu ispatlayan güzel bir örnek değil miydi?

On altı, on yedi yaşlarındaki bir kızın, hiç de elverişli olmayan bir ortamda, bu biçimde bir gelişme göstermesinin nedenlerini düşüne düşüne arka yollardan Süleymaniye Camii'nin önüne gelmişti. Başını kaldırıp baktığı zaman, ağarmaya yüz tutan alacakaranlıkta uçları sisler içinde silinip giden minareleri, ikinci bir gök halinde kavislenen kubbesiyle bir dağ gibi yükseliyordu az ilerisinde.

Hangi şerefede okunduğu belli olmayan ezan, suskusunu delik deşik eden uyarısına başlamıştı işte:

«Namaz uykudan hayırlıdır Haydin namaza!»

Ayten'in yiğitliğiyle yeniden eline geçirdiği özgürlük, bir başka anlam kazanmıştı onun için. Tutumunu rastlantılara bırakmamalıydı bundan sonra, daha uyanık olmalı, ölçülü dengeli yaşamalıydı.

Ölçülü yaşamak! Bu da bir başka zincir vurmak olacaktı kendi eliyle kendi özgürlüğüne... Kısıtlamaların çevrelediği bir yaşamda özgürlükten iz mi kalırdıT^Eğer yitirilmesi gerekirse özgürce yitirilmeliydi, toplumun kurtuluşu yolunda, olumlu bir eyleme karışarak... Yazdığı her dizede bu eylemin bir çekirdeğini görmeseydi, alacakaranlıklarda bu arka sokaklarda ne işi vardı?

Ayaklarının onu Çarşamba'ya götürdüğünün farkına varabilmişti neden sonra... Son çıktığı evin kapısına doğru sürükleniyordu, bilinçaltının buyrultusuna uyarak... Oysa Faruk Toprak'la görülecek işlerini görmüş, konuşacaklarını konuşmuş, ondan öğreneceklerini öğrenmişti.

Cağaloğlu yokuşunda karşılıklı savaşlar sürüp gidiyordu demek. Turancılar'in uzun yıllardan beri varmak istedikleri amaca tam eriştiklerini sandıkları sırada, attan düşer gibi sırtüstü gitmeleri, çılgına döndürmüş olacaktı onları. Düş kırıklığı içindeydiler.

Toplumcular'a saldırıları da hep bu umutsuzluktan geliyordu işte. Dergilerinde arşın arşın, ilerici aydınların listelerini yayınlayarak jurnalcılıklarına hız veriyorlardı. Oysa bu kara listeler

çok önceden düzenlenip mutlu yarınlar için saklanmıştı. Faşist sürüleri bir gedik bulup da sınırdan içeri girdikleri zaman karşılarına işte bu 169

listelerle çıkacaklardı. Demek Almanlar'in gelişinden umutlarını kesmiş olacaklardı ki, kendi dergilerinde, «ilk Türkçü Başbakan» diye kendilerinden saydıkları Saraçoğlu'ya bu listeleri sunuyorlardı giderayak... Vatan hainlerinin cezalandırılmalarını istiyorlardı.

Bunların karşısına çıkan şimdilik elde bir Tan gazetesi vardı. 0 da zaman zaman kapatılarak kulağı çekiliyor, hizaya getirilmeye çalışılıyordu. Türlü baskılara aldırmayan birkaç yazar, başta Sabiha Sertel olmak üzere, vurucu yazılarla Turancılar'in da iktidarın da karşılarına çıkıyorlardı. Dışarda faşist sürülerinin her gün biraz daha yenilgiye sürüklendikleri şu günlerde tarihsel görevlerini başarmaya çalışıyorlardı, yurt içinde.

Bütün ilerici sanatçılar susturulmuş, kimi Anadolu'ya sürülmüş, kimi içeriye atılmıştı. Faruk Toprak'tan öğrendiğine göre , Emniyet Müdürlüğü'ndeki toplumcuların sayıları yüzü aşkındı. Ankara'dan; İzmir'den, Karabük'ten getirilenler de çoktu aralarında.

Almanlar'in Sovyet sınırında saldırıya geçtikleri gün, harmandalı oynayan Saraçoğlu'nun güvendiği dağlara kar yağmaya başlamıştı. Güttüğü politikanın çıkmazından çark etmesi gerekirdi artık... Mustafa, eğer fazla iyimserliğe kapılmıyorsa, faşizmin kaz adımları paytaklaşmıştı biraz. Sonra ne olacak, nasıl bir politika tutturacaklardı bizimkiler!

Mustafa kendi payına çok ilerisini düşünmüyordu, İkinci Dünya Savaşı'na girmeden yorgun düşen halkımızın biraz soluk almasını, insan gibi yaşama olanaklarını kazanmasını istiyordu, bir sanatçı olarak... Henüz politikaya güçle karışacak ne deneyimleri vardı, ne de yeteneği... Ama koşullar her gün biraz daha itiyordu onu eylemlerin içine. Belki bir gün...

Uzaktan bir düdük sesi uyardı onu tatlı düşlerinden:

«Heeey! Efendi!»

Dönüp baktı bir polis... Yanında da bir bekçi... Kaçıp kaçmamayı düşünüyordu.

Ortalık tüm aydınlıktı artık. Tek tük gelenler geçenler... Malta'daydı, arka sokaklarda... Az ileride Karagümrük Ortaokulu... Koşan bir adam, arkasında yetişmek isteyen bir polis, bir bekçi... Yok hoşuna gitmezdi bu durum. Nasıl olsa yakalanırdı.

«Dur!»

Gözlerini kırpıştırıp üzerine gelenleri bekliyordu. Polis yaklaştı, yaklaştı. Sağ eli, kaputun üstünden bağlanmış manevra kemerinde... Kemerde bir de büyücek tabanca... Amma kılıfı sıkı sıkı kapalı...

«Kimsin, nerden geliyorsun?»

Bu ses hiç yabancı gelmiyordu ona. Sakın!.. Tamam o!.. O gece kendisini salıveren polis... Adı Basri... Soyadı neydi bakayım? Dönmez!

«Tanımadınız mı beni?» dedi, «Ben...»

«AaaaL Siz misiniz Behzat Bey!..»

«Benim!.. Bugün nöbetçiyim de, okulda... Düzeltecek ödevler de var...»

«Çok güzel! Buyrun, surda bir çay içelim! İbrahim az önce ocağını yakıyordu. Çok erkencisiniz maşallah!..»

«Öyle oldu, gene... Bakın, bu sabah herşeyim yerli yerinde... Ceketim de üzerimde, hüviyetim de, ceketimin cebinde... O gece boşuna kuşkulanmışım misafir eden hanımdan.»

Pişkin pişkin gülüyordu Basri Dönmez.

Yanındaki bekçiye döndü:«Sen Malta'da dolaşırsın!» dedi, «Yarım saat sonra Gündoğdu Eczanesi'nin önünde buluşuruz. Şimdilik bize biraz müsade, hadi aslanım!

İşte böyle Behzat Bey!.. Sizde ne haberler var, görüşmeyeli?»

Şöyle bir toparlandı. İki gün geçmişti aradan. Okula gidip Hilmi Çayan'ı görmemiş olmalıydı. Çocuğunun geleceği söz konusu olduğu için şunda burda sözünü etmemiş olmalıydı, o geceki rastlantının.

«Ben sözümde durdum, konuştum Hilmi Bey'le!» dedi Mustafa, «Çalıştırdığımı söyledim sizin çocuğu.»

«Çok teşekkür! Siz üzerinize aldınız ya... Ben artık düşünmüyorum bile. Sağ olun!»

Bu arada söz vermişti kendi kendine, ne yapıp yapacak, Cengiz'i görecekti. Yalnız Türkçesi'yle değil, bütün dersleriyle ilgilenmesini rica edecekti ondan. Belki de hemen... Evet, onu görmesi, her bakımdan yararlı olacaktı. Aylığını onun aracılığıyla alabilirdi, Şükran'dan.

İyi ama Cengiz, ona güler yüz gösterecek miydi bu kez?..

«Kaç öğrenci var, Behzat Bey?» diye soruyordu Basri Dönmez. Dikkatini okula çekmek için... Müdür yardımcılığı yaptığı sürece sık sık karşılaştığı sorulardan biriydi bu. Hazırlıklıydı bu konu üzerinde:

«Bin kadar öğrencimiz var.» dedi. «Beş yüz kadarı öğleden önce gelir, beş yüz kadarı da öğleden sonra... Biliyorsunuz, çifte öğretim yapıyoruz. Nöbetçi öğretmenlerin yedide okulda olması gerekiyor.»

Bir göz attı kolundaki saate Basri Dönmez:

«Var daha zamanınız!» dedi, «Bak İbrahim! Biz ıhlamur içmeyiz, çay demleyeceksin! Hani senin küçük bir demlik vardı ya!..»

Sabah namazından çıkan iki üç yaşlı müşteri de dipteki masada oturuyor, ıhlamurlarını içiyorlardı. Sakallısı, almıştı çayın kokusunu:

«Demliğe çokça atarsan biz de nasipleniriz arada!» dedi.

İşin özelliği bozulacağı için bu ortaklık durumu hiç de hoşuna gitmemişti, Basri Dönmez'in...

«Bizim işimiz acele!» demekle yetindi, «Elini çabuk tut!»

«Evet!» dedi, «Ortaokulumuzun kadrosu gerçekten çok zengin, ehliyetli arkadaşlar var kadroda!»

«Haklısınız!» dedi, «Gerçekten ehliyetli arkadaşlar... Açıkçası, çocuklarımızda iş yok!»

«Müdürümüz de çok tecrübeli bir idareci... Bununla birlikte öğrencilerden istediğimiz randımanı alamıyoruz, çevre çok fakir... Çoğu işçi, memur çocuğu...

Kimisinin evinde geceleri lâmba bile yanmıyor. Bakımsız çocuklar... İki yıl önce müdür yardımcılığı yaptığım sırada tam on beş çocuğun sabahları gazete satarak okuduğunu görmüş, öğleden sonraya almıştım onları... Saat dörtte kalkıyorlardı kışta, kıyamette...»

«Demek bıraktınız müdür yardımcılığını!» diye sordu.

«Bıraktım. Çocukları durmadan cezalandırmak zorunda kaldığım için... Sıra öğretmeniyken beni çok seven çocukların, idareye geçince benden korktuklarını, beni sevmediklerini gördüm. Haklı, haksız azarlamak zorunda kalıyordum, hele devamsızları... Müdür, kravat takacak bu çocuklar diye emirler vermeye kalkıştı mı deli oluyordum. Toplantılarda üç beş çocuğu sıradan çıkarır, başlardı kravatsız oldukları için azarlamaya.»

İki işçi girmişti içeri. Bunlardan biri hiç de yabancı gelmiyordu Mustafa'ya... Bir çocuk velisi olabilirdi. Onlardan yana selam verdiler. Sakallının masası selâmı kabullenip karşılığını vermişti. Bir kuşku girmişti içine, sivil memur olamaz mıydı bunlar?

Kahvecinin önlerine bıraktığı çayın sıcaklığına aldırmadan başlamıştı içmeye.

«Nasıl?» diye sordu polis, «Güzel değil mi?» «Çok güzel!» diye geçiştirdi soruyu, aklı başka yerlerde... «Temiz çay yapar İbrahim! Bütün gece devriye gezdikten sonra, bilmezsiniz bu çayın ne demek olduğunu. Hem uykuyu dağıtır, hem yorgunluğu…

Dinçteştirir adamı bayağı. Şu savaş hayırlısıyla bir bitse de, kalksa şu karartma!

Almanlar sınırımıza yerleşti yerleşeli izinler de kalktı... Her gün saldırı bekleniyor.

Her taraf casus dolu... Solcular da azıttılar son günlerde. Geçen gün polis müdürlüğünde işim çıkmıştı... Birinci Şube tıklım tıklım, hep solcu, Sıkıyönetim askeri hakimleri, sorguya çekiyorlar vızır vızır... Nedir zorları bilmem ki! Ne isterler şu fakir milletten!»

Öfkesini yatıştırmak için şakaya vurdu Mustafa: «Onlar, isteseler isteseler zengin milletten birşey isterler!» dedi.

O da katılmıştı bu şakaya:

«Öyle ya!» dedi,«Vere vere hal mi kaldı fakir halkta? Saraçoğlu yaptı sizin dediğinizi. Zenginlerden varlık vergisi isteyerek!» «Azınlıkların zenginlerinden...»

«İyi yaptı! Bak Almanlar, göz açtırıyor mu Yahudiler'e, anasını ağlatıyorlar! Böyle yapacaksın bu namussuzlara! ithalat onların elinde. Vergi ver dersin, yan çizerler...»

«Halk çekiyor sıkıntıyı.»

«Azınlık firmaları silinip gitti, bir milyon, yarım milyon varlık vergisi... Vermedin mi doğru Aşkale'ye!»

«Verdin mi kalıyorsun işinin başında! Verdiğini çıkarmak için sattığın mala zam! Bu para, bu varlık vergisi kimin sırtından çıkmış olacak en sonunda?»

Başlamıştı düşünmeye:

«Gene fakir halkın sırtından!» dedi.

«Aman duymasınlar! Solcu diye yakalarlar sonra!»

Gülüşüyorlardı.

«Zenginden varlık vergisi almanın, fakire ne faydası olacak ki...» dedi.

«Olur olmasına ama... Bu işi Saraçoğlu yapamaz. Bu toplanan parayla halkın yararına yatırım yapacak bir başbakan gelmeli!»

«Yok mu böyle adam?» diye sordu.

«Var, olmaz mı? Başbakan bir partiden çıkar. Hangi partiden? Herhalde bu Halk Partis'inden değil?»

Çizmeden yukarı çıkıyordu. Birden toparlandı:«Siz şu saatinize bakar mısınız?» dedi, Mustafa.

«Yediyi on geçiyor!»

«Ben yavaş yavaş gireyim yola!»

Basri Dönmez yerinden kalkmıştı, kahvenin yanına gitmişti. Bu sırada içeriye en son girenlerden biri Mustafa'ya sokuldu:

«Mustafa Bey!» dedi, «Sizi Nişantaşı Ortaokulu'na gitmiş diye duymuştuk. Bizim çocuk söylediydi...»

«Yok böyle bir şey!» dedi kendini toparlayarak, «O sıralarda rapor almıştım da ...

Bakın, derse giriyorum şimdi!»

«Aman bırakıp gitmeyin, bizim çocukları!»

«Bana kalırsa bir yere gideceğim yok! Onlar göndermesin de! İşte böyle! Haydi hoşça kal!»

Hesabı ödeyip gelmişti Basri Dönmez «Neler söylüyor?» diye sordu, «Nişantaşı'na vermişler sizi?» «Vardı bir zamanlar böyle bir söylenti.» dedi, «Ben müdür yardımcılığından ayrıldığımı söylemiştim ya... Çocuklar büsbütün çekileceğimi sanmışlardı öğretmenlikten... Kimisi de başka okula verileceğimi yaymış... Nişantaşı Ortaokulu lafı da o zaman çıkmıştı.»

«Size Mustafa Bey der gibi geldi bana...»

«Evet, öyle dedi. Nişantaşı Ortaokulu'na verilen Mustafa'yla karıştırmış olacak!»

«Soyadı neydi onun?»

«Vallaaa soyadını bilmiyorum... Ben geldiğimde yoktu bu arkadaş...»

«Karakolda geçen gün bir Mustafa Ural lâfı geçiyordu da... Galiba solcuymuş bu adam...»

Açılmanın yersizliğini anlamış olacaktı, birden sustu Basri Dönmez:

«Neyse!» dedi, «Bizi ilgilendirmez... Bekçi İbrahim, surda Gündoğdu Eczanesi'nin önünde olacaktı... Haydi güle güle Behzat Beyciğim! İlginizi beklerim artık!»

«İyi günler! Çay çok minneti geçti, teşekkürler...»

«Rica ederim... İyi günler!»

Rahat bir soluk almıştı Mustafa. İyi ama biraz sonra yolda tek başına kalan Basri Dönmez, kendisi için iyi şeyler düşünmezse... Kuşku başlamadan köşeyi dönmeliydi!

Tam okul yolunun tersi bir sokağa sapmalı, hızla uzaklaşmalıydı bu kesimden.

Kuşkusunu karakola gidip pekiştirmeye kalkıştı mı mutlaka bir ipucu elde edebilirdi.

Üç dört yıl bu bölgede öğretmenlik yapmıştı, polislerden biri çıkar, Mustafa Ural'la kendisi arasında bir ilişki kuruverirdi. Bir daha bu bölgenin sınırları içine girmemeliydi, rahatça ötebileceği bir çöplüktü ama, bu gibi sakıncaları da vardı işte.

Tramvay caddesine diklemesine vurup karşıya geçti. Gene ayakları onu tanıdık sokaklara doğru sürüklemek istiyordu. Hemen sağa kıvrılan Cengiz'in sokağına sapacaktı. Eğer okulda dersi varsa, tam evden çıkmaya hazırlandığı saatlerdi.

Sokağı dönünce, pencerenin teneke deliğinden fırlayan soba borusundan, kalkmaya hazır Haliç vapuru gibi dumanlar savrulduğunu gördü. Bu saatte savrulan duman onun yalnız evde bulunduğunu değil, en azından öğleye kadar da dışarı çıkamayacağını müjdeleyen iyi bir haberdi. Yukardakilere duyurmamak için dokundu kapıya yavaştan. Kimseyi beklemediği belliydi, Cengiz'in. Duyuramamıştı, ikinci vuruşu karşılıksız kalmamıştı. Perde aralandı, bir baş göründü. Ama içerdeki onu görmemiş, görse de tanımamış, tamsa da inanmamış olacaktı ki perdeyi tümüyle açıp baktı, işte tanımıştı sonunda... Duyuyordu söylene söylene geldiğini:

«Aman Abi, sensin haaa? Vallaha gözlerime inanamadım... Bayağı gençleşmişsin, dipdiri olmuşsun!..»

Kapı açılmıştı:

«Hoş geldin Abi! Ne kadar sevindim bir bilsen! Seni böyle sapasağlam gördüğüme...

Sen gittikten sonra ne kadar üzüldüm, ne kadar kızdım kendime! Çok anlatacaklarım var sana! Konuşmuyoruz Çiğdem'le! Bir bakıma iyi de oldu! İnsanların birbirini tanıması için böyle

olaylar gerekirmiş demek. Geç şöyle!.. Çıkar paltonu! Odam çok sıcak değil mi? Odun bol!»

Hiçbir yapmacık yanı yoktu bu içten karşılayışın! Gerçekten sevinmişti, hiçbir anlamı olamazdı, onun bu duygusallığından kuşkulanmanın:

«Bilemezsin Abi, sen ayak bastığın günden beri evde bir bereket... Dışardan özel dersler çıktı. Yabancı bir firmanın temsilcisine Türkçe dersi veriyorum...

«Beş ders oldu, aylığım kadar para aldım. İyi oldu geldiğin, adama kolay dil öğretmenin yollarını gösterirsin bana!»

«Hele sen bir soluk al da, biraz da ben konuşayım!» dedi Mustafa Ural.

«Konuşursun Abi! Hele ben içimi dökeyim bir! Kendime öylesine kızdım ki o günkü olay için... Bir kıza açık vermenin yersizliğini o gün anlamıştım ancak, hem de benim gibi düşünmeyen bir kıza... Böyle birinin, zamanı gelince nasıl karşımda olabileceğini düşünmemiştim. Görüş ayrılığının bu kadar sert uç vereceğini aklımdan geçirmemiştim o güne kadar...Aklımdan geçirsem de önemsemezdim ki! Biraz duygusal davransaydık, doğrusu biraz erkeklik yapmaya kalkışsaydık, kolay kolay kurtaramazdık paçamızı. Hemen gidecekti karakola! Neyse durup dururken bir kıskançlık olayı yarattım da benden nefret ettiğini söyleye söyleye ayrılmak zorunda bıraktım. En güçlü silah ilkel yaratıklar için işte, kıskançlık!..»

«Geri tepen bir silah da olabilir yerine göre.» «Çiğdem, biraz da kendini beğenmişin biri! Buna gururlu da diyebiliriz... Beni tramvay durağında, Cibali'ye giden tütüncü kızlardan biriyle gördü. Herşeyi bağışlar ama, bunu bağışlamazdı işte! Ertesi gün bir kavga başladı kantinde... Benden nefret ettiğini, benden iğrendiğini söyledi açık açık... Senin anlayacağın, bu iş de böylece sona erdi!»

«Eğer erdiyse! Ya bunun bir oyun olduğunu anlarsa?» «Oyun değil ki! Seviyorum Nuran'ı! Eğer seni şurada görse Nuran, ağzını açıp da niçin geldi diye sormaz bile..»

«Aman ne görsün, ne de sorsun! Bırak şimdi gönül serüvenlerini. Nerden geliyorum sabah sabah biliyor musun? Bir polisin çayını içtim, az önce.»

«Bırak şakayı Abi! Eğer istersen çayım da var! Ihlamur içirmeyeceğim bu sefer sana! Dış yardım aldım dilimizin sayesinde.»

«Sakın öğreteceğin Türkçe'yle birlikte Türk'lüğünü de satın almaya kalkışmasınlar!»

«Geç bunları Abi! Söyle bana! Acele yapılacak bir iş var mı? Bugün kalantor hocalar gibi üçüncü derse gidiyorum. Şurada bir saat kadar oturabilirim, eğer bir iş çıkarmazsan!»

«Dur, aklıma gelmişken... Bir öğrenci için ricam olacak senden... Neydi adı?

Babasının adı, Basri... Soyadı Dönmez... Bir kağıt vermişti ama... Yırttım üzerimde bulunmasın diye... Neydi çocuğun adı? Hilmi Çağan'ın sınıfında... ikinci sınıfta iki senelik öğrenci...»

«İkinci sınıflara ben gidiyorum... Yalnız 2C ile 2A'ya...» «Tamam! 2C olacak...

Çocuğun adını unuttum. 2C'de soyadı Dönmez olan bir öğrenci... Babası polis»

«Bulurum Abi!»

«Bu çocukla ilgileniver!»

«Hiç merak etme! Başka?»

«Esas mesele... Bugün ayın biri... Aylık günü!»

«Evet paralanacağız!»

«Şükran benim aylığımı alacak, okuldan... Mutemedim olarak...»

«Yani gideyim, Derleme'ye öyle mi?»

«Bugün değil! Bugün, o gidip alacak, okuldan!»

«Ne vakit istersen, Abi! Yalnız şunu söyleyebilirim açıkça! Özel dersten aldığım parayla borçlarımın büyük bir bölümünü kapattım. Aylığımın çoğu elimde kalacak...

Geçinip gideriz gül gibi.

«Güzeeel!.. Demek konukluğa kabul ediyorsun beni!»

«Kalabildiğin kadar!»

«Şu halde aylığım için pek acele etmesek de olur. Sanıyorum ki bu aylık işi polisçe de biliniyor. Paranın bir bölümünün elime hangi yollardan geçeceğini bekliyorlar gibi geliyor bana!»

«Doğru, uyanık olmalı! Açık vermeyiz Abi! Sen artık yirmi gündür bu işin ustası oldun!»

«Ustası değil, ancak işçisi... Benim işim polisten kaçmak... Yakalanmamak... Polisle karşılaşınca da çuvallamamak... Rastlantılardan yararlanmasını bilmek bir de...»

«Hepsi bu kadar değil demek.»

«Yirmi günlük deneylerime göre bu kadar değil... Bir de dostların desteği, yardımı.»

Ayten gelmişti aklına. Eğer bu becerikli kız, bu uyanık kız, kapıyı çalıp onu dışarı çıkarmasaydı, zor kurtulurdu polisin elinden... Peki bu kurtuluşu neye borçluydu? Bu işlerdeki yirmi günlük deneyimine mi? Yoksa rastlantılardan yararlanmasını bilmesine mi? Hangi rastlantılardan yararlanmıştı ki? Ayten'in ona karşı olan acıma duygusunun rastlantı ile ne ilgisi vardı?.. Acıma diyordu, bu bir açıdan yanlış da sayılmazdı. Ciğerlerinden hasta olduğunu bilmesi, tutuklanıp götürülürse sonuçlarını düşünmesi değil miydi onu bu ataklığa sürükleyen? Validebağı Sanatoryumu'nda yattığını, yıllardan beri bilmiyor değildi. Şükran'la birlikte bir iki kez onu görmeye geldiklerini anımsamıştı. Sanata karşı olan sevgisinden de ileri gelebilirdi. Severdi kitap okumayı. Boş zamanlarında gelir, beğenebileceği bir kitap isterdi ondan. Onun için ağır olduğunu bile bile verdiği kitapları, büyük bir çaba harcayarak okur, eğer sevmediyse beğenmediğini açıkça ortaya koymakla birlikte, kitabın gerçek değerini de bulup çıkarmasını bilirdi.

«Birer sigara yakabilir miyiz abi?» diye yabancı bir sigara uzattı gülerek:

«Yakalım!» dedi, «Bugün gerçekten keyfim yerinde... Öyle şeyler oldu ki, hakettim bu sigarayı!»

«Ne oldu Abi?»

«Bir kapandan kurtuldum, on altı, on yedi yaşında bir kızın yardımı ile de...»

«Kurtuldun, öyle mi? Nasıl kız bu? Kimin kızı? Okur yazar mı?»

«Senin Çiğdem kadar değil!»

«Nasıl oldu, anlat Abi!»

«Bizim ev sahibi beni tam ele verirken kızı durumu haber verdi bana!»

«Aşkolsun! Ne kızmış ya!.. Bir bizim evdeki olayı düşün, bir de bu olayı! Benim yeni sevgilim hiç de aşağı kalmaz ev sahibinin kızından... Neden ileri geliyor bu?

Biri üniversiteliydi, biri de işte böyle...»

Bir süre düşündü. Gene kendi buldu sorunun yanıtını:

«Bak Abi, şunu diyebilirim. Silme bir cahilin doğru yola girmesi çok daha kolay...

Bunu biraz daha geliştirirsek, memleketin büyük bir gerçeği de çıkar ortaya.

Halkımızdan gelişmeler istediğimiz zaman, onu alfabesiz bırakan yetkililer bile rahatça şöyle diyebiliyorlar: Ne yazık ki halkımız cahil... Ondan olgun davranışlar bekleyemeyiz!»

«Sonra da bu halkı sözüm ona olgunlaştırmak için bir sürü uydurma kurslar, okullar, dernekler, cemiyetler, değil mi? Onlara paradoks da olsa söyleyeceğimiz gerçek şu: Bereket versin ki halkımız cahil!»

«Çok doğru. Çiğdem'le yaptığımız tartışmaları hatırlıyorum, toplum sorunları üzerinde!»

«Kök söktürürdü sana değil mi? Neden? O konulardaki bilgisizliğinden değil!

Öylesine namussuzca şeyler öğretmişler ki, bunları silip atamıyor kafasından. Sen elinde sünger, önce bunları sileceksin, sonra yenilerini vereceksin! İki ayrı iş...»

Hem konuşuyor, hem de Şükran'dan parayı nasıl, aldıracağını düşünüyordu. Birden dayısının kızı Zehra gelmişti aklına... Dişçilik'te okuyordu...

Cengiz derse gittiği bir gün onu göremez miydi? Biliyordu, son günlerde Şükran'ın sık sık onlara gidip geldiğini. Hele Aliş, yengesinin yanındaydı hemen her gün.

Cengiz bir yanı ile de üniversiteli olduğu için üzerine dikkati çekmeden kolayca Zehra ile konuşabilirdi. İyi ama ondan kuşkulanmaz mıydı Zehra?

Cengiz birden fırlamıştı ayağa:

«Daha çok konuşacaklarım var, seninle!» dedi. «Ben şimdi gidiyorum... Bugün aylık günü... Kırk altı kişi var sırada, aylık alacak...»

«Kaçta döneceksin?»

«İki öğleden önce, iki öğleden sonra dört dersim var. işim bitince hemen gelirim.»

«Senin Dişçi Okulu'nda arkadaşın var mı?» diye sordu birden.

«Çooook!»

«Görüşüyor musun onlarla?»

«Eh işim düştükçe...»

«Dolacak dişin var mı senin?»

«Var, bir tane... Dolar mı dolmaz mı bilmiyorum.»

«Aman vaktini geçirme! Çekerler sonra!»

Gülüyordu.

«Dişçi misin be!» dedi Cengiz, «Diyelim ki dişçisin, ağzımın içini mi gördün?»

«Ben diş için sana bir şey söylemedim ki ...Senin oraya gitmenin tam vakti demek istedim. Gitmişken de dayımın kızı var orda, adı Zehra... Onu göreceksin! Soyadı Akalın! Biçimine getirip tanışacaksın onunla!»

«Kaçıncı senesi?»

«Üç yıl önce götürüp yazdırmıştım oraya... Ama kaçıncı sınıftadır, kendisi daha iyi bilir. Bugün gelir, bir şeyler yedikten sonra gidersin!»

«Öğleden sonra gidersem bulmam zorlaşır. Onlar daha çok öğleden önce çalışırlar.

Yarın dersim yok!»

«Peki öyleyse, yarın gidersin!»

Kapının yanındaki çengelden paltosunu alırken:

«Eğer acıkırsan gazocağını yakar, eti ısıtabilirsin, beni hiç bekleme. Yok, eğer beklersen tam ikiyi on geçe gelirim. Helvalar, pastırmalar, sucuklar...»

«Beklemeye çalışırım öyleyse!»

«Haydi hoşça kal Abi!»

«Polisin oğlunu da unutma! Soyadı Dönmez. Adı? Hay Allah!.. Polis Basri Dönmezin oğlu', canım!»

Bir haftadır Diş Hekimliği Okulu'na gidip geliyordu Cengiz. Önce dişinin röntgenini çektirmişti... İkinci gidişinde dolabileceğini söylemişlerdi.

Bir akşam geç vakit döndü. Kapıyı anahtarı ile açıp girmişti. Daha içeri girmeden seslendi:

«Tamam!»

«Nedir bu tamam olan?» dedi Mustafa, müsveddelerden başını kaldırdı da.

«Tanıştık!» dedi.

«Zehra ile mi?»

«Evet, onunla! Geçen sefer uzaktan görmüştüm. Tanıştık bizim Dündar'ın aracılığı ile... Liseden sınıf arkadaşımdı Dündar. Ben bir iki sene eğlendim yollarda... O

Dişçiliği bitirip, askerliğini de tamamladıktan sonra girmiş asistan olarak. Senin anlayacağın iyi arkadaştır Dündar, dişimi de o dolduduruyor. O tanıştırdı Zehra'yla beni.».

«Senin öğretmenlik yaptığını da söyledi mi, tanıştırırken?»

«O söylemedi ama ben açtım... Karagümrük Ortaokulu'nda da yardımcı öğretmenlik yapıyorum dedim. Bir ara sokuldum yanına da Karagümrük Ortaokulu'na Mustafa Ural'ın yardımıyla girdim dedim. Öyle mi diye bir süre baktı yüzüme. Çok memnun oldum Mustafa Ağabeyimi tanıdığınıza... Sağlık durumunu öğrenmek ister misiniz, diye sordum, yoksa görüyor musunuz onu, dedi. Saklamadım. Hem de sık sık gördüğümü söyledim, sağlık durumunun çok iyi olduğunu söyleyince çok sevindi. Belki inanmaz, diye, bir dizi şiir yazdığını da anlattım. Sizde bu diziden müsveddeler varmış deyince güldü... Siz yeni yazdıklarını getirin, ben de eskilerini veririm, dedi. Çok akıllı kız!»

«Yani!» dedi, «Ona beni gördüğünü inandırmak için bütün hünerini gösterdin öyle mi?»

«Öyle yaptım!»

«Çok güzel! Yarın yazdığım mektubu götürür verirsin!»

«Aklına koydun bir kere, şu aylık işini... Parasız mıyız surda?»

«Canım, otuz kırk lira cebimde bulunursa kötü mü olur! ilerde hiç mi para lazım olmayacak yani?»

«Peki Abi, sen ne istersen onu yapacağım!»

«Dişinin dolgusu nasıl gidiyor?»

«Hiç yoktan bir diş kazandırdın bana! Oyuk çok geniş, dolgu tutmaz diyor Dündar, bir kaplama yapacak. İşimi bitirip de çıkarken, kapının önünde Zehra'ya rastladım.

Bir arkadaşıyla konuşuyordu. Yanında on altı, on yedi yaşlarında bir kız... Yukarda da görmüştüm bu kızı, dişçi koltuğunda da... »

«Nasıl bir kız bu?»

«Karaya yakın esmer... »

«Saçları alnından kesilmiş... Eğer yenisini yaptırmadıysa, benekli bir palto... »

«Benekliydi paltosu... »

«Ve... kısa beyaz çoraplar...»

«Tamam!»

«Ev sahibinin kızı!»

«Doğrudur. Üniversitenin önünden geçtiler. Veznecilere yürüdüler... Arkalarından yakışıklı bir delikanlı gidiyordu. Utangaç soyundan... Eğer dedim, kızlar tramvay caddesinden geçip sağa, ya da sola saptıkları zaman bu delikanlı da arkalarına takılırsa, yüzde yüz bu kızlardan birine tutkundur... Bir süre bekledim durakta... Kızlar karşıya geçip hemen saymanlığın önünden saptılar... Delikanlı da peşlerinden! Artık hiçbir kuşkum kalmamıştı.»

«Demek bizim Zehra'nın, ya da ev sahibinin kızı Ayten'in sevgilisi olduğuna inandın öyle mi?»

«Yüzde yüz! İkisinden birinin!»

«Ben hiç sanmıyorum! Paltosu nasıldı delikanlının? Kırçıl bir palto değil mi»

«Evet, öyleydi. Polis mi diyeceksin Abi?»

«Öyle demek gerekiyor. Gene de belli olmaz... İnsan bir çemberin içine girdi mi, olayları hep kendisiyle ilgi görmeye başlıyor. Kim bilir, Zehra ev sahibinin kızından az ilerde ayrıldıktan sonra, evlerine sapınca o polis sandığımız delikanlıyla konuşacak, sinemada buluşmak üzere ayrılacaktır. Ama ben gene de bir polis olması kuşkusundan kendimi kurtaramayacağım.»

«Ben de olmaz diyemiyorum.»

«Yarın, sen Zehra'yı izlemekten vazgeçer, yazdığım mektubu verirsin! Konuşmazsın da...»

«Artık getirdiğim dergileri, gazeteleri gözden geçirebilirsin! Ben yemek hazırlığına başlıyorum!»

Kalktı, askıdaki paltosunun cebinden bir tomar gazete aldı, uzattı Mustafa'ya:

«İşte Turan dergisi! Geçen gelişinde lafını etmiştik... Nisan sayısı...»

Şöyle bir sayfalarını çevirdi. Gözü Sabahattin Ali'nin adına takıldı satırların arasında... Böyle bir dergide Sabahattin Ali'nin adı herhalde hayırla anılmayacaktı.

Okudu:

«Bu hezeyanları yazan Sabahattin Ali, bugün kültür işlerinin mühim bir mevkiinde Marif Vekili Hasan Ali'nin şahsi sempatisi sayesinde, batırmak istediği Türk milletinin parasıyla rahatça yaşamaktadır.»

Batırmak istediği Türk milleti haaa! Hangi toplumcu, Türk milletinin mutluluğu için işkencelere göğüs germekten yılmıştır bugüne kadar? Hele Sabahattin Ali... Pırıl pırıl yazılarıyla hep halkının geleceğine ışık tutmayı düşünmedi mi?

Bilgisizlikten kurtulup, insan gibi yaşaması için savaşmadı mı?

Sayfaları şöyle hızla öfkeyle çevirdi. Başta Nâzım olmak üzere birçok toplumcu adlar karalanıyordu. Türk milletini batıran bu değerli sanatçılardı haaaa!.. Gözlerini kırpmadan Almanlar'ın safına katılıp ulusun kaderini Hitler'in deliliğine teslim etmek isteyenler, ulusu soyup İsviçre bankalarına yatıranlar değil de, milleti batıranlar bunlar, öyle mi? Halkı için kafalarının ürünlerini ortaya döken aydınlar, sanatçılar, gazeteciler... Çıkardıkları dergilerde «Kelle kesem, kan içem!» diye şiirler yazıp, sen Çerkez'sin, o Arnavut'tur, şunlar Laz'dır diyerek kendi halkını aşağılayanlar, sen bizdensin, bizim gibi Türkçü'sün diye zamanın Başbakanı'na açık mektuplar yayınlayıp Milli Eğitim Bakanı'nı solcu diye rapor edenler en değerli profesörleri,en seçme öğretmenleri isim isim jurnal edenler...

Bunlar ortalarda ellerini, kollarını sallaya sallaya dolaşıp, şuna buna ağız dolusu hakaret ederken, o kendi ayağıyla gidip, beni arıyormuşsunuz, ne yapacaksanız yapın, ister asın, ister kesin, nasıl diyebilirdi?

Yeryüzünde binlerce kişi, soluk aldığımız süre içinde cephelerde, dağ başlarında, toplama kamplarında, üstün ırkçılık adına sapır sapır dökülürken o, halk çocuklarının açlığını, bakımsızlığını şiirleştirdiği için nasıl suçlular listesine geçerdi?

Cengiz'in çatal kaşık seslerine karışan çağrısı:

«Buyur Abi... Bir sofra ki, bekâr evinde bundan daha mükemmeli can sağlığı!..»

«Bu gidişle beni polislerin eline aslan gibi bir tutuklu olarak teslim edeceksin! Fıstık üzümle beslenen kurbanlık bir koç gibi!»

XI

«Doğdun doğalı ne oyun gördün, ne oyuncak!

Uyu benim maviş kızım

Dem geçecek, devran geçecek,

Keloğlan murada erecek

Sökülecek hasbahçenin çitleri

Ağlayan nar gülecek!»

Sabahtan beri yazıyordu. İtti önündeki kağıtları bir yana... Gün ışığı, perdenin çiçeklerini daha canlı gösteriyor, odaya bir bahçe havası getiriyordu. Durulmazdı böyle havada...

Pijamanın ceketini sıyırdı attı sırtından... Suyun ısınmasını beklemeden duvardaki el kadar aynanın içine yüzünü sığdırmaya çalışa çalışa traş oldu.

Şükran'in Zehra aracılığı ile gönderdiği bohçadan böyle günler için sakladığı gömleği çıkardı, kravatını bağladı. Hava, palto istemeyecek kadar güzeldi ama, ne olur, ne olmaz diye giydi paltosunu. Tam kapıdan çıkacağı sırada anımsamıştı, cebine teslim kağıdı koymadan çıktığını. Çekti bir kağıt, yaza yaza ezberlediği satırları sıraladı:

«Bugün 12 Mayıs... Emniyet Müdürlüğü'ne gitmek üzere yola çıkıyorum. Teslim olmaya karar verdim. Mustafa Ural.»

Katlayıp koydu cebine. Kapının ikinci anahtarını çividen aldı. Eğer sağ salim dönerse, kapıyı vurmadan girecekti içeri. İkincisi de Cengiz'deydi anahtarın...

Sokakta kalmazdı arkadaşı dönemezse.

İlk işi, Fatih'e kadar yürüyüp duraktan birkaç gazete almak oldu. Ayak üzeri başlıklara bir göz gezdirdi, savaşla ilgili haberlere... Almanlar'dan yana olanları sevindirecek hiç de hayırlı bir haber yoktu. Açık açık bir şey söylenmiyordu ama, ezbere bildiği Doğu Cephesi biraz daha çökmüştü. Fatih parkındaki banklar, hükümet dairelerindeki devamsız memurları bekleyenlerle, işsizlere açmıştı kucağını... Boyacılar, kendilerine yardımcı olan ilkyaz güneşinde habire fırça sallıyorlardı, bütün gövdeleriyle. Mustafa, dağılmaya yüz tutan, ayakkabılarını onlardan kaçıra kaçıra geçti önlerinden... Bir işsizin ucunda pineklediği banklardan birine ilişti, açtı gazetelerinden birini.

Sabahattin Ali, Saraçoğlu'ya yazılan açık mektupta geçen yenilmez yutulmaz hakaretler için dâva açmıştı. Bu dâva ikiye ayırıyordu gençleri... Bir yanda hakaret edeni tutan ırkçılar, Turancılar, Alman faşizminin hayranları, öbür yanda özgürlüğün, toplumcu ilkeleri, ilericiliği, devrimciliği tutanlar...

Sabahattin Ali şöyle diyordu, bir gazetede, kendine hakaret eden kişi için:

«Her yazısında muhakkak surette memlekette mevki ve şöhret olmuş kimselere tecavüzü itiyad edindiği ve bunu bir şöhret vesilesi saydığını bildiğim suçluya kendi üslubu ile cevap vererek arzusuna hizmet etmeye ne vaktim, ne de vaziyetim müsaittir... Suçlu, herkese hakareti itiyad edinmiş biridir. Bu cüreti günden güne artarak devam edip gitmektedir.»

Gazeteler duruşmayı anlatıyorlardı bütün ayrıntılarıyla... Duruşma Ankara'da oluyordu ama, İstanbul'dan gidenlerle mahkeme salonu tıklım tıklımdı. Hakaret edeni de, edileni de tutanlarla koridorlar bile dolup taşıyordu. Alman faşizminden yana olanlar, kahrolsun solcular diye bağırıyorlardı durmadan. Mahkemeden çıktıktan sonra yürüyüşe geçiyorlardı Ulus

Meydanı'na doğru! Polis dağıtmak istese de istiklâl Marşı söyleyerek onları hareketsiz bırakıyorlar, yeniden Adliye'ye doğru koşuyorlardı.

Sabahattin Ali'ye vatan haini diyen suçlunun ileri sürdüğü kanıtlar dayanıksız kalmış, Türk Ceza Kanunu'nun 482'nci maddesine uyularak suçlu cezalandırılmıştı. Ceza tecil olunmuş Sabahattin Ali de davasını kazanmış oluyordu böylece.

Ama bu tecil, suçludan yana olanları coşturmaya yetip artmıştı. Yaşasın Türk yargıçları, diye basıyorlardı yaygarayı... Hızlarını alamayarak kendilerinden yana olduğuna inandıkları Saraçoğlu için gösteriler yapa yapa başbakanlığa doğru yürüyorlardı. Başbakanlık önünde polisle çatışan gençler gene İstiklâl Marşı oyununa başvurarak polisin elinden yakalarını kurtarıyorlardı kurnazlıkla.

Bütün saldırılarla coşup taşmalar bir ezilmişlikten, bir umutsuzluktan, düş kırıklığının tepkilerinden başka ne olabilirdi! Beklenen «Yeni Nizam», çatırtılarla yıkılıyordu işte! Almanlar yurda girip kendilerini göz kamaştırıcı geçit resimlerinde yanlarına alamayacaklardı, geniş meydanlarda... Düşledikleri koltuklar tepe taklak olmak üzereydi... Ama gene de Alman faşizminin ölmeyeceğine inançlarını yitirmemeye çalışır görünüyorlardı bu kafatasçılar...

Alman ırkının üstünlüğüne inanan bizim yerli ırkçılarımız, kendi ırklarına bile güvenemedikleri halde nerden alıyorlardı bu coşup taşma hızını? Biz yeryüzünde üstün ırk tanımıyor, kendi ırkımızı değil de kendi ulusumuzu hiçbir ulustan üstün görmesek bile, hiçbir ulustan da aşağı görmüyorduk. Eğer bir ulus bugün başka bir ulustan daha üstünse bunun nedeni ne kafa çevresinde ne de kanındaki alyuvarlardaydı. Bu, bir ulusun egemen olma tutkusundan ileri gelmiyor muydu?

Afrika'yı, Asya'yı, biraz da Avrupa'yı sömürü düzenine zorla sokmuş bir ulusun kölesi olmaya özenmek övünülecek bir şey miydi?

Evet bir düzen gerekirdi, ulusça mutlu olmak için... Bu, sömürüye dayanmayan, başka ulusların bağımsızlığına, özgürlüğüne saygı göstermeyi öngören bir düzen olmalıydı! «Biz...» diyordu Mustafa, «Halklar arasında, sınıflar arasında sömürünün sürüp gitmesini eleştiriyor, bir olanak eşitliği

yaratılmasını istiyoruz. Onlar bizim bu kardeşçe isteklerimizin karşısına, kişiler nasıl eşit olabilirmiş diye kendi bencillikleri ile çıkıyorlar.»

Ne zaman bu duygularını, bu düşüncelerini yazacak, halkımıza duyuracaktı?

Şimdiden bir kitaplık şiir vardı elinde. Bunları bir daha yayınlayamayacak mıydı?

Yazmak, yayınlamak hakkı, yalnız insanı hor görenlere mi verilmişti?

Güneş, yaprakların arasından sıyrılarak başının üstüne doğru yükseldikçe doğadan gelen bir özgürlük havası, bir umursamayış, bir uçarılık dolup taşıyordu içinden.

Bu gün korkmuyordu yakalanmaktan nedense. Sağlığından gelen bir güvendi bu biraz da... iki aylık bir dinlenme vücutça çok şeyler kazandırmış olacaktı. O sinsi öksürük, hemen hiç yok denecek kadar kesilmiş, iştahı düzelmişti. Faruk Toprak'in 23 numaralı hücresinde bile günlerce kalacak gücü buluyordu bu anda kendisinde.

Zaten Cengiz'in evindeki durum da bir bakıma farksız değildi ki hücrede yaşamaktan... Geceleri çıkmadığı gibi.gündüzleri de pencereyi aralayıp bakamıyordu. Bu çekingenlik kendisini ele vermesinden çok, Cengiz'in başını belâya sokmamak kaygısından ileri geliyordu.

Bundan sonra güzel havalarda sık sık çıkacak, temiz havadan , güneşten yararlanacaktı. Özgürlüğünü yitirme pahasına da olsa, gerekliydi sağlığı için... Kış denilen felaketten kurtulmuştu işte. Şu güneş, şu ciğerlerine çektiği temiz hava eşsiz birer sağlık kaynağıydı. Bankın bir ucunda kendi halinde oturan adam kendisini incelemiyor muydu? Yoksa okuyup bitirdiğini görünce elindeki gazeteyi mi isteyecekti?

«Okur musunuz?» diye uzattı, dostça. Birden güleçleşivermişti yüzü:

«Yok beyim!» dedi. «Gazete okumak kim biz kim! Eğer varsa, bir sigara...»

İçmese de her zaman bir sigara paketi bulunurdu cebinde! Çıkarıp verdi. Bir de kendi aldı ağzına. Her iki sigarayı da aynı kibritle yaktı. Demek şu adamın, belki bu anda tek isteği olan sigaraya sahipti de, böyle bir varlığı cebinde taşımakta olduğundan bile habersizdi. Dumanını savururken düşünüyordu... Acaba diyordu, bu yanımdaki adam benim özlemini çektiğim bir şeye sahip olduğunun farkında mıydı? Belki onun tek sahip olduğu varlık da buydu, kuru bir özgürlük!.. Ama nasıl bir özgürlüktü ki, canı çektiği zaman bir sigara içmekten bile yoksundu? Daha daha... Şu duraktan kalkan bir tramvaya binememek, az ilerdeki lokantaya girip bir çorbacık bile içememek!.. işte bütün bunlara belli olmayan bir süre için dar bir ölçüde de olsa, kendisi sahipti... Bir saatliğine, belki bir iki günlüğüne...

Konuşabilirdi bu garip kişiyle, kimin nesi olduğunu öğrenmek için... Ama konuşmasa da bilirdi öyküsünü... Ya Sivas'tan gelmişti, ya Giresun'dan... işsizdi, işaramıştı uzun bir süre... Ama, şimdi aramıyordu artık... Arasa da bulamayacağını biliyordu. Yapıda çalışmıştı, bir iki kez hastalanıp işe gidemeyince, bu gibilerini köşe başlarından sayı hesabı götüren dayıların gözünden düşmüştü. Adam mı yoktu memlekette, onunla mı uğraşacaklardı!.. Aksaray'da saatin önünde istemediğin kadar yapı işçisi... Sıradan say, al götür, tepe tepe kullan!.. «Haydi eyvallah hemşerim!..»

Onun derdini dinleyecek zamanı yoktu Mustafa'nın! Hava nasıl güzel, başını kaldırıp bir baksa daha iyi anlayacak şu garip kişi... Ama o halde bile değil, kendi derdinde.

Birden toparlanıyor garip kişi... Hiç böyle kravatlı birinden bir eyvallah koparamamış bugüne kadar, belli... Yüzünü kızartıp çoook sigaralar koparmış ama...

Bu sigara istemek, öbüründen çok daha kolay... Birini isteyerek alıyorsun, öbürü kendiliğinden veriliyor. Bugüne kadar ona hiç kimse istemeden bir şey vermemişti ki, bir selâm bir Tanrı selâmı bile...

Aksaray'a doğru gidiyordu ayakları, Bulvar'dan geçmeye cesaret edemeden yan sokaklardan yürüyordu... Kendisini tanıyanlara rastlayabilirdi. Ev nah şuracıkta!

Halit Bey alır bu saatlerde filesini, Aksaray pazarına çıkar. Onunla yüz yüze gelirse deliye döner sonra... Sisli karartma

gecelerinde bile üst katın penceresinden yolunu bekleyen kişi, kimbilir neler yapardı onu yakalatmak için!

Kızmıyordu Halit Bey'e... Neden kızsındı? Kendini bildi bileli bu işin peşinde çürütmüş değil miydi ömrünü?.. Adam kovalamış, hırsız yakalamış!.. Aldığı emekli aylığı bile, ömür boyunca yaptığı bu tür işlerin karşılığı olarak verilmiyor mu? Elbet onu yakalatmayı düşünecek... Elbet ona kelepçe vurup karakola götürmek isteyecek... Onun için zararlı bir kişi Mustafa, evi için, mahallesi için... Belki kızı Ayten için... Öyle ya!

Onun kitap verdiğini bilmiyor mu? Bu kitapların zararlı olduğunu, kızının kafasını böylece altüst edeceğini düşünmüyor mu hiç? Çünkü bu tür işleri, ayrıntılarına aklı yatmasa da, kulağına fısıldamış değiller miydi? Mustafa da bu tür kitapları yazıp sürenlerden değil mi piyasaya?..

Horhor'u yarı yolda bırakıp ara yoldan Bulvar'a saptı. Evini görmek istiyordu uzaktan da olsa... Tatlı, acı günler, geceler geçirdiği evini... Karısını anımsıyordu... Ona iyi günler göstermediğini düşünüyordu... Onun istediği bir koca olsaydı, yani onun istediklerini yapmış olsaydı, kendisine mutluluk getirebilirdi elbet. Kendisi de mutlu olabilir miydi? Bir kıyısından da olsa tutunduğu davadan, bu suçlu gördükleri sanattan uzak yaşayabilir miydi?

Sanatına inanıyordu. Sağlam bir yolda olduğuna inanıyordu... Bütün bu inandığı şeylerin içinde karısının, oğlunun mutluluğu da vardı. Eğer iyi günler geçirecekse, mutlu olmaya hakkı varsa, hep birlikte olacaklardı, herkesle birlikte... O bir tapu kâtibinin dar dünyası içinde borçsuz harçsız küçük rahatlıklara hiçbir zaman özenmemişti.

İşte evi duruyordu karşısında... Sabahleyin çıkarken alt katın bütün pencerelerini de açmıştı karısı... Korkusu yoktu kimseden çünkü... Bu pencerelerden eve girileceğini düşünmezdi... Böyle düşünmeye alıştırılmamıştı. Mustafa da ona insanlardan gerekdiği zaman kuşkulanılacağım söylememişti. Evinin kapısında hâlâ yolunu gözleyenler dikiliyorlar mıydı? Onlar da artık kesmiş olabilirlerdi dönüşünden umutlarını... Halit Bey bile eve bir daha uğramayacağına inanmış olmalıydı... Ama gene de hiç belli olmazdı... Yüklendikleri işi sonuna kadar götürmek isteyen görev

düşkünü kişilerde yok değildi bu memlekette. Evini beklemezlerdi ama, Şükran'ın peşini gene de bırakmazlardı. Derleme'ye bir uğrasa mantar gibi bitiverirlerdi kapının önünde!

Üst katın pencereleri de açıktı... Gene böyle bir gündü, güneşli bir gün. Surdan sapıp evine doğru yürüyordu. Ayten'i görmüştü pencerede... Bugünkü gibi... Kapkara saçlar... Güneşin ışıkları altında pırıl pırıl yanıyordu o gün... Sallamıştı elini, ona kapıyı göstermişti yukardan...

Biri vardı pencerede... Başını içeri çekmişti bir anda. Çok geçmeden o baş yeniden göründü. Oydu. Onun başıydı. Mustafa hiç düşünmeden salladı elini... Tanıdı mı yoksa? Tanımış olacak ki o da sallıyordu işte! Yüzü, saçlarında dolaşan ışınlar gibi pırıl pırıl oluvermişti:

«Her zaman böyle uyanık!» diyordu yürüdükçe, «Her zaman atılımlara hazır!»

Sözde liseye göndermiyordu babası, ev kızı olmasını istiyordu... Kim bilir, zekâsından ürktüğü için de olabilir. Ayten de okumak istemiyordu herhalde. Okumak istiyordu da, diplomada gözü yoktu. Elinden kitap düşmüyordu hiç... Kendisini anlayacak, sevecek birini bulmasını çok isterdi Ayten'in... Kolay değil, bir karakol komutanı gibi adamın kızı olarak yaşamak... Ya ömrü ona başkaldırmakla geçecekti, ya da boyun eğmekle... Yoktu ikisinin ortası... Ayten de bu iki yoldan birini seçmişti.

İstanbul'da ilk namaz kıldığı, Valide Camii'nin önünden geçip Yenikapı'ya doğru yürüyordu... Elleri, keyifli zamanlarda olduğu gibi, gene arkasındaydı. Denizin nemli serinliği geliyordu her soluk alışta. Gidip bir yalı kahvesinde oturmak... Elinin içinde sıcak bir insan eli... Küçük bir el... Dönüp bakıyordu bir şeyler sezinleyerek:

«Ayten!.. Sen misin?»

«Gördüm pencereden... El salladınız! Belki önemli bir şey söyleyeceksiniz diye koştum peşinizden!»

«Bir şey mi?»

Gerçekten şaşırmıştı:

«Sana çok şeyler söylemek isterim... Ama... Olur mu, ne dersin?»

«Neden olmasın, söyleyin! Sizi dinliyorum!..»

«Ya görürlerse... Hiç iyi olmaz... Önce sana çok teşekkürler... Bak buralarda, bu güneşli havada, dolaşmamı sana borçluyum ben...»

Elini sıkıca tutuyordu, bırakıp gitmemesi için. «Aman neler söylüyorsunuz!..»

diyordu, «Sizi bir tavuk gibi bastırmaları hiç hoşuma gitmezdi doğrusu... Hele iki karakol polisinin önünde gitmeniz...»

«Sırf bunun için mi uyardın beni?»

«Bunun için... Daha başka şeyler için... Rapor alacak kadar hasta olduğunuz için...

Siz hasta olmadan, başka öğretmenler gibi rapor almazsınız ki...»

«Şimdi bunları bırakalım Ayten! Seni görmek beni çok sevindirdi. Sen hemen eve dön!»

Suçlu suçlu dikiliyordu, önüne bakarak: «İyi ama, benim çok anlatacaklarım vardı size... Surda bahçeler var... Yenikapı'da... Biraz oturayım yanınızda...» Gülüyordu Mustafa: «Ya ikimizi birden yakalarlarsa?..» O da gülüyordu:

«Ben gene elinizden tutar, sizi kaçırırım!» Hoşuna gidiyordu bu içtenlik...

«Peki!» dedi, «Sen önümden yürü! Şu ilerdeki bahçenin bir köşesinde otur!

Geliyorum ben de!»

Elini bıraktı, hızla yürüyüp geçti önüne... Lâcivert hırkasının ceplerine sokmuştu, her iki elini de... Kollarını gerdirerek ceplerini aşağıya doğru bastırıyordu. Beyaz kısa çorapları gene ayaklarındaydı. Çocukluktan genç kızlığa geçen vücuduna bir yürüyüş biçimi bulamamaktan gelen acemilik içinde, yürüyor mu, koşuyor mu ilerliyordu işte önünde. Mustafa adımlarını açmasa gözünden kaybedebilirdi çoktan...

Tren köprüsünün altından geçip sola sapmıştı. Mustafa'nın gelip gelmediğini inceledikten sonra, kıştan kalma odun yığınlarının arasından geçti. Az önce Mustafa'nın gösterdiğine değil de, parmaklıkla çevrilmiş bahçelerden en kuytusuna girdi. Nereye oturduğunu gösterebilmek için dikildi bir süre. Birini arıyormuş gibi dört yanını kolluyor, onun yaklaşmasını bekliyordu..

Garsonlardan biri hemen bitmişti önünde. Dil dökerek kendi kesimine düşen masalara çekmek istiyordu. Durumu kurtarmak için, birden döndü Mustafa'ya:

«Şurası nasıl?» dedi, «Daha yakın mı olsun denize?»

Acemi bir sevgili utangaçlığı içindeydi. Mustafa'yı yanında bulunca arkasını denize verip oturuverdi.

«Güzel!» dedi, «Ama sizin yeriniz daha güzel, kimse görmeyecek yüzünüzü!»

«Beni düşünmen hoşuma gidiyor. Çok akıllı bir ablasın sen! Üzerime kanat geren bir abla!»

«Abla olmak da niye? Anlayamadım...»

«Yaptıkların yaşına göre çok akıllıca da...»

«Gene de abla olmayabilirim!»

«Peki!» dedi gülerek, «Arkadaşım ol öyleyse!»

«Değil miyiz ki?»

«Doğru! Sizin eve geldiğimiz günden beri arkadaşız hep, beş senedir...»

«Evet, tam beş yıl oluyor.»

«Okullar açılırken gelmiştim evi görmeye... Sen kapının önünde...»

«Seksek oynuyorduk Gülümser'le...»

«Şimdi anlat bakalım, o gece beni kapı dışarı ettikten sonra ne yaptın?»

«Hiç!.. Hızla çıktım merdivenlerden... Mutfağın kapısını aralık bırakmıştım...

Bilirsiniz, bizim mutfağın merdiven başında dışarı açılan bir kapısı vardır. Girdim içeri, doğru yatağa... Babamın hemen hazırlanıp inemeyeceğini biliyordum »

«Sonra ne oldu?»

«Babam, anneme ne söylediyse dediğini yaptı. Giyinip gitti karakola... Yarım saat sonra da döndü. Annemle gene içerde birşeyler konuştu ama, ben artık dinlemedim... Yatağımdan çıkıp, gelen polislere pencereden bile bakmadım...»

«Demek polisler geldi ha?»

«Ertesi gün Şükran Abla'yı gördüm, o anlattı. Sokak kapısının zili çalınmış...

Pencereden sormuş, kimdir o, diye... Ben komiser demiş biri, Mustafa Bey'i almaya geldik! Bir iki polis kapının önünde dikiliyormuş... Efendim demiş Şükran Abla, Mustafa, ne zamandır eve uğramıyor. İyi ama, bu gece girerken görmüş arkadaşlar...

Yok Mustafa burda, ben bile dolaşanı Mustafa sandım. Arkadaşınız da aldanmış olabilir... Biz eğer istersek eve girebiliriz... Şükran Abla, eğer evi aramak istiyorsanız, buyurun arayın demiş, açıyorum kapıyı... Komiser iki polisle iç kapının eşiğine kadar gelmiş... İnandık olmadığına, bir yanlışlık oldu, özür dileriz! Bu sefer Şükran Abla, yakmış bütün lâmbaları, hayır demiş, girin de arayın! Yarın Emniyet Müdürlüğü'nden çağrılmaktansa, gelmişken arayın da olsun bitsin! Peki, demişler odalara, mutfağa, banyoya girmişler, yatağın, kanepenin altına kadar aramışlar...»

«Demek bulamamışlar beni öyle mi?» «Öyle olmuş işte!»

«Küçük bir kuş haber getirmiş Mustafa'ya... Sonra pırrr diye uçup gitmiş.»

«Bir karga!»

«Hayır, küçük sevimli bir kuş!»

«Küçük demeyin hiç olmazsa...»

«Vaktinden önce büyümüş kocaman bir kuş, gagasıyla tık tık vurmuş kapıya.»

«Kapı açılınca bir de bakmış ki içerde daha büyük bir kuş, dişi bir kuş, pençeleri arasına almış bir... bir... tutsak kuşu...»

«Öyle deme... Bir horozu...»

«Bu da nerden çıktı?»

«Her şair, biraz horoz değil midir, ötmesini bildiği için...»

«Evet. Vakitsiz öten bir horoz. Bu vakitsiz öten horozları tutarlar...»

«Beslemek için bir kümese kapatırlar...»

«Ama, sevimli bir kuş kümesin kapısını açıp salıverir. Sonra horoz, döner dolaşır, kendi çöplüğüne gelir, kanatlarını çırpa çırpa dolaşır.»

Gülüyordu:

«Evet, biraz da öyle!»

«Şimdi kendi çöplüğünde arkadaşlık ediyor bir piliçle...»

«İyi ki civciv demediniz!»

«Nasıl derim, kocaman bir piliç!»

«Siz beni böyle küçülte küçülte... Ya da büyülte büyülte...»

«Tavuk olmaktan mı korkuyorsun?»

«Korkmuyorum, siz beni öyle şımartıyorsunuz ki, bir gün büyüdüğüme gerçekten inanacağım! Kendimi büyükler arasında gördükçe de küçüle küçüle...»

«Sen küçülmezsin kitapları sevdiğin sürece...»

«Biliyor musunuz, ben öykü yazmaya başladım!»

«Demek şiirden vazgeçtin!»

«Siz bana şiiri öğretiyorum diye, şiirin zorluğunu öğrettiniz... Şiirin tam anlamıyla bir yürek, ya da yüreklilik işi olduğunu anladıktan sonra ...»

«İster misin seni büyük bir öykücüyle tanıştırayım...»

«Öykü yazmaktan da mı vazgeçmemi istiyorsunuz?Yooook!.. Yazılarımı okumadan bunu yapamazsınız!»

Hırkasının cebinden katlanmış bir iki kağıt çıkarıp uzattı:

«Buyrun!» dedi «Bakalım kendinizi bu öyküde bulup çıkarabilecek misiniz? Bir film görmüştüm de geçenlerde... Bir Fransız filmi...»

«Bir şoförün başından geçenleri gösteriyordu değil mi? Hani adamı ezdikten sonra teslim olup olmamayı düşünen bir şoför... Bir kadın çıkmıştı karşısına...»

«Düpedüz bir kadın değil, sevgilisi...»

«Çok mu önemli sevgilisi olmak?»

«En önemli yanı bu değil mi, filmin?»

«Karısı olamaz mıydı, teslim olmamasını isteyen?»

«Olamazdı! Bütün kadınlar... Yani suçluların karıları, kocaları suç işleyip de cezalanmaları gerektiği zaman, gidip adalete teslim olmalarını isterler. Oysa bir sevgili, ne pahasına olursa olsun sevdiği erkeğinden ayrı kalmak istemez!»

«Öyle mi? Neden böyle bu?» diye sordu Mustafa.

«Siz benim gerçekçi olmam için tâ okuldan beri çok uğraştınız. Kompozisyonlarımı okurken, gözlemci olmamı isterdiniz benden. Çevremi incelemeyi, kişilerin üzerinde durmayı öğrendim böylece. Şimdi söyleyeyim, karılar, yani evli kadınlar demek istiyorum, kocaları söz konusu olunca taş gibi gerçekçi oluverirler. Aynı kadın başka bir konuda öylesine romantik olur ki, şaşar kalırsınız!»

Verdiği yazıyı cebine koyarken:

«Altında adın da yazıh mı?» diye sordu.

«Adım yazılı değil! Korktuğumdan değil bu, henüz bir ad değilim de ondan.»

«Şimdiden kutlayabilirim seni, öykünden ötürü... Olayları da, kendini de, geçen kişileri de yerli yerine koymasını biliyorsun! Geriye ne kalıyor, bir yazı işçiliği mi?

Bu işçilik de birinci yazında sağlanmasa, ikincisinde, üçüncüsünde mutlaka sağlanacak.»

«Yeni eleştirilerinizi ne zaman dinleyeceğim, yazım üzerindeki görüşlerinizi?»

«Kaç gün sonra dinlemek istersin?»

«Hemen değil, birkaç gün bu karşılaşmamızın coşkusunu yaşayayım. Sonra size yeniden kavuşmanın özlemini bir süre çekeyim. Üç dört gün sonra, nasıl?»

«Bir iki gün sonra 19 Mayıs Bayramı... Çok kalabalık olur bahçeler... Cumartesi, Pazarı da geçelim... Pazartesi günü! Oldu mu?»

«Oldu! Pazartesi günü saat tam ikide ben gene bu masanın başındayım!»

«Kimseye birşey söyleyip söylememekte serbestsin!»

«Şükran Abla'ya da öyle ni?»

«Sana bırakıyorum bu yanım.»

Garson bütün bu bahçelerde çalışanlar gibi masalarına geç gelmişti:

«Efendim!» dedi, «Ne emredersiniz? Ihlamur, gazoz... Bugün dondurmamız da var!»

Ayten'e sordu Mustafa:

«Bir dondurma?»

«Hiçbir şey söylemesem...»

«OlmaaazL»

«Bir ıhlamur öyleyse...»

«İki ıhlamur bize!»

Garson gitmişti, ıhlamurları getirinceye kadar konuşmadan beklediler. Ayten belli etmeden Mustafa'yı inceliyordu:

«İyisiniz değil mi?» diye birden soruverdi, »Çok iyisiniz?»

«Kötüyüm desem inanır mısınız?»

«İyi görünüyorsunuz, çok!»

«Evet iyiyim! Bir şeye, bir olaya hazır olmak var ya... Hattâ bir atılıma... insanı iyi yapan da bu işte! İnsan, gireceği kavganın çapı kadar iyi olma gereğini duyuyor.

Eğer insanın içinden geliyorsa kavgaya girmek, hazırlığı da o ölçüde başarılı oluyor.»

«Amma çapınızdan büyük bir savaşa girmek isterseniz?»

«Koşulların büyüttüğü, kazanılmaz, başarılmaz bir biçime soktuğu savaşlar vardır.

Bizim ırkçılarımızın girmeyi tasarladıkları savaşlar gibi...»

Ihlamurdan bir yudum almıştı. Konunun onu açmadığı sonucuna varıp da, tam konuşmasını keseceği bir sırada:

«Almanlar Romanya'ya kadar çekilmişler!» dedi Ayten.

«Ters söyledin!» dedi gülerek, «Ruslar Romanya'ya girmişler. Bir kol da güneye doğru iniyormuş, Bulgaristan'a...»

«Demek sınırlarımızdan çekilmek zorunda kalacaklar, Almanaklar...»

«Öyle olacak! Bu çekilişin etkisi yazarlarımızda da görülecek, politikacılarımızda da... Bizim Türkçülüğümüz bir kan meselesi olduğu kadar, en az o kadar da bir vicdan meselesi, bir kültür meselesidir, diyen Başbakanımız acaba gene böyle ırkçılık nutukları söyleyebilecek mi, Hitler'e özenip de?»

«Turancılarımız ne yapacaklar bundan sonra, dersiniz?»

«O kadar önemli değil artık, pek yakında savaşa girebiliriz. Barışta söz sahibi olabilmek için.»

«Gülmezler mi bize sonra?»

«Bizim politikacılarımız korkmazlar ki gülünç olmaktan!»

«Ya İkinci Cephe ne zaman açılacak?»

«Sen neler biliyorsun be!»

«Neden bilmeyecek misim, bütün gazetelerin yazdığı bu! Babam bile kaç kez çıkartma yaptı! Bir Fransa'ya asker çıkarıyor, bir Yunanistan'a! Başkumandan siz olsaydınız nereye çıkarırdınız askerinizi?»

«Ben baban gibi asker değilim! Nereden cephe açılacağına aklım ermez benim! Ama ne zaman cephe açılacağını bilebilirim.»

«Ne zaman?»

«Kuzey komşumuz eğer Stalingrad Savaşı gibi bir savaş daha kazanırsa, hemen...»

«Ya kaybederse?»

«Kaybederse haydi haydi açılır. Elverir ki Sovyet ordusu da Alman ordusu da belini doğrultamasın!»

«Savaştan söz açtık da aklıma geldi. Bir subay gelip gidiyor sizin eve...»

«Bir subay mı? İlhan olmasın?»

«Yeşilköy'den geliyormuş! Her seferinde elinde bir ekmek...»

«Her seferinde mi dedin? O kadar sık mı geliyor?»

«Evet, hemen her hafta... Geçen hafta Aliş'i de alıp Yeşilköy'e gittiler...»

«Pazar günü olacak... Hava da çok güzeldi o gün...»

«Aliş çok eğlenmiş, anlata anlata bitiremedi. Bir gazinoya gitmişler, kıyıda...»

«Olacak o kadar...»

«Ne kadar anlayamadım?»

«Bir baba, çoluğunun çocuğunun başında olmazsa... Bir arkadaş da tutar, onları alır, gezmeye götürür, işte böyle! Ama bizim gibi bir arkadaş bir gün kalkar, böylelerinden arkadaşlık istemeye kalkışırsa... Eli boş döner.»

Kimseye kızamıyordu. Yalnız arkadaş deyimi yerinde miydi, onu düşünmeye başlamıştı. En dar zamanında başvuruyordu ona. O arkadaş, bir gececik bile alıkoymak yürekliliğini gösteremiyordu.

Diyelim ki bu yürek işidir, herkesten bu davranış beklenemez. Ama bir güler yüz de mi gösteremezdi ona, kapısını çaldığı zaman... Yedikleri köftelerin parasını bile cebindeki son kuruşlardan ödeten adam, karısını bir gazinoya götürüyordu, yedirip içirmek için... Peki ama Şükran neden ona İlhan'ın eve gelip gittiğinden söz etmemişti bugüne kadar?

Üzgün bir yüzle soruyordu Ayten:

«Bağışlayın beni... dedikodu yaptıysam...»

«Anlattığını dedikoduluk bir olay olarak mı görüyorsun?»

«Ben olanı anlattım size... Bunun bir dedikodu olup olmadığını siz bileceksiniz?»

içinden gelmediği halde gülüyordu:

«Bunu hemen bilemeyeceğim...» dedi, «Cezaevinden çıktıktan sonra anlaşılacak! Bu konu üzerinde senin daha çoğunu bilmeni de istemem!»

«Peki Mustafa Bey!» dedi, gülümseyerek, «Ben de daha çoğunu öğrenmeyeceğim!»

Hırkasının düğmelerini ilikliyordu:

«Anladım!» dedi, «Gitmek istiyorsun artık!»

«Babamdan azar yemek arıma gidiyor. Beni ister istemez yalana alıştırdı. Şimdi ben nerdeyim biliyor musunuz, Dikiş Yurdu'nda... Bizim Fahire'nin evi böyle zamanlar için Dikiş Yurdu olur. Arada sırada ondan bir etek alır bizim eve getiririm. Babama göstermek için.»

«Tabii Pazartesi günü saat ikide de Fahriye'ye gideceksin, eteği geri bırakmak için!»

«Öyle olacak!»

«Bekleyeceğim gene burda!»

«Gelirim!»

İkisi de kalkmıştı ayağa. Uzattığı eli, Mustafa'nın avucunun içinde bırakarak:

«Sizi görememek de var değil mi?» dedi, «Benim hatırım için, Pazartesi'ye kadar yakalanmayın! Size güzel bir yazı daha getireceğim yakalanmazsanız! Hoşça kalın, sizi böyle sapasağlam gördüğüme çok sevindim.»

Sıcacıktı eli, avucundan kurtarır kurtarmaz, sanki sıcaklığını yitirmesin diye hemen hırkasının cebine sokuvermişti. Biraz sonra bahçenin parmaklıkları arasından kısa beyaz çoraplarının hızla geçtiğini gördü Mustafa. Pikaptan bir türkü yükseliyordu.

Yeni mi başlamıştı çalmaya bu pikap, onlar konuşurken de çalıyor muydu, bilmiyordu... Bildiği birşey varsa çok dinlediği bu halk türküsünün şimdi her zamandan daha çok onu duygulandırdığıydı. Herşey güzeldi, deniz, yepyeni bir anlam içinde serüvenini sürdürüyor, martılar gagalarını bir daldırdılar mı boş dönmüyorlardı. Yakaladıklarını hemen yutuyorlardı, sularını damlata damlata...

XII

Uyandığı zaman perdeyi sıyırınca gökyüzünün maviiiğiyle göz göze gelmişti.

Durulmazdı böyle havalarda:

«Cengiz!» diye seslendi,«Çıkıyorum bugün ben! Gençlerle birlikte bayram yapacağım, 19 Mayıs Bayramı...»

Yatağında yoktu, çay hazırlıyor olmalıydı, tek kişilik mutfağında.

«Bugün gene cebimde kâğıdım... » dedi, «Başımı alıp çıkıyorum! Akşama dönmezsem, sakın ağlama benim için!»

Dışarada ilkyaz güzelliği... Yaprak hışırtısı, insanın kanına nerden sindiği belli olmayan eterli alkollü bir tutku...

Mutfaktan bir karşılık gelmediğinin ayrımında bile değildi. Fırlamıştı yatağından...

Gece yarılarına kadar masa başında yazar çizer konuşurlardı. Yatağa girdikten sonra da sürdürürdüler konuşmalarını ama, konu birden değişiverirdi. Gözleri açıkken olandan bitenden söz

ederlerken, yataklarına uzanınca hep gelecek günlere kaydırırlardı konuyu. Gene öyle olmuştu dün akşam... Cibali'deki kızla evlenmeyi düşünüyordu Cengiz. Bir bitirirsem üniversiteyi diyordu, avukatlık stajına başlar başlamaz doğru Fatih Evlendirme Memurluğu'na... Öğretmenliği de sevmiyor değilim ama... insanı sevdiği işte bırakıyorlar mı ki...

Cengiz'in dersi olmadığı günler geç uyurlardı.

Küt diye kapanmıştı sokak kapısı:

«Cengiz!»

«Korkma Abi, benim!»

«Ne zaman çıktın sokağa sen!»

«Uyku tutmadı, çayı demledim... Baktım uyuyorsun, Gittim gazete aldım tütüncüden! Şimdi dinle Abi! Haberler löküm!»

Masanın üzerine serdi gazeteleri, birini çekip başladı okumaya:

«Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükümetin Almanya'ya veya mihver devletlerine krom ihracının durdurulması hakkındaki kararını tasvip etti.»

«Güzeeel!» dedi Mustafa, «Diyecek yok bu habere! Demek hükümet, Almanların sırtüstü gideceğini anladı artık! Başta Saraçoğlu, onun başında da Millî Şef!..»

«Von Papen'in papuçları, atıldı demektir dama!»

«Yerine yeni papuçlar gerekecek, Rooseveltler, Çörçiller!..»(*) Masanın üstündeki gazetelerden birine de Mustafa yapıştı. Önce savaş haberlerine göz gezdirdi. Birinci sayfadaki haritadan cepheleri parmağıyla izledi. Steplerden batıya doğru uzanan oklar Sovyet sınırlarını hemen her yerden yarıp geçmişti.

Sütunlar arasında Cengiz'in gözünden kaçan bir haber daha yakalamıştı:

(*) ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'dan, ingiltere'den alınan postalların adı Ruzvelt ve Çörçil'di.

«Dinle Cengiz!» dedi, «Müttefiklerin İspanya'ya yaptıkları bir öneri... Bundan sonra İspanyollar da Almanlar'a Volfram vermeyecekmiş! Anlıyorsun değil mi, biz krom vermeyeceğiz, ispanyollar da Volfram! Kaderimiz tıpatıp birbirinin benzeri... İki küçük faşist dost, tepetaklak gelmiş büyük bir faşist devletin savaş endüstrisini küçük ölçüde baltalamak zorunda kalıyor!»

Hızla göz gezdiriyordu sütunlarda:

«işte bu hepsinden daha güzel!»

Bir solukta okumuştu haberi, Cengiz pek bir şey anlayamamıştı:

«Aman Abi!» dedi, «Hele şunu yavaş yavaş oku!»

«Anadolu Ajansı'nın bir haberi bu! Son günlerde hükümetçe kapatılan Orhun mecmuasının sahibi Nihal Adsız ile Konservatuvar öğretmenlerinden Sabahattin Ali'nin Ankara'da görülen mahkemesinde Nihal Adsız lehinde yapılan taşkınlıklar dolayısıyla nezaret altına alınmaları zorunlu olan bazı kimseler nezdinde çıkan evrakın verdiği şüphe üzerine, Reha oğuz Türkkan ve Zeki Velîdî ile Doktor Ferit Cansever'in istanbul'da bulunan evlerinde ve daha bazı yakın arkadaşları nezdinde istanbul Sıkıyönetim Komutanlığın'ca aramalar yapılmış ve elde edilen vesikalar tetkik edilmiştir.»

«Kromu kesmenin doğal bir sonucu mu bu demek istiyorsun Abi? Krom kesilince faşizm hayranlarının soluğu da kesilecek öyle mi?»

«Daha gerisi de var haberin!.. Nasıl gözünden kaçtı? Irkçılık ve Turancılık amaçları güden bütün dernekler kapatılıyor... Dernek yöneticileri üzerinde yetkili kişiler kovuşturmaya başlıyorlar... Peşinden yeni tutuklamalar... Fethi Tevetoğul'ları, Türkeş'ler, Barıman'lar... Hamza Sadi'ler, Orhan Şaik'ler... OhooL Vay!.. Vay!..

Vay!..»

«Müthiş!.. Sence bunun anlamı?»

«ilk kez faşistlerle, onların karşısında olanların aynı ceza kanununa göre yargılanmaya geçilmesi...»

«Şu ünlü ceza kanununa göre...»

«Evet, öyle!»

«Faşizmi ayakta tutmak için, faşistleri yargılamak ha!.. Doğaya aykırı değil mi bu?»

«Herşeye aykırı, yalnız politikaya değil!.. Politika dedimse bilim alanına gelen politikaya değil. Mahalle kahvesine giren politikaya.»

Cengiz, şaşkınlıktan kurtulmamışa benziyordu:

«Bunu, ayrıca ırkçılığıyla övünen Saraçoğlu hükümeti yapıyor!» dedi, «En şaşılacak yanı da bu!»

«Hayır, Millî Şef hükümeti yapıyor»

«Korkulur bu adamlardan!»

«Ne olursa olsun olumlu bir davranış! Bir aşamadır bu davranış memleketimiz için...

Ama ne çare ki bir içtenliği yok! Gelişen olayların gerisine düşmemek için boş çabalar...»

Kahvaltı hazırlığına başlamıştı Cengiz. Gidiyor, geliyor masanın üstünü donatıyordu.

Dolabın bir köşesinde uzun süredir sakladığı çilek reçelinden tabaklarına birer kaşık koyarken:

«Ağzımız tadlansın!» dedi, «Böyle günler için saklıyordum!»

«Bu akşam kadeh bile kaldırabiliriz bu gelişmenin şerefine!»

«Tamam! Şimdiden hazırlığa geçiyorum ben! Balıkla iyi gider değil mi rakı?»

«İyi gider!»

«Ah dinine yandığım, bir radyomuz olsaydı!» dedi, «Birazdan yeni haberler getiririm sana! Üniversite kaynar bugün!»

«Sanmam!» dedi, «Üniversite daha ısınmadı bile, nasıl kaynasın!..»

Ayak üstünde içiyordu çayını... Haşladığı yumurtalara elini bile sürmüyordu.

«Otur canım!» dedi, «Acele etme!»

«Yok Abi!» dedi, «Oturamam! Hemen çıkacağım! Sen ne yapacaksın ben gelene kadar?»

Haberler sersemletmişti Mustafa'yı. İçindeki gezmek, dolaşmak isteğini birden yitirivermişti. Bunun farkına varan Cengiz:

«Ne oldu sana!» dedi, «Bilen bilmeyen de seni onlardan biri sanacak! Bayağı üzüldün Turancılar'a!»

«Korkunç bu yöneticiler!» dedi, «Herşey yapar bu adamlar.»

«Biliyorsun İstiklâl Savaşı'ndaki dümenlerini! İştirakiyûn Fırkası'nı da bu adamlar kurmadılar mıydı? Ne sağları bellidir, ne solları... Şu savaş süresince Saraçoğlu kanadıyla sağcı oldukları gibi, bir gün gelir solcu da olurlar!»

«Solcu olamazlar kolay kolay! Solculuk için öyle şeyler söyleyip halkın kulağını doldurdular ki...»

«Yapar bu adamlar!..»

Gömleğini değiştirmiş, yeni aldığı boyunbağını takıyordu.

«Çıkar onu!» dedi, gülerek, «Üzerinde kırmızı benekler var diye götürürler seni!»

«Yok Abi!» dedi, «Bugün kravatımın kırmızısı üzerinde duracak vakit bulamazlar...

Sağcıları kovalamaktan...»

«Bu işten ekmek yiyenler, bugün izin mi yapacak sanıyorsun! Onları hiç ilgilendirmez, sağcıların tutuklanması!»

Gülüyorlardı ama, bunun biraz olsun gerçekle ilgisi olduğunu da bilmiyor değillerdi.

Hazırlığını bitirmişti Cengiz, iki dirhem bir çekirdek olmuştu:

«Eğer!» dedi, «Kızına gidiyorsan, beni boşuna umutlandırma haber getirecek diye!»

«Çocuk musun Abi! Böyle günde kız mı düşünürüm ben! Bir yandan Almanlar, bir yandan Türkiye'deki kuyrukları paketlenirken kızın sırası mı?»

«İyi haberlerin yaşamla sıkı sıkıya ilişkisi vardır. Bu adamlar yaşamın düşmanıdır ama, biz öyle değiliz!»

«Yok Abi, sevişmenin de zamanı var! Sen gazeteleri ezberlemeye çalış! Sana sıcak sıcak haberler getireceğim! Haydi hoşça kal!»

Fırtına gibi çıkmıştı dışarı. Perdeyi bir köşesinden, güneş girecek kadar aralamıştı Mustafa. Aydınlık içindeydi ortalık. Oysa bugün çıkacak, ellerini arkasına atıp yol sıra yürüyecekti, şu ilkyaz güneşinin sıcaklığını kemiklerinde duya duya... Bu haber, doymuş insanların gevşekliğine itivermişti onu. Kendini iktidardakilerle aynı enlemde görüyordu. Öyle ya... Onlarla birlikte faşistlerin karşısında değil miydi? Hatta iktidardakiler artık karşısında değil yanı başında gibiydi onun. Kimin için, kimlere karşı savaşacaktı artık? Almanlar kaçıyordu, ırkçılar, Turancılar kulaklarından tutulup içeri atılıyor, dernekleri, dergileri kapatılıyordu. Toplumcuların yapamadıklarını Millî Şef yapıyordu işte! Dışarda Alman faşizmi, içerde onlara bağlı yerli faşistler sapır sapır dökülüyorlardı.

Bir aydın olarak ne yapmıştı ki bugüne kadar, bu olaylarda kıl kadar bir payı mı vardı? Durup dururken piyangodan para çıkmış bir adamdan ne ayrımı kalmıştı?

Zekâsıyla mı övünecekti; sağduyusuyla, bilgisiyle, atılımlarıyla mı? Hele sanatı!

Sanatının,şairliğinin ne payı olmuştu bütün bu gelişmelerde? İki paralık bir bilet bile almadan, çekilişlere katılmış, üstelik kazanmıştı.

Pijamalarını çıkarmadan yatağının üzerine uzandı yeniden...

Gazetelerden birini aldı eline... Mizah yazıları yerine, askerlik yorumları yapan bir emekli generalin yazısını okumaya başlamıştı. Neler, ne diller döküyordu adamcağız!

Disiplinli bir ordunun gücü, böyle büyük stratejik çekilmelerde anlaşılırdı işte! Bu olanaklara sahip bir ordu, düşman askerini kucağına çeker, çeker... Sonra iki yandan sarıverirdi bir kadın kucaklar gibi! Böyle aptalca ilerleyen Rus askerlerini büyük bir meydan muharebesi bekliyordu, darma duman etmek için! Almanlar o kadar güçlüydüler ki, müttefikler bu yüzden İkinci Cephe'yi bile açacak olanağı henüz kendilerinde bulamıyorlardı. Ah,

bir açsalardı bu İkinci Cephe'yi! Almanlar bütün planlarını hep bu cepheye göre düzenlemişlerdi!

Bu generalin, Hitler'le Doğu Cephesi'nde nasıl karşılaştığını anlatan bir yazısını anımsamıştı. «Leningrad'daki orduların işini neden bir an önce bitirmiyorsunuz?» sorusuna Hitler'in verdiği cevap şuydu: «İstersek hemen alabiliriz Leningrad'ı!

Çevrilmiş bir kent, kendiliğinden düşeceği için insan harcamak istemiyoruz, boş yere!» Milyonlarca Alman'ı harcayıp da giremediği Leningrad için bunları söylüyordu Führer, işte bu generalin yazısında! işte böyle yorumcuydu bu yazarlar!

Ne olursa olsun yolun sonu görünüyordu artık! İkinci Dünya Savaşı ergeç faşizmin çatırtılarla yıkılmasıyla bitecekti. Savaşa girmemiş bir ulus olarak büyük kazançlarla çıkmasını bilmeliydik. Çektiğimiz açlığı, yoksulluğu, sıkıntıları bir ağırlık olarak koymasını bilmeliydik terazinin kefesine. Sözüm ona yan tutmamıştık bu savaşta. Ne Almanlar'la birlik olmuş, ne İngilizler'in, Amerikalılar'ın karşısına çıkmıştık... Ne de müttefiklerin saflarında çarpışmıştık, yan tutmadığımızı göstermek için. Olanlarla yetinmekten, ya da başkalarının başarısıyla sarhoş olmaktan gevşemiş, kendimizden geçmiştik. Sokak kapısında dönen anahtarın şıkırtısı düşlerini lif lif dağıtıvermişti.

«Abi, konuştu!..» diye girdi odaya Cengiz, «Millî Şef konuştu, Ankara'da 19 Mayıs Stadı'nda! Dinledim radyoda Abi!»

«Ne konuştu?»

«Sağcılık da, Turancılık da, ırkçılık da suçtur, dedi gençlere. Tıpkı solculuk gibi dedi. Uyanık olacaksınız haaa!..»

«Demek solculuk kadar, sağcılık da suç dedi, öyle mi?»

«Öyle dedi namussuzum, Gençlik Bayramı'nı açarken!»

«Milyonlarca insan, bir ırkın, öbüründen daha üstün olmayacağını ispatlamak için silinmedi mi yeryüzünden! Böylece ırkçılığın dünya çapında bir suç olacağı gerçeği çıkmadı mı ortaya! Ama solculuğu suçlamak için küçük bir kanıt mı var ellerinde?

Ne de dünya çapında bir olay!.. Bununla birlikte sömürülen ulusları solculuktan yana tanıklığa çağırmaya bile hazır değiller henüz! Hele davacı olarak görmeye...»

«Bir gün onlar da alırlar yerlerini dünya mahkemesinde.»

Cengiz ceketini çıkarıp yatağın üstüne atarken:

«Başka bir haber daha Abi!» dedi, «Bunu da üniversitelilerden öğrendim kahvede...

Emniyet Müdürlüğü'nde ne kadar solcu varsa sorgularını hemen bitirip Ankara'ya yollamışlar, birkaç gün önce!»

«Neden?»

«Ankara'da bakacaklarmış davalarına!»

«Turancılar, Birinci Şube'de rahatsız olmasınlar diye boşaltmış olacaklar hücreleri desene! Eee artık beni yüzleştirecekleri kimse kalmadı demektir oralarda!»

«Özeniyor musun yoksa gitmeye?»

«Hani özenmiyor da değilim! Orda bizim yüzümüze bakan bulunmaz artık! İşsiz kimse kalmayacağı için eşinip durmazlar üzerimde!»

«Yok Abi, önümüz yaz... Seni denize sokmadan yollamam oraya!»

«Bana deniz yasak, birçok şeylerin yasak olduğu gibi! Güneşin çoğu bile yasak!»

«Rakı da yasak değil ya!.. Peki Abi, bir iki tek yuvarlayalım da, öyle konuşalım, olmaz mı?»

Cengiz kolalı gömleğini çıkardı, iş yaparken giydiği pijama üstünü geçirdi sırtına, kollarını sıvarken:

«Balık ayıklayacağım!» dedi. «Sardalya aldım, yarım kilo! Rakımız da var... Biz de genciz Abi, bu bayramda hakkımız yok mu bizim de!»

«Ancak genç olduğumuz için. Gene de bir olay bu bizler için... Bir yaşam bayramı!»

Mutfağa girmişti. Musluklardan akan suların sesine söylediği gençlik marşının sözcükleri karışıyordu:

«Güneş ufuktan şimdi doğar Yürüyelim arkadaşlar!»

XIII

Hazırdı sokağa çıkmaya... Her şeyi yerli yerindeydi, mendili, kalemi, not alacak kâğıtları... Yalnız sigarası kalmamıştı. Az daha belgesini doldurmadan çıkacaktı yola! Bozmamalıydı gelenei... Kalemini çıkarıp başladı yazmaya:

«24 Mayıs... Emniyet Müdürlüğü'ne gidiyorum, teslim olmak için...»

İmzayı atmadan önce okudu. Hoşuna gitmemişti. Her zaman aynı şeyleri yazıyordu, yırtıp attı, başladı yenisine:

«24 Mayıs... Güzel bir bahar günü... Benim için soğuk korkusu kalmadı. Faşistleri muhakeme edebilecek bir mahkemeye çıkacağımı düşünerek Emniyet Müdürlüğü'ne teslim olmaya gidiyorum.»

Okudu bir kez, beğenmişti. İyimserlik ağır basıyordu ama, olsundu bu kadar, imzasını attı. Bundan sonra her çıkışında bu satırları yazması yararına olacaktı.

Katladı, koydu cebine.

İki saati vardı Ayten'le buluşmasına...Bir saatini yola ayırdı bunun. Bir saatini de denize karşı oturup, o gelene kadar yazı yazmaya... Onu karşıdan gelirken görebileceği bir masaya oturacaktı. Genç kızlığa yeni geçmiş bir çocuk yürüyüşüyle elleri hırkasının cebinde yaklaştı. Onu birden görünce kızaracaktı, her zamanki gibi.

Uzun süre çekmemek üzere uzatacaktı ufacık ellerini, serin avuçlarına. Onların sıcaklığından, içtenliğinden alacağını aldıktan sonra bırakacaktı yavaşça masanın üstüne. Ayten gözlerinin içine bakıp merakla bekleyecekti, öyküsü için söyleyeceklerini. Beğendiğini, çok beğendiğini söyleyince, gözleri suya batırılmış

birer kara üzüm tanesi gibi nemlenecekti coşkudan. Sonra yeni yazdığı öyküsünü uzatacaktı, kendine biraz daha güvenle.

Gerçekten de güzeldi okuduğu öykü, çok beğenmişti. Şoförü değil, düpedüz kendisini anlatıyordu, gerçek yanlarıyla... Ama, sevgilisi sinemadaki şoförün sevgilisine benzemiyordu hiç. Görünümünü çizdiği kızın, kendisiyle benzerliğini gizleyebilmesi için, göze çarpan yanlarını ters yüz ederek vermişti. Çok uzun boylu çizmişti kızı, esmer değil sarışındı, şoförden daha yaşlıydı üstelik... Gel gelelim, yarattığı biçimin içine kendisi girip oturmuştu, bütün duygusallığı ile...

Kapıyı çekip caddeye doğru yürüyünce paltosunun kendisine ağır geldiğini anlamıştı, geç dönerse işine yarardı elbet... kıvırıp koluna almıştı, biçimlice...

Tütüncüden bugüne yaraşır iyi bir sigara almalıydı, Almanlar' ı tutan bir de gazete...

Dillerini kıvırıp nerelerine sokmuşlardı bakalım! Her çıkışında ayrı bir tütüncüden alırdı gazetesini. Yüzgöz olmak hiç hoşuna gitmezdi böyle dar zamanlarda... Adam kapısının önüne çıkmış güneşleniyordu gerine gerine...

«Bir Yenice!» dedi, «Bir de Tasvir!»

Girdi yerine, uzattı istediklerini deliğinden.

İlk gözüne çarpan, büyük puntolu başlıkların olmayışıydı ilk sayfada... Bütün haberler önemini yitirmişti demek, tutucu sekreter için...

Güneş, insanı caddelerden çok, sur dışına uzanan sokaklara itiyordu. Tramvay caddesinden Sarıgüzel'e doğru yürüdü yavaş yavaş... Arka sokaklardan Aksaray'a inecekti, Fatih'e uğramadan... Bir mahalle kahvesinin önünden geçiyordu. Başka bir gün olsa kahve önlerinden gitmekten sakınırdı. işsiz güçsüzlerin iki dirseğini dayayıp yoldan geçenleri gözlemesi sakıncalıydı onun için... Bir umursamazlık vardı bugün üzerinde nedense... Bütün insanların onun iyiliğini düşündüğüne inandıran güneşli bir gökyüzü,alabildiğine uzanıyordu üzerinde...

Bir çağrı duydu geriden, biraz da buyrultu gibi geldi ona:

«Behzat Bey!»

Kimdi bu seslenen? Toparlandı birden. Behzat Bey'in kim olduğunu da, onu çağıranı da bulup çıkarmıştı kuşkuyla.

«Buyrun Basri Bey!» dedi, istemeyerek.

«Unutmamışsınız adımı?» dedi.

«Unutur muyum 2C'deki oğlunuzun adı bile aklımda! Nasıl bizim delikanlı bakalım? Oysa babasından önce delikanlıyı kendisinin bilmesi gerekirdi. Boş bulunmuştu.

«Oğlum mu?..» dedi, «Çok iyi öğretmenler derse kaldırıyormuş, hemen her gün! İyi de notlar alıyormuş! Nasıl oldu bu iş aklım ermedi hiç!..»

«Söz vermiştim ya size!»

Hiç görmediği alışmadığı ters bir anlam vardı yüzünde Basri Dönmez'in.

«Bırakın artık şakayı!Sizin Mustafa Ural olduğunuzdan hiç kuşkum yok artık.»

«O kadar güveniyor musunuz kendinize?» dedi, gülümsemeye çalışarak.

«Şimdi sizden kimliğinizi istesem gösteremeyeceksiniz, gene değil mi?»

«Evet!» dedi,«Gösteremeyeceğim!»

«Öyleyse karakola kadar gitmek zorundayız! Orda ispat edersiniz Mustafa Ural olmadığınızı! Biraz geç kalmış olsak da...»

Hiç bozmamıştı:

«Nasıl isterseniz!» dedi

Kaçar diye mi, yoksa dost görünmek için mi, koluna girmek istiyordu.

«Birinci seferinde ne ise ne ama!» dedi, «Komiser vardı arada çünkü... İkinci seferinde olanı biteni karakolda anlatınca alay ettiler benimle. Emniyet Müdürlüğü'nden çağırıp Şube Müdürü ifademi

bile aldı. Sizin hiç haberiniz yok bunlardan! Meslekten bile atabilirledi saflığım yüzünden!»

«Yaa!.. Öyle demek! Hiçbirinden haberim yok bunların.»

«Durumumu kurtarabilirim artık! Size rastlamam o kadar iyi oldu ki bugün.»

Birden kızın elyazısıyla yazdığı öyküyü anımsamıştı, cebindeki... biliyordu çok dururlardı böyle şeylerin üzerinde... İyi olmazdı kız için, birçok bakımdan.

Kendisinin olmadığını da söyleyemezdi, bu yazının:

«iyi ama Basri Bey!» dedi, «Ben teslim olmaya karar vermiştim bu sabah! Emniyet Müdürlüğü'ne gitmek için çıkmıştım yola.»

«Buna kimseyi inandıramazsınız artık! Geçti!»

«inandırırım inandırmasına!» dedi, «Cebimde kâğıt var çünkü, bakın!»

Çıkardı cebinde sabahleyin yazdığı kâğıdı uzattı.Aldı heceleye heceleye okudu.

Basri Dönmez:

«Haklısınız!» dedi, bitik bir sesle...

Avladığı çulluğun ölü bir kuş olduğunu anlayan avcının yıkıntısı içinde:

«Haklı olmanıza haklısınız ama...»

«Beni yakalamış görünmeniz yine sizin elinizde...» dedi, «Üzülmeyin siz!»

«Nasıl, anlayamadım!»

«Elinizdeki kâğıdı yırtarsınız olur biter!»

Bomboştu gözlerinin içi.

«Bunu yapamam!» dedi, «Okumam için verdiniz bunu bana!»

Tramvay caddesine yaklaşıyorlardı.Bu işi bir an önce bitirmek için:

«Bakın!» dedi, «Benim cebimde de var bir kâğıt! Siz onu yırtarsınız, ben de bunu!»

Çıkarmış gösteriyordu Ayten'in Öyküsünü. Basri Dönmez sürüp giden bir şaşkınlıkla durmuş bakıyordu. Mustafa elindeki ni yırtıp parçalarını attı taşların üzerine.

«Neydi o!» diye yürüdü üzerine Basri Dönmez.

«Hani o gece evinden kaçtığım kadının mektubu!» dedi gülerek.

Basri Dönmez de, biraz öfkeden olacaktı,elindeki kâğıdı yırtıp attı rayların üzerine.

«Haydi!» dedi Mustafa, «Şimdi gidebiliriz! Ödeştik!»

Az ilerdeki duraktan kalkan tramvay, hızla geçmişti önlerinden salkım saçak...Diklemesine geçtiler yolu, sağa sola kıvrılmadan. Bir süre sonra, karakoldan yana saptılar. Karşı durakta tramvay bekleyenler, kuşkuyla bakıyorlardı arkalarından.

Arkadaşça bir gidiş değildi bu. En azdan sorgusu yapılacak bir sanıktı önde giden, ya da mahkemede adamlı olarak bulunması gereken bir suçlu... Son işlemleri için karakola götürülen…

Basri Dönmez, işine önem verdiğini belirtmek isteyen bir titizlikle dirsekledi Mustafa'yı:

«Yürü!»

XIV

«Taş oda» daha da soğumuştu. Tabanlarından doğru yükselen ıslak bir soğuk, her yanını sarıyordu vakit ilerledikçe. Maskelenmiş gemici feneri can çekişiyordu merdivenlerde. Fitili gazsızlıktan kapkara bir duman salıveriyordu.

Cezaevi komutanı merdivenin üst başından seslenmese gözleri neredeyse kapanacaktı Mustafa Ural'ın. Halil, ıslak duvara dayanmış kestiriyordu. Silkindiler birden. Komutan alt basamaklardaydı:

«Nerede bu adamlar? Uyudular mı yoksa?»

Topukları sertçe çekilen nöbetçi postalları, herşeyin yolunda gittiğini belirtiyordu komutanına:

«Mustafa Ural hazırlansın! Savcıya gidecek, sorguya!..»

Nasıl hazırlanacaktı, ne yapması gerekirdi hazırlanmak için? Komutan bunu düşünmüş olacaktı:

«Onbaşı, alın bu adamı yukarı!» dedi, «Yüzünü gözünü yıkasın!»

Sorguya gidecek olan bir tutuklunun kılığından kıyafetinden tutukludan çok, cezaevi yönetmeni sorumluydu. Eli yüzü yıkanacaksa biraz da komutanın adına yıkanacak demekti. Bir de traş isterdi ama, «kapalı» daki adam için olağan sayılırdı bu kadarcık sakal.

Mustafa yorgun adımlarla merdiveni çıktı. Her basamak onu biraz daha aydınlığa ulaştırıyordu. Bahçede kimseler yoktu. Henüz tutukluların hava alma saati gelmemiş olacaktı. Saat olsa olsa dokuz, dokuz buçuktu. Çorba içilmişti. Mutfaktan boş karavana tangırtıları, kaşık şangırtıları duyuluyordu.

Demek sorguya aç acına gidecekti Mustafa. Ne sorgusuydu bu? İddianamesi henüz hazırlanmadığına göre, ilk sorgusu mu yapılacaktı, yoksa dün geceki suçlamayı kitabına mı uyduracaklardı, bir disiplin cezası ile.

Merdivenlerin başında dikilen komutan buyrultular yağdırıyordu görevlilere:

«Götürün şunu musluklara! Hamdi Çavuş.al iki süngülü yanına, sen götüreceksin savcıya! Kimseyle konuşturma yollarda. Adamları çoktur bunların. Aç gözünü!»

Tophane Merkez Komutanlığı'nı sol yanından çevirerek indiler caddeye. Mustafa, bileklerinden neredeyse dirseklerine kadar zincir kelepçe vurulduğu için dengeli yürüyemiyor, önden giden Çavuş, zaman zaman durarak onun yetişmesini bekliyordu. Daha hızlı yürümesi için gerisindeki iki süngü, neredeyse kaba etlerine saplanacaktı. «Kapalı»da uzun süre yatmaktan ayakları hamlamıştı. Uyku sersemliği, yorgunluk, büsbütün acemileştirmişti onu.

Tramvay caddesine indiler. Kıpkırmızı Beşiktaş tramvayı, gerisindeki ikinci mevki arabayı sürükleyerek önlerinden geçti. Salkım salkım yolcular komut almış erler gibi birden başlarını üzerlerine çevirdiler. Çatılan kaşların ardından meraklı ve aceleci bakışlarla izliyorlardı onları.

Tramvay caddesini diklemesine geçip sıkıyönetim mahkemelerinin bahçesine girdiler. Banklarda, dışardan getirilen sanıklarla, tanıklar oturmuş olacaklardı.

Muhafızları da başlarında. Bir bölümü de onların yakınlarıydı. Kitabını basan Kemal de getirilenlerin arasında mıydı? Bir göz çabukluğuyla inceledi banklarda oturanları.

Tam önünden geçtiği bankta... Şükran'ın paltosu... Şükran'ın saçları... Şükran'ın alnı, gözleri... Ürkmüş, şaşırmış, anlamsız bakışları... Paltosunun yakasına gömülmüş küçük bir baş. Onun başı... Onun vücudu. Birden kösteklendi ayakları Mustafa'nın, durakladı.

«Yürü!»

Bir gün önceden haber almış olmalıydı sorgusunun yapılacağını. Kimden, kitapçıdan mı? Ondan öğrense, birlikte gelmeleri gerekmez miydi? Kimden öğrenirse öğrensin gelmiş işte! Şükran birden ayağa kalkmıştı. Yürüyemiyor şaşkın şaşkın dikiliyordu.

Karma karışık bir yüzle bakıyordu kocasına. Önden giden Çavuş, Mustafa Ural'ı geniş bir kapıdan geçirdi, merdivenlerden çıkarak bir salona soktu. Köşede bir bankın ucuna ilişmiş iki kelepçeli er oturuyordu, yanlarında da muhafızları... Bir oto bölüğündendi bunlar, yakalarındaki işaretlerden anlaşıldığına göre. Merdiven başındaki nöbetçi, bu salona suçlulardan başkasını geçirmiyordu. Şükran'la görüşmesi olanaksızdı demek. Ne yapsa da görüşebilseydi onunla?

Bir Yüzbaşı, Hitit heykellerindeki kısa boylu iri başlı adamlara benzeyen bir yüzbaşı, yavaş yavaş merdivenlerden çıkıyordu. Yakasındaki terazilerden anlaşıldığına göre ya savcıydı ya da yargıç. Belki kendisini bu yüzbaşı «oguya çekecekti. Bundan mı izin almalıydı karısıyla görüşebilmek için?

Aşağıdaki postal sesleri çizme seslerine karıştı, inzibat erleri hızla merdivenleri çıktılar, iki subayla bir astsubayı aralarına almışlardı. Başlarında kırmızı kolbağılı bir yüzbaşı...

Sanık subaylar çevik adımlarla yürüdüler Mustafa'nın önünden. Daha ilerde bir sıranın ucuna oturmuş erlerin yanına geçtiler.

Kolbağılı yüzbaşı oturdukları sırayı güvenli görmediği için birden Mustafa'yı getiren çavuşa döndü:

«Çavuş!» dedi, «Sen karşıdaki sivili al da şuraya geçir! Oraya biz oturacağız.»

Emrin yerine getirilip getirilmediğini izlemeden getirdiği subaylara:

«Kalkın!»dedi, «Karşıya geçin!»

Mustafa Ural, tam o anda bunlardan birinin son defa Bakırköy'de karşılaştığı İlhan Paytak olduğunu anlayıvermişti. ilhan da onu tanımıştı ama birden başını önüne eğmiş, hızla geçmişti yanından. Yan dönüp yüzbaşının gösterdiği sıranın ucuna oturmuştu. Mustafa'nın, kendisini görmediğini sanıyor, bakışlarını kaçırıyordu.

Suçlarının ne olabileceğini düşünüyordu Mustafa. Siyasal bir suç olabilir miydi?

Yoksa bugünlerde tutuklanan Turancılarla bir ilişkisi mi vardı? Eğer ilhan Paytak böyle bir suçtan sanıksa büyük bir yanılgı olmalıydı bu işte. Bilirdi onun akımlarla bir ilişkisi olmadığını. Peki, ne olabilirdi suçu? iki kanatlı salon kapısı açılmış, bir onbaşı elindeki listeden adlar okumaya başlamıştı: «Hasan Altay! İlhan Paytak!..

Fahri Yıldırım!.. » Onbaşının okuması bitince bu getirilenler adına yüzbaşı:

«Tamam!» dedi, dik sesiyle, «Hepsi de burda!» Listenin okunmasını izlediği anlaşılan bir komutan içerden seslendi:

«Önce Asteğmen İlhan gelsin! İlhan Paytak!» İlhan Paytak kurtuluşu içeri sığınmakta ararcasına birden kalktı yerinden, arkasını Mustafa'ya çevirerek hızla içeri daldı.

Peşinden bir de inzibat çavuşu.

Bir duruşma mıydı bu, yoksa sorgu mu?.. Henüz tutuklamalar yapılmamış olacaktı.

Subayların manevra kemerleri üzerlerindeydi çünkü. Savcıya çıkarılıyorlardı ilk sorgulan için. Mutlaka oto bölüğünde işlenmiş bir suçtu bu. Ya da ortaklaşa çıkarılmış bir olay vardı ortada.

İçerdeki onbaşı yeniden çıktı, yüzbaşıya sokularak sordu: «İki de sivil olacaktı, diyor komutan. Bu iki sivili soruyor. Benzinleri subaydan satın alan o iki sivili.»

Kırmızı kolbağlı yüzbaşı dalına basılmış gibi öfkelendi: «Generale telefonla anlatmıştım durumu, henüz tutuklanmadığını biliyordu. Gerekirse Adli Amir'e de anlatırım. Çağırsın beni içeri!»

Onbaşı yeniden girdi, çıktı,yüzbaşıyı içeri aldıktan sonra Mustafa Ural'ı getiren çavuşun yanına geldi. Bir üst rütbeli komutan dikliğiyle bildirdi komutanın buyruğunu:

«Mustafa Ural'ın sorgusu öğleden sonraya kaldı, saat üçte geleceksiniz!»

«Peki!» dedi, çavuş, «Kâğıdımı imzalayın da götüreyim!»

Yazıcıların odasına girdi çıktı:

«Gidiyoruz!» dedi, «Süngü tak!»

Mustafa'nın kelepçesini yeniden bağladı bileklerine. Merdivenin başındaki nöbetçiyi selamladı. İndiler.

Önden giden Mustafa, dış kapıda içeri girmek isteyen Şükran'la yüz yüze gelmişti.

Nöbetçinin elinden kurtulup girmek istiyordu. Mustafa'yı görünce birden geriledi:

«Söyleyeceklerim var sana! Çavuş efendi bir dakka!»

Çavuş aralarına girmişti, kollarını iki yana açarak:

«Yasak!» diye diretti.

Mustafa'ya bir şeyler anlatmak istiyordu. Ama yasaktı, anlatmak, konuşmak yasaktı işte.

Şükran arkasından sesleniyordu Musatafa'nın:

«Yanlış anlama sakın!» diyordu.

Çavuş konuşmaması için itiyordu arkasından Musatafa'yı.Hızlı adımlarla süngülülerin önünde dengesini bozmadan yürüyordu. Kendisini suçlayan İhan'ın ne duruma düştüğünü görmüştü yukarıda. Birden dirilmiş, güçlenmişti. Artık kapalıda da yatabilirdi.Taş Oda'da da.

Bebek tramvayının önünden hızla geçtiler karşıya. Tophane sırtlarına doğru yürüdüler. Ayaklarında sabahki hamlık da kalmamıştı. Çavuş birden geriye döndü.

Beklenmeyen yumuşak bir sesle:

«Kimdi o kadın?» diye sordu,«İyi bir kadına benziyor.»

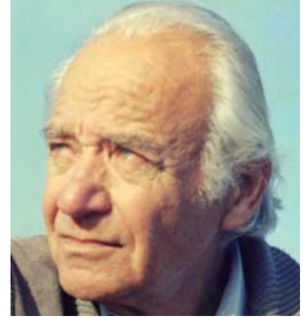
«Öyledir!» dedi Mustafa, «Çok iyidir.»

«Bir şeyler anlatmak istiyordu sana! Çağırayım da surda biraz konuşun!»

«Sağ ol çavuşum! Dışardakilerden ne kadar çok şey işitirsek, işimiz o kadar ağırlaşır.

Ezilir kalır duvarların arasında. Sağ ol!»

SON

1911'de Kastamonu Cide'de doğdu. Nüfus kaydı 24 Nisan 1911. Kendisi Şubat 1910'da doğduğunu anlatır. 7 Temmuz 1993'te İstanbul'da yaşamını yitirdi. İlkokula Cide'de başladı, Terme'de bitirdi. Orta öğrenimine Kastamonu'da başladı. Liseden ayrılıp yatılı olan Muallim Mektebi'ne girdi. 1930'da mezun oldu. Bolu Gerede, Akçakoca, Gümüşova'da ilkokul öğretmenliği yaptı. 1938'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. 1939'da Adapazarı ve İstanbul'daki orta okullarda Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. 1940'ta Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne girdi. 1943'te ilk kitabı "Yarenlik" yayınlandı. Şiirleri olağanüstü ilgi gördü. Ocak 1944'te yayınlanan "Sınıf" adlı şiir kitabı toplatıldı, bir süre cezaevinde kaldı. Serbest bırakıldıktan sonra bir yıl öğretmenlik yaptı. 1950'li yıllarda gazeteciliğe başladı. 1940 kuşağı yazarların eserlerine yer veren "Yürüyüş" dergisinin sorumlu yönetmenliğini üstlendi. Aziz Nesin'le "Markopaşa" dergisinin çıkarılmasına katıldı, yazıişleri müdürlüğünü yaptı. 1952'de "Adembaba" isimli mizah dergisini çıkardı. Dolmuş, Taş, Karikatür, Şaka gibi dönemin ünlü mizah dergileriyle, Yeni Gazete'de yazılar yazdı. Ocak 1953'te "Devam" adlı şiir kitabı yayınlandı ve bu kitap da toplatıldı, kendisi tekrar cezaevine kondu. Aynı yıllarda çeşitli senatoryumlarda verem tedavisi gördü. Yazı ve şiirlerinden ötürü yaklaşık 5 buçuk yıl hapis yattı. 1952-1960 arasında Tan gazetesinde düzeltmen, dizgici ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Asıl ününü 1959'da Türkiye'deki eğitim sistemini eleştirmek amacıyla yazdığı "Hababam Sınıfı" adlı kitapla kazandı. Çok tutulan ve tekrar tekrar basımı yapılan bu öyküler dizisi, tiyatro ve birçok kez sinemaya da uyarlandı. 1952-1960 arasında siyasi baskılar nedeniyle gerçek ismiyle yazamadı. 1961 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra kendi adıyla yazı ve şiir yayınlama özgürlüğüne kavuştu. Vatan, Demokrat İzmir, Yeni Gün, Yeni Ulus gazeteleri ile Akbaba dergisinde yazdı. 1970'te Basın Şeref Kartı aldı. 1974'te emekli oldu. Cide'ye yerleşti. 12 Eylül 1980 döneminde tekrar gözaltına alındı. 70 yaşında olmasına rağmen gözleri bağlanarak gerekçesiz sorguya çekildi ve bir aydan fazla gözaltında tutuldu. Tutukluluğu sona erince ölümüne kadar İstanbul'da yaşadı. İlk şiirleri ile yazıları, Kastamonu'da yayınlanan "Nazikter" ve "Açıksöz" dergileri ile "Güzel İnebolu", "Güzel Tosya", "Samsun" gazetelerinde çıktı. Kişisel duygularını yansıttığı ölçülü uyaklı bu dönem şiirlerini sonraki kitaplarına almadı. 1940'lardaki toplumsal gerçekçi şairler kuşağının en önemli temsilcisi. Siyasal ve ideolojik sorunları yalın bir dille ortaya koydu, insanların yaşantılarını, öykünmesiz ve gösterişsiz bir dille yansıttı.